

เจาะข้อมูล

ส่องแผนที่การเงิน ครัวเรือนไทย

สังคม จากขอบคุณ

ที่ธนาคารออมสิน

#เป็นลูกค้าเราทำกับช่วยสังคม

www.gsb.or.th / LINE OFFICIAL : GSB SOCIETY

เจาะข้อมูล

ส่องแผนทางการเงิน ครัวเรือนไทย

การใช้ข้อมูลเพื่อขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจการคลังและการเงิน
เพื่อยกระดับสุขภาวะครัวเรือนไทย
(Wide-Ranging Data for Wiser Well-Being Policies)

โดย

นางสาวสิริมน กิจสุวรรณ

นางสาวเบญญาภา สุชีนุ

นายสันหนัฐ เศรษฐศักดิ์ศิริ

นายอิทธิพัฒน์ ประภาพระเสริฐ

นายกันต์ คงทวีศักดิ์

นางสาวบุณทริกา ชลพิทักษ์วงศ์

นางสาวเปรมปรีดี คลายนสูตร

นายนรพัชร อัครวัลลภ

นายกวิน เอี่ยมตระกูล

นายประกอบ สุริเยนทรากร

นายศักดิ์สิทธิ์ สว่างสุข

นางสาวกุลประภา เกตุแก้ว

นางสาวปัทม สุจิตรรัตน์

นางสาวกฤษมา จารุมณี

สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง

2567

สารบัญ

สารบัญภาพ	III
สารบัญตาราง	VI
บทสรุปผู้บริหาร	1
1 บทนำ	6
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	6
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	9
1.3 กรอบแนวคิดและสมมติฐาน	9
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	9
1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย	10
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา	11
1.7 นิยามศัพท์	11
2 ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และประสบการณ์ต่างประเทศ	13
2.1 แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงินของประเทศไทยและต่างประเทศ	14
2.2 ประสบการณ์การจัดทำเครื่องชี้ทางการเงินในต่างประเทศ	19
2.3 ประสบการณ์การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่มีต่อระดับความรู้ทางการเงิน	27
2.4 ประสบการณ์การจัดทำเครื่องชี้ทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ของ สศค.	28
3 วิธีการศึกษา	31
3.1 การจัดทำดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (Spatial Financial Fundamental Index: SFFI)	31
3.2 การระบุกลุ่มเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565-2570	38
3.3 การวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพื้นที่	41
4 ผลการศึกษา	71
4.1 การจำแนกกลุ่มเป้าหมาย	71
4.2 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (Spatial Financial Fundamental Index: SFFI)	90
4.3 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนจำนวนกลุ่มเป้าหมายกับตัวชี้วัดทางการเงิน	103
4.4 การวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพื้นที่ (Spatial Regression Analysis)	107
4.5 สรุปผลการศึกษา	112
5 บทสรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	115
5.1 บทสรุป	115
5.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	117
6 ความเห็นและแนวทางการขยายผลการศึกษา	123
6.1 ความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ	123
6.2 แนวทางการขยายผลการศึกษาด้วยการพัฒนาเครื่องมือเชิงพื้นที่	124

II | สารบัญ

6.3 แนวทางการขยายผลการศึกษากรณิศึกษา ธนาคารออมสิน.....	133
6.4 แนวทางการขยายผลการศึกษากรณิศึกษา กอช.....	139
ภาคผนวก	145
การสร้างดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (Spatial Financial Fundamental Index: SFFI).....	145
วิธีใช้งานแดชบอร์ดสรุปข้อมูลแผนที่การเงินครัวเรือนไทย: เชื่อมทิศการพัฒนาทักษะทางการเงิน.....	149
วิธีใช้งานแดชบอร์ดดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (SEFI).....	152
รายงานดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (Spatial Economic Fundamental Index: SEFI)	152
บรรณานุกรม.....	155

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ของการสร้างสุขภาวะทางการเงิน	10
ภาพที่ 2.1 ดัชนีการเข้าถึงบริการทางการเงิน (Index of Financial Inclusion: IFI)	23
ภาพที่ 2.2 อันดับการเข้าถึงบริการทางการเงิน (Index of Financial Inclusion: IFI)	24
ภาพที่ 2.3 คะแนนดัชนีการเข้าถึงทางการเงินทั่วโลก (Global Financial Inclusion Index) ปี 2565 - 2566	25
ภาพที่ 3.1 แนวคิดการจัดทำดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่	33
ภาพที่ 3.2 การเชื่อมโยงฐานข้อมูลในการจัดทำดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่	35
ภาพที่ 3.3 แนวทางการบูรณาการฐานข้อมูลที่ใช้ในระบุกุ่มเป้าหมายของแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565 – 2570 กับดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (SFFI)	41
ภาพที่ 3.4 ข้อมูลเชิงพื้นที่ในรูปแบบแสดงทิศทาง (Vector Data)	42
ภาพที่ 3.5 ข้อมูลเชิงพื้นที่ในรูปแบบลักษณะเป็นตารางกริด (Raster Data)	43
ภาพที่ 3.6 ข้อมูลที่ไม่ใช่เชิงพื้นที่ (Non-Spatial Data) หรือข้อมูลลักษณะ (Attribute)	44
ภาพที่ 3.7 ความสัมพันธ์ของข้อมูลแสดงทิศทาง (Vector Data) ในรูปแบบจุด แบบเส้น และแบบพื้นที่	45
ภาพที่ 3.8 ความสัมพันธ์ของข้อมูลในรูปแบบลักษณะเป็นตารางกริด (Raster Data)	45
ภาพที่ 3.9 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ (Patterns of Spatial Autocorrelation)	46
ภาพที่ 3.10 ตัวอย่างของพื้นที่ที่มีขอบเขตติดกัน	47
ภาพที่ 3.11 วิธีถ่วงน้ำหนักเชิงพื้นที่รูปแบบ Rook Contiguity และ Queen Contiguity	49
ภาพที่ 3.12 การคำนวณระยะทางระหว่างจุด (Euclidean Distance)	50
ภาพที่ 3.13 วิธีถ่วงน้ำหนักเชิงพื้นที่รูปแบบการกำหนดพื้นที่ใกล้เคียง (K-Nearest Neighbor)	50
ภาพที่ 3.14 เปรียบเทียบค่าพารามิเตอร์ $P = 1$ และ $P = 2$	52
ภาพที่ 3.15 การคำนวณค่า Global Moran's I ของรายได้ต่อหัวของประเทศไทย รายจังหวัด	54
ภาพที่ 3.16 การคำนวณค่า LISA ของรายได้ต่อหัวของประเทศไทย รายจังหวัด	56
ภาพที่ 3.17 เปรียบเทียบแบบจำลองถดถอยเชิงพื้นที่	61
ภาพที่ 3.18 เสนอการพิจารณาเลือกแบบจำลองถดถอยเชิงพื้นที่	63
ภาพที่ 3.19 การคำนวณระดับทักษะทางการเงินรายบุคคล	66
ภาพที่ 3.20 ระดับทักษะทางการเงินรายอำเภอ	67
ภาพที่ 3.21 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่	67
ภาพที่ 3.22 การสร้างดัชนีรวมสุขภาวะทางการเงิน	69
ภาพที่ 4.1 การประมวลผลจำนวนกลุ่มเป้าหมายภาพรวม จำแนกรายเขตพื้นที่อำเภอเมือง และภูมิภาค	72
ภาพที่ 4.2 การประมวลผลภาพแผนที่แสดงสัดส่วนจำนวนกลุ่มเป้าหมายรวมต่อประชากร รายอำเภอและจังหวัด	74
ภาพที่ 4.3 ความสัมพันธ์ของสัดส่วนกลุ่มเป้าหมายรวมต่อประชากร ระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง	75
ภาพที่ 4.4 ผลการประเมินจำนวนผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูง จำแนกรายเขตพื้นที่อำเภอเมือง และภูมิภาค	76
ภาพที่ 4.5 ผลการประเมินสัดส่วนจำนวนผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงต่อประชากร รายอำเภอและจังหวัด	78

IV | สารบัญภาพ

ภาพที่ 4.6 ความสัมพันธ์ของสัดส่วนผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงต่อประชากร ระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง ..	79
ภาพที่ 4.7 ผลการประเมินจำนวนประชาชนระดับฐานราก จำแนกรายเขตพื้นที่อำเภอเมือง และภูมิภาค	80
ภาพที่ 4.8 สัดส่วนจำนวนประชาชนระดับฐานรากต่อประชากร รายอำเภอและจังหวัด	82
ภาพที่ 4.9 ความสัมพันธ์ของสัดส่วนประชาชนระดับฐานรากต่อประชากร ระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง	83
ภาพที่ 4.10 จำนวนเด็กและเยาวชน จำแนกรายเขตพื้นที่อำเภอเมือง และภูมิภาค	84
ภาพที่ 4.11 สัดส่วนจำนวนเด็กและเยาวชนต่อประชากร รายอำเภอและจังหวัด	85
ภาพที่ 4.12 ความสัมพันธ์ของสัดส่วนเด็กและเยาวชนต่อประชากร ระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง	86
ภาพที่ 4.13 จำนวนผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุ จำแนกรายเขตพื้นที่อำเภอเมือง และภูมิภาค	87
ภาพที่ 4.14 สัดส่วนจำนวนผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุต่อประชากร รายอำเภอและจังหวัด	89
ภาพที่ 4.15 ความสัมพันธ์ของสัดส่วนผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุต่อประชากร ระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง	90
ภาพที่ 4.16 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ จำแนกรายภูมิภาค	91
ภาพที่ 4.17 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ภาพรวม รายอำเภอและจังหวัด	93
ภาพที่ 4.18 ความสัมพันธ์ของดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ภาพรวมระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง	94
ภาพที่ 4.19 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการบริหารจัดการทางการเงิน จำแนกรายภูมิภาค	94
ภาพที่ 4.20 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการบริหารจัดการทางการเงิน รายอำเภอและจังหวัด	97
ภาพที่ 4.21 ความสัมพันธ์ของดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการบริหารจัดการทางการเงิน	97
ภาพที่ 4.22 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการออมและการลงทุน จำแนกรายภูมิภาค	98
ภาพที่ 4.23 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการออมและการลงทุน รายอำเภอและจังหวัด	99
ภาพที่ 4.24 ความสัมพันธ์ของดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการออมและการลงทุน ระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง	100
ภาพที่ 4.25 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการเข้าถึงบริการทางการเงิน จำแนกรายภูมิภาค	101
ภาพที่ 4.26 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการเข้าถึงบริการทางการเงิน รายอำเภอและจังหวัด	103
ภาพที่ 4.27 ความสัมพันธ์ของดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการเข้าถึงบริการทางการเงิน ระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง	104
ภาพที่ 4.28 ความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนจำนวนกลุ่มเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565 - 2570 ต่อประชากรกับระดับทักษะทางการเงิน	105
ภาพที่ 4.29 ความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนจำนวนกลุ่มเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565 - 2570 ต่อประชากรกับดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ จำแนกรายอำเภอ (928 เขต/อำเภอ)	107
ภาพที่ 4.30 การจัดลำดับความเร่งด่วนของพื้นที่เป้าหมาย	112
ภาพที่ 4.31 อำเภอในจังหวัดศรีสะเกษที่เป็นพื้นที่เป้าหมายเร่งด่วน	113
ภาพที่ 6.1 ความสัมพันธ์ระหว่าง SEFI และผลิตภาพแรงงาน	129
ภาพที่ 6.2 ผลดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (SEFI) รายตำบล อำเภอ และจังหวัด	130
ภาพที่ 6.3 ความสัมพันธ์ระหว่าง SEFI กับผลิตภาพแรงงาน ของทั้งประเทศ ภาคการเกษตร และนอก การเกษตร	131
ภาพที่ 6.4 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (SEFI) ของจังหวัดศรีสะเกษ	133
ภาพที่ 6.5 โครงการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม จังหวัดน่าน (Holistic Area Based Model : NAN) ของธนาคารออมสิน	134
ภาพที่ 6.6 สภาพพื้นที่ปัญหาป่าไม้ของจังหวัดน่าน	135
ภาพที่ 6.7 แนวคิดการสร้างมูลค่าร่วมของธุรกิจและสังคม CSV : Creating Shared Value กับการพัฒนาชุมชน	135

ภาพที่ 6.8 Infographic ภาพรวมกิจกรรมการดำเนินงานของโครงการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม จังหวัดน่าน	137
ภาพที่ 6.9 กลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนบ้านห้วยฟอง.....	137
ภาพที่ 6.10 ผลผลิตกาแฟ.....	137
ภาพที่ 6.11 ระดับคุณภาพชีวิตและระดับการออมประชาชนฐานราก จังหวัดน่าน.....	138
ภาพที่ 6.12 แผนที่ประเทศไทยแสดงจำนวนสมาชิกกองทุนการออมแห่งชาติ.....	141
ภาพที่ 6.13 Infographic ประเมินการผลตอบแทนกับกองทุนการออมแห่งชาติในแต่ละช่วงวัย	142
ภาพที่ 6.14 Infographic เปรียบเทียบผลตอบแทนกับกองทุนการออมแห่งชาติตั้งแต่เป็นนักเรียน นักศึกษา กรณีมีการออมกับ กองทุนการออมแห่งชาติอย่างต่อเนื่อง และกรณีหยุดออมกับกองทุนการออมแห่งชาติ	142
ภาพที่ 6.15 Infographic การรับเงินคืนจากกองทุนการออมแห่งชาติ	144

สารบัญตาราง

ตาราง 2.1 การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของแต่ละประเทศ	18
ตาราง 2.2 ตัวชี้วัดการพัฒนาทางการเงิน จำแนกตามสาขาย่อยของระบบการเงิน	19
ตาราง 2.3 ตัวอย่างตัวชี้วัดทางการเงินที่ GPFI พัฒนาและรวบรวม จำแนกตามประเภทตัวชี้วัด	22
ตาราง 3.1 ตัวอย่างนิยามประชาชนฐานราก* (ผู้มีรายได้น้อย) ที่กำหนดโดยหน่วยงาน	39
ตาราง 3.2 Spatial Weight Matrix ของเมทริกซ์ W ของรูปที่ 2.....	48
ตาราง 3.3 วิธีถ่วงน้ำหนักแบบผกผันตามระยะทาง (Inverse Distance Weighting: IDW)	51
ตาราง 3.4 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา	64
ตาราง 3.5 ผลการวิเคราะห์สมการถดถอยของสถานภาพบุคคลต่อทิศทางการเงิน	64
ตาราง 3.6 ระดับทักษะทางการเงินรายจังหวัด.....	67
ตาราง 3.7 ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักดัชนีรวมสุขภาวะทางการเงิน	70
ตาราง 4.1 การประมวลผลกลุ่มเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565-2570 จำแนกราย กลุ่มเป้าหมาย	72
ตาราง 4.2 การประมวลผลจังหวัดที่มีจำนวนกลุ่มเป้าหมายต่อประชากรสูงสุดและต่ำที่สุด 5 อันดับแรก	73
ตาราง 4.3 ผลการประเมินจังหวัดที่มีสัดส่วนผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงต่อประชากรสูงสุด และต่ำที่สุด 5 อันดับแรก	77
ตาราง 4.4 ผลการประเมินจังหวัดที่มีสัดส่วนประชาชนระดับฐานรากต่อประชากรสูงสุดและต่ำที่สุด 5 อันดับแรก	81
ตาราง 4.5 จังหวัดที่มีสัดส่วนเด็กและเยาวชนต่อประชากรสูงสุดและต่ำที่สุด 5 อันดับแรก.....	85
ตาราง 4.6 จังหวัดที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุและผู้เกษียณอายุต่อประชากรสูงสุดและต่ำที่สุด 5 อันดับแรก	88
ตาราง 4.7 จังหวัดที่มีดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่สูงที่สุดและต่ำที่สุด 5 อันดับแรก.....	92
ตาราง 4.8 จังหวัดที่มีดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการบริหารจัดการทางการเงินสูงสุด และต่ำที่สุด 5 อันดับแรก.....	95
ตาราง 4.9 จังหวัดที่มีดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการออมและการลงทุน สูงที่สุดและต่ำที่สุด 5 อันดับแรก.....	99
ตาราง 4.10 จังหวัดที่มีดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการเข้าถึงบริการทางการเงินสูงสุดและต่ำที่สุด 5 อันดับแรก	102
ตาราง 4.11 การวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพื้นที่ของสุขภาวะทางการเงิน	109

บทสรุปผู้บริหาร

ทักษะทางการเงินเป็นทักษะชีวิต (Life Skills) ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของประชาชนและมีความสำคัญต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยปัจจุบันประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายทางเศรษฐกิจหลายประการ โดยเฉพาะการเป็นสังคมผู้สูงอายุที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีเงินออมเพียงพอต่อการดำรงชีวิตหลังเกษียณ ประชาชนจำนวนมากยังมีพฤติกรรมการใช้จ่ายที่ไม่ระมัดระวังและมีการก่อหนี้ที่ไม่จำเป็นเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้หลายครัวเรือนมีปัญหารายรับไม่พอรายจ่าย และมีความเปราะบางทางการเงินสูง การชะลอตัวของเศรษฐกิจ รวมถึงเทคโนโลยีที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงรูปแบบบริการและผลิตภัณฑ์ทางการเงินให้มีความหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น ทำให้ยังมีประชาชนจำนวนมากไม่สามารถใช้ประโยชน์หรือป้องกันตนเองจากภัยที่มาพร้อมกับผลิตภัณฑ์หรือบริการทางการเงินดังกล่าวได้ ดังนั้น การพัฒนาความรู้และทักษะทางการเงินจึงถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะช่วยจัดการกับปัญหาดังกล่าว ตั้งแต่ระดับรากฐานของปัญหา เพื่อให้ประชาชนสามารถบริหารจัดการและวางแผนทางการเงินให้ตัวเองและครอบครัว ให้มีระดับหนี้ที่เหมาะสม มีเงินออมอย่างเพียงพอไปตลอดช่วงชีวิต เข้าถึงแหล่งข้อมูลทางการเงินที่เชื่อถือได้ และเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่เหมาะสมกับตนเอง ซึ่งจะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินและความเป็นอยู่ที่ดีทางการเงินให้กับประชาชนได้ กระทรวงการคลัง โดยสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (สศค.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงได้ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565 - 2570 (แผนปฏิบัติการฯ) ขึ้นเพื่อเป็นกรอบนโยบายและกลไกบูรณาการการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินของประเทศไทย โดยมีคณะกรรมการการพัฒนาทักษะทางการเงินที่ประกอบด้วยหน่วยงานจากหลายภาคส่วนของประเทศ เช่น หน่วยงานจากภาคการเงิน ภาคการศึกษา ภาคการพัฒนาสังคม เป็นต้น ร่วมขับเคลื่อนการดำเนินการ ซึ่งการพัฒนาทักษะทางการเงินให้กับประชาชนเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์สำคัญด้านการสร้างโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของ สศค.

แผนปฏิบัติการฯ เป็นแผนที่มุ่งหมายให้ “คนไทยมีความตระหนักรู้ ความรู้ และทักษะในการบริหารจัดการเงินอย่างมีประสิทธิภาพและมีวินัยทางการเงิน เพื่อสร้างความมั่นคงและความเป็นอยู่ที่ดีให้กับตนเองและครอบครัว” โดยแผนปฏิบัติการฯ ได้กำหนดให้มีการบูรณาการระบบข้อมูลในประเทศและการใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เพื่อช่วยวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายและตอบโจทย์การส่งเสริมทักษะทางการเงินของประชาชนแต่ละกลุ่มให้ตรงจุดยิ่งขึ้น และนำไปสู่สุขภาวะทางการเงินที่ดี (Financial Well-being) หรือผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่จะช่วยสร้างความมั่นคงและความเป็นอยู่ที่ดีให้กับประชาชน โดยแผนปฏิบัติการฯ ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ครอบคลุมประชาชนไทยทุกคนในทุกช่วงวัย และได้รับกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับ

การพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วนเนื่องจากความรุนแรงของสภาพปัญหา ได้แก่ กลุ่มผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงประกอบด้วยผู้ประสบปัญหาภาวะหนี้รุนแรงและยากจน รวมถึงผู้พิการ กลุ่มประชาชนระดับฐานราก กลุ่มเด็กและเยาวชน และกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งความท้าทายคือการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว เนื่องจากทรัพยากรของหน่วยงานภาครัฐมีอยู่จำกัด การที่จะเลือกพื้นที่เป้าหมายที่มีกลุ่มเป้าหมายจึงจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลเพื่อบ่งชี้ถึงจุดแข็งและจุดอ่อนที่มีอยู่เพื่อให้การส่งเสริมการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการฯ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

สศค. จึงได้พัฒนาเครื่องมือในการวิเคราะห์เศรษฐกิจเชิงพื้นที่ เพื่อสนับสนุนการดำเนินนโยบายการคลังและการเงินเชิงพื้นที่ เช่น การวิเคราะห์ประสิทธิภาพการผลิตด้วยวิธี Data Envelopment Analysis (DEA) การจัดทำความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจรายจังหวัด รวมถึงได้พัฒนาเครื่องชี้เศรษฐกิจเชิงพื้นที่ ที่ช่วยให้ภาครัฐสามารถวิเคราะห์หลังลึกถึงระดับอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ครัวเรือน (Household Data) และตัวบุคคล (Personal Data) เช่น ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (Spatial Economic Fundamental Index: SEFI) เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้การออกแบบนโยบายสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุดของแต่ละพื้นที่มากยิ่งขึ้น โดยมีการใช้ฐานข้อมูลที่เติมศักยภาพเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากฐานข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ฐานข้อมูลดาวเทียม ฐานข้อมูลภูมิสารสนเทศ และฐานข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ของหน่วยงานต่าง ๆ

การศึกษานี้จึงเป็นการนำเสนอเครื่องมือในการวิเคราะห์เศรษฐกิจเชิงพื้นที่เพื่อสนับสนุนนโยบายและการดำเนินการของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในแผนปฏิบัติการฯ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้การดำเนินการในระดับพื้นที่ โดยได้เลือกใช้ชุดข้อมูลและรูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับเป้าหมายวัตถุประสงค์ และรูปแบบการดำเนินการของแผนปฏิบัติการฯ และยังสามารถนำเครื่องมือการวิเคราะห์ดังกล่าวไปปรับใช้กับการจัดทำนโยบายด้านการคลังและการเงินอื่น ๆ ได้อีกด้วย

การศึกษาประกอบด้วย 2 ส่วน โดยส่วนแรกของการศึกษาเป็นการสร้างฐานข้อมูลที่จำเป็นต่อการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงิน โดยการศึกษาระดับทักษะทางการเงินเชิงพื้นที่และจัดทำดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงิน (Spatial Financial Fundamental Index: SFFI) ด้วยการจัดทำดัชนีผสม (Composite Index) จากข้อมูลทางการเงินระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด รวมทั้งสิ้น 56 รายการ จากแหล่งข้อมูล 16 หน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสะท้อนระดับการบริหารจัดการทางการเงิน การออมและการลงทุน และการเข้าถึงบริการทางการเงินในมิติต่าง ๆ เชิงพื้นที่ จากนั้น ผลงานวิชาการจะนำเสนอการระบุตำแหน่งกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วนในพื้นที่ต่าง ๆ และนำผลจากการคำนวณดัชนี SFFI และความหนาแน่นของกลุ่มเป้าหมายในแต่ละพื้นที่มาวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่รวมทั้งวิเคราะห์แบบกลุ่ม (Cluster Analysis) ซึ่งจะทำให้ทราบตำแหน่งและสภาพปัจจัยพื้นฐานทางการเงินของกลุ่มเป้าหมายของพื้นที่หนึ่งว่ามีลักษณะเกาะกลุ่มกับพื้นที่ใกล้เคียงหรือไม่ อย่างไร เปรียบเสมือนการสร้างแผนที่ทางการเงินของครัวเรือนไทย

สำหรับส่วนที่สองจะเป็นการนำเสนอแบบจำลองการวิเคราะห์สุขภาวะทางการเงิน โดยนำเสนอปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการมีสุขภาวะทางการเงินที่ดีของประชาชน นอกเหนือไปจากระดับคะแนนทักษะทางการเงินที่สูงขึ้น ซึ่งแสดงด้วย **ดัชนีรวมสุขภาวะทางการเงิน** ที่ถูกออกแบบให้ครอบคลุมตัวชี้วัดที่สะท้อนถึงผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่คาดหวังตามแผนปฏิบัติการฯ ไม่ว่าจะเป็นคะแนนทักษะทางการเงิน อัตราส่วนการชำระหนี้ต่อรายได้ อัตราส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ อัตราส่วนเงินออมต่อครัวเรือน และความหลากหลายทางการเงิน ดังนั้น ผลการศึกษาจึงทำให้สามารถระบุได้ทั้งพื้นที่ที่ควรให้ความช่วยเหลือ และปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่ควรได้รับการพัฒนา เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถใช้เป็นเข็มทิศในการออกแบบนโยบายและแผนการพัฒนาทักษะทางการเงินไปสู่ประชาชนในแต่ละพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

จากการวิเคราะห์สุขภาวะทางการเงินและปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ข้างต้น ทำให้ผลงานวิชาการนี้สามารถนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการออกแบบการดำเนินการหรือโครงการพัฒนาทักษะทางการเงินโดยจัดลำดับความสำคัญเชิงพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมตามหลักเกณฑ์ของแผนปฏิบัติการฯ เพื่อสนับสนุนให้ประชาชนไทยมีระดับทักษะทางการเงินที่เพิ่มขึ้น นำไปสู่สุขภาวะทางการเงินที่ดี หรือผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่จะช่วยสร้างความมั่นคงและความเป็นอยู่ที่ดีให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงต่อไป

จากการประมวลผลดัชนี SFFI บ่งชี้ว่าอำเภอ/เขตในจังหวัดพื้นที่ภาคกลางของประเทศ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ภาคกลาง และภาคตะวันออก รวมถึงเขตหัวเมืองเศรษฐกิจสำคัญมีความพร้อมทางปัจจัยพื้นฐานทางการเงินสูง ขณะที่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยเฉพาะพื้นที่ชายแดน มีความพร้อมที่ต่ำกว่า ซึ่งค่อนข้างสอดคล้องกับผลการสำรวจระดับทักษะทางการเงินของธนาคารแห่งประเทศไทย ร่วมกับสำนักงานสถิติแห่งชาติ และเมื่อพิจารณาร่วมกับกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการพัฒนาทักษะทางการเงินตามแผนปฏิบัติการฯ อย่างเร่งด่วนแล้ว พบว่า ส่วนใหญ่กระจุกตัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ โดยเฉพาะพื้นที่ชายแดน ส่วนพื้นที่ภาคกลาง ภาคตะวันออก และหัวเมืองเศรษฐกิจสำคัญมีกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวจำนวนเบาบาง ซึ่งมักเป็นพื้นที่ที่มีระดับทักษะทางการเงิน และระดับความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางการเงิน (ดัชนี SFFI) ที่สูง ทำให้สามารถเห็นถึงสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่ที่มีระดับความรุนแรงที่แตกต่างกัน อันจะนำมาซึ่งการส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะทางการเงินที่ดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับการส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะทางการเงินที่ดีนั้น จากการวิเคราะห์แบบจำลองถดถอยเชิงพื้นที่ในส่วนที่สองของการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาวะทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ สัดส่วนผู้มีรายได้ที่ต้องการพัฒนาตนเอง อัตราประชากรที่อยู่ใต้เส้นความยากจน ดัชนีความไม่เสมอภาคด้านรายได้ สัดส่วนประชากรที่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับประถมศึกษา สัดส่วนประชากรที่ทำงานราชการหรือรัฐวิสาหกิจ สุขภาวะทางการเงินของอำเภอโดยรอบ โดยเฉพาะดัชนี SFFI ซึ่งมีผลกระทบเชิงบวกกับสุขภาวะทางการเงิน

ดังนั้น การพัฒนาระดับความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางการเงินรวมถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมข้างต้น จึงมีส่วนช่วยให้สุขภาวะทางการเงินสูงขึ้น

เมื่อเชื่อมโยงผลการศึกษาทั้งสองส่วนเข้าด้วยกัน ส่งผลให้สามารถจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนของพื้นที่ต่าง ๆ ได้ กล่าวคือ พื้นที่เป้าหมายเร่งด่วน (First Priority) เป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มเป้าหมายอยู่มากและมีสุขภาวะทางการเงินอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บางส่วนของภาคเหนือ และภาคใต้ตอนล่าง เช่น ศรีสะเกษ (18 อำเภอ) อุบลราชธานี (15 อำเภอ) สุรินทร์ (14 อำเภอ) ชัยภูมิ (11 อำเภอ) นราธิวาส (10 อำเภอ) แม่ฮ่องสอน (4 อำเภอ) เป็นต้น

การดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์อันนำไปสู่ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับโครงสร้างที่จะช่วยสร้างความมั่นคงและความเป็นอยู่ที่ดีให้กับประชาชนได้นั้น จำเป็นต้องมีการดำเนินการในหลายมิติและหลายองค์ประกอบร่วมกัน ทั้งด้านการเงิน เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา รวมทั้งการเข้าถึงบริการและโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น ซึ่งต้องอาศัยการบูรณาการการดำเนินงานของหลายภาคส่วน ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินในระดับพื้นที่ของแต่ละหน่วยงานซึ่งมีพันธกิจหลัก ชี้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และทรัพยากรที่แตกต่างกันไป เกิดประสิทธิภาพสูงสุด หน่วยงานผู้ดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินในระดับพื้นที่สามารถใช้เครื่องมือในการวิเคราะห์การเงินเชิงพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นการกระจายตัวของกลุ่มเป้าหมาย ระดับทักษะทางการเงิน ดัชนี SFFI และการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะทางการเงินที่ดี ที่ได้นำเสนอในผลการวิจัยนี้ เป็นแผนที่และเข็มทิศนำทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาทักษะทางการเงินและปัจจัยพื้นฐานทางการเงินของประชาชนแบบองค์รวม โดยจัดลำดับความสำคัญเชิงพื้นที่ของกลุ่มเป้าหมายและออกแบบมาตรการหรือโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการ ความจำเป็นเร่งด่วน หรือความรุนแรงของสภาพปัญหาในแต่ละพื้นที่ และสอดคล้องกับองค์ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และช่องทางในการเข้าถึงประชาชนของแต่ละหน่วยงานเพื่อลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มความทั่วถึงของการดำเนินการ

ทั้งนี้ การวิจัยยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีโครงสร้างพื้นฐานและแนวทางในการบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงานทุกภาคส่วนของเศรษฐกิจและสังคมที่จะสนับสนุนระบบนิเวศด้านข้อมูลเชิงนโยบาย และเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้กับการพัฒนาทักษะทางการเงินและสุขภาวะทางการเงินที่ดีของประชาชนและนโยบายด้านต่าง ๆ ของภาครัฐด้วย

การวิจัยข้างต้นได้รับการวิพากษ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ได้แก่ 1) ดร. พรชัย สุริระเวช ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง 2) นายดนุชา พิชยนันท์ เลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 3) รศ. ดร. พรอนงค์ บุษราตระกูล เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ 4) นายวิทย์ รัตนกร ประธานกรรมการสมาคมสถาบันการเงินของรัฐ และ 5) นายผยง ศรีวณิช ประธานสมาคมธนาคารไทย โดยทั้ง 5 ท่านต่างเห็นว่าการร่วมกันสร้างและใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลขนาดใหญ่จะช่วยให้ภาครัฐสามารถระบุกลุ่มเป้าหมายทั้งในเชิงพื้นที่ บุคคล และมิติอื่นๆ ได้ ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แก้ปัญหาได้อย่างแม่นยำและประหยัดทรัพยากร นอกจากนี้ ยังควรที่จะคำนึงถึงการยกระดับสุข

ภาวะในมิติอื่นๆ นอกเหนือจากภาคการเงิน เพื่อช่วยส่งเสริมให้ความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละพื้นที่ดีขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้การดำเนินนโยบายภาครัฐมีประสิทธิภาพสูงขึ้นจากการมีความเฉพาะเจาะจง (Tailor-Made Policy) ที่มากขึ้นได้ในอนาคตอีกด้วย

ดังนั้น เพื่อเป็นการต่อยอดแนวคิดจากการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่านข้างต้น จึงได้มีการศึกษาเพิ่มเติมโดยการอาศัยดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (Spatial Economic Fundamental Index : SEFI) ซึ่งสามารถที่จะชี้วัดระดับความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเป็นรายพื้นที่ เช่น จังหวัด อำเภอ และ ตำบล ได้เช่นเดียวกัน โดยดัชนี SEFI นี้ ประกอบด้วยเครื่องชี้ 88 รายการ แบ่งได้เป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มโครงสร้างพื้นฐาน กลุ่มสาธารณสุข กลุ่มการศึกษา กลุ่มเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ กลุ่มความท้าทายทางทรัพยากรมนุษย์ และ กลุ่มสิ่งแวดล้อม ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ระดับของดัชนี SEFI มีความสัมพันธ์แปรผันตามผลิตภาพแรงงานทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร แสดงว่า ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจในพื้นที่ที่ดีจะมาพร้อมกับความกินดีอยู่ดีของประชาชนในพื้นที่ไม่ว่าประกอบอาชีพในหรือนอกเกษตรก็ตาม ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในเชิงนโยบายที่ควรให้ความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงพื้นที่

หากนำดัชนี SEFI มาประยุกต์ใช้กับกรณี 3 อำเภอของจังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ อำเภอพยุห์ อำเภอศิลาลาด และอำเภออุษันธุ์ ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายเร่งด่วนจากผลการศึกษาข้างต้น ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจในลักษณะของปัญหาเชิงพื้นที่ที่มากกว่าในเรื่องของการเงินโดยครอบคลุมไปถึงปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจในมิติอื่นๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการจัดทำนโยบายเพื่อยกระดับสุขภาวะที่มีความรอบด้านมากขึ้น ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ 3 อำเภอดังกล่าว มีประเด็นจุดอ่อนที่ควรได้รับการจัดลำดับความสำคัญในการพัฒนาก่อน ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา และสุขภาพ ตามลำดับ

1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายทางเศรษฐกิจหลายประการ ทั้งจากปัจจัยภายในประเทศและภายนอกประเทศ เช่น การชะลอของเศรษฐกิจจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และความตึงเครียดทางการเมือง วิกฤตการณ์การเงินรูปแบบต่าง ๆ เทคโนโลยีทางการเงินที่มาพร้อมโอกาสและความเสี่ยงใหม่ ๆ การเป็นสังคมผู้สูงอายุ เป็นต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อสถานะทางเศรษฐกิจและการเงินของบุคคลและครัวเรือน ไปจนถึงเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจและการเงินของประเทศ การที่ประชาชนมีทักษะทางการเงินไม่เพียงพอจะยิ่งซ้ำเติมสภาพปัญหาดังกล่าวให้รุนแรงขึ้น โดยเฉพาะการเป็นสังคมผู้สูงอายุที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีเงินออมเพียงพอต่อการดำรงชีวิตหลังเกษียณ ประชาชนจำนวนมากยังมีพฤติกรรมใช้จ่ายที่ไม่ระมัดระวังและมีการก่อหนี้ที่ไม่จำเป็นเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง ส่งผลให้หลายครัวเรือนมีปัญหารายรับไม่เพียงพอต่อรายจ่ายและความเปราะบางทางการเงินสูง นำไปสู่ภาวะหนี้ครัวเรือนสูง รวมถึงเทคโนโลยีที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงให้รูปแบบบริการและผลิตภัณฑ์ทางการเงินมีความหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น ทำให้ยังคงมีประชาชนจำนวนมากที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์หรือป้องกันตนเองจากภัยที่มาพร้อมกับผลิตภัณฑ์หรือบริการทางการเงินดังกล่าวได้ ดังนั้น การพัฒนาความรู้และทักษะทางการเงินจึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยจัดการกับปัญหาดังกล่าว ตั้งแต่ระดับรากฐานของปัญหา เพื่อให้ประชาชนสามารถบริหารจัดการและวางแผนทางการเงินให้ตัวเองและครอบครัว ให้มีระดับหนี้ที่เหมาะสมและมีเงินออมอย่างเพียงพอไปตลอดช่วงชีวิต สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลทางการเงินที่เชื่อถือได้ และเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่เหมาะสมกับตนเอง ซึ่งจะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันและความมั่นคงทางการเงินให้กับประชาชนได้

กระทรวงการคลัง โดยสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (สศค.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565 - 2570 (แผนปฏิบัติการฯ) เพื่อเป็นกรอบนโยบายและกลไกบูรณาการการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินของประเทศไทย อีกทั้งเป็นแนวทางในการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมเสริมสร้างทักษะทางการเงินของคนไทย มีคณะกรรมการการพัฒนาทักษะทางการเงินที่ประกอบด้วยหน่วยงานจากหลายภาคส่วนของประเทศ อาทิ หน่วยงานจากภาคการเงิน ภาคการศึกษา ภาคการพัฒนาสังคม เป็นต้น ร่วมขับเคลื่อนการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการฯ ซึ่งการพัฒนาทักษะทางการเงินให้กับประชาชนเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์สำคัญด้านการสร้างโอกาส และลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของ สศค.

แผนปฏิบัติการฯ ประกอบด้วย 3 เป้าหมาย ได้แก่ 1) คนไทยตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการบริหารจัดการทางการเงินและเข้าถึงข้อมูล 2) คนไทยมีความรู้และทักษะทางการเงินเพียงพอที่จะนำไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมเพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิต และ 3) ประเทศไทยมีกลไกขับเคลื่อนการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างบูรณาการ เพื่อให้เกิดระบบนิเวศด้านการพัฒนาทักษะทางการเงินที่ยั่งยืน โดยในส่วนของเป้าหมายที่ 3 กำหนดให้มีการบูรณาการระบบข้อมูลในประเทศและการใช้ฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big data) เพื่อช่วยในการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายและตอบโจทย์การส่งเสริมทักษะทางการเงินของประชาชนแต่ละกลุ่มได้ตรงจุดยิ่งขึ้นด้วย และนอกจากแผนปฏิบัติการฯ จะมีเป้าหมายและตัวชี้วัดที่สำคัญ คือ การเพิ่มขึ้นของระดับทักษะทางการเงินของประชาชน ทั้งด้านความรู้ความเข้าใจทัศนคติ และพฤติกรรมทางการเงินแล้ว แผนปฏิบัติการฯ ยังคาดหวังให้ระดับทักษะทางการเงินของประชาชนนำไปสู่สภาวะทางการเงิน (Financial Well-being) หรือผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่จะช่วยสร้างความมั่นคงและความเป็นอยู่ที่ดีให้กับประชาชนเพิ่มขึ้น ซึ่งในบริบทของประเทศไทย คือ การมีภาระหนี้และการก่อหนี้ที่ไม่จำเป็นลดลง มีการออมที่เพิ่มขึ้น มีเครื่องมือจัดการกับความเสี่ยงที่เหมาะสม และมีทักษะด้านการเงินดิจิทัลที่เพียงพอและรู้เท่าทันภัยทางการเงิน

ทักษะทางการเงิน (Financial Literacy) หมายถึง การตระหนักรู้ ความรู้ความเข้าใจ ทักษะ ทัศนคติ และพฤติกรรม ในลักษณะที่ทำให้บุคคลมีการตัดสินใจทางการเงินที่ดี และส่งผลให้บุคคลมีสภาวะทางการเงิน (Financial Well-being) ในท้ายที่สุด

ที่มา: องค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา
(Organisation for Economic Co-operation and Development: OECD)

สภาวะทางการเงิน (Financial Well-being) หมายถึง สภาวะการณ์ที่สะท้อนความสามารถของบุคคลในการรองรับภาระค่าใช้จ่ายและความรับผิดชอบทางการเงิน ในปัจจุบัน รวมทั้งความมั่นคงในด้านการเงินในอนาคต และความสามารถในการเลือกใช้ชีวิตที่พึงพอใจ

ที่มา: Consumer Financial Protection Bureau (CFPB)

ทั้งนี้ แผนปฏิบัติการฯ ครอบคลุมประชาชนไทยทุกคนในทุกช่วงวัย โดยได้ระบุกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วนเนื่องจากความรุนแรงของสภาพปัญหา ได้แก่ กลุ่มผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงประกอบด้วยผู้ประสบปัญหาภาวะหนี้รุนแรงและยากจน รวมถึงผู้พิการ กลุ่มประชาชนระดับฐานราก กลุ่มเด็กและเยาวชน และกลุ่มผู้สูงวัย โดยการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินในประเทศไทยมีรูปแบบหลากหลาย ทั้งส่วนที่เป็นการศึกษาในระบบและนอกระบบ การให้ความรู้ผ่านสื่อหรือช่องทางออนไลน์ และการอบรมและสัมมนาแบบพบปะเห็นหน้า (Face-to-Face) โดยเฉพาะในกลุ่มเป้าหมายที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนดังกล่าวข้างต้น พบว่าส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการหรือจัดกิจกรรมในระดับพื้นที่ ในเขตภูมิภาค

หรือจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศ โดยมีการกำหนดพื้นที่เป้าหมายแตกต่างกันไปตามหลักเกณฑ์ของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งความท้าทาย คือ การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว อีกทั้งทรัพยากรของหน่วยงานภาครัฐมีอยู่จำกัด การที่จะเลือกกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่เป้าหมายจึงจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลเพื่อบ่งชี้ถึงจุดแข็งและจุดอ่อนที่มีอยู่ เพื่อส่งเสริมให้การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการฯ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

สศค. ในฐานะองค์กรภาครัฐที่มีหน้าที่และภารกิจในการออกแบบและจัดทำนโยบายด้านเศรษฐกิจ การเงิน และการคลังของประเทศ ให้ความสำคัญกับการจัดทำนโยบายการคลังและการเงินที่ตอบโจทย์เศรษฐกิจ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมภายใต้ความท้าทายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจที่ตรงจุดและทั่วถึง โดยอาศัยประโยชน์จากการพัฒนาฐานข้อมูลขนาดใหญ่ และการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analytics) ของประชาชน ทุกกลุ่มในการออกแบบมาตรการทางเศรษฐกิจแบบเฉพาะเจาะจงตามความเหมาะสมกับปัญหาของพื้นที่ หรือกลุ่มประชาชนหรือที่เรียกว่า “Tailor-Made Policy” ซึ่งสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินนโยบาย และนำส่งความช่วยเหลือได้อย่างถูกฝาถูกตัวมากขึ้น ทำให้การจัดสรรงบประมาณที่ภาครัฐมีอยู่อย่างจำกัด เกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ การดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของกระทรวงการคลังในช่วงที่ผ่านมา ได้ชี้ให้เห็น ถึงความสำคัญของการบูรณาการข้อมูลภาครัฐ และที่อาจขยายไปถึงภาคส่วนอื่น ๆ ของระบบเศรษฐกิจ ซึ่งที่ผ่านมา สศค. ได้พัฒนาเครื่องมือในการวิเคราะห์เศรษฐกิจเชิงพื้นที่ในหลายรูปแบบ เพื่อสนับสนุนการดำเนินนโยบาย การคลังและการเงินเชิงพื้นที่ เช่น การวิเคราะห์ประสิทธิภาพการผลิตด้วยวิธี Data Envelopment Analysis (DEA) การจัดทำความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจรายจังหวัด รวมถึงได้พัฒนาเครื่องชี้เศรษฐกิจเชิงพื้นที่ เป็นต้น

การที่ สศค. ได้พัฒนาเครื่องมือในการวิเคราะห์เศรษฐกิจเชิงพื้นที่ดังกล่าวนี้ สามารถช่วยให้ภาครัฐ สามารถวิเคราะห์ลงลึกถึงระดับอำเภอ ตำบล หมู่บ้านครัวเรือน (Household Data) และตัวบุคคล (Personal Data) เช่น ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (Spatial Economic Fundamental Index: SEFI) เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้การออกแบบนโยบายสามารถแก้ไขปัญหาของแต่ละพื้นที่ได้อย่างตรงจุดมากยิ่งขึ้น โดยมีการใช้ ฐานข้อมูลอย่างเต็มศักยภาพเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นฐานข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ฐานข้อมูล ดาวเทียม ฐานข้อมูลภูมิสารสนเทศ และฐานข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจอื่น ๆ

คณะผู้วิจัยเห็นว่า วิธีการและเทคนิคในการพัฒนาฐานข้อมูลขนาดใหญ่และการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น จะช่วยสนับสนุนการจัดทำมาตรการหรือโครงการ และการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินภายใต้แผนปฏิบัติการฯ โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นการดำเนินการระดับพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อพัฒนาและจัดทำเครื่องมือในการวิเคราะห์เศรษฐกิจเชิงพื้นที่เพื่อสนับสนุนนโยบายและการดำเนินการของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในแผนปฏิบัติการฯ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้การดำเนินการในระดับพื้นที่ และสามารถบรรลุเป้าหมายที่คาดหวังในระดับยุทธศาสตร์ของแผนปฏิบัติการฯ ซึ่งคือการสร้างสุขภาวะทางการเงินของประชาชนไทย โดยได้เลือกใช้ชุดข้อมูลและรูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูลที่สุดคล้องกับเป้าหมายวัตถุประสงค์ และรูปแบบการดำเนินการของแผนปฏิบัติการฯ และยังสามารถนำเครื่องมือการวิเคราะห์ดังกล่าวไปปรับใช้กับการจัดทำนโยบายด้านการคลังและการเงินอื่น ๆ ได้อีกด้วย

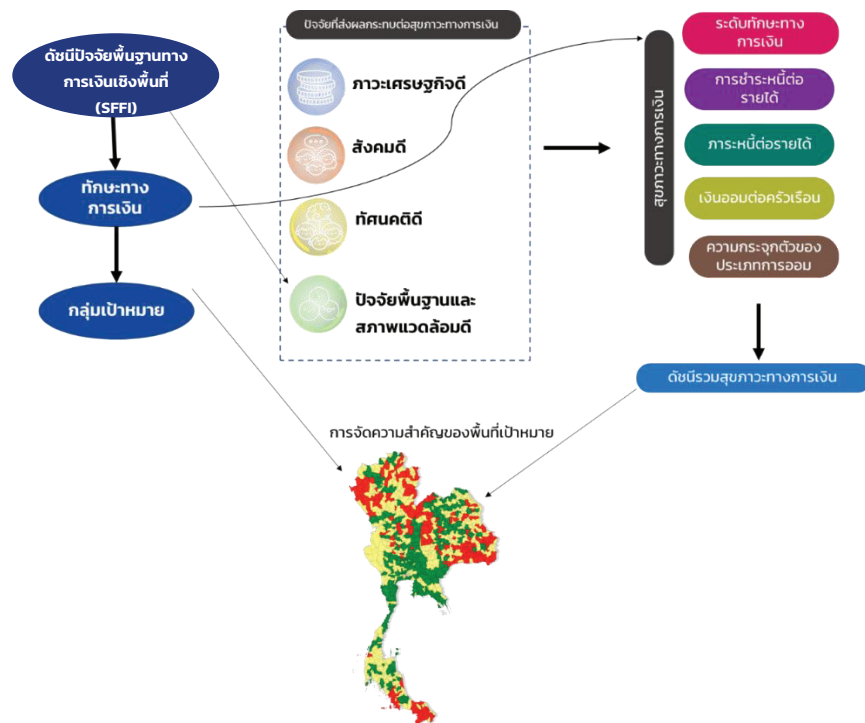
1.3 กรอบแนวคิดและสมมติฐาน

- 1) แผนปฏิบัติการฯ คาดหวังให้ประชาชนนำทักษะทางการเงินไปใช้ในการสร้างสุขภาวะทางการเงินให้กับตนเองและครอบครัวได้ ซึ่งความสำเร็จในการสร้างสุขภาวะทางการเงินให้กับประชาชนเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมอื่น ๆ นอกเหนือจากการพัฒนาความรู้และทักษะทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญ
- 2) การพัฒนาเศรษฐกิจและการเงินเชิงพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินในประเทศไทย

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

- 1) ศึกษาการพัฒนาทักษะทางการเงินของไทยและต่างประเทศ
- 2) จัดทำแผนที่กลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วน ตามแผนปฏิบัติการฯ เพื่อให้ทราบว่ากลุ่มเป้าหมายอยู่ในพื้นที่ใด
- 3) ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยพื้นฐานทางการเงินในเชิงพื้นที่ในระดับจังหวัด และอำเภอ เพื่อจัดทำดัชนีชี้วัดปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ของประเทศไทย เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางการเงินในเชิงประมาณระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ ได้ ทั้งในระดับจังหวัดและอำเภอ
- 4) ศึกษาการประมาณระดับทักษะทางการเงินของพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทยเป็นรายอำเภอ
- 5) ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อการยกระดับสุขภาวะทางการเงินเชิงพื้นที่ของไทยโดยอาศัยข้อมูลรายอำเภอ
- 6) เสนอแนะนโยบายเพื่อส่งเสริมให้ระดับสุขภาวะทางการเงินของไทยเพิ่มสูงขึ้น

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ของการสร้างสุขภาวะทางการเงิน

ที่มา: คณะผู้วิจัย

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

- 1) การศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการประมวลผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะทางการเงินทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินการการพัฒนาทักษะทางการเงินที่เหมาะสมกับบริบทของตนเอง
- 2) การศึกษาเชิงปริมาณ โดยการประมวลเครื่องชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะทางการเงิน ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อสุขภาวะทางการเงิน การจัดทำเครื่องชี้วัดปัจจัยพื้นฐานทางการเงิน และการประมวลผลข้อมูลเพื่อจัดทำดัชนีผสม (Composite Index) ในการชี้วัดปัจจัยพื้นฐานทางการเงินและผลสัมฤทธิ์ของสุขภาวะทางการเงิน ตลอดจนการศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ของสุขภาวะทางการเงินด้วยวิธีสมการถดถอยเชิงพื้นที่ (Spatial Regression Analysis)

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

หน่วยงานผู้ดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินในระดับพื้นที่สามารถใช้เครื่องมือในการวิเคราะห์การเงินเชิงพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นการกระจายตัวของกลุ่มเป้าหมาย ระดับทักษะทางการเงิน ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงิน (Spatial Financial Fundamental Index: SFFI) และการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะทางการเงินที่ได้นำเสนอในผลการศึกษานี้ เป็นแผนที่และเข็มทิศนำทางการขับเคลื่อนการพัฒนาทักษะทางการเงินและปัจจัยพื้นฐานทางการเงินของประชาชนแบบองค์รวม โดยจัดลำดับความสำคัญเชิงพื้นที่ของกลุ่มเป้าหมายและออกแบบมาตรการหรือโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการ ความจำเป็นเร่งด่วน หรือความรุนแรงของสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่ และสอดคล้องกับองค์ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และช่องทางในการเข้าถึงประชาชนของแต่ละหน่วยงานเพื่อลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มความทั่วถึงของการดำเนินการ นอกจากนี้ หน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในแผนปฏิบัติการฯ และหน่วยงานดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินอื่น ๆ สามารถนำแนวทางตามข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของผลการศึกษานี้ไปพิจารณาปรับใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินแบบองค์รวม

ทั้งนี้ ผลการศึกษาจะถูกนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สาธารณะ ได้แก่

- 1) การนำเสนอในงานสัมมนา Fis and Fin Forum 2023 วันศุกร์ที่ 20 ตุลาคม 2566 ณ ห้องอินฟินิตี้ บอลรูม โรงแรมพูลแมน คิงพาวเวอร์ กรุงเทพฯ
- 2) การจัดทำ e-book ผลการศึกษาเผยแพร่บน website: www.fpo.go.th
- 3) การจัดทำ Dashboard เผยแพร่ข้อมูลเชิงพื้นที่ของกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วน ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ และดัชนีรวมผลสัมฤทธิ์ของสุขภาวะทางการเงิน
- 4) การจัดทำบทสรุปสาระสำคัญ และ/หรือ วิดีทัศน์การนำเสนอผลการศึกษา เผยแพร่ผ่านสื่อต่าง ๆ

1.7 นิยามศัพท์

- 1) ทักษะทางการเงิน (Financial Literacy) หมายถึง การตระหนักรู้ ความรู้ความเข้าใจ ทักษะ ทักษะคิด และพฤติกรรม ในลักษณะที่ทำให้บุคคลมีการตัดสินใจทางการเงินที่ดี และส่งผลให้บุคคลมีสุขภาวะทางการเงิน (Financial Well-being) ในท้ายที่สุด
- 2) สุขภาวะทางการเงิน (Financial Well-being) หมายถึง สภาวะการณ์ที่สะท้อนความสามารถของบุคคลในการรองรับภาระค่าใช้จ่ายและความรับผิดชอบทางการเงินในปัจจุบัน ความรู้สึกมั่นคงในความสามารถทางการเงินของตนเองในอนาคต และความสามารถในการเลือกใช้ชีวิตที่พึงพอใจ

- 3) ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (Spatial Financial Fundamental Index: SFFI) คำนวณเป็นดัชนีผสมในรูปแบบของ Z-score จากองค์ประกอบของเครื่องชี้ย่อย 56 รายการ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ การบริหารจัดการทางการเงิน การลงทุนและการออม และการเข้าถึงสถาบันการเงิน โดยสามารถบ่งชี้ถึงระดับความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางการเงินได้เป็นรายพื้นที่ เช่น จังหวัด อำเภอ ตำบล เป็นต้น
- 4) ดัชนีรวมผลสัมฤทธิ์ของสุขภาวะทางการเงิน คำนวณเป็นดัชนีผสมในรูปแบบของ Z-score จากองค์ประกอบ ได้แก่ ระดับทักษะทางการเงิน อัตราส่วนการชำระหนี้ต่อรายได้ อัตราส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ อัตราส่วนเงินออมต่อครัวเรือน และความกระจุกตัวของประเภทการออม มีวัตถุประสงค์เพื่อชี้วัดระดับสุขภาวะทางการเงินเชิงพื้นที่ในระดับต่าง ๆ เช่น จังหวัด อำเภอ ตำบล เป็นต้น
- 5) สมการถดถอยเชิงพื้นที่ (Spatial Regression Analysis) เป็นการสร้างแบบจำลองจากสมการถดถอยที่คำนึงถึงปัจจัยเชิงพื้นที่ที่ส่งผลต่อการอธิบายตัวแปรตาม อนึ่ง ในการศึกษาครั้งนี้อาศัยสมการถดถอยเชิงพื้นที่ 2 รูปแบบคือ 1) Spatial Lag Model และ 2) Spatial Error Model

ผลงานวิชาการ เรื่อง แผนที่การเงินครัวเรือนไทย: เข้มทิศการพัฒนาทักษะทางการเงิน (Unveiling the Thai household Money Map: Navigating the Path to Financial Wisdom) เล่มนี้ ได้นำเสนอวิธีการและผลการศึกษา ซึ่งคณะผู้วิจัยได้มีการจัดทำดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (SFFI) ผ่านการทบทวนวรรณกรรม เรื่อง แนวทางหรือแผนการพัฒนาทักษะทางการเงินของประเทศไทยและต่างประเทศ ประสพการณ์การจัดทำเครื่องชี้วัดทางการเงินในต่างประเทศ และประสพการณ์การจัดทำเครื่องชี้เศรษฐกิจเชิงพื้นที่ของ สศค. ในบทที่ 2 รวมทั้งมีการนำเสนอระเบียบวิธีการศึกษา (Methodology) การจัดทำดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (SEFI) การระบุกลุ่มเป้าหมาย และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial Analysis) ในบทที่ 3 และนำเสนอผลการศึกษาในบทที่ 4 นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินไว้ในบทที่ 5

2 ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และประสบการณ์ต่างประเทศ

การจัดทำการศึกษาเรื่อง “แผนที่การเงินครัวเรือนไทย: เข้มทิศการพัฒนาทักษะทางการเงิน” ในครั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นความพยายามในการเติมเต็มองค์ความรู้ในเรื่องของการพัฒนาทักษะทางการเงินในเชิงพื้นที่ให้กับบริบทของประเทศไทย เนื่องจากการศึกษาที่ผ่านมาส่วนใหญ่มุ่งเน้นการวิเคราะห์ในเชิงภาพรวมหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาทักษะทางการเงินโดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับมิติเชิงพื้นที่เท่าที่ควร ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าในระยะหลังเริ่มมีงานวิจัยในต่างประเทศที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะทางการเงินโดยให้ความสำคัญกับปัจจัยเชิงพื้นที่เพิ่มขึ้น เช่น Fornero and Monticone (2011) แสดงให้เห็นว่า ประชาชนในภูมิภาคทางตอนใต้ของประเทศอิตาลีมีระดับคะแนนทักษะความรู้ทางการเงินที่ต่ำกว่าประชาชนในภูมิภาคทางตอนเหนือของประเทศอย่างมาก คล้ายคลึงกับกรณีผู้อยู่อาศัยในเยอรมันตะวันตกที่มีระดับคะแนนทักษะความรู้ทางการเงินที่สูงกว่าผู้ที่อยู่อาศัยในภูมิภาคทางตะวันออกของประเทศเช่นกัน นอกจากนี้ Bucher-Koenen and Lusardi (2011) และ Beckmann (2013) พบว่าระดับทักษะทางการเงินในพื้นที่ชนบทที่ยากจนของโรมาเนียจะอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าพื้นที่อื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้ง Bumcrot et al. (2013) ได้แสดงให้เห็นว่าคนอเมริกันทางตอนเหนือมีระดับทักษะความรู้ด้านการเงินที่สูงกว่าด้านตะวันออกและทางใต้ของประเทศซึ่งมีความสัมพันธ์กับระดับความยากจนของคนในพื้นที่เช่นกัน สอดคล้องกับ Boisclair et al. (2017) ที่พบว่ามีความแตกต่างกันของระดับทักษะทางการเงินในแต่ละภูมิภาคของประเทศแคนาดา และท้ายที่สุด Bumcrot et al. (2013) ยังเสนอแนะว่าทิศทางการทำการศึกษาในอนาคตควรให้ความสำคัญกับการศึกษาทำความเข้าใจมิติความแตกต่างในเชิงภูมิศาสตร์ที่มีผลกระทบต่อระดับทักษะทางการเงินในลักษณะที่แตกต่างกันอีกด้วย

ในบทนี้คณะผู้วิจัยได้ทบทวนศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยได้ศึกษา 1) แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงินของประเทศไทยและต่างประเทศ 2) ประสบการณ์การจัดทำเครื่องชี้วัดทางการเงินในต่างประเทศ 3) ประสบการณ์การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่มีต่อระดับความรู้ทางการเงิน และ 4) ประสบการณ์การจัดทำเครื่องชี้เศรษฐกิจเชิงพื้นที่ของสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (สศค.)

2.1 แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงินของประเทศไทยและต่างประเทศ

ในปัจจุบันทุกประเทศทั่วโลกกำลังเผชิญกับความท้าทายทางเศรษฐกิจหลายประการ โดยเฉพาะการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การมีพฤติกรรมใช้จ่ายและการก่อหนี้ที่ไม่จำเป็น และความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีทางการเงิน ซึ่งส่งผลให้ประชาชนมีเงินออมไม่เพียงพอ มีความเสี่ยงทางการเงิน รวมถึงความไม่เข้าใจบริการทางการเงินรูปแบบใหม่อย่างถ่องแท้ โดยองค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (The Organisation for Economic Co-Operation and Development: OECD) ได้กำหนดนิยามคำว่า “Financial Literacy” คือ “การตระหนักรู้ ความรู้ความเข้าใจ ทักษะ ทศนคติ และพฤติกรรม ในลักษณะที่ทำให้บุคคลมีการตัดสินใจทางการเงินที่ดี และส่งผลให้บุคคลมีความเป็นอยู่ทางการเงินที่ดีในท้ายที่สุด” (A combination of awareness, knowledge, skill, attitude and behavior necessary to make sound financial decisions and ultimately achieve individual Financial Well-being.) ดังนั้น การพัฒนาทักษะทางการเงินจะส่งเสริมให้ประชาชนมีทักษะทางการเงินที่เพียงพอในการดำรงชีวิตประจำวัน สามารถตัดสินใจทางการเงินได้อย่างรอบคอบและมีเหตุผล สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลทางการเงินที่เชื่อถือได้ สามารถเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่เหมาะสมกับตนเอง และสามารถวางแผนบริหารจัดการทางการเงินของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะก่อให้เกิดสุขภาวะทางการเงินที่ดี (Financial Well-being) แก่ตนเองและครอบครัว

ในการนี้ ในหลายประเทศทั่วโลกจึงได้จัดทำแผนพัฒนาทักษะทางการเงินเพื่อส่งเสริมทักษะทางการเงินให้แก่ประชาชน เช่น แคนาดาได้จัดทำ National Financial Literacy Strategy 2015 – 2020 และ National Financial Literacy Strategy 2021 – 2026 เขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน (ฮ่องกง) ได้จัดทำ Hong Kong Strategy for Financial Literacy 2015 และ Financial Literacy Strategy 2019 สาธารณรัฐมาเลเซียได้จัดทำ Malaysia National Strategy for Financial Literacy 2019 – 2023 เป็นต้น รวมถึงประเทศไทยได้จัดทำแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565 – 2570 (แผนปฏิบัติการฯ) ทั้งนี้ ในภาพรวมเป้าหมายของแผนพัฒนาทักษะทางการเงินของแต่ละประเทศมีความคล้ายกัน คือ การสร้างความตระหนักรู้ทางการเงิน การพัฒนาทักษะทางการเงินด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้ ทศนคติ รวมถึงการสร้างพฤติกรรม และการสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะทางการเงินของประชาชน โดยประเทศต่าง ๆ มีการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

2.1.1 แคนาดา

แคนาดาได้จัดทำแผนพัฒนาทักษะทางการเงินระยะ 5 ปี มาแล้ว 2 ฉบับ ได้แก่ National Financial Literacy Strategy 2015 – 2020 และ National Financial Literacy Strategy 2021 – 2026 โดยมีหน่วยงานรับผิดชอบหลัก คือ Financial Consumer Agency of Canada (FCAC) และได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานเพื่อสนับสนุนการดำเนินการของ FCAC โดยในแผนฉบับแรกมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสุขภาวะทางการเงิน (Financial Well-being) ที่แข็งแกร่ง ประกอบด้วย (1) แผนงานเพื่อส่งเสริมการบริหาร

จัดการทางการเงินและหนี้สินได้อย่างชาญฉลาด เช่น การจัดหาเครื่องมือและจัดการฝึกอบรมเรื่องการบริหารจัดการทางการเงิน เป็นต้น (2) แผนงานเพื่อส่งเสริมการวางแผนเก็บออมสำหรับอนาคต เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการทางการเงินที่ช่วยให้ประชาชนตระหนักรู้เรื่องการวางแผนเก็บออม เป็นต้น และ (3) แผนงานเพื่อส่งเสริมการป้องกันและรักษาผลประโยชน์ของตนจากการฉ้อโกงและการหลอกลวงทางการเงิน เช่น การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับความเสี่ยงจากการฉ้อโกงและหลอกลวงทางการเงิน เป็นต้น สำหรับแผนฉบับที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างระบบนิเวศของการพัฒนาทักษะทางการเงินที่เข้าถึงง่ายและครอบคลุมประชาชนทุกกลุ่ม ประกอบด้วย (1) แผนงานเพื่อลดอุปสรรคในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์ บริการ และข้อมูลทางการเงิน เช่น การศึกษาวิจัยและออกแบบแนวทางการสื่อสารที่เข้าใจง่ายและลดอุปสรรคในการเข้าถึงบริการและเทคโนโลยีทางการเงิน และ (2) แผนงานเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนมีพฤติกรรมทางการเงินที่ดีและรู้เท่าทันภัยทางการเงิน เช่น การนำทฤษฎีทางพฤติกรรม (Behavioral Approach) มาประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจ การยกระดับมาตรการคุ้มครองผู้ใช้บริการทางการเงิน เป็นต้น

2.1.2 เขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน

ฮ่องกงได้จัดทำแผนพัฒนาทักษะทางการเงินออกมาแล้ว 2 ฉบับ โดยฉบับล่าสุด คือ Financial Literacy Strategy 2019 มีเป้าหมายที่สำคัญ คือ สร้างระบบนิเวศในการพัฒนาทักษะทางการเงินให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อส่งเสริมให้มีการศึกษาด้านการเงินที่มีคุณภาพ โดยมีหน่วยงานดำเนินการที่สำคัญ คือ Investor and Financial Education Council (IFEC) ซึ่งเป็นองค์การมหาชนที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานการศึกษา (Education Bureau) และหน่วยงานกำกับดูแลภาคการเงินทั้ง 4 แห่ง คือ (1) Hong Kong Money Authority (HKMA) (2) the Securities and Futures Commission (SFC) (3) the Insurance Authority (IA) และ (4) the Mandatory Provident Fund Schemes Authority (MPFA) มีกลยุทธ์การดำเนินงานที่สำคัญ คือ (1) การเพิ่มความตระหนักรู้ของสาธารณชนเกี่ยวกับความสำคัญของการศึกษาด้านการเงิน (Awareness) (2) การสร้างความตระหนักรู้ให้แก่หน่วยงานนโยบายและผู้มีส่วนได้เสียถึงประโยชน์ของทักษะทางการเงินกับการดำเนินนโยบาย (Advocacy) และ (3) การสนับสนุนการดำเนินงานด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน (Collaboration)

2.1.3 สาธารณรัฐมาเลเซีย

มาเลเซียได้มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชาติสำหรับการพัฒนาทักษะทางการเงิน คือ Malaysia National Strategy for Financial Literacy 2019 – 2023 มีเป้าหมายที่สำคัญ คือ การปรับปรุงและสร้างสุขภาวะทางการเงินของประชาชนให้แข็งแกร่ง โดยมีการจัดลำดับความสำคัญเชิงกลยุทธ์ (Strategic Priority) ดังนี้ (1) ปลุกฝังค่านิยมทางการเงินที่ดีตั้งแต่เด็ก (2) เพิ่มการเข้าถึงข้อมูล เครื่องมือ และทรัพยากรด้านการจัดการด้านการเงิน (3) ปลุกฝังพฤติกรรมเชิงบวกให้กับกลุ่มเป้าหมาย (4) เพิ่มการวางแผนการเงินระยะยาว

และการวางแผนสำหรับการเกษียณอายุ และ (5) การสร้างและปกป้องความมั่งคั่ง ซึ่งการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการภายใต้การจัดลำดับความสำคัญเชิงกลยุทธ์ จะได้รับการประเมินโดยสมาชิกของ Financial Education Network (FEN) ที่ประกอบไปด้วย (1) กระทรวงศึกษาธิการ (Ministry of Education) (2) ธนาคารกลาง (Bank Negara Malaysia) (3) หน่วยงานกำกับดูแลตลาดทุนมาเลเซีย (Securities Commission Malaysia) และหน่วยงานทางการเงินของรัฐ 4 แห่ง ได้แก่ (1) Employees Provident Fund (EPF) (2) Perbadanan Insurans Deposit Malaysia (PIDM) (3) Agensi Kaunseling dan Pengurusan Kredit (AKPK) และ (4) Permodalan Nasional Berhad (PNB) เพื่อให้มั่นใจว่าแผนปฏิบัติการทั้งหมดมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ

2.1.4 ประเทศไทย

ประเทศไทยโดยกระทรวงการคลังได้จัดทำแผนปฏิบัติการฯ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นกรอบนโยบายและกลไกบูรณาการการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงิน รวมถึงเป็นแนวทางการจัดทำโครงการและกิจกรรมเสริมสร้างทักษะทางการเงินของคนไทยให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด โดยมีกลไกขับเคลื่อนที่สำคัญ เช่น คณะกรรมการการพัฒนาทักษะทางการเงิน ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเป็นประธานและกรรมการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรมการพัฒนาชุมชน สถาบันการเงินของรัฐ เป็นต้น ทำหน้าที่ขับเคลื่อนการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการฯ อย่างบูรณาการ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลวัตตามเป้าหมายของแผนปฏิบัติการฯ ใน 3 เป้าหมาย ได้แก่

- 1) คนไทยตระหนักรู้ (Awareness) ถึงความสำคัญของการบริหารจัดการทางการเงินและเข้าถึงข้อมูลทางการเงิน
- 2) คนไทยมีความรู้และทักษะทางการเงิน (Financial Literacy) เพียงพอที่จะนำไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมเพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิต
- 3) ประเทศไทยมีกลไกขับเคลื่อนการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างบูรณาการ เพื่อให้เกิดระบบนิเวศด้านการพัฒนาทักษะทางการเงินที่ยั่งยืน (Sustainable Mechanism)

โดยประกอบด้วย 8 มาตรการสำคัญ คือ (1) ยกระดับความสำคัญของการพัฒนาทักษะทางการเงิน (2) ส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลและองค์ความรู้ทางการเงินที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ และพัฒนาทักษะทางการเงินด้วยตนเองของประชาชน (3) กำหนดกรอบสมรรถนะทางการเงินสำหรับคนไทย (4) ผลักดันการพัฒนาทักษะทางการเงินในระบบการศึกษา (5) พัฒนาทักษะทางการเงินของประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายตลอดช่วงชีวิต (6) พัฒนากฎระเบียบและมาตรการเพื่อสนับสนุน (7) จัดตั้งกลไกขับเคลื่อนการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างบูรณาการและยั่งยืน และ (8) สร้างระบบการติดตามและการประเมินผล

จากมาตรการข้างต้นจะช่วยส่งเสริมและพัฒนาให้ประชาชนมีความรู้และทักษะทางการเงินที่ดีขึ้น และมุ่งหวังให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนี้

- 1) คนไทยมีระดับทักษะทางการเงินสูงขึ้นในทุกด้านและเพียงพอสำหรับการบริหารจัดการทางการเงินอย่างเหมาะสมในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย
- 2) ครัวเรือนไทยมีการก่อหนี้ และมีภาระหนี้ที่ไม่จำเป็นลดลง
- 3) คนไทยมีการออมเพิ่มขึ้น และมีการออมตามแผนทางการเงินและเป้าหมายในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย
- 4) คนไทยมีภูมิคุ้มกันต่อความเสี่ยง เหตุไม่คาดฝัน และแรงกดดันทางการเงินผ่านการวางแผนทางการเงินที่เหมาะสมตามแต่ละกลุ่มเป้าหมาย
- 5) คนไทยมีทักษะด้านการเงินดิจิทัล มีความรู้ความเข้าใจ ใช้ประโยชน์ได้ และสามารถป้องกันและจัดการ กับความเสี่ยงหรือภัยที่เกิดจากการเงินดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม
- 6) ประเทศไทยมีกลไกขับเคลื่อน กำกับ และติดตามผลการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินของประชาชนอย่างเป็นระบบ

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานตามแผนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประเทศต่าง ๆ จึงได้มีการพิจารณากำหนดกลุ่มเป้าหมายของประเทศนั้น ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมาย และบริบทของประเทศ โดยคณะผู้วิจัยพบว่า ประเทศต่าง ๆ มีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ความแตกต่างกัน ทั้งนี้ การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของแต่ละประเทศจะพิจารณาจากมิติช่วงวัย อาชีพ ระดับรายได้ หรือการศึกษา เป็นหลัก และมีบางประเทศที่มีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายเพิ่มเติมตามวัตถุประสงค์เฉพาะเท่านั้น โดยมีรายละเอียดปรากฏตามตาราง 2.1

ตาราง 2.1 การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของแต่ละประเทศ

แคนาดา	ฮ่องกง	สาธารณรัฐมาเลเซีย	ประเทศไทย
National Financial Literacy Strategy 2015 – 2020*	Hong Kong Financial Literacy Strategy 2019	Malaysia National Strategy for Financial Literacy 2019 – 2023	แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565 – 2570
1) กลุ่มผู้พิการ	1) กลุ่มบุคคลอายุ 18 – 25 ปี ³	1) กลุ่มบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ⁵	1) กลุ่มเด็กและเยาวชน
2) ผู้หญิง			2) กลุ่มอุดมศึกษา
3) กลุ่มบุคคลที่เริ่มสร้างพื้นฐานในแคนาดา ¹	2) กลุ่มผู้มีงานทำ	2) กลุ่มบุคคลอายุ 18 – 30 ปี ⁶	3) กลุ่มผู้มีงานทำ ⁷
	3) กลุ่มผู้สูงอายุ		4) กลุ่มภาครัฐ
4) กลุ่มผู้ประกอบการ	4) กลุ่มเปราะบางทางการเงิน ⁴	3) กลุ่มผู้มีงานทำ	5) กลุ่มประชาชนฐานราก ⁸
5) กลุ่มประชาชนรายได้น้อย	5) กลุ่มวัยเรียน	4) กลุ่มก่อนวัยเกษียณ และกลุ่มผู้สูงอายุ	6) กลุ่มผู้สูงอายุ
6) กลุ่มผู้สูงอายุ			7) กลุ่มประชาชนทั่วไป
7) กลุ่มบุคคลอายุ 5 – 22 ปี ²			8) กลุ่มผู้ถ่ายทอดความรู้ทักษะทางการเงิน
8) กลุ่มชนพื้นเมือง			
9) กลุ่มผู้มีงานทำ			9) กลุ่มเปราะบางทางการเงินสูง ⁹
10) กลุ่มประชาชนทั่วไป			

*หมายเหตุ : National Financial Literacy Strategy 2021 – 2026 ของประเทศแคนาดาไม่มีการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย
ที่มา: รวบรวมโดยคณะผู้วิจัย

¹ Newcomers ภายใต้ National Financial Literacy Strategy 2015 – 2020 ของแคนาดา คือ บุคคลที่เริ่มสร้างพื้นฐานในแคนาดาหลังปี 2000

² Youth ภายใต้ National Financial Literacy Strategy 2015 – 2020 ของแคนาดา คือ เยาวชนที่มีช่วงอายุ 5 – 22 ปี ซึ่งแล้วแต่ละโครงการจะกำหนด

³ Youth ภายใต้ Hong Kong Financial Literacy Strategy 2019 คือ กลุ่มบุคคลอายุ 18 – 25 ปี

⁴ Vulnerable Groups ภายใต้ Hong Kong Financial Literacy Strategy 2019 คือ กลุ่มเปราะบางทางการเงิน ได้แก่ กลุ่มรายได้น้อย ชนกลุ่มน้อย ผู้อพยพ และผู้พิการ

⁵ School Children ภายใต้ Malaysia National Strategy for Financial Literacy 2019 – 2023 คือ บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี

⁶ Youth ภายใต้ Malaysia National Strategy for Financial Literacy 2019 – 2023 คือ บุคคลที่มีอายุ 18 – 30 ปี

⁷ กลุ่มผู้มีงานทำ ภายใต้แผนปฏิบัติการฯ คือ ผู้มีงานทำ เอกชนมีนายจ้าง ผู้ประกอบอาชีพอิสระ และผู้ประกอบการ

⁸ กลุ่มประชาชนฐานราก ภายใต้แผนปฏิบัติการฯ คือ ผู้มีรายได้น้อยหรือผู้ที่อยู่ในกลุ่มประชาชนฐานรากตามเกณฑ์ของแต่ละหน่วยงานกำหนด ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินการที่ผ่านมาของแต่ละหน่วยงาน

⁹ กลุ่มเปราะบางทางการเงินสูง ภายใต้แผนปฏิบัติการฯ คือ กลุ่มลูกหนี้ กลุ่มผู้ประสบปัญหาความยากจน (ผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน ที่สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกำหนด) และผู้พิการ

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันแผนพัฒนาทักษะทางการเงินของประเทศต่าง ๆ จะกำหนดกลุ่มเป้าหมายจากข้อมูลมิติด้านสังคมเป็นหลัก และไม่มีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายในเชิงพื้นที่ อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยพบว่า เมื่อพิจารณารายละเอียดภายใต้โครงการย่อยของแผนงานสำคัญอาจมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ที่ชัดเจน ซึ่งอาจขึ้นอยู่กับกรอบการออกแบบโครงการของหน่วยงานที่ดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงิน

2.2 ประสบการณ์การจัดทำเครื่องชี้ทางการเงินในต่างประเทศ

ปัจจุบันหน่วยงานทางด้านเศรษฐกิจและการเงินของโลกและองค์กรระหว่างประเทศสำคัญหลายแห่ง เช่น กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) ธนาคารโลก (World Bank) ธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) เป็นต้น มีการพัฒนาและรวบรวมข้อมูลทางการเงิน ควบคู่กับการพัฒนาดัชนีผสม (Composite Index) ด้านการเงินมากขึ้น เพื่อบ่งชี้ความแข็งแกร่งของระบบการเงิน และระดับการพัฒนาทางการเงินของแต่ละประเทศ ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดได้ ดังนี้

2.2.1 กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF)

กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) (2552)¹⁰ ได้พัฒนาตัวชี้วัดเชิงปริมาณของโครงสร้าง การพัฒนา และความมั่นคงทางการเงิน สำหรับการพัฒนาทางการเงิน (Financial Development) มีตัวชี้วัดที่บ่งชี้พัฒนาการทางการเงินของประเทศ/พื้นที่ ซึ่งสะท้อนจากการเข้าถึงภาคการเงินของประชากร รวมถึงการมีอยู่ของสถาบันการเงิน ตลาดการเงิน และบริการและผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่หลากหลาย โดยมีการรวบรวมตัวชี้วัดทางการเงิน จำแนกตามสาขาย่อยของระบบการเงิน ดังนี้ (ตาราง 2.2)

ตาราง 2.2 ตัวชี้วัดการพัฒนาทางการเงิน จำแนกตามสาขาย่อยของระบบการเงิน

สาขาย่อย	ตัวชี้วัด
ธนาคาร (Banking)	จำนวนธนาคาร จำนวนสาขาและผู้ให้บริการทางการเงิน จำนวนสาขาต่อประชากร ปริมาณเงินฝากธนาคารต่อผลิตภัณฑ์มวลรวม (Gross Domestic Product: GDP) มูลค่าสินทรัพย์ธนาคารต่อสินทรัพย์ทางการเงินทั้งหมดและมูลค่าสินทรัพย์ธนาคารต่อ GDP
ประกันภัย (Insurance)	จำนวนบริษัทประกัน มูลค่าเบี้ยประกันรวมต่อ GDP มูลค่าเบี้ยประกันชีวิตรวมต่อ GDP และมูลค่าเบี้ยประกันวินาศภัยต่อ GDP
ระบบบำนาญ (Pensions)	ประเภทของแผนบำนาญ ร้อยละของกำลังแรงงานที่อยู่ในระบบเงินบำนาญ มูลค่าสินทรัพย์กองทุนบำนาญต่อ GDP และมูลค่าสินทรัพย์กองทุนบำนาญต่อสินทรัพย์ทางการเงินทั้งหมด

¹⁰ <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9780821364321/ch02.xml>

สาขาย่อย	ตัวชี้วัด
การจำนอง (Mortgage)	มูลค่าสินทรัพย์จำนองต่อสินทรัพย์ทางการเงินทั้งหมด และมูลค่าหุ้นหนี้จำนองต่อ GDP
การให้เช่า (Leasing)	มูลค่าสินทรัพย์ที่เช่า/การลงทุนในประเทศทั้งหมด
ตลาดเงิน (Money Market)	ประเภทและมูลค่าของตราสารทางการเงิน การออกใหม่และมูลค่าคงค้างที่เพิ่มขึ้น และจำนวนและมูลค่าธุรกรรมรายวัน/สัปดาห์ของตราสารทางการเงิน
ตลาดเงินตราต่างประเทศ (Foreign Exchange Market)	ปริมาณและมูลค่าธุรกรรมเงินตราต่างประเทศรายวัน และความเพียงพอของการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ
ตลาดเงินทุน (Capital Market)	จำนวนหลักทรัพย์ (พันธบัตรและตราสารทุน) สัดส่วนของครัวเรือน บริษัท ธนาคาร และ Non-Banks ในการถือครองหลักทรัพย์ จำนวนและมูลค่าการออกใหม่ของหลักทรัพย์ (พันธบัตรและตราสารทุน) มูลค่าหลักทรัพย์ตามราคาตลาดต่อ GDP มูลค่าการซื้อขายในตลาดทุนต่อ GDP และขนาดของตลาดตราสารอนุพันธ์
กองทุนเพื่อการลงทุน (Collective Investment Fund)	ประเภทและจำนวนโครงการ (กองทุนเฉพาะและกองทุนผสม) มูลค่าสินทรัพย์รวมและอัตราการเติบโตของกองทุน จำนวนนักลงทุนทั้งหมดและยอดเงินลงทุนเฉลี่ย และสัดส่วนของครัวเรือน บริษัท ธนาคาร และ Non-banks ในการถือครองสินทรัพย์กองทุน

ที่มา: IMF รวบรวมโดยคณะผู้วิจัย

นอกจากนี้ เมื่อปี พ.ศ. 2557 IMF ได้พัฒนาดัชนีผสม¹¹ ในการบ่งชี้การให้บริการทางการเงินของประเทศต่าง ๆ โดยใช้ข้อมูลจาก Financial Access Survey (FAS) ซึ่งอาศัยวิธีการ 3 ขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การปรับข้อมูล (Normalization) การคำนวณดัชนีย่อยรายมิติ และการคำนวณดัชนีรวม ตามลำดับ ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับการสร้างดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index: HDI) ของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ทั้งนี้ ผลงานนี้ได้ใช้ตัวชี้วัด เช่น จำนวน ATMs ต่อขนาดพื้นที่ จำนวนสาขาของธนาคารพาณิชย์ เครดิตยูเนียน สหกรณ์ สถาบันการเงินรายย่อยที่รับฝากเงิน และผู้รับเงินฝากอื่น ๆ (OPCs) ต่อขนาดพื้นที่ จำนวนผู้ฝากเงินและกู้ยืมเงินกับ OPCs ต่อประชากร เป็นต้น เพื่อใช้ในการพัฒนาดัชนีผสมดังกล่าว

¹¹ <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2014/wp1436.pdf>

2.2.2 ธนาคารโลก (World Bank)

ธนาคารโลก (World Bank) (2558)¹² ได้เสนอแนะวิธีการจัดทำตัวชี้วัดความพร้อมในการบริการทางการเงิน (Financial Inclusion) เพื่อใช้กำหนดและติดตามการดำเนินนโยบายทางการเงินของประเทศ โดย World Bank แบ่งตัวชี้วัดออกเป็น 3 ประเภทหลัก ดังนี้

- 1) Access indicators หรือตัวชี้วัดการเข้าถึงบริการทางการเงินในพื้นที่ เช่น การกระจายของสาขาธนาคารหรือจุดให้บริการทางการเงินในพื้นที่ชนบท หรืออุปสรรคด้านอุปสงค์ที่ลูกค้าต้องเผชิญในการเข้าถึงสถาบันการเงิน เช่น ต้นทุนหรือข้อมูล เป็นต้น
- 2) Usage indicators หรือตัวชี้วัดการใช้งานบริการทางการเงิน โดยวัดจากปริมาณใช้บริการของลูกค้าในผลิตภัณฑ์ทางการเงินต่าง ๆ เช่น ยอดเงินฝากออมทรัพย์เฉลี่ย จำนวนธุรกรรมต่อบัญชี จำนวนการชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น
- 3) Quality indicators หรือตัวชี้วัดคุณภาพของบริการทางการเงิน โดยใช้ความพึงพอใจ/ความต้องการของลูกค้าเป็นเกณฑ์ รวมถึงความหลากหลายของบริการทางการเงิน ตลอดจนการรับรู้และความเข้าใจของลูกค้าเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการเงิน

2.2.3 เครือข่ายความร่วมมือ Global Partnership for Financial Inclusion (GPFI) ของกลุ่มประเทศ G20

เครือข่ายความร่วมมือ Global Partnership for Financial Inclusion (GPFI) ของกลุ่มประเทศ G20 (2555)¹³ ได้เริ่มพัฒนาและรวบรวมข้อมูล Financial Inclusion Indicators จากหลากหลายแหล่ง เช่น Financial Access Surveys ของ IMF Global Findex ของธนาคารโลก Gallup World Poll เป็นต้น โดยจัดตัวชี้วัดตามแนวคิดของธนาคารโลก เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายทางการเงินของประเทศต่าง ๆ โดยมีตัวอย่างตัวชี้วัด ดังนี้ (ตาราง 2.3)

¹² <https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/brief/how-to-measure-financial-inclusion>

¹³ https://databankfiles.worldbank.org/public/ddpext_download/g20fidata/G20_Financial_Inclusion_Indicators.pdf

ตาราง 2.3 ตัวอย่างตัวชี้วัดทางการเงินที่ GPIF พัฒนาและรวบรวม จำแนกตามประเภทตัวชี้วัด

ประเภท	ตัวอย่างตัวชี้วัดทางการเงิน
Access indicators	จำนวนสาขาสถาบันการเงิน ATMs และจุดให้บริการทางการเงินต่าง ๆ ต่อประชากร อัตราการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์มือถือ
Usage indicators	จำนวนบัญชีเงินฝากต่อประชากร จำนวนบัญชี e-Money ต่อประชากร จำนวนธุรกรรม Mobile Money ต่อประชากร ปริมาณการใช้บัตรเครดิตต่อประชากร จำนวนเงินกู้ยืมต่อประชากร จำนวนผู้ถือกรรมธรรม์ประกันภัยต่อประชากร ปริมาณธุรกรรมเงินดิจิทัล จำนวนผู้ออมเงินต่อประชากร
Quality indicators	คะแนนทักษะความรู้ทางการเงิน จำนวนผู้ใช้เงินออมเพื่อเป็นทุนฉุกเฉินต่อประชากร ดัชนีบ่งชี้การเปิดเผยข้อมูลทางการเงิน สัดส่วน SMEs ที่จำเป็นต้องวางหลักประกันเงินกู้ธนาคาร (สะท้อนความเข้มงวดของเงื่อนไขสินเชื่อ)

ที่มา: GPIF รวบรวมโดยคณะผู้วิจัย

2.2.4 ธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) (2561)¹⁴

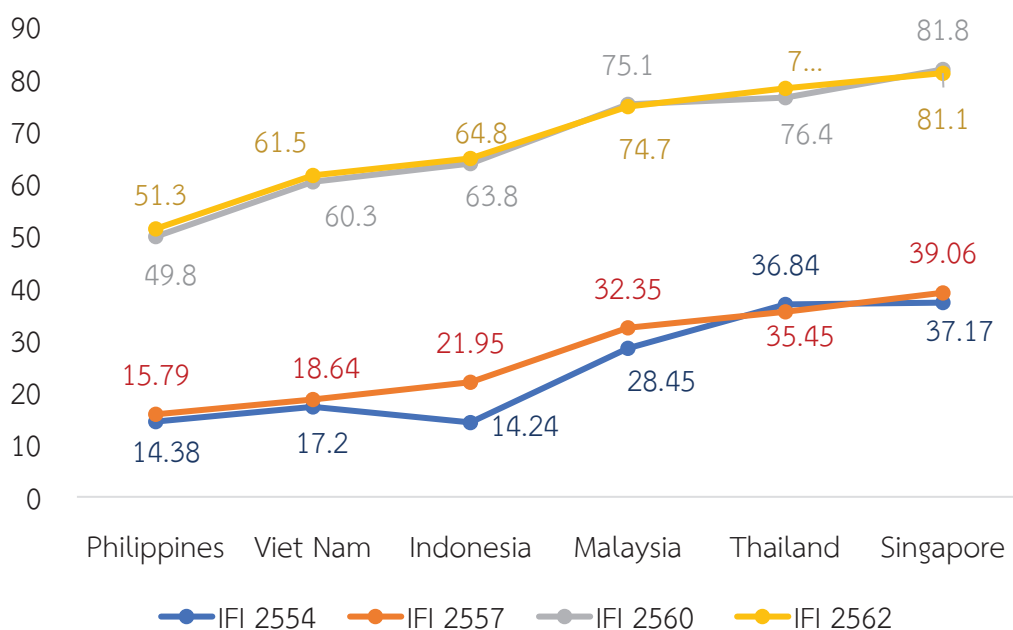
ADB ได้พัฒนาดัชนีชี้วัดบริการทางการเงินของ 151 ประเทศทั่วโลก เพื่อประเมินผลกระทบของการให้บริการทางการเงินที่มีต่อความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ โดยดัชนีดังกล่าวใช้การถ่วงน้ำหนักในการคำนวณรวม (Aggregating) ตัวชี้วัดที่บ่งชี้เกี่ยวกับการให้บริการทางการเงินในด้านการเข้าถึง (Access) การใช้งาน (Usage) และความพร้อมใช้งาน (Availability) จำนวนทั้งสิ้น 9 ตัว ประกอบด้วย 1) จำนวนบัญชีธนาคารต่อประชากร 2) จำนวนบัญชีบัตรเครดิตต่อประชากร 3) จำนวนบัญชีบัตรเดบิตต่อประชากร 4) จำนวนบัญชีบัตรเดบิตต่อประชากร 5) จำนวนสาขาของสถาบันการเงินต่อประชากร 6) จำนวน ATMs ต่อประชากร 7) จำนวนผู้ที่กู้ยืมเงินต่อประชากร 8) จำนวนผู้ออมเงินต่อประชากร และ 9) ยอดสินเชื่อคงค้างต่อ GDP

ADB ได้พัฒนาดัชนีการเข้าถึงบริการทางการเงิน (Index of Financial Inclusion: IFI) โดยจัดทำ IFI ทั้งหมด 153 ประเทศ ตั้งแต่ปี 2554 - 2562 เพื่อประเมินผลกระทบของการรวมทางการเงินและมีมติต่อความยากจน รายได้ความไม่เท่าเทียมกัน การเพิ่มขีดความสามารถของสตรี และความเป็นผู้ประกอบการ รวมถึงมิติการพัฒนาทางการเงินและโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีทางการเงิน นอกเหนือจากมิติการเข้าถึงและการใช้งานแบบดั้งเดิม เพื่อรวมการพัฒนาทางการเงินของหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของการรวมทางการเงิน โดยมีตัวบ่งชี้เกี่ยวกับการให้บริการทางการเงินในด้านการเข้าถึง (Access) การใช้งาน (Usage) และความพร้อมใช้งาน (Availability)

¹⁴ <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/408621/ewp-539-financial-inclusion.pdf>

ตั้งแต่ปี 2554 - 2562 จะเห็นได้ว่าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้ง 6 ประเทศ ได้แก่ ไทย สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม มีพัฒนาการของการเข้าถึงบริการทางการเงินที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยประเทศไทยมีดัชนีการเข้าถึงบริการทางการเงินเพิ่มขึ้นจาก 36.84 ในปี 2554 เป็น 78.2 ในปี 2562 พัฒนขึ้นจากอันดับที่ 43 ในปี 2554 มาเป็นอันดับที่ 24 ในปี 2562 (เพิ่มขึ้น 19 อันดับ) อันดับสูงกว่าประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย เวียดนาม และฟิลิปปินส์ รายละเอียดดังภาพที่ 2.1 และภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.1 ดัชนีการเข้าถึงบริการทางการเงิน (Index of Financial Inclusion: IFI)

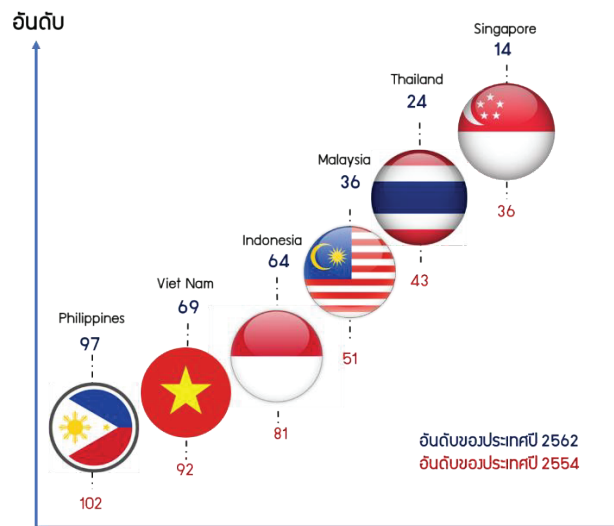
ที่มา: ธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank)

หมายเหตุ: จัดทำโดยคณะผู้วิจัย

ดัชนีการเข้าถึงทางการเงินทั่วโลก (Global Financial Inclusion Index) คือ การจัดอันดับการเข้าถึงทางการเงินของประเทศต่าง ๆ จาก 42 ประเทศทั่วโลกภายใต้การประเมินผ่าน 3 หมวดของการเข้าถึงทางการเงิน ได้แก่ 1) ความช่วยเหลือของภาครัฐ (Government Support) 2) การรองรับทางระบบการเงิน (Financial System Support) และ 3) การได้รับการสนับสนุนจากนายจ้าง (Employer Support) จำนวน 21 ตัวชี้วัด โดยปี 2566 ดัชนีการเข้าถึงทางการเงินทั่วโลกของประเทศไทยเพิ่มขึ้นจาก 49.9 เป็น 58.8 เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 10 ดีขึ้นจากปีก่อนหน้าที่อยู่ที่อันดับ 19 หากพิจารณาตามหมวด (Pillar) พบว่า หมวดการได้รับการสนับสนุนจากนายจ้าง อยู่ในอันดับที่ 6 หมวดการรองรับทางระบบการเงิน อยู่ในอันดับที่ 20 และหมวดความช่วยเหลือของภาครัฐ อยู่ในอันดับที่ 21

ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับอันดับของประเทศในกลุ่มอาเซียน พบว่า สิงคโปร์ อยู่ในอันดับที่ 1 เวียดนามอยู่อันดับที่ 17 มาเลเซียอยู่อันดับที่ 18 และอินโดนีเซียอยู่อันดับที่ 30 ตามลำดับ (ภาพที่ 2.3)

ภาพที่ 2.2 อันดับการเข้าถึงบริการทางการเงิน (Index of Financial Inclusion: IFI)

ที่มา: ธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank)

หมายเหตุ: จัดทำโดยคณะผู้วิจัย

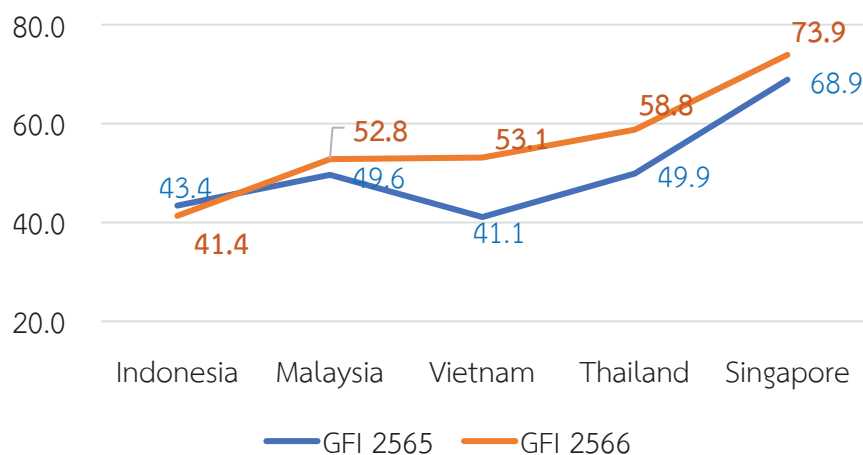
อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณารายละเอียดของตัวชี้วัดทั้ง 3 หมวดของประเทศไทย พบว่า ประเทศไทย มีตัวชี้วัดที่ถูกจัดอันดับต่ำกว่า 21 ดังนี้

- หมวดความช่วยเหลือของภาครัฐ (Government Support) ได้แก่
 - กองทุนบำเหน็จบำนาญของประชาชน (State of Public Pension) อยู่ในอันดับที่ 41
 - ระดับการจ้างงาน (Employment Level) อยู่ในอันดับที่ 37
 - ความตระหนักและการยอมรับต่อระบบบำเหน็จบำนาญของภาครัฐ (Awareness and Uptake of Government Mandated Pension Schemes) อยู่ในอันดับที่ 23
 - ระดับการศึกษา (Education Levels) อยู่ในอันดับที่ 32
 - ระดับความรู้ทางการเงิน (Financial Literacy Levels) อยู่ในอันดับที่ 27

- หมวดการรองรับทางระบบการเงิน (Financial System Support) ได้แก่
 - การเข้าถึงบัญชีธนาคาร (Access to Bank Accounts) อยู่ในอันดับที่ 21
 - การมีอยู่และคุณภาพของเทคโนโลยีทางการเงิน (Presence and Quality of Fintech) อยู่ในอันดับ ที่ 37
 - การเข้าถึงแหล่งเงินทุน (Access to Capital) อยู่ในอันดับที่ 33
- หมวดการได้รับการสนับสนุนจากนายจ้าง (Employer Support)
 - ระบบบำนาญ/เงินสมทบเกษียณอายุ (Employee Pension/Retirement Contributions) อยู่ในอันดับที่ 24

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าประเทศไทย ควรมีการพัฒนาการเข้าถึงทางการเงินให้ดีขึ้น ทั้งการช่วยเหลือจากภาครัฐในด้านต่าง ๆ และการช่วยเหลือทางระบบการเงินเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ภาพที่ 2.3 คะแนนดัชนีการเข้าถึงทางการเงินทั่วโลก (Global Financial Inclusion Index) ปี 2565 - 2566

ที่มา: Principal Financial Group

หมายเหตุ: จัดทำโดยคณะผู้วิจัย

2.2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

T. Nguyen (2560)¹⁵ ได้สร้างเครื่องมือชี้วัดบริการทางการเงิน เพื่อเปรียบเทียบการให้บริการทางการเงินรายประเทศ โดยการสร้างดัชนีผสมดังกล่าว อาศัยวิธีการ Two-Stage Principal Component Analysis (PCA) และรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ในปี 2555 - 2561 จากธนาคารโลก และ IMF ซึ่งแบ่งข้อมูลตัวชี้วัดออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่ม Access เช่น จำนวนบัญชีเงินฝากธนาคารพาณิชย์สินเชื่อต่อประชากร สินเชื่อของสหภาพแรงงานและสหกรณ์ต่อประชากร จำนวนบัญชี Mobile Money ที่ลงทะเบียนต่อประชากร เป็นต้น 2) กลุ่ม Usage เช่น เงินรับฝากและเงินกู้ยืมคงค้างกับธนาคารพาณิชย์ เครดิตยูเนียน และสหกรณ์เครดิตต่อ GDP มูลค่าธุรกรรม Mobile Money ต่อ GDP เป็นต้น และ 3) กลุ่ม Availability เช่น จำนวนธนาคารพาณิชย์ เครดิตยูเนียน สหกรณ์เครดิต และสถาบันการเงินรายย่อยทุกสาขาต่อประชากร จำนวน ATMs ต่อประชากร จำนวนร้านตัวแทน Mobile Money ที่ลงทะเบียนต่อประชากร เป็นต้น

I. Gharbi และ A. Kammoun (2566)¹⁶ ได้สร้าง Multidimensional Financial Inclusion (FI) Index เพื่อบ่งชี้ระดับบริการทางการเงินของ 91 ประเทศ โดยอาศัยวิธี Principal Component Analysis (PCA) และข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง เช่น Financial Access Survey (FAS) ของ IMF World Development Indicators และ Global Findex ของธนาคารโลก เป็นต้น ทั้งนี้ Composite Index ดังกล่าว เกิดจากการผสมข้อมูลตัวชี้วัด แบ่งเป็น 3 กลุ่ม จำนวน 13 ตัว ได้แก่ 1) กลุ่ม Availability เช่น จำนวนสาขาสถาบันการเงินและ ATMs ต่อประชากรและขนาดพื้นที่ เป็นต้น 2) กลุ่ม Access เช่น จำนวนบัญชีเงินฝากเงินกู้ยืม บัตรเครดิต และบัตรเดบิตต่อประชากร สัดส่วนประชากรในเมือง เป็นต้น และ 3) กลุ่ม Usage เช่น สินเชื่อคงค้างต่อ GDP จำนวนผู้ฝากเงินและกู้เงินกับธนาคารพาณิชย์ต่อประชากร เป็นต้น ในท้ายที่สุด มีการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีกับเครื่องชี้เศรษฐกิจและสังคมอื่น ๆ ซึ่งสรุปได้ว่า หากประชาชนมีการเข้าถึงบริการทางการเงินสูง แสดงว่าประเทศ/พื้นที่นั้น ๆ มีความรู้ทางการเงินสูง และช่วยลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำได้เป็นอย่างดี

¹⁵ <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JED-03-2020-0027/full/html>

¹⁶ <https://www.mdpi.com/1911-8074/16/6/296>

2.3 ประสบการณ์การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่มีต่อระดับความรู้ทางการเงิน¹⁷

ที่ผ่านมาได้มีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสถิติระหว่างตัวแปรทางเศรษฐกิจและสังคมจำนวนมาก สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) **เพศ** ธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) (2563) และ ELSA et.al. (2011) พบว่า เพศชายมีทักษะทางการเงินที่สูงกว่าเพศหญิง
- 2) **อายุ** ธปท. (2563) พบว่า ผู้ที่มีช่วงอายุ 30-39 ปี มีระดับทักษะทางการเงินที่สูงกว่าช่วงอายุอื่น โดยมีระดับความรู้และพฤติกรรมทางการเงินดีที่สุดในขณะที่ช่วงอายุ 40-59 ปี มีทัศนคติทางการเงินดีที่สุดในแง่ใดก็ตาม ผู้ที่มีอายุในช่วง 90-99 ปี มีระดับทักษะทางการเงินต่ำที่สุด ทั้งนี้ หากพิจารณาจะพบว่า ในภาพรวม ช่วงอายุ 10-19 ปี ถึง 40-49 ปี มีทิศทางความสัมพันธ์ต่อทักษะการเงินในทิศทางบวก โดยช่วงอายุ 60-69 ปี ถึง 90-99 ปี มีทิศทางความสัมพันธ์ต่อทักษะการเงินในทิศทางลบ ซึ่งสอดคล้องกับ ELSA et.al. (2011) ที่พบว่า ผู้ที่มีช่วงอายุ 36 – 50 ปี เป็นช่วงที่มีทักษะทางการเงินและประสิทธิภาพสูงเมื่อเทียบกับช่วงอื่น (ร้อยละ 30 ของประชากรกลุ่มตัวอย่าง) รองลงมาเป็นช่วงอายุ 51-65 ปี (ร้อยละ 28 ของประชากรกลุ่มตัวอย่าง)
- 3) **ระดับการศึกษา** ธปท. (2563) พบว่า ผู้ที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีทักษะทางการเงินที่สูงกว่าการศึกษาระดับอื่น สอดคล้องกับ David et.al. (2014) ซึ่งพบว่า ระดับการศึกษามีผลเชิงบวกกับความรู้ทางการเงิน คนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีแนวโน้มที่จะมีทักษะการเงินที่สูงกว่า
- 4) **อาชีพ** ธปท. (2563) พบว่า กลุ่มที่มีทักษะทางการเงินดีกว่ากลุ่มอื่น คือ อาชีพลูกจ้างรัฐบาลและรัฐวิสาหกิจ (ทั้งที่ยังมีสถานภาพการทำงานอยู่และเกษียณอายุแล้ว)
- 5) **พื้นที่** (ภูมิภาค) ธปท. (2563) พบว่า กรุงเทพมหานคร มีสัดส่วนผู้ที่มีคะแนนทักษะทางการเงินสูงกว่าภูมิภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะด้านความรู้ทางการเงิน สอดคล้องกับ Fornero and Monticone (2011) แสดงให้เห็นว่า ประชาชนในภูมิภาคทางตอนใต้ของประเทศอิตาลีมีระดับคะแนนทักษะความรู้ทางการเงินที่ต่ำกว่าประชาชนในภูมิภาคทางตอนเหนือของประเทศอย่างมาก คล้ายคลึงกับกรณีผู้อพยพอาศัยในเยอรมันตะวันตกที่มีระดับคะแนนทักษะความรู้ทางการเงินที่สูงกว่าผู้ที่อยู่อาศัยในภูมิภาคทางตะวันออกของประเทศเช่นกัน นอกจากนี้ Bucher-Koenen and Lusardi (2011) และ Beckmann (2013) ยังพบว่าระดับทักษะทางการเงินในพื้นที่ชนบทที่ยากจนของโรมาเนียจะอยู่ในระดับที่ต่ำกว่า

¹⁷ ธนาคารแห่งประเทศไทย (2563) การสำรวจทักษะทางการเงินประจำปี, ELSA, F., CHIARA, M. (2011) Financial literacy and pension plan participation in Italy, David, B., Annamaria, L., Pierre C. (2014) Financial Literacy and Retirement Planning in Canada, Bumcrot, C. B., Lin, J., & Lusardi, A. (2011) The geography of financial literacy, Beckmann, E. (2013) Financial literacy and household savings in Romania, Robin Henager and Teresa Mauldin (2015) Financial Literacy: The Relationship to Saving Behavior in Low- to Moderate-income Households

พื้นที่อื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้ง Bumcrot et al. (2013) ได้แสดงให้เห็นว่าคนอเมริกันทางตอนเหนือมีระดับทักษะความรู้ด้านการเงินที่สูงกว่าด้านตะวันออกและทางใต้ของประเทศซึ่งมีความสัมพันธ์กับระดับความยากจนของคนในพื้นที่เช่นกัน สอดคล้องกับ Boisclair et al. (2017) ที่พบว่ามีความแตกต่างกันของระดับทักษะทางการเงินในแต่ละภูมิภาคของประเทศแคนาดา

- 6) รายได้ Robin et.al. (2015) พบว่า รายได้ที่สูงขึ้นส่งผลต่อทักษะความรู้ทางการเงินที่สูงขึ้น นอกจากนี้ Bumcrot et.al.(2011) ยังพบว่า ความยากจนมีผลต่อระดับความรู้ทางการเงินที่ลดลง
- 7) จำนวนเด็กในครัวเรือน Beckmann (2013) พบว่า ครอบครัวที่มีเด็กมีแนวโน้มที่จะออมมากขึ้น ขณะที่ผู้ที่อยู่คนเดียวมีโอกาสที่จะออมน้อยกว่า

2.4 ประสบการณ์การจัดทำเครื่องชี้ทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ของ สศค.

2.4.1 ดัชนีความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจรายจังหวัด¹⁸

เมื่อปี 2562 สศค. ได้นำเสนอผลงาน เรื่อง “เจาะลึกข้อมูล เจาะจนนโยบาย” ในงานสัมมนาวิชาการ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ครั้งที่ 16 ประจำปี พ.ศ. 2562 (FPO Symposium 2019) “คลังคิด เศรษฐกิจเชิงพื้นที่” โดยมีการจัดทำดัชนีความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเป็นครั้งแรก เพื่อชี้วัดความแตกต่างระหว่างความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจของแต่ละจังหวัดในประเทศไทยซึ่งช่วยอธิบายถึงปัญหาและสาเหตุของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ โดยดัชนีรายจังหวัดดังกล่าว เป็นดัชนีผสมมาจากเครื่องชี้วัด 28 ตัว ครอบคลุม 6 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มกำลังซื้อ 2) กลุ่มสุขภาพ 3) กลุ่มการศึกษา 4) กลุ่มโครงสร้างพื้นฐาน 5) กลุ่มความท้าทายทางทรัพยากรมนุษย์ และ 6) กลุ่มสิ่งแวดล้อม โดยมีการคำนวณดัชนี ดังนี้

- 1) การปรับเครื่องชี้แต่ละตัวมาปรับช่วงใหม่ให้มีค่าอยู่ในช่วงที่กำหนดโดยการหาค่าสูงสุดและต่ำสุดของแต่ละเครื่องชี้แล้วนำมาแปลงใหม่ให้ชุดข้อมูลมีค่าอยู่ในช่วง 0-10
- 2) การถ่วงน้ำหนักจะคำนึงถึงการกระจายตัวของข้อมูล โดยพิจารณาจากการคำนวณหาน้ำหนักที่สามารถใช้การคำนวณ Gini Coefficient เพื่อบ่งชี้การกระจายข้อมูลที่แตกต่างกันสำหรับแต่ละเครื่องชี้ได้

¹⁸ <https://www.fpo.go.th/main/General-information-public-service/FPO-symposium/11123.aspx>

- 3) การคำนวณดัชนีถ่วงน้ำหนัก เริ่มจากการนำเครื่องชี้ในกลุ่มปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเดียวกัน มาหาค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักโดยใช้ Gini Coefficient ที่แปลงค่าแล้วตามขั้นตอนที่ 2 มาใช้เป็นน้ำหนักของกลุ่มเพื่อใช้ในการหาค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักระหว่างกลุ่มปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ทั้ง 7 กลุ่มต่อไป ซึ่งจะได้ผลลัพธ์เป็นคะแนนปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจของจังหวัดซึ่งมีค่าอยู่ในช่วง 0-10 หากจังหวัดใดมีคะแนนสูงกว่าย่อมสื่อถึงความพร้อมทางปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่มากกว่า

$$\text{ดัชนีความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ}_j = \sum_{k=1}^6 \sum_{l=1}^N \frac{I_{jlk} \times \frac{GG_k(AG_{lk})}{\sum_{l=1}^N AG_{lk}}}{\sum_{k=1}^6 GG_k}$$

เมื่อ

j คือจังหวัดในประเทศไทย มีค่าตั้งแต่ 1 ถึง 77

k คือกลุ่ม 1 ถึง 6

l คือเครื่องชี้ในกลุ่ม 1 ถึง 6

I คือเครื่องชี้ในกลุ่ม 1 ถึง 10

AG_i คือค่าสัมประสิทธิ์จีนิของเครื่องชี้ที่อยู่ระหว่าง 1 ถึง 2

GG_k คือค่าสัมประสิทธิ์จีนิของกลุ่ม k

ทั้งนี้ สศค. ได้นำดัชนีดังกล่าว ไปบูรณาการร่วมกับข้อมูลประสิทธิภาพการผลิตรายจังหวัด ที่คำนวณจากเทคนิค Data Envelopment Analysis (DEA) และข้อมูลโครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐ เพื่อออกแบบนโยบายการคลังและการจัดสรรสวัสดิการเชิงพื้นที่

2.4.2 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (Spatial Economic Fundamental Index: SEFI)¹⁹

ในปี 2565 สศค. ได้จัดทำเครื่องชี้เศรษฐกิจเชิงพื้นที่ที่ชื่อว่า “ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (Spatial Economic Fundamental Index: SEFI)” ซึ่งเป็นการพัฒนาต่อยอดจากผลงานในปี 2562 โดยดัชนี SEFI เกิดขึ้นจากการบูรณาการฐานข้อมูลขนาดใหญ่ด้านเศรษฐกิจจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย เช่น ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลดาวเทียมและภูมิสารสนเทศ ข้อมูลมาตรการรัฐ ข้อมูลปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อนำมาประมวลผลด้วยเทคโนโลยี Data Science การวิเคราะห์ความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจโดยใช้ SEFI สามารถทำได้ตั้งแต่ระดับบุคคล และครัวเรือน แล้วนำมาประมวลรวมเป็นระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และภูมิภาคได้เพื่อแสดงระดับความพร้อมทางปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล/พื้นที่ โดยมีการหาค่าเฉลี่ย

¹⁹ อ่านเพิ่มเติมได้ที่ <http://www.fpojjournal.com/sefi/>

ถ่วงน้ำหนัก (Weighted Average) โดยให้ความสำคัญกับตัวแปรที่มีข้อมูลความละเอียดระดับบุคคล ครีวเรือน หมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ มากกว่าข้อมูลระดับจังหวัด และใช้วิธี Z-Score Standardization แตกต่างกับการคำนวณดัชนีความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2562 ทั้งนี้ ดัชนี SEFI ได้อาศัยเครื่องชี้ 88 ตัวชี้วัด (จำนวนมากกว่างานเดิมกว่า 3 เท่า) ซึ่งสามารถสะท้อนจุดแข็งและจุดอ่อนของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจใน 6 ด้าน ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา สาธารณสุข เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ความท้าทายของทรัพยากรมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบันดัชนี SEFI มีการนำไปบูรณาการร่วมกับข้อมูลโครงการภาครัฐอื่น ๆ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประชาชนแต่ละกลุ่มในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น กลุ่มผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ กลุ่มผู้ใช้แอปพลิเคชันเป่าตังและถุงเงิน กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระ กลุ่มผู้ต้องการความช่วยเหลือพิเศษ เป็นต้น รวมถึงวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลการคลังท้องถิ่น เพื่อเสนอแนะนโยบายเศรษฐกิจการคลังเชิงพื้นที่ของ สศค. ที่ทำให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรทางการคลังท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักการเติบโตอย่างทั่วถึง (Inclusive Growth) นอกจากนี้ มีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและองค์กรระหว่างประเทศให้ความสนใจนำดัชนี SEFI ไปใช้ประโยชน์ตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน เช่น คณะกรรมการอนุกรรมการด้านการเงิน การคลัง และงบประมาณ สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ธนาคารโลก (ประเทศไทย) องค์กรยูนิเซฟ (ประเทศไทย) เป็นต้น

จากประสบการณ์การจัดทำเครื่องชี้ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ทั้ง 2 ผลงานดังกล่าว ส่งผลให้ สศค. มีแนวคิดในการคำนวณดัชนีบ่งชี้ภาวะเศรษฐกิจและสังคมเชิงพื้นที่มากขึ้น โดยเฉพาะการเชื่อมโยงฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ในระดับรายบุคคล ครีวเรือน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และภูมิภาค รวมถึงมีเทคนิคการนำข้อมูลทางเลือก (Alternative data) มาใช้ เช่น การดึงข้อมูลดาวเทียมและภูมิสารสนเทศ การดึงข้อมูลจากเว็บไซต์ (Web Scraping) การทำเหมืองข้อมูล (Text Mining) เป็นต้น ประกอบกับการนำเสนอข้อมูล (Data Visualization) ที่ซับซ้อนด้วย Interactive Dashboard ดังนั้น สศค. สามารถนำวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้มาบูรณาการร่วมกัน เพื่อนำไปประยุกต์ใช้การจัดทำดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (Spatial Financial Fundamental Index: SFFI) ได้เช่นเดียวกัน

3 วิธีการศึกษา

การจัดทำดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (Spatial Financial Fundamental Index: SFFI) สามารถแบ่งวิธีการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน ในส่วนแรก ได้แก่ วิธีการจัดทำดัชนี ประกอบด้วย กรอบแนวคิดของดัชนี ข้อมูลที่ใช้ในการจัดทำ และการคำนวณดัชนี ในส่วนที่สอง ได้แก่ การระบุกลุ่มเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565-2570 (แผนปฏิบัติการฯ) ประกอบด้วย กรอบแนวคิดของการระบุกลุ่มเป้าหมาย และข้อมูลที่ใช้ในการระบุกลุ่มเป้าหมาย ส่วนที่สาม ได้แก่ การวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพื้นที่ ประกอบด้วย ประเภทของข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ การวิเคราะห์อัตโนมัติเชิงพื้นที่ (Spatial Autocorrelation) น้ำหนักเชิงพื้นที่ (Spatial Weight) วิธีวัดอัตโนมัติเชิงพื้นที่ การวิเคราะห์ถดถอยเชิงพื้นที่ (Spatial Regression) เกณฑ์การพิจารณาเลือกแบบจำลองถดถอยเชิงพื้นที่ ตัวแปรที่ใช้ในสร้างแบบจำลองเพื่อการวิเคราะห์สุขภาวะทางการเงิน (Financial Well-being) การคำนวณคะแนนทักษะทางการเงินรายอำเภอ และดัชนีรวมสุขภาวะทางการเงิน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

3.1 การจัดทำดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (Spatial Financial Fundamental Index: SFFI)

3.1.1 กรอบแนวคิดของดัชนี

การวิเคราะห์ความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางการเงิน จะอาศัยการคำนวณ SFFI ระดับตำบล โดยใช้โปรแกรมจัดการฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ที่ชื่อว่า “KNIME Analytics” เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงฐานข้อมูล ด้วยวิธีการหาค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (Weighted Average) ให้ความสำคัญกับตัวแปรที่มีข้อมูลความละเอียดระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด และใช้วิธี Z-Score Standardization เพื่อจัดทำ SFFI โดยข้อมูลตัวชี้วัดทั้ง 56 รายการ จะถูกจัดกลุ่มเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ (รายละเอียดดังภาพที่ 3.1)

- 1) **กลุ่มการบริหารจัดการทางการเงิน (Financial Management)** ซึ่งแสดงถึงความสามารถในการบริหารจัดการทางการเงิน ครอบคลุมด้านรายได้ ค่าใช้จ่าย การเก็บออม และหนี้สิน รวมถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการทำธุรกรรมทางการเงิน สะท้อนจากเครื่องชี้ 18 รายการ เช่น รายได้ รายจ่าย และเงินออมต่อครัวเรือน จำนวนและมูลค่าหนี้สินในและนอกระบบต่อครัวเรือน รายจ่ายเพื่อการชำระหนี้ต่อรายได้ จำนวนผู้ใช้แอปพลิเคชันเป่าตั้งและโอนเงินต่อประชากร จำนวนผู้ลงทะเบียนโครงการเราไม่ทิ้งกันและผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่มีพร้อมเพย์ต่อประชากร มูลค่าเงินฝากของธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐต่อประชากร คะแนนสถานภาพการเข้าถึงดิจิทัล จำนวน ATMs ต่อประชากร เป็นต้น
- 2) **กลุ่มการลงทุนและการออม (Investment and Saving)** ซึ่งแสดงถึงความสามารถและทักษะด้านการเข้าถึงการลงทุนและการออมอย่างหลากหลาย สะท้อนจากเครื่องชี้ 21 รายการ เช่น ดัชนีความหลากหลายทางการออม ระดับทักษะทางการเงิน ดัชนี Google Search ด้าน Finance จำนวนบัญชีและมูลค่าการลงทุนในหลักทรัพย์ ตราสารหนี้ สินทรัพย์ดิจิทัล และหน่วยลงทุน ดัชนีความหลากหลายทางตลาดทุน จำนวนกรรมธรรม์ เบี้ยประกันและเบี้ยประกันวินาศภัย จำนวนสมาชิกและมูลค่าเงินออมสะสมในกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) และสำนักงานประกันสังคม (ปกส.) คะแนนสถานภาพการเข้าถึงดิจิทัลคอมเมิร์ซ เป็นต้น
- 3) **กลุ่มการเข้าถึงสถาบันการเงิน (Financial Inclusion)** ซึ่งแสดงถึงศักยภาพในการเข้าถึงสถาบันการเงินอย่างทั่วถึงและหลากหลาย สะท้อนจากเครื่องชี้ 19 รายการ เช่น ดัชนีความหลากหลายของการเข้าถึงแหล่งเงินทุน จำนวนสาขาและมูลค่าสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐ จำนวนบัญชีและมูลค่าสินเชื่อพีโกไฟแนนซ์ จำนวนสาขาและสมาชิกสหกรณ์ต่อประชากร จำนวนสาขาผู้ให้บริการที่ไม่ใช่สถาบันการเงินต่อประชากร จำนวนโรงรับจำนำต่อประชากร จำนวนกองทุน สมาชิกและสินเชื่อกองทุนหมู่บ้าน ดัชนีความหลากหลายทางแหล่งเงินทุน เป็นต้น

ภาพที่ 3.1 แนวคิดการจัดทำดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่

ที่มา: รวบรวมโดยคณะผู้วิจัย

3.1.2 ข้อมูลที่ใช้ในการจัดทำ

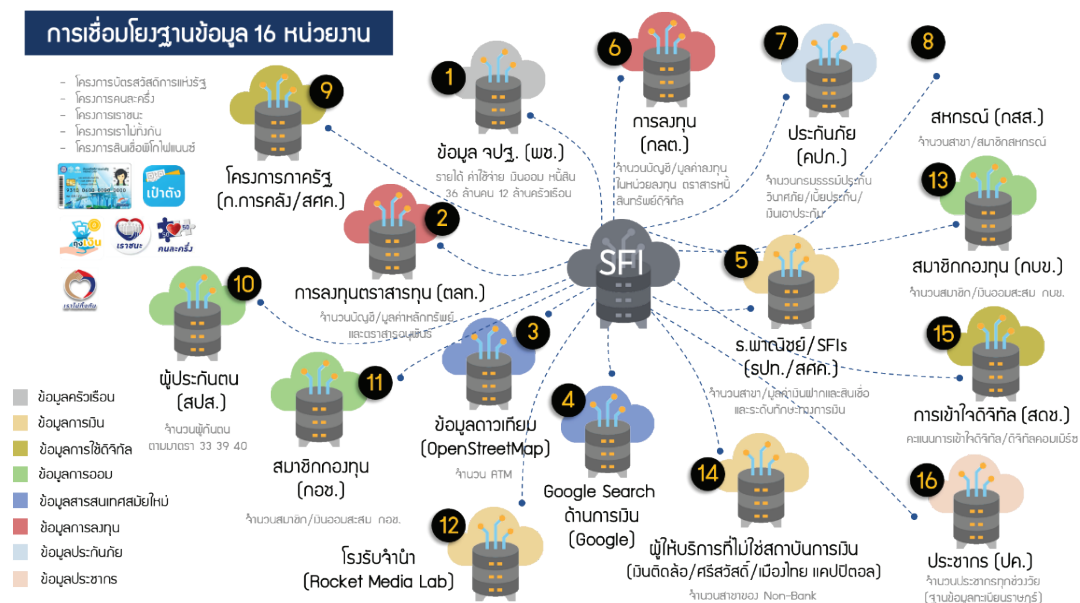
การสร้าง SFFI จะอาศัยข้อมูลทางการเงินระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด รวมทั้งสิ้น 56 รายการ จากแหล่งข้อมูลกว่า 16 หน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสะท้อนระดับการพัฒนาด้านการรายได้ และการใช้จ่าย การออมและการลงทุน และการเข้าถึงบริการทางการเงินในมิติต่าง ๆ เชิงพื้นที่ ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้สรุปรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้ ดังนี้ (ภาพที่ 3.2)

- **ข้อมูลการเงินครัวเรือน** ใช้ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ที่จัดเก็บโดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย โดยในการศึกษานี้ จะใช้ข้อมูลของปี 2565 ซึ่งครอบคลุมประมาณ 12.9 ล้านครัวเรือน มีประชากรจำนวน 36.1 ล้านคนใน 76 จังหวัด (คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 54.4 ต่อจำนวนประชากรทั้งประเทศ) โดยเลือกใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภาคการเงินของครัวเรือน เช่น รายได้ รายจ่าย เงินออม หนี้สินในและนอกระบบ การเข้าถึงบริการทางการเงิน เป็นต้น
- **ข้อมูลการเงิน** ใช้ข้อมูลของสถาบันการเงินหลากหลายประเภท ได้แก่ 1) จำนวนสาขามูลค่าเงินรับฝากและเงินให้สินเชื่อธนาคารพาณิชย์ รวมถึงระดับทักษะทางการเงินของธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) 2) จำนวนสาขา มูลค่าเงินรับฝากและเงินให้สินเชื่อสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐของสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (สศค.) 3) จำนวนสาขาของผู้ให้บริการ

ที่ไม่ใช่สถาบันการเงินของบริษัท ศรีสวัสดิ์ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) บริษัท เงินติดล้อ จำกัด (มหาชน) และบริษัท เมืองไทย แคปปิตอล จำกัด (มหาชน) 4) จำนวนผู้ประกอบการ บัญชีลูกค้า และมูลค่าสินเชื่อย่อยรายระดับจังหวัดภายใต้การกำกับ (สินเชื่อพีโกไฟแนนซ์) ของ สศค. 5) จำนวนสาขาและสมาชิกของสหกรณ์ทุกประเภทของกรมส่งเสริมสหกรณ์ 6) จำนวนโรงรับจำนำ ทั้งภาครัฐและเอกชนของ Rocket Media Lab

- **ข้อมูลการใช้ดิจิทัล** ใช้ข้อมูลโครงการช่วยเหลือเยียวยาช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) และการกระตุ้นเศรษฐกิจของ สศค. ที่ใช้เครื่องมือทางดิจิทัลในการดำเนินการ ได้แก่ 1) จำนวนผู้เข้าร่วมและผู้ที่ใช้พร้อมเพย์ภายใต้โครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐ 2) จำนวนผู้ใช้แอปพลิเคชันเป่าตังและถุงเงินภายใต้โครงการคนละครึ่งระยะที่ 3 3) จำนวนผู้เข้าร่วมและผู้ใช้แอปพลิเคชันถุงเงินภายใต้โครงการเราชนะ และ 4) จำนวนผู้ลงทะเบียนโครงการเราไม่ทิ้งกัน ที่ใช้พร้อมเพย์ เพื่อสะท้อนทักษะด้านการเงินดิจิทัลของคนในแต่ละพื้นที่ ประกอบกับใช้ข้อมูล คะแนนสถานภาพการเข้าใจดิจิทัลและการเข้าใจดิจิทัลคอมเมอร์ซของสำนักงานคณะกรรมการดิจิทัล เพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- **ข้อมูลการออม** ใช้ข้อมูลสมาชิกการออมของกองทุนหลากหลายประเภท ได้แก่ 1) จำนวนผู้ประกันตน ของ ปกส. 2) จำนวนสมาชิกและเงินออมสะสมของ กอช. และ 3) จำนวนสมาชิกและเงินออมสะสม ของ กบข. เพื่อสะท้อนระดับการออมหลังวัยเกษียณของประชาชนแต่ละพื้นที่
- **ข้อมูลสารสนเทศสมัยใหม่** ใช้ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมจาก OpenStreetMap เพื่อดูข้อมูล จำนวนเครื่อง ATMs ของแต่ละพื้นที่ ประกอบกับใช้ข้อมูลปริมาณคำค้นหาด้านการเงิน ใน Google Search จากเครื่องมือ Google Trends
- **ข้อมูลการลงทุน** ใช้ข้อมูลการลงทุนในตราสารหนี้ และตราสารทุนหลากหลายรูปแบบ ประกอบด้วย 1) จำนวนบัญชีและมูลค่าการลงทุนหลักทรัพย์และตราอนุพันธ์ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และ 2) จำนวนบัญชีและมูลค่าหน่วยลงทุน ตราสารหนี้ และสินทรัพย์ดิจิทัลของสำนักงาน คณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์
- **ข้อมูลประกันภัย** ใช้ข้อมูลประกันภัยทุกประเภทของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริม การประกอบธุรกิจประกันภัย เช่น จำนวนกรมธรรม์ เบี้ยประกัน เงินเอาประกันวินาศภัย เป็นต้น

ภาพที่ 3.2 การเชื่อมโยงฐานข้อมูลในการจัดทำดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่

ที่มา: รวบรวมโดยคณะผู้วิจัย

3.1.3 การคำนวณดัชนี

1) การปรับข้อมูลให้เป็นค่ามาตรฐานซี (Z-Score Standardization) เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบข้อมูลกันได้ เนื่องจากเครื่องชี้วัดแต่ละฐานข้อมูลมีหน่วยที่แตกต่างกันจึงไม่สามารถนำมารวมคำนวณกันได้โดยตรง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องนำเครื่องชี้แต่ละตัวมาปรับช่วงใหม่ให้อยู่ในรูปแบบของ Z-Score Standardization ซึ่งเป็นวิธีมาตรฐานที่ได้รับความนิยมอย่างมากในการวิเคราะห์ทางสถิติ โดยเป็นการคำนวณหาสัดส่วนระหว่างผลต่างของค่าตัวชี้วัดและค่าเฉลี่ยของตัวชี้วัดเมื่อเทียบกับค่าของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของค่าตัวชี้วัด โดยมีรูปแบบสมการ ดังนี้

$$Z_{s,i,j} = \frac{X_{s,i,j} - \bar{X}_{s,j}}{SD_{s,j}}$$

โดยที่

$z_{s,i,j}$ คือ คะแนนมาตรฐานซีของตำบลที่ i ในกลุ่มย่อย s ของตัวชี้วัด j

$X_{s,i,j}$ คือ คะแนนดิบของตำบลที่ i ในกลุ่มย่อย s ของตัวชี้วัด j

$\bar{X}_{s,j}$ คือ ค่าเฉลี่ยของคะแนนดิบของตำบลทั้งหมดของตัวชี้วัด j ในกลุ่มย่อย s

$SD_{s,j}$ คือ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนดิบของตำบลทั้งหมดของตัวชี้วัด j ในกลุ่มย่อย s

i คือ ตำบลที่ 1 ถึง 7,439

2) **การคำนวณดัชนี Herfindahl-Hirschman Index (HHI)** ซึ่งเป็นสถิติที่ใช้วัดการกระจุกตัวของอุตสาหกรรม โดยในการคำนวณ SFFI ครั้งนี้ ได้ประยุกต์ใช้ HHI ในการคำนวณดัชนีชี้วัดทางการเงิน เพื่อบ่งชี้ความหลากหลายในด้านต่าง ๆ ของแต่ละพื้นที่ เช่น ดัชนีความหลากหลายทางการออม ดัชนีความหลากหลายของการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ดัชนีความหลากหลายทางแหล่งเงินทุน ดัชนีความหลากหลายทางตลาดทุน เป็นต้น โดยหากค่า HHI ยิ่งเข้าใกล้ 1.0 แสดงว่า มีความหลากหลายต่ำ แต่หากค่า HHI ออกจาก 1.0 แสดงว่า มีความหลากหลายสูง ทั้งนี้ HHI มีรูปแบบสมการ ดังนี้

$$HHI_l = \sum_{k=1}^n \left(\frac{S_k}{T} \right)^2 = CR_1^2 + CR_2^2 + CR_3^2 + \dots + CR_n^2$$

โดยที่

CR คือ อัตราส่วนความกระจุกตัว (Concentration Ratio) (CR) ซึ่งสามารถคำนวณได้ดังสูตร

$$CR = \sum_{k=1}^n \left(\frac{S_k}{T} \right)$$

HHI_l คือ ดัชนี Herfindahl-Hirschman ตัวที่ l

S_k คือ จำนวนครัวเรือนในแต่ละประเภทการออมและการลงทุน หรือจำนวนครัวเรือนในแต่ละประเภท หรือ การเข้าถึงแหล่งเงินทุนหรือจำนวนบัญชีในแต่ละประเภท หรือการลงทุน หรือจำนวนแหล่งเงินทุนในแต่ละประเภท

T คือ จำนวนครัวเรือน/จำนวนบัญชีการลงทุน/จำนวนแหล่งเงินทุนทั้งหมดของตำบล

k คือ ประเภทที่ 1 ถึง n

n คือ จำนวนประเภทรวมทั้งหมดในตำบล

- 3) การคำนวณดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (SFFI) ประกอบด้วยกลุ่มเครื่องชี้ 3 กลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มรายได้และการใช้จ่าย กลุ่มการลงทุนและการออม และกลุ่มการเข้าถึงสถาบันการเงิน โดยการคำนวณดัชนีของแต่ละกลุ่มย่อยทำได้โดยการหาค่าเฉลี่ยของเครื่องชี้แต่ละกลุ่ม ดังนี้

$$SFFI_{s,i} = \frac{\sum_{j=1}^{N_s} Z_{s,i,j}}{N_s}$$

โดยที่

$SFFI_{s,i}$ คือ ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (SFFI) กลุ่มย่อย s ของตำบล i

$Z_{s,i,j}$ คือ คะแนนมาตรฐานซี (Z) ของตัวชี้วัดที่ j ในกลุ่มย่อย s ของตำบล i

N_s คือ จำนวนตัวชี้วัดทั้งหมดในแต่ละกลุ่มย่อย s โดย s มีค่าเป็น 1 ถึง 3

ภายหลังจากการคำนวณ SFFI รายกลุ่มย่อยของแต่ละพื้นที่แล้ว จะมีการคำนวณ SFFI ภาพรวม ของแต่ละพื้นที่ ด้วยการหาค่าเฉลี่ยแบบให้ความสำคัญกับทุก ๆ สาขา/กลุ่มเท่ากัน (Unweighted average) ซึ่งมีรูปแบบสมการในการคำนวณ ดังนี้

$$SFFI_i = \frac{1}{3} \sum_{s=1}^3 \frac{\sum_{j=1}^{N_s} Z_{s,i,j}}{N_s}$$

โดยที่

$SFFI_i$ คือ ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (SFFI) ภาพรวม ของตำบล i

- 4) การทดสอบความสัมพันธ์กับตัวแปรทางเศรษฐกิจ หลังจากการคำนวณ SFFI เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ ในการกำหนดนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพ คณะผู้วิจัยจะมีการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่าง SFFI กับตัวแปรทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลที่บ่งชี้ผลสัมฤทธิ์ทางเศรษฐกิจ ความรู้ความเข้าใจทางการเงิน และฐานะทางการเงินของครัวเรือน โดยอาศัยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Correlation Coefficient) ซึ่งเป็นการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 2 ตัวที่อยู่ในมาตราการวัดระดับ Interval หรือ Ratio Scale โดยปกติจะมีค่าอยู่ระหว่าง -1.00 ถึง 1.00 หากมีค่า Correlation เป็นบวกหมายความว่า ตัวแปร 2 ตัวมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน

3.2 การระบุกลุ่มเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565-2570

3.2.1 กรอบแนวคิดของการระบุกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายของแผนปฏิบัติการฯ คือ ประชาชนไทยทุกคน อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินสามารถตอบสนองต่อสภาพปัญหาทางการเงินที่ประชาชนกำลังเผชิญได้ในเวลาที่เหมาะสม จึงได้มีการพิจารณาความรุนแรงของสภาพปัญหาของประชาชนแต่ละกลุ่มเพื่อระบุกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วนหรือเรียงลำดับความสำคัญ ดังนี้

- 1) **กลุ่มผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูง** คือ ผู้ที่มีความรุนแรงของสภาพปัญหาทางการเงินประสบปัญหาความยากจน ขาดภูมิคุ้มกันและอยู่ในสถานะที่อ่อนไหวต่อความผันผวนทางเศรษฐกิจมากเกินไปเนื่องมาจากการมีรายได้ต่ำ ไม่เพียงพอต่อความจำเป็นพื้นฐานในการมีคุณภาพชีวิตที่ดี หรือผู้ที่มีรายได้ต่ำควบคู่กับการมีภาระหนี้สูงและยาวนาน ได้แก่ กลุ่มลูกหนี้ กลุ่มผู้ประสบปัญหาความยากจน²⁰ และผู้พิการ
- 2) **กลุ่มประชาชนระดับฐานราก** คือ ผู้มีรายได้น้อย และ/หรือที่มาของรายได้มีความไม่แน่นอนสูงเนื่องจากลักษณะอาชีพ โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพเกษตรกรและแรงงานทั่วไป นอกจากนี้ หากพิจารณาจากลักษณะของระบบเศรษฐกิจฐานราก พบว่าประชาชนในกลุ่มนี้จำนวนมากอยู่อาศัยหรือประกอบอาชีพอยู่ในพื้นที่ชุมชนหรือท้องถิ่นนอกเขตเมือง ทำให้ยังมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงบริการทางสังคมต่าง ๆ เช่น บริการทางการเงิน การศึกษา การแพทย์ การเข้าถึงข้อมูลความรู้และข่าวสาร เป็นต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อระดับทักษะทางการเงินและสะท้อนให้เห็นผ่านพฤติกรรมทางการเงินที่ไม่เหมาะสมและสภาพปัญหาทางการเงินในกลุ่มประชาชนฐานราก (ตารางที่ 3.1)

²⁰ หมายถึง ผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน ตามที่ สศช. กำหนด (เส้นความยากจนปี 2563 คือ 2,762 บาท/คน/เดือน)

ตาราง 3.1 ตัวอย่างนิยามประชาชนฐานราก* (ผู้มีรายได้น้อย) ที่กำหนดโดยหน่วยงาน

นิยาม	รายได้ต่อเดือน	รายได้ต่อปี	หน่วยงาน
1) รายได้เฉลี่ยต่อหัวของกลุ่มประชากรร้อยละ 40 ของประเทศที่มีรายได้ต่ำสุด (Bottom 40) (ปี 2562)	3,721 บาท	44,652 บาท	สศช.
2) ผู้ที่มีรายได้ไม่เกิน 15,000 บาทต่อเดือน	15,000 บาท	180,000 บาท	ธนาคารออมสิน
3) ผู้ที่มีรายได้ทั้งหมดรวมกันแล้วไม่เกิน 100,000 บาทต่อปี	-	100,000 บาท	กระทรวงการคลัง

ที่มา: แผนปฏิบัติการฯ รวบรวมโดยคณะผู้วิจัย

* ประชาชนฐานราก หมายถึง ผู้มีรายได้น้อยหรือผู้ที่อยู่ในกลุ่มประชาชนฐานรากตามเกณฑ์ของแต่ละหน่วยงานกำหนด ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินการที่ผ่านมาของแต่ละหน่วยงาน

- 3) **กลุ่มเด็กและเยาวชน** คือ ผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 7-18 ปี โดย “เด็ก” คือผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป แต่ไม่เกิน 14 ปี และ “เยาวชน” คือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 14 ปีขึ้นไป แต่ไม่เกิน 18 ปี เนื่องจากทักษะทางการเงินถือเป็นทักษะชีวิตที่มีความสำคัญและถูกจัดเป็นหนึ่งในทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ดังนั้น ควรเริ่มปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์เพื่อบ่มเพาะทัศนคติและพฤติกรรมที่เหมาะสมในด้านการบริหารจัดการทางการเงิน และเป็นรากฐานที่ดีในการดำเนินชีวิตต่อไป
- 4) **กลุ่มผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุ** คือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป โดยผู้สูงวัยต้องเผชิญความท้าทายจากการบริหารจัดการการเงินหรือทรัพย์สินที่มีจำกัด เนื่องจากขาดรายได้หรือรายได้ลดลงจากการพ้นวัยทำงาน เพื่อให้เพียงพอต่อการดำรงชีพไปตลอดชีวิต ในขณะที่ต้องเตรียมรายจ่ายให้เพียงพอต่อค่ารักษาพยาบาลและการดูแลสุขภาพที่อาจเพิ่มสูงขึ้น การที่ผู้สูงวัยมีความต้องการเพิ่มความมั่นคงด้วยการนำเงินออมหรือทรัพย์สินที่มีอยู่ไปลงทุน ในขณะที่มีทักษะทางการเงินรวมถึงทักษะทางการเงินดิจิทัลต่ำส่งผลให้เป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงต่อการตกเป็นเหยื่อจากการฉ้อโกง ภัยทางการเงิน และไม่สามารถใช้ประโยชน์จากผลิตภัณฑ์หรือบริการทางการเงินรูปแบบใหม่ ๆ ได้อย่างเหมาะสม

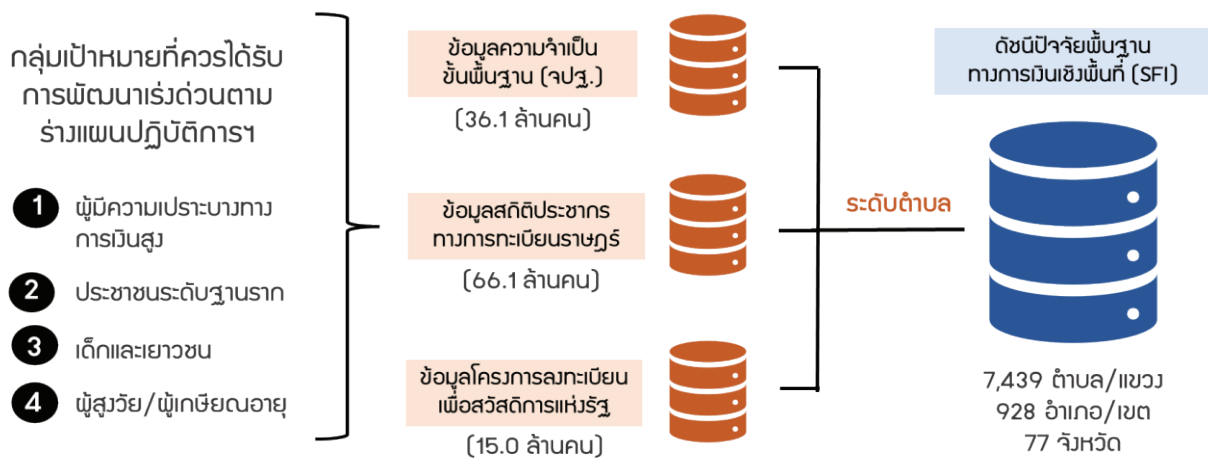
3.2.2 ข้อมูลที่ใช้ในระบุกลุ่มเป้าหมาย

การบูรณาการข้อมูล SFFI กับกลุ่มเป้าหมายของแผนปฏิบัติการฯ ใช้ข้อมูลลงลึกในระดับตำบล โดยข้อมูลที่บ่งชี้กลุ่มเป้าหมายของแผนปฏิบัติการฯ มาจากหลากหลายแหล่ง เช่น จปฐ. ข้อมูลสถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร ข้อมูลโครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐ ปี 2565 โดยมีสรุปรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

- **ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.)** จัดเก็บโดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย โดยในการเชื่อมโยงข้อมูลครั้งนี้ ใช้ข้อมูลของปี 2565 ซึ่งครอบคลุมครัวเรือนประมาณ 12,942,574 ครัวเรือน มีประชากรจำนวน 36,130,610 คน ใน 76 จังหวัด (คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 54.4 ต่อจำนวนประชากรทั้งประเทศ) โดยเลือกใช้ข้อมูลลักษณะและฐานะของบุคคล เช่น รายได้ หนี้สิน สถานภาพร่างกาย ระดับการศึกษา อาชีพ อายุ เป็นต้น เพื่อบ่งชี้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงและประชาชนระดับฐานราก
- **ข้อมูลสถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร** อยู่ในความรับผิดชอบของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยในปี 2565 ประเทศไทยมีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้นจำนวน 66,090,475 คน ซึ่งสามารถบ่งชี้กลุ่มเป้าหมายของแผนปฏิบัติการฯ ซึ่งแบ่งออกเป็น
 - กลุ่มเด็กและเยาวชน (ผู้มีอายุตั้งแต่ 7-18 ปี) มีจำนวน 9,530,057 คน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 14.4 ต่อจำนวนประชากรทั้งประเทศ
 - กลุ่มจำนวนกลุ่มผู้สูงอายุและผู้เกษียณอายุ (ผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป) มีจำนวน 12,689,329 คน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 19.2 ต่อจำนวนประชากรทั้งประเทศ
- **ข้อมูลโครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐ ปี 2565** จัดเก็บโดยสำนักงานปลัดกระทรวงการคลัง โดยปัจจุบันมีผู้ได้รับสิทธิในโครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐ ปี 2565 จำนวน 15,039,925 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 22.7 ต่อจำนวนประชากรทั้งประเทศ ทั้งนี้ ผู้ได้รับสิทธิในโครงการนี้ เป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่มีรายได้รวมไม่เกิน 100,000 บาทต่อปี โดยการเชื่อมโยงข้อมูลครั้งนี้ จะเลือกใช้ข้อมูลลักษณะและฐานะของผู้มีรายได้น้อย เช่น รายได้ หนี้สิน สถานภาพร่างกาย ระดับการศึกษา อาชีพ อายุ เป็นต้น เพื่อบ่งชี้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงและประชาชนระดับฐานราก

ทั้งนี้ ได้มีการบูรณาการฐานข้อมูลของทั้ง 3 หน่วยงาน เข้ากับข้อมูล SFFI ตามภาพที่ 3.3 โดยเชื่อมโยงผ่านรหัสพื้นที่ตำบล (Subdistrict ID) 6 หลัก เพื่อบ่งชี้จำนวนกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการพัฒนาเร่งด่วนตามแผนปฏิบัติการฯ ได้ลงลึกถึงรายตำบล อำเภอ และจังหวัด ตาม SFFI ในแต่ละพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งนำไปสู่การสร้างแผนที่ที่เป็นประโยชน์ต่อการออกแบบนโยบาย/มาตรการส่งเสริมทักษะทางการเงินเชิงพื้นที่ที่คำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการพัฒนาเร่งด่วนตามแผนปฏิบัติการฯ ที่มีลักษณะแตกต่างกัน (Tailor-Made Policies) ซึ่งจะช่วยให้ประสิทธิภาพของการดำเนินมาตรการมากขึ้น

ภาพที่ 3.3 แนวทางการบูรณาการฐานข้อมูลที่ใช้ในระบุกลุ่มเป้าหมายของแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565 – 2570 กับดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (SFFI)

ที่มา: รวบรวมและประมวลโดยคณะผู้วิจัย

3.3 การวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพื้นที่

3.3.1 ประเภทของข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์

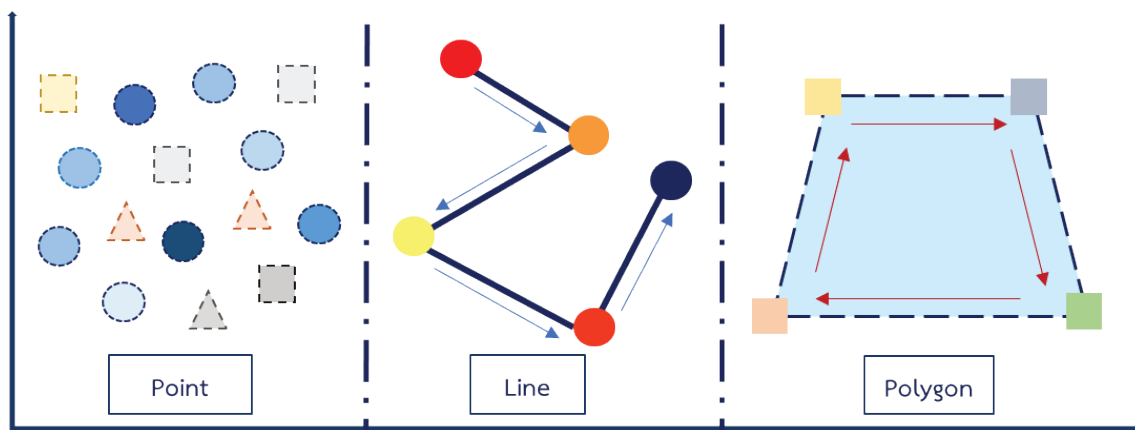
ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่หรือข้อมูลที่มีพิกัดตำแหน่ง หลักการเบื้องต้นที่สำคัญ คือ การทำความเข้าใจกับประเภทข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) ข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial Data) และ 2) ข้อมูลคุณลักษณะ (Non-Spatial Data or Attribute Data) โดยมีรายละเอียดของแต่ละประเภทดังนี้²¹

²¹ สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) (2552). ตำราเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศศาสตร์. บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

- 1) **ข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial Data)** เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งที่ตั้งของข้อมูลต่าง ๆ บนพื้นโลก โดยข้อมูลเชิงพื้นที่ที่สามารถแสดงสัญลักษณ์ได้ 3 รูปแบบ **เริ่มจากจุด (Point)** คือ ข้อมูลตำแหน่งพิกัดที่ไม่มีขนาดและทิศทาง จะใช้แสดงข้อมูลที่เป็นลักษณะของตำแหน่งใด ๆ เช่น ที่ตั้งของโรงพยาบาลหรือสนามกีฬา เป็นต้น และหากข้อมูลมีระยะและทิศทางระหว่างจุดเริ่มต้น ไปยังจุดแนวทาง (Vector) และจุดสิ้นสุด เรียกว่า **เส้น (Line)** ประกอบไปด้วยลักษณะของเส้นตรง เส้นหักมุม และเส้นโค้ง เช่น ถนน ทางด่วน คลอง เป็นต้น ขณะที่ข้อมูลที่มีระยะและทิศทางระหว่างจุดเริ่มต้น จุดแนวทาง (Vector) และจุดสิ้นสุด ที่ประกอบกันเป็นรูปหลายเหลี่ยมมีขนาดพื้นที่ (Area) และเส้นรอบรูป (Perimeter) หรือมีลักษณะเป็นเส้นปิด เรียกว่า **พื้นที่ (Polygon)** เช่น แผนที่ภูมิประเทศ ทั้งนี้ ข้อมูลเชิงพื้นที่ที่สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) **ข้อมูลแสดงทิศทาง (Vector Data)** และ 2) **ข้อมูลแสดงลักษณะเป็นตารางกริด (Raster Data)** รายละเอียดดังนี้

- 1.1) **ข้อมูลแสดงทิศทาง (Vector Data)** เป็นข้อมูลที่ถูกจัดเก็บในลักษณะของค่าพิกัดของจุดข้อมูล โดยมีข้อได้เปรียบ คือ สามารถแบ่งขอบเขตของพื้นที่ได้อย่างชัดเจน และโครงสร้างของข้อมูลมีขนาดกะทัดรัด ไฟล์ข้อมูลมีขนาดเล็ก ทำให้ใช้พื้นที่ในการจัดเก็บน้อย แต่มีข้อจำกัด คือ โครงสร้างข้อมูลมีความซับซ้อน โดยเฉพาะการวางซ้อนแผนที่เชิงทิศทางหลาย ๆ แผ่น อีกทั้ง การวิเคราะห์พื้นที่และการกรอกรายละเอียดภายในรูปหลายเหลี่ยมแทบจะเป็นไปได้อย่างไม่เหมาะสมกับการกิจที่มีข้อมูลที่จะต้องบริหารจัดการไม่มากจนเกินไป รายละเอียดภาพที่ 3.4

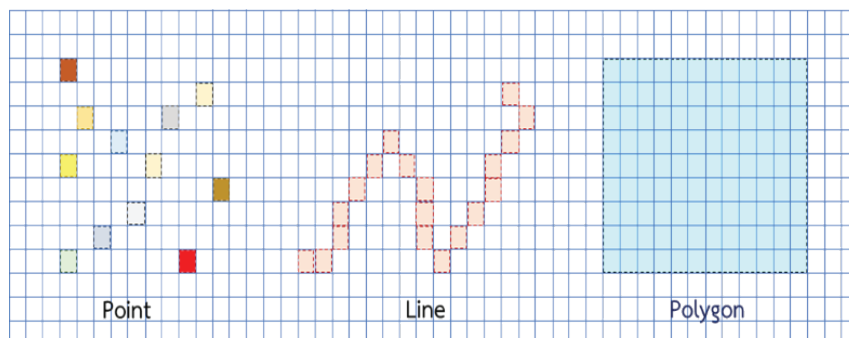
ภาพที่ 3.4 ข้อมูลเชิงพื้นที่ในรูปแบบแสดงทิศทาง (Vector Data)

ที่มา: สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) (GISTDA) จัดทำโดยคณะผู้วิจัย

- 1.2) **ข้อมูลรูปแบบตารางกริด (Raster Data)** เป็นข้อมูลที่มีโครงสร้างเป็นช่องสี่เหลี่ยม เรียกว่า จุดภาพ (Pixel) ในแต่ละตารางข้อมูลย่อย (Grid Cell) โดยเป็นข้อมูลที่อยู่บนพิกัดและอ้างอิงค่าพิกัดในรูปแบบแถว (Row) และคอลัมน์ (Column) ซึ่งภายในจุดภาพจะแทนด้วยข้อมูลตัวเลขค่าหนึ่งซึ่งเป็นตัวแทนของข้อมูลใด ๆ ในจุดภาพนั้น ความละเอียดของจุดภาพ (Resolution) ขึ้นอยู่กับขนาดของจุดภาพ โดยขนาดของจุดภาพยิ่งเล็กลงจะทำให้ได้รายละเอียดของข้อมูลภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ข้อมูลแบบ Raster มีจุดเด่นในด้านโครงสร้างข้อมูลที่ไม่ซับซ้อน สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไข และปรับปรุงข้อมูลได้สะดวกและง่าย ทำให้การประมวลผลในระดับจุดภาพมีความรวดเร็ว และเหมาะสมในการแสดงข้อมูลลักษณะพื้นผิวที่มีความต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ข้อมูลในลักษณะดังกล่าวจะไม่แสดงรายละเอียดของความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ (Topology) นอกจากนี้ยังใช้พื้นที่ในการจัดเก็บข้อมูลค่อนข้างมาก และไม่เหมาะในการแสดงผลข้อมูลแผนที่ หรือภูมิประเทศที่มีลักษณะโค้งและมีรูปแบบที่ซับซ้อนได้ รายละเอียดดังภาพที่ 3.5

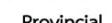
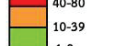
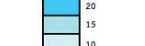
ภาพที่ 3.5 ข้อมูลเชิงพื้นที่ในรูปแบบลักษณะเป็นตารางกริด (Raster Data)

ที่มา: สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) (GISTDA) จัดทำโดยคณะผู้วิจัย

- 2) **ข้อมูลที่ไม่ใช่เชิงพื้นที่ (Non-Spatial Data) หรือข้อมูลลักษณะ (Attribute)** ที่อธิบายถึงคุณลักษณะต่าง ๆ ในพื้นที่นั้น ๆ ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ประกอบด้วย 1) **ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data)** ได้แก่ ข้อมูลที่สามารถระบุประเภทได้ (Nominal Data) เช่น จำนวนถนน อาคาร โรงพยาบาล เป็นต้น และข้อมูลที่สามารถจัดลำดับได้ (Ordinal Data) เช่น สนามบิน ระดับนานาชาติ ระดับชาติ และระดับภูมิภาค เป็นต้น และ 2) **ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data)** ได้แก่ ข้อมูลไม่ต่อเนื่อง (Discrete) เช่น ความยาวของถนน ปริมาณการผลิต เป็นต้น และข้อมูลต่อเนื่อง (Continuous Data) เช่น ความหนาแน่นของประชากรในแต่ละปี อัตราการเรียนรู้ หนังสือของประชากร เป็นต้น รายละเอียดดังภาพที่ 3.6

ภาพที่ 3.6 ข้อมูลที่ไม่ใช่เชิงพื้นที่ (Non-Spatial Data) หรือข้อมูลลักษณะ (Attribute)

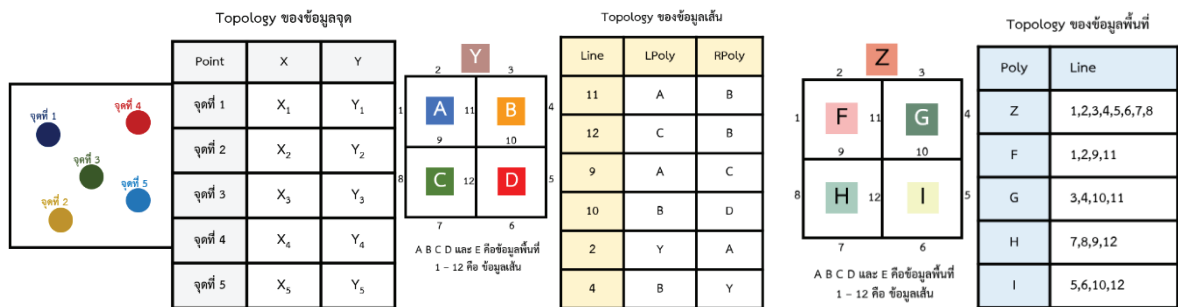
รูปแบบ	ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data)				ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data)	
	ข้อมูลที่สามารถระบุประเภทได้ (Nominal Data)		ข้อมูลที่สามารถจัดลำดับได้ (Ordinal Data)		ข้อมูลไม่ต่อเนื่อง (Discrete) และข้อมูลต่อเนื่อง (Continuous Data)	
จุด (Point)	Airport 	Town 	Airports International National Regional 	Populated area Large Medium Small 	Results % of something 	Production (tons) 1000 500 250 100
เส้น (Line)	River 	Road 	Road Expressway Major Minor 	Boundaries International Provincial 	Road : capacity Over 10 tons 5 – 10 tons 	Elevation
พื้นที่ (Polygon)	Water 	Forest 	Industrial Major Minor 	Cost of living High Medium Low 	Population density (person/km ²) 40-80 10-39 1-9 	Precipitation 25 20 15 10 0

ที่มา: จัดทำโดยคณะผู้วิจัย

อย่างไรก็ดี ข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial Data) และข้อมูลคุณลักษณะ (Attribute Data) มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Complementary) โดย Attribute Data จะนำมาใช้อธิบายลักษณะเฉพาะของข้อมูลเชิงพื้นที่แต่ละชนิดในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เช่น การนำภาพถ่ายดาวเทียมแสงสว่างยามค่ำคืนที่เป็นข้อมูลเชิงพื้นที่มาวางซ้อนกับแผนที่ประเทศไทยในโปรแกรมสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็น QGIS หรือ ArcGIS ส่งผลให้โปรแกรมสามารถคำนวณข้อมูลคุณลักษณะของแสงสว่างยามค่ำคืนในรูปแบบตารางของแต่ละพื้นที่ ซึ่งแสดงผลลัพธ์ของข้อมูลในเชิงตัวเลขทั้งค่าผลรวม (Summation) ค่าเฉลี่ย (Mean) หรือ ค่ากลาง (Median) จากความสัมพันธ์ดังกล่าว สามารถแสดงสัญลักษณ์ได้ใน 3 รูปแบบ ได้แก่ แบบจุด แบบเส้น และแบบพื้นที่ รายละเอียดดังภาพที่ 3.7 และภาพที่ 3.8 ²²

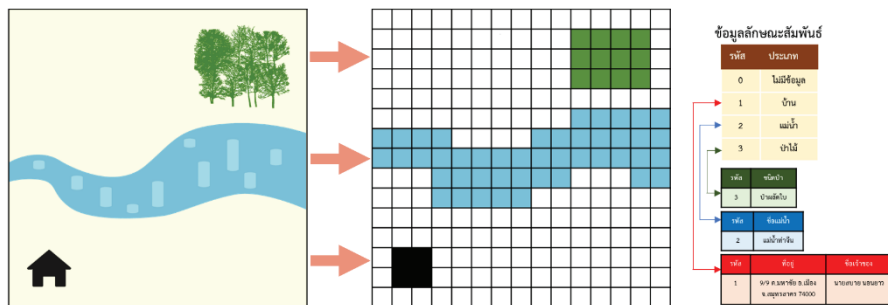
²² ทบทอง ชื่นเจริญ. (2564). บทที่ 5 ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์. http://www.tobthong.rbru.ac.th/wp-content/uploads/2021/07/GI_05_GIS.pdf

ภาพที่ 3.7 ความสัมพันธ์ของข้อมูลแสดงทิศทาง (Vector Data) ในรูปแบบจุด แบบเส้น และแบบพื้นที่

ที่มา: จัดทำโดยคณะผู้วิจัย

ภาพที่ 3.8 ความสัมพันธ์ของข้อมูลในรูปแบบลักษณะเป็นตารางกริด (Raster Data)

ที่มา: จัดทำโดยคณะผู้วิจัย

3.3.2 การวิเคราะห์อัตสหสัมพันธ์เชิงพื้นที่ (Spatial Autocorrelation)

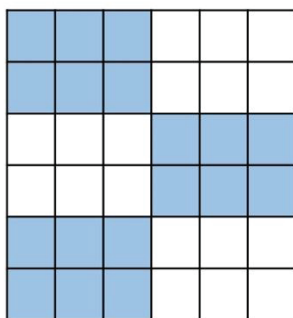
นอกจาก ข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์จะสามารถใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ทางวิชาการ ด้านวิทยาศาสตร์ สาธารณสุข และวิศวกรรมศาสตร์ได้แล้ว ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาด้านสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในเชิงพื้นที่ได้ด้วย เช่น เศรษฐศาสตร์ บริหารธุรกิจ รัฐศาสตร์ สังคมสงเคราะห์ เป็นต้น ทั้งนี้ ที่ผ่านมา สศค. ได้มีการจัดทำดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (SEFI) เพื่อนำมาประเมินจุดแข็งและจุดอ่อนเชิงพื้นที่ และนำไปใช้ในการประเมินผลการดำเนินมาตรการทางการเงินและการคลังว่ามีความเหมาะสมเชิงพื้นที่หรือไม่ อย่างไร

ทั้งนี้ เพื่อให้เข้าใจหลักการการประยุกต์ใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ในการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ คณะผู้วิจัยจะขออธิบายหลักการพื้นฐานที่สำคัญของเรื่องดังกล่าว โดยเริ่มจากการวิเคราะห์อัตสหสัมพันธ์เชิงพื้นที่ (Spatial Autocorrelation) อยู่ภายใต้กฎข้อที่ 1 ทางภูมิศาสตร์ (The First Law of Geography) ของ Waldo Tobler (1970) คือ Everything is related to everything else, but near things are more related than distant things หรือปรากฏการณ์ที่พื้นที่ใกล้เคียงกันย่อมมีลักษณะเหมือนกันมากกว่าพื้นที่ที่ห่างไกลกัน โดยกรณีของประเทศไทย พื้นที่ที่มีแนวพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน มักมีลักษณะภูมิประเทศ

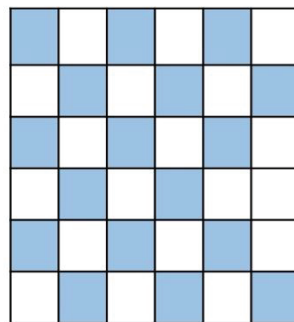
และภูมิอากาศ รวมทั้งรูปแบบของการดำรงชีวิต ภาษา และวัฒนธรรมของประชากรที่คล้ายคลึงกัน แม้ว่าจะเป็นประชากรต่างประเทศกันก็ตาม

ทั้งนี้ ค่าอัตสหสัมพันธ์เชิงพื้นที่เป็นวิธีที่ใช้ทดสอบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างของสิ่งที่อยู่ใกล้เคียงเปรียบเทียบกับสิ่งที่อยู่ไกลออกไป ว่ามีอิทธิพล หรือแตกต่างกันอย่างไร โดยการกระจายตัวของค่าต่าง ๆ นั้นขึ้นอยู่กับวิธีการกระจายตัวเชิงพื้นที่ของวัตถุ หากข้อมูลมีลักษณะเกาะกลุ่ม (Clustered Pattern) หรือพื้นที่ติดกันมีลักษณะคล้ายคลึงกัน กรณีนี้เรียกว่า สหสัมพันธ์เชิงพื้นที่ทางบวก (Positive Spatial Autocorrelation) โดยภาพที่ 3.9 A) แสดงให้เห็นว่าพื้นที่สีน้ำเงินจะถูกล้อมรอบด้วยพื้นที่สีน้ำเงิน ขณะที่พื้นที่สีขาวถูกล้อมรอบด้วยพื้นที่สีขาวเช่นกัน ในทางตรงกันข้าม หากข้อมูลมีรูปแบบการกระจายตัว (Dispersed Pattern) หรือค่าสหสัมพันธ์ของพื้นที่ที่อยู่ติดกันมีลักษณะตรงข้ามกัน แสดงถึงสหสัมพันธ์เชิงพื้นที่ทางลบ (Negative Spatial Autocorrelation) โดยภาพที่ 3.9 B) แสดงให้เห็นว่า พื้นที่สีน้ำเงินถูกล้อมรอบด้วยพื้นที่สีขาว ในทำนองเดียวกันพื้นที่สีขาวถูกล้อมรอบด้วยพื้นที่สีน้ำเงิน อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีข้อมูลที่น่าสนใจอาจไม่มีรูปแบบที่แน่นอน หรือแบบสุ่ม (Random Pattern) ทำให้ไม่สามารถหารูปแบบความสัมพันธ์ได้ (Zero Spatial Autocorrelation) โดยภาพที่ 3.9 C) แสดงให้เห็นว่า พื้นที่สีน้ำเงินอาจถูกล้อมรอบด้วยพื้นที่สีขาวหรือสีน้ำเงินก็ได้ ในกรณีดังกล่าว เนื่องจากพื้นที่ใกล้เคียงกันไม่มีความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ ส่งผลให้ไม่สามารถใช้การวิเคราะห์ถดถอยเชิงพื้นที่ (Spatial Regression) ได้ แต่สามารถใช้วิธีวิเคราะห์เชิงถดถอยกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Square: OLS) แทน โดยสถิติที่นิยมใช้วัดค่าอัตสหสัมพันธ์เชิงพื้นที่ ได้แก่ Global Moran's I และ Local Moran's I รายละเอียดจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

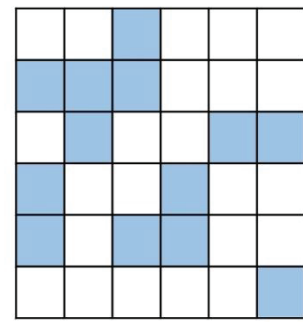
ภาพที่ 3.9 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ (Patterns of Spatial Autocorrelation)

A) เกาะกลุ่ม (Clustered Pattern)

B) กระจายตัว (Dispersed Pattern)

C) ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน (Random Pattern)

ที่มา: จัดทำโดยคณะผู้วิจัย

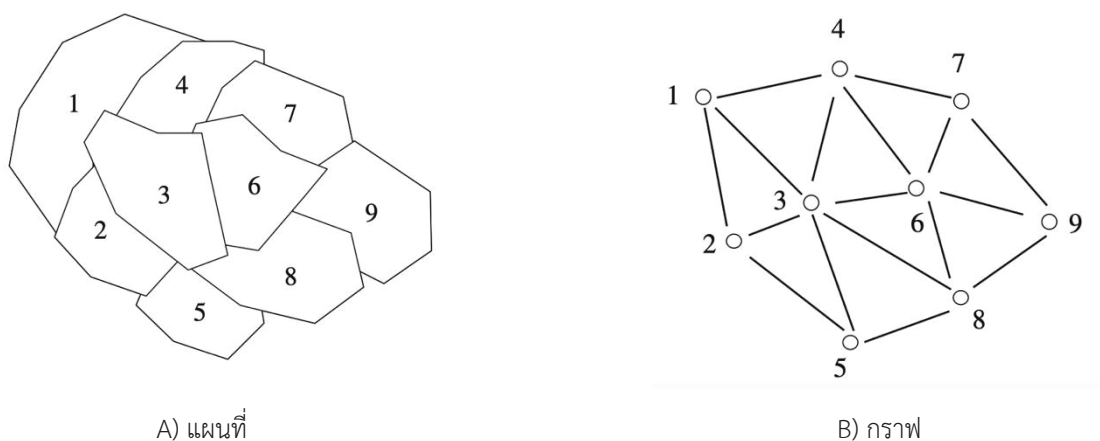
3.3.3 น้ำหนักเชิงพื้นที่ (Spatial Weight)

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่อาศัยเครื่องมือที่เรียกว่า Spatial Weight Matrix โดยสร้างเมทริกซ์ขึ้นมา และมีการกำหนดค่าถ่วงน้ำหนักตามความสัมพันธ์ของพื้นที่บริเวณต่าง ๆ ซึ่งแสดงระยะทาง (Distance) ระหว่างที่ตั้ง (พื้นที่หรือจุด) ตัวอย่างเช่น เมทริกซ์ W ที่มีขนาด $n \times n$ และกำหนดให้ W_{ij} แทนความสัมพันธ์ของพื้นที่ i และ j ลงในเมทริกซ์ ดังสมการต่อไปนี้

$$W = \begin{bmatrix} W_{11} & W_{12} & \cdots & W_{1n} \\ W_{21} & W_{22} & \cdots & W_{2n} \\ \vdots & \vdots & \cdots & \vdots \\ W_{n1} & W_{n2} & \cdots & W_{nn} \end{bmatrix}$$

หากกำหนดให้ค่าของตัวแปรในเมทริกซ์ W คือ 0 และ 1 จะเรียกว่าเมทริกซ์ดังกล่าวว่า Binary Matrix และถ้าพื้นที่ทั้งสองเป็นพื้นที่เดียวกัน ($i = j$) ค่าของตัวแปรจะเท่ากับ 0 ซึ่งจะปรากฏภายใต้แนวเส้นทแยงมุม (The Diagonal Element) ของเมทริกซ์ W แต่ในกรณีที่สองพื้นที่ไม่ใช่พื้นที่เดียวกัน ($i \neq j$) จะมีค่าของตัวแปรเท่ากับ 1 ก็ต่อเมื่อทั้งสองพื้นที่ที่อยู่ใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตาม การพิจารณาว่าพื้นที่ใดเป็นเพื่อนบ้านกัน (Neighbors) จะพิจารณาจากรัศมีโดยรอบ (Specified Radius) ว่าพื้นที่ทั้งสองแห่งมีขอบเขตที่ติดกัน (Share Boundaries) หรือไม่ หรือเรียกว่า Contiguity รายละเอียดดังภาพที่ 3.10 A) และภาพที่ 3.10 B) จะเห็นตัวอย่างของการพิจารณาพื้นที่ที่มีขอบเขตติดกันเป็นคู่ (Binary) เช่น พื้นที่ 1 เป็นพื้นที่เพื่อนบ้านกับ 2 3 และ 4 เป็นต้น ทั้งนี้ สามารถสร้างตารางเมทริกซ์ W ได้ดังตาราง 3.2

ภาพที่ 3.10 ตัวอย่างของพื้นที่ที่มีขอบเขตติดกัน

ที่มา : Fischer และ Wang (2011)²³

²³ Fischer, M. M., & Wang, J. (2011). *Spatial data analysis: models, methods and techniques*. Springer Science & Business Media.

ตาราง 3.2 Spatial Weight Matrix ของเมทริกซ์ W ของรูปที่ 2

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	0	1	1	1	0	0	0	0	0
2	1	0	1	0	1	0	0	0	0
3	1	1	0	1	1	1	0	1	0
4	1	0	1	0	0	1	1	0	0
5	0	1	1	0	0	0	0	1	0
6	0	0	1	1	0	0	1	1	1
7	0	0	0	1	0	1	0	0	1
8	0	0	1	0	1	1	0	0	1
9	0	0	0	0	0	1	1	1	0

หมายเหตุ: กรณีตัวอย่างของ Binary First Order Contiguity Matrix

ที่มา : Fischer และ Wang (2011)

วิธีการถ่วงน้ำหนักเชิงพื้นที่ที่สามารถสร้างได้หลายวิธีขึ้นกับลักษณะของข้อมูล โดยในทางปฏิบัติสามารถแบ่งได้เป็น 2 วิธี ได้แก่ 1) การสร้างจากขอบเขตที่ติดกันของรูปหลายเหลี่ยม (Polygon) หรือ Contiguity Matrix (Adjacency) ประกอบด้วยวิธี Rook Contiguity และ Queen Contiguity และ 2) การสร้างจากระยะทางระหว่างจุด ประกอบด้วยวิธี K-nearest Neighbor และ Inverse Distance Weight สามารถสรุปรายละเอียดการสร้างน้ำหนักเชิงพื้นที่ ดังนี้

1) การสร้างจากขอบเขตที่ติดกันของรูปหลายเหลี่ยม (Contiguity Matrix) มีรายละเอียดดังนี้

- 1.1) **Rook Contiguity** กำหนดขอบเขตพื้นที่ที่มีลักษณะคล้ายตารางหมากรุก ครอบคลุม 4 พื้นที่ที่ติดกันทางเหนือ ใต้ ตะวันออก และตะวันตก โดยพื้นที่ที่มีขอบเขตติดกันจะถูกให้น้ำหนักเป็น 1 และพื้นที่ที่มีขอบเขตไม่ติดกันจะถูกให้น้ำหนักเป็น 0 ดังภาพที่ 3.11 A) ซึ่งกำหนดให้พื้นที่ E เป็นพื้นที่ศึกษา พื้นที่ที่มีขอบเขตติดกันได้แก่ พื้นที่ B D F และ H เท่านั้นที่มีน้ำหนักเชิงพื้นที่เป็น 1 ส่วนพื้นที่อื่นจะถูกให้น้ำหนักเป็น 0
- 1.2) **Queen Contiguity** พื้นที่ที่มีขอบเขตหรือส่วนใดส่วนหนึ่งติดกัน นับรวมจุดยอดของแต่ละมุม (Vertices) จะถูกให้น้ำหนักเป็น 1 และพื้นที่ที่มีขอบเขตไม่ติดกันจะถูกให้น้ำหนักเป็น 0 ดังภาพที่ 3.11 B) ซึ่งกำหนดให้พื้นที่ E เป็นพื้นที่ศึกษา พื้นที่ที่มีขอบเขตติดกัน ซึ่งมีน้ำหนักเชิงพื้นที่เท่ากับ 1 ได้แก่ พื้นที่ A B C D F G H และ I ตามลำดับ

ภาพที่ 3.11 วิธีถ่วงน้ำหนักเชิงพื้นที่รูปแบบ Rook Contiguity และ Queen Contiguity

A	B	C
D	E	F
G	H	I

A) Rook Contiguity

A	B	C
D	E	F
G	H	I

B) Queen Contiguity

ที่มา: จัดทำโดยคณะผู้วิจัย

แม้ว่าการถ่วงน้ำหนักด้วยวิธี Rook Contiguity และ Queen Contiguity จะสามารถหาความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของของเขตพื้นที่ที่ติดกันหรือเป็นเพื่อนบ้านกันทั้งหมดได้ อีกทั้งมีวิธีการคำนวณที่ง่ายและไม่ซับซ้อน แต่อาจไม่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในพื้นที่ที่มีภูมิประเทศซึ่งประกอบด้วยพื้นดินและเกาะแบบประเทศไทย โดยหากใช้ 2 วิธีดังกล่าว โปรแกรมภูมิสารสนเทศที่นำมาใช้อาจไม่สามารถคำนวณจังหวัดภูเก็ต ซึ่งจะส่งผลให้การวิเคราะห์เปลี่ยนแปลงไปได้ เนื่องจากภูเก็ตเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญด้านเศรษฐกิจของไทย โดยเฉพาะภาคการท่องเที่ยว รวมทั้งมีรายได้ต่อหัวสูงเป็นอันดับแรกของภาคใต้ ภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าว ภูมิของประเทศไทยจึงควรใช้การถ่วงน้ำหนักด้วยการสร้างจากระยะทางระหว่างจุด

2) การสร้างจากระยะทางระหว่างจุด มีรายละเอียดดังนี้

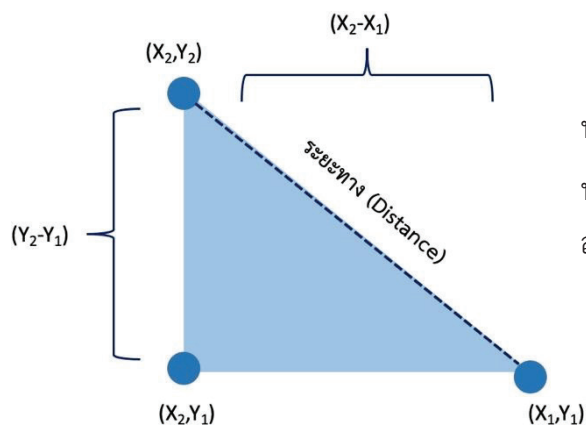
- 2.1) **การกำหนดพื้นที่ใกล้เคียง (K Nearest Neighbor) หรือ KNN** เป็นหนึ่งวิธีการในการเรียนรู้ด้วยเครื่องมือที่นำมาใช้ในการจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Classification) โดยมีหลักการนำข้อมูลของพื้นที่อื่น ๆ มาเปรียบเทียบกับพื้นที่ที่สนใจว่ามีความใกล้เคียงกันมากแค่ไหน หากพื้นที่ที่สนใจอยู่ใกล้กับพื้นที่ใดมากที่สุดจะถูกจัดให้เป็นพื้นที่เพื่อนบ้านกัน โดยส่วนใหญ่จะใช้สำหรับแก้ปัญหาที่เรารู้จำนวนกลุ่มตัวอย่างแน่นอนแล้ว แต่มีข้อมูลบางประเภทที่เราไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นข้อมูลกลุ่มไหน วิธีการนี้สามารถช่วยให้ตัดสินใจได้²⁴ โดยเริ่มจากการกำหนดค่า K ที่ต้องการก่อน ซึ่งเป็นจำนวนของข้อมูลที่ใกล้ที่สุดที่จะใช้ในการตัดสินใจเลือกพื้นที่ ทั้งนี้ ค่า K ที่กำหนดจะมีผลต่อการพิจารณาพื้นที่ใกล้เคียง รวมทั้งความถูกต้องและประสิทธิภาพของแบบจำลอง²⁵ เมื่อกำหนดค่า K แล้ว จึงเข้าสู่กระบวนการ KNN ซึ่งเป็นการคำนวณระยะทาง โดยทั่วไปนิยมคำนวณระยะทาง

²⁴ สถาบันนวัตกรรมและกรรมาภิบาลข้อมูล. (2566). สรุปให้ วิธีการคำนวณด้วย K-Nearest Neighbors <<https://digi.data.go.th/blog/what-is-k-nearest-neighbors/>>

²⁵ GeoDa ซึ่งเป็นโปรแกรมสารสนเทศภูมิศาสตร์ กำหนดค่าตั้งต้น K =4 <https://geodacenter.github.io/workbook/9a_spatial1/lab9a.html>

ระหว่างจุด (Euclidean Distance)²⁶ เพื่อคำนวณระยะทางระหว่างพื้นที่ และคำนวณพื้นที่ที่ใกล้เคียงกันที่สุด รายละเอียดดังภาพที่ 3.12 ทั้งนี้ หากกำหนดให้ $K = 3$ และพื้นที่ที่สนใจคือ B จะได้พื้นที่ใกล้เคียง คือ พื้นที่ A C และ D รายละเอียดดังภาพที่ 3.13

ภาพที่ 3.12 การคำนวณระยะทางระหว่างจุด (Euclidean Distance)

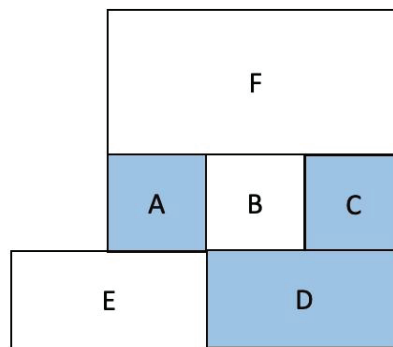

หากกำหนดให้ D แทนระยะทาง หากต้องการหาระยะทางจากจุด (x_1, y_1) ไป (x_2, y_2) จะสามารถคำนวณได้จากสมการที่ 1

$$d = \sqrt{(X_2 - X_1)^2 + (Y_2 - Y_1)^2} \quad (1)$$

ที่มา: จัดทำโดยคณะผู้วิจัย

ภาพที่ 3.13 วิธีถ่วงน้ำหนักเชิงพื้นที่รูปแบบการกำหนดพื้นที่ใกล้เคียง (K-Nearest Neighbor)

ที่มา: จัดทำโดยคณะผู้วิจัย

²⁶ นอกจากวิธียังมีวิธีคำนวณระยะทางแบบอื่น เช่น Manhattan Distance เป็นระยะที่วัดตามระบบพิกัดฉาก XY ระหว่างจุดสองจุดหรือศูนย์กลาง (ระหว่างพื้นที่ i และ j) หรือ $D_{ij} = \sum_{i=1}^n |x_i - y_i|$

- 2.2) การคำนวณค่าถ่วงน้ำหนักแบบผกผันตามระยะทาง (Inverse Distance Weighting: IDW)²⁷ เป็นไปตามกฎภูมิศาสตร์ข้อที่ 1 ที่พื้นที่ที่มีขอบเขตใกล้เคียงกัน ย่อมมีลักษณะเหมือนกัน มากกว่าพื้นที่ห่างไกลออกไป ดังนั้น วิธีดังกล่าวจะสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระที่ผกผันตามระยะทาง โดยให้น้ำหนักกับตัวแปรอิสระที่มีระยะทางใกล้มากที่สุด และน้ำหนักของตัวแปรอิสระจะลดลงเมื่อระยะทางอยู่ห่างออกไป ซึ่งสามารถเขียนความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ดังสมการที่ 2

$$W_{ij} = \frac{\sum_{i=1}^n \left(\frac{Z_i}{d_i^p} \right)}{\sum_{i=1}^n \left(\frac{1}{d_i^p} \right)} \quad (2)$$

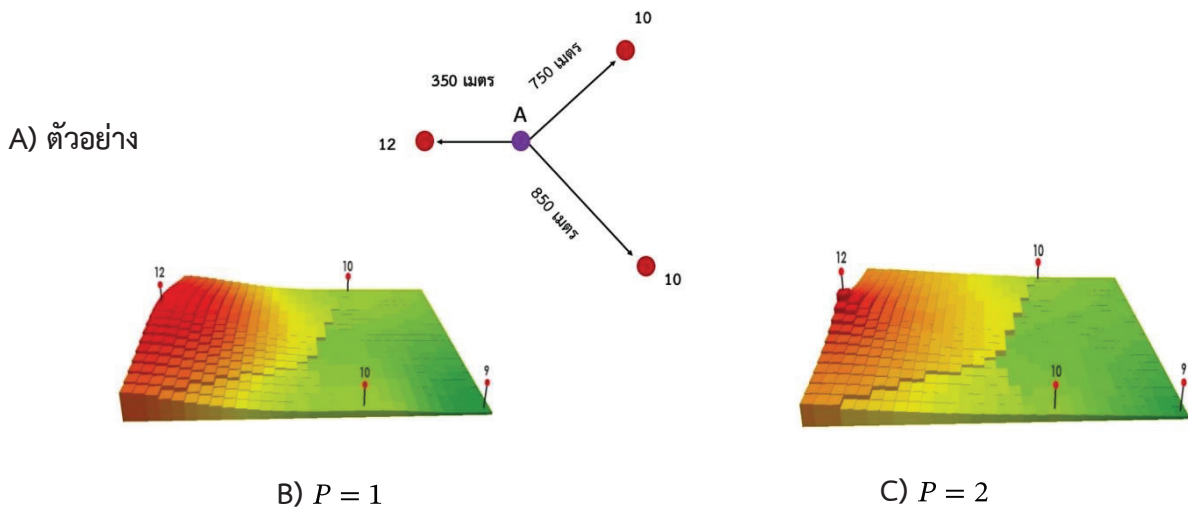
เมื่อกำหนดให้ W_{ij} เป็นค่าถ่วงน้ำหนักของ ตำแหน่ง i และ j และ Z_i เป็นค่าของตัวแปรอิสระ ขณะที่ d_{ij} เป็นระยะทางระหว่างจุดหรือพื้นที่ของ i และ j และ P แทนยกกำลัง (Power) ทั้งนี้ หากคำนวณเปรียบเทียบจากสมการข้างต้นโดยกำหนดให้ค่า $P = 1$ พบว่า ค่า W_{ij} เท่ากับ 11.1 ขณะที่ค่า $P = 2$ พบว่าค่า W_{ij} เท่ากับ 11.4 ทั้งนี้ ค่า P สูงขึ้นจะเพิ่มอิทธิพลของตัวแปรอิสระ และทำให้เห็นจุดสูงสุด (Peak) ของพื้นที่ รวมทั้งการแบ่งรูปทรงหลายเหลี่ยมของพื้นที่ (Polygon) ชัดเจนมากขึ้น (More Localized) รายละเอียดดังตาราง 3.3 และภาพที่ 3.14

ตาราง 3.3 วิธีถ่วงน้ำหนักแบบผกผันตามระยะทาง (Inverse Distance Weighting: IDW)

0.35	0.42	0.5	0.42	0.35
0.42	0.7	1.0	0.7	0.42
0.5	1.0	A	1.0	0.5
0.42	0.7	1.0	0.7	0.42
0.35	0.42	0.5	0.42	0.35

ที่มา : จัดทำโดยคณะผู้วิจัย

²⁷ Shepard, D. (1968, January). A two-dimensional interpolation function for irregularly-spaced data. In *Proceedings of the 1968 23rd ACM national conference* (pp. 517-524).

ภาพที่ 3.14 เปรียบเทียบค่าพารามิเตอร์ $P = 1$ และ $P = 2$

ที่มา: GISGeography จัดทำโดยคณะผู้วิจัย

3.3.4 วิธีวัดอัตสหสัมพันธ์เชิงพื้นที่ (Spatial Autocorrelation)

วิธีวัดความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่แบ่งได้เป็น 2 วิธี ได้แก่ Global Moran's I และ Local Indicators of Spatial Association (LISA) รายละเอียด ดังนี้

Global Moran's I²⁸ เป็นการทดสอบทางสถิติที่ใช้ค่าระดับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ แบบครอบคลุมพื้นที่ (Global) โดยเปรียบเทียบค่าของตัวแปรที่สนใจ (Attribute) ในพื้นที่หนึ่ง กับตัวแปรที่สนใจเดียวกับพื้นที่อื่นๆ ทั้งหมด รายละเอียดดังสมการที่ 3²⁹

$$I = \frac{\frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \omega_{ij} (X_i - \bar{X})(X_j - \bar{X})}{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \omega_{ij}}}{\frac{\sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2}{n}} \quad (3)$$

²⁸ Moran, P. A. (1948). The interpretation of statistical maps. *Journal of the Royal Statistical Society. Series B (Methodological)*, 10(2), 243-251.

²⁹ Getis, A. (1995). Cliff, ad and ord, jk 1973: Spatial autocorrelation. london: Pion. *Progress in Human Geography*, 19(2), 245-249.

กำหนดให้

I คือ ค่าความสัมพันธ์ของ Moran's I ของตัวแปรอิสระ X_i และ X_j

X คือ ค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระ

$X_i - X$ คือ ผลต่างระหว่างตัวแปรอิสระในพื้นที่ i กับค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระ

ω_{ij} คือ ค่าถ่วงน้ำหนักของพื้นที่ i และ j

n คือ จำนวนตัวแปรอิสระ

ทั้งนี้ ค่าความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของ Moran's I มีค่าระหว่าง -1 ถึง +1 หากมีค่าเข้าใกล้ 1 แสดงว่ามีความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในทิศทางเดียวกัน (Positive Spatial Autocorrelation) หรือข้อมูลมีลักษณะเกาะกลุ่ม (Clustered Pattern) หากมีค่าเข้าใกล้ -1 แสดงว่ามีความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในทิศทางตรงข้าม (Negative Spatial Autocorrelation) หรือข้อมูลมีลักษณะกระจายตัว (Dispersed Pattern) และหากมีค่าต่ำหรือเข้าใกล้ 0 แสดงว่ามีการกระจายตัวของข้อมูลแบบสุ่ม หรือไม่มีรูปแบบแน่นอน (Random Pattern) หรือไม่มีความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ (Zero Spatial Autocorrelation) หลังจากคำนวณสถิติค่า Moran's I จะมีการคำนวณค่ามาตรฐาน (Z-score) และพิจารณาค่าวิกฤต (P-value) เพื่อตรวจสอบสมมติฐานหลัก (Null Hypothesis: H_0) คือ ตัวแปรอิสระมีรูปแบบที่ไม่แน่นอนหรือมีการกระจายตัวแบบสุ่ม (Random) หรือไม่ หากปฏิเสธสมมติฐานหลัก แสดงว่าตัวแปรอิสระมีลักษณะเกาะกลุ่มหรือมีลักษณะกระจายตัว นั่นคือมีความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ (Spatial Autocorrelation) ทั้งนี้ ภายใต้อาณาเขตมาตรฐาน Moran's I (Z_I) จะมีการคำนวณค่าความคาดหวัง ($E[I]$) และค่าความแปรปรวน ($\sqrt{V[I]}$) รายละเอียดดังสมการที่ 4³⁰

$$Z_I = \frac{I - E[I]}{\sqrt{V[I]}} \quad (4)$$

กำหนดให้

$$E[I] = \frac{-1}{(n-1)}$$

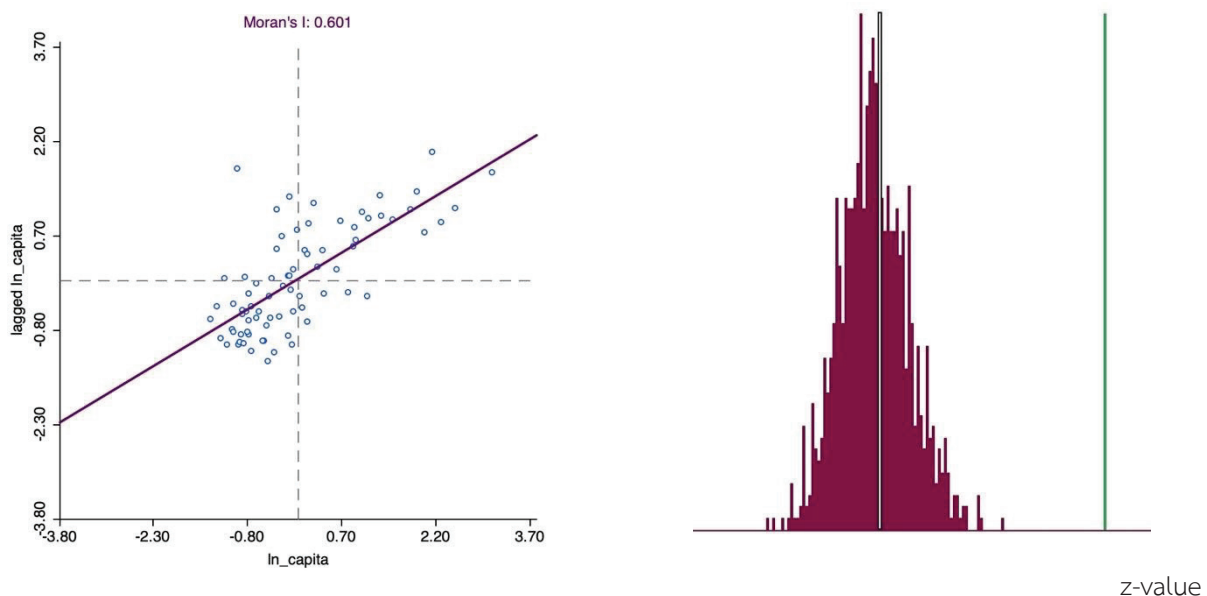
$$V[I] = V[I^2] - V[I]^2$$

หากนำข้อมูลรายได้ต่อหัวประชากรของประเทศไทย รายจังหวัด ปี 2564 มาทดสอบความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ด้วยสถิติ Global Moran's I จะได้ค่าเท่ากับ 0.60 ซึ่งมีค่าเข้าใกล้ 1 แสดงให้เห็นว่ารายได้ต่อหัวประชากรมีลักษณะเกาะกลุ่ม (Cluster Pattern) ค่อนข้างสูง รายละเอียดดัง Scatter Plot ภาพที่ 3.15 A) และเมื่อคำนวณค่ามาตรฐาน Moran's I (Z_I) โดยมีการเรียงสับเปลี่ยน (Permutation)

³⁰ ESRI. How Spatial Autocorrelation (Global Moran's I) works. <<https://pro.arcgis.com/en/pro-app/latest/tool-reference/spatial-statistics/h-how-spatial-autocorrelation-moran-s-i-spatial-st.htm>>

การคำนวณจำนวน 999 ครั้ง พบว่าค่าความคาดหวัง ($E[I]$) เท่ากับ -0.01 และค่าความแปรปรวน ($\sqrt{V[I]}$) เท่ากับ 0.09 ทำให้ ค่ามาตรฐาน Moran's I (Z_I) เท่ากับ 6.69 สูงกว่าค่าวิกฤตที่ระดับนัยสำคัญร้อยละ 99 ที่ 2.58 รายละเอียดดังภาพที่ 3.15 B) ทำให้ปฏิเสธสมมติฐานหลักที่ว่ารายได้ต่อหัวประชากรมีรูปแบบที่ไม่แน่นอน หรือมีการกระจายตัวแบบสุ่ม (Random) นั่นคือ รายได้ต่อหัวประชากรลักษณะเกาะกลุ่ม (Cluster Pattern) สะท้อนให้เห็นว่า รายได้ต่อหัวประชากรมีความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ หรือ Spatial Autocorrelation นั่นคือ รายได้ต่อหัวประชากรของจังหวัดหนึ่ง มีอิทธิพลในการกำหนดรายได้ต่อหัวของประชากรในอีกพื้นที่หนึ่ง

ภาพที่ 3.15 การคำนวณค่า Global Moran's I ของรายได้ต่อหัวของประเทศไทย รายจังหวัด

A) ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ Global Moran's I

B) การกระจายตัวของรายได้ต่อหัวประชากร

หมายเหตุ : รูป B มีการเรียงสับเปลี่ยน (Permutation) จำนวน 999 ครั้ง

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คำนวณโดยคณะผู้วิจัย

Local Indicators of Spatial Association (LISA) เป็นสถิติที่ใช้วัดการกระจุกตัวของข้อมูลในระดับพื้นที่ นำมาใช้ครั้งแรกในการศึกษาของ Anselin (1995)³¹ ซึ่งมีความแตกต่างจากการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ด้วยค่าสถิติ Global Moran's I ที่จะให้ข้อมูลสถิติเพียงอย่างเดียวเพื่อสรุปความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ อีกทั้งไม่สามารถบอกได้ว่ารูปแบบการกระจายเชิงพื้นที่มีลักษณะใด ดังนั้น LISA จึงนำมาใช้เพื่อประเมินว่าพื้นที่หนึ่งกับพื้นที่ใกล้เคียงมีลักษณะการเกาะกลุ่ม (Cluster) หรือไม่ อย่างไร ไม่ว่าจะเป็นการอธิบายลักษณะความสัมพันธ์

³¹ Anselin, L. (1995). Local indicators of spatial association—LISA. *Geographical analysis*, 27(2), 93-115.

เชิงพื้นที่รูปแบบเกาะกลุ่มของค่าสูงที่เหมือนกันได้แก่ High-High และ Low-Low หรือรูปแบบการเกาะกลุ่มของค่าต่ำที่อยู่ตรงข้ามกันได้แก่ High-Low และ Low-High รายละเอียดดังสมการที่ 6

$$I_i = \frac{x_i - X}{S_i^2} \sum_{j=1}^n w_{ij}(x_j - X) \quad (6)$$

กำหนดให้

I_i คือ ค่าการกระจุกตัวของ LISA ของตัวแปรอิสระพื้นที่ X_i และ X_j

X คือ ค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระ

$X_i - X$ คือ ผลต่างระหว่างตัวแปรอิสระในพื้นที่ i (หรือ j) กับค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระ

w_{ij} คือ ค่าถ่วงน้ำหนักของพื้นที่ i และ j

S_i^2 คือ ความแปรปรวน ซึ่งวัดความแตกต่างของตัวแปรอิสระในพื้นที่ j กับค่าเฉลี่ย

n คือ จำนวนตัวแปรอิสระ

เมื่อคำนวณค่าสถิติ LISA แล้วจะมีการคำนวณค่ามาตรฐาน (Z-score) และพิจารณา ค่าวิกฤต (P-value) เพื่อตรวจสอบสมมติฐานหลัก (Null Hypothesis: H_0) คือ ตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในลักษณะเกาะกลุ่ม (No Local Spatial Association) หากปฏิเสธสมมติฐานหลักแสดงว่าตัวแปรอิสระมีลักษณะเกาะกลุ่มสูง (High) หรือต่ำ (Low)³² ทั้งนี้ ภายใต้ค่ามาตรฐาน LISA (Z_{I_i}) จะมีการคำนวณค่าความคาดหวัง ($E[I_i]$) ซึ่งบ่งชี้ให้เห็นว่า ตัวแปรอิสระ i และ j มีสหสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในทิศทางเดียวกันหรือทิศทางตรงกันข้ามกันและค่าความแปรปรวน ($\sqrt{V[I_i]}$) รายละเอียดดังสมการที่ 7 ดังนี้

$$Z_{I_i} = \frac{I - E[I_i]}{\sqrt{V[I_i]}} \quad (7)$$

กำหนดให้

$$E[I_i] = - \frac{\sum_{j=1}^n w_{i,j}}{n-1}$$

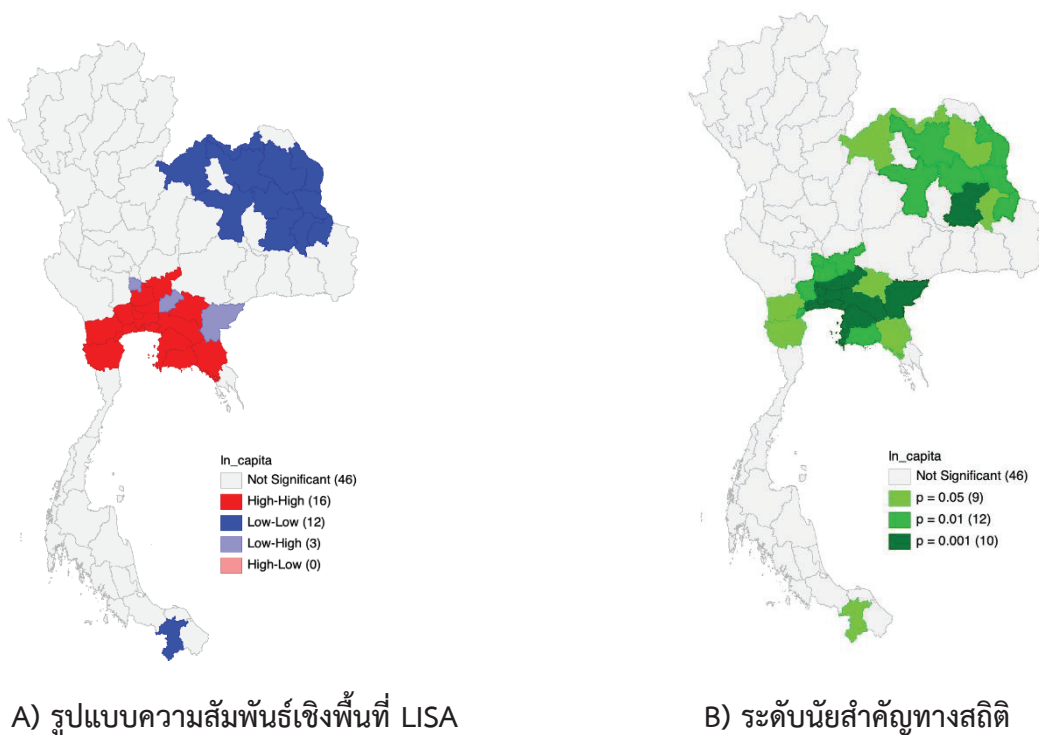
$$V[I_i] = V[I_i^2] - V[I_i]^2$$

ทั้งนี้ ภายใต้วิธีการคำนวณและสมมติฐานของค่าสถิติ LISA จะสามารถอธิบายลักษณะความสัมพันธ์เชิงพื้นที่รูปแบบเกาะกลุ่มของรายได้ต่อหัวของประเทศไทย รายจังหวัด ได้ 5 รูปแบบ ได้แก่

³² Guo, L., Du, S., Haining, R., & Zhang, L. (2013). Global and local indicators of spatial association between points and polygons: A study of land use change. *International journal of applied earth observation and geoinformation*, 21, 384-396.

- 1) กลุ่ม High-High คือ รายได้ต่อหัวในจังหวัดนั้นสูง และรายได้ต่อหัวในจังหวัดข้างเคียงสูงด้วย
- 2) กลุ่ม Low-Low คือ รายได้ต่อหัวในจังหวัดนั้นต่ำ และรายได้ต่อหัวในจังหวัดข้างเคียงต่ำด้วย
- 3) กลุ่ม Low-High คือ รายได้ต่อหัวในจังหวัดนั้นต่ำ แต่รายได้ต่อหัวในจังหวัดข้างเคียงสูง
- 4) กลุ่ม High-Low คือ รายได้ต่อหัวในจังหวัดนั้นสูง แต่รายได้ต่อหัวในจังหวัดข้างเคียงต่ำ
- 5) ไม่มีนัยสำคัญ (Not Significant) คือ รายได้ต่อหัวในจังหวัดนั้นและรายได้ต่อหัวในจังหวัดข้างเคียงไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ รายละเอียดดังภาพที่ 3.16

ภาพที่ 3.16 การคำนวณค่า LISA ของรายได้ต่อหัวของประเทศไทย รายจังหวัด

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คำนวณโดยคณะผู้วิจัย

อย่างไรก็ดี การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่รูปแบบเกาะกลุ่มมีประโยชน์ในเชิงนโยบายหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการมาตรการยกระดับพื้นที่ที่มีศักยภาพใกล้เคียง โดยเฉพาะการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อเปิดตลาดใหม่และลดการกระจุกตัวของการท่องเที่ยวในพื้นที่เดียวกัน รวมทั้งการส่งเสริมการรวมกลุ่มจังหวัด (Cluster) ทั้งเมืองหลักและเมืองรอง ซึ่งนอกจากจะสนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจแล้วยังช่วยกระจายรายได้สู่ชุมชนอีกด้วย

3.3.5 การวิเคราะห์ถดถอยเชิงพื้นที่ (Spatial Regression)

ในการศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ นักวิชาการส่วนใหญ่จะตั้งคำถามที่สนใจ เช่น ปริมาณน้ำฝนมีผลต่อพืชผลทางการเกษตรหรือไม่ ค่าจ้างแรงงานที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้เกิดการว่างงานเพิ่มขึ้นหรือไม่ อัตราการว่างงานมีผลต่อจำนวนคดีอาชญากรรมหรือไม่ เป็นต้น โดยใช้วิธีการทางเศรษฐมิติ (Econometric) เพื่อหาคำตอบนั้น ซึ่งจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อไป โดยหนึ่งในเครื่องมือที่นักเศรษฐศาสตร์ใช้คือ การวิเคราะห์สมการถดถอยด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Square : OLS) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (X) และตัวแปรตาม (Y) ซึ่งจะสามารถนำข้อมูลในอดีตที่เกิดขึ้นมาคาดการณ์ข้อมูลในอนาคตได้ เช่น หากค่าจ้างเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะส่งผลให้อัตราการว่างงานเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.3 เป็นต้น โดยสามารถเขียนรูปแบบสมการ OLS ได้ดังนี้

$$y_i = \sum_{q=1}^Q X_{iq}\beta_q + \varepsilon_i \quad (8)$$

เมื่อ

y_i คือ ตัวแปรตาม (Dependent Variable)

X_{iq} คือ ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) เมื่อ $q = 1, \dots, Q$ กรณีที่มีตัวแปรอิสระเพียง ตัวแปรเดียวจะเรียกว่า Simple Regression แต่ในกรณีที่มีตัวแปรอิสระหลายตัวแปรจะเรียกว่า Multiple Regression

β_q คือ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Coefficient)

ε_i คือ ค่าความความคลาดเคลื่อน (Error Term)

สมมติฐานของแบบจำลอง OLS ประกอบด้วย 1) ค่าเฉลี่ยของค่าความคลาดเคลื่อนมีค่าเท่ากับศูนย์ $E(\varepsilon_i) = 0$ สำหรับทุกชุดข้อมูล (Observation) และ 2) ค่าความคลาดเคลื่อนมีความเป็นอิสระ (Identically and Independently Distributed) ดังนั้น ความแปรปรวน (Variance) มีค่าคงที่ $Var(\varepsilon_i) = \sigma^2$ 3) ค่าความคลาดเคลื่อนไม่มีความสัมพันธ์กัน หรือ $E(\varepsilon_i \varepsilon_j) = E[\varepsilon_i]E[\varepsilon_j] = 0$ เมื่อ $i \neq j$ และ 4) ตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์กัน ดังนั้น แบบจำลอง OLS จึงเป็นตัวประมาณที่มีคุณสมบัติเป็น BLUE (Best Linear Unbiased Estimators) กล่าวคือ มีลักษณะเป็นเชิงเส้นที่ไม่เอนเอียง (Unbiasedness) และมีความแปรปรวนต่ำที่สุด

อย่างไรก็ดี แบบจำลอง OLS แม้ว่าจะสามารถประยุกต์ใช้ในการศึกษาอย่างแพร่หลายทั้งด้านเศรษฐศาสตร์ บริหารธุรกิจ รัฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ หรือการแพทย์ แต่มีข้อจำกัด คือ ไม่ได้รวมปัจจัยเชิงภูมิศาสตร์ของพื้นที่หนึ่งนี้อาจส่งผลกระทบต่อพื้นที่หนึ่ง ดังนั้น จึงได้มีการพัฒนาแบบจำลองความสัมพันธ์เศรษฐมิติเชิงพื้นที่ (Spatial Econometric Model) หรือเทคนิคการวิเคราะห์เชิงถดถอยที่คำนึงถึงอิทธิพลของปัจจัยเชิงภูมิศาสตร์ (Spatial Effect) ซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานมาจากความไม่เป็นอิสระต่อกันเชิงพื้นที่ (Spatial Dependence) นั่นคือ พื้นที่หนึ่งย่อมมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ที่มีขอบเขตใกล้เคียงกัน (Spatial Autocorrelation) ดังที่กล่าวมาในหัวข้อก่อนหน้า โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 แบบจำลองหลัก

(Core Model) ได้แก่ 1) Spatial Lag Model 2) Spatial Error Model และ 3) Spatial Durbin Model โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) **แบบจำลอง Spatial Lag Model** แบบจำลอง Spatial Lag Model เป็นแบบจำลองที่รวมเอาอิทธิพลเชิงที่ตั้งที่เกิดจากความไม่เป็นอิสระต่อกันในเชิงพื้นที่ (Spatial Dependence) เช่น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันและเป็นเพื่อนบ้านกัน อาจมีทัศนคติเกี่ยวกับพรรคการเมืองในทิศทางเดียวกัน ทำให้ระหว่างการเลือกตั้งมีโอกาสเลือกพรรคการเมืองเดียวกัน เป็นต้น ดังนั้น การวิเคราะห์ผลลัพธ์ของแบบจำลองดังกล่าวจึงจำเป็นต้องเพิ่มตัวแปรล่าช้าเชิงพื้นที่ (Spatial Lag Variable) ให้เป็นตัวแปรอิสระ (Independent Variables) หรือตัวแปรที่อยู่ทางขวาของแบบจำลอง และถ่วงน้ำหนักเมทริกซ์ระยะทางระหว่างแต่ละแถวของข้อมูล (Spatial Weight Matrix) วิธีการนี้จึงสามารถให้ตัวแปรแต่ละแถวมีความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างแถวได้ รายละเอียดดังสมการที่ 10 ดังนี้

$$y = \alpha + \rho Wy + X\beta + \varepsilon \quad (10)$$

โดยที่

y คือ เมทริกซ์ของตัวแปรตามขนาด $N \times 1$ ของข้อมูล N ตัวอย่าง

α คือ ค่าคงที่ของสมการถดถอย

W คือ เมทริกซ์น้ำหนัก (Spatial Weight Matrix) ซึ่งมีขนาด $N \times N$

Wy คือ ตัวแปรล่าช้าเชิงพื้นที่

ρ คือ ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรล่าช้าเชิงพื้นที่

X คือ ตัวแปรอิสระ

β คือ ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระ

ε คือ เมทริกซ์ของค่าคาดเคลื่อน (Error Term) ซึ่งมีขนาด $N \times 1$

ทั้งนี้ ตัวอย่างคำอธิบายของตัวแปรล่าช้าเชิงพื้นที่ Wy เช่น อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของสหภาพยุโรป อาจได้รับอิทธิพลมาจากอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจเฉลี่ยของประเทศเพื่อนบ้านที่ตั้งอยู่ในสหภาพยุโรป และสามารถแบ่งผลกระทบรวม (Average Total Effect) ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) **ผลทางตรง (Average Direct Effect)** เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวในสหภาพยุโรปมีอิทธิพลต่ออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของสหภาพยุโรป (ในที่นี้คือสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระ X ในสมการถดถอย) เป็นต้น และ 2) **ผลทางอ้อม (Average Indirect Effect)** คือ จำนวนนักท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชีย หรือภูมิภาคอเมริกาเหนือที่เพิ่มขึ้น ซึ่งมีอิทธิพลต่ออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของสหภาพยุโรป

อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดของแบบจำลองนี้คือ ค่าคาดเคลื่อน (Error Term) กับตัวแปรอิสระ Wy ที่มีความสัมพันธ์กัน ทำให้วิธีการประมาณการโดยแบบจำลองส่งผลให้ค่าสัมประสิทธิ์มีความเอนเอียง (Biased) และไม่มีประสิทธิภาพ (Inefficiency) เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวควรใช้วิธี Maximum Likelihood (ML) ในการประมาณการค่าสัมประสิทธิ์ตัวแปรอิสระ ซึ่งจะทำให้ค่าดังกล่าวมีประสิทธิภาพมากกว่าวิธี OLS และค่า ρ สามารถบ่งบอกถึงขนาดของสหสัมพันธ์เชิงพื้นที่ได้

- 2) **แบบจำลอง Spatial Error Model** เป็นแบบจำลองที่พิจารณาความคาดเคลื่อนที่เกิดจากความแตกต่างเชิงพื้นที่ไว้ในแบบจำลอง โดยค่าความคาดเคลื่อนมีความสัมพันธ์กันเองระหว่างแถว เช่น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน อาจมีทัศนคติที่ชื่นชอบพรรคการเมืองเดียวกัน แต่ไม่ได้หมายความว่าพวกเขาจะเลือกพรรคการเมืองเดียวกัน แต่อาจเป็นเพราะมีรายได้อยู่ในระดับเดียวกัน เป็นต้น โดยรายได้เป็นตัวบ่งชี้ว่าเขาจะเลือกพรรคการเมืองไหนมากกว่ากัน รายละเอียดดังสมการที่ 11

$$\begin{aligned} y &= \alpha + x\beta + \varepsilon \\ \varepsilon &= \lambda W\varepsilon + u \end{aligned} \quad (11)$$

โดยที่ λ คือ ค่าสัมประสิทธิ์ที่แสดงอิทธิพลของสหสัมพันธ์เชิงพื้นที่ซึ่งเกิดจากการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างค่าความคาดเคลื่อน (Error Term) หรือ ε อย่างไรก็ตาม แบบจำลองดังกล่าวมีข้อสมมติว่าค่าคาดเคลื่อน u ไม่มีความสัมพันธ์กันเองอีกต่อไป และวิธีนี้ยังมีความยุ่งยากในการประมาณการค่าพารามิเตอร์มากกว่าแบบจำลอง OLS และ Spatial Lag Model

- 3) **แบบจำลอง Spatial Durbin Model** เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ซึ่งต่อยอดจากแบบจำลอง Spatial Lag Model แต่เพิ่มความล่าช้าของตัวแปรอิสระ (Spatially Lagged Explanatory Variable) หรือตัวแปร X ไว้ทางขวาของแบบจำลอง เช่น อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของพื้นที่หนึ่งอาจจะได้รับอิทธิพลจากนักท่องเที่ยวในอีกจังหวัดหนึ่งที่เป็นเพื่อนบ้านใกล้เคียงกัน เป็นต้น รายละเอียดดังสมการที่ 12

$$y = \alpha + \rho Wy + X\beta + W\bar{X}\theta + \varepsilon \quad (12)$$

โดยที่

W คือ เมทริกซ์น้ำหนัก (Spatial Weight Matrix) ซึ่งมีขนาด $N \times N$

WX คือ ความล่าช้าของตัวแปรอิสระ

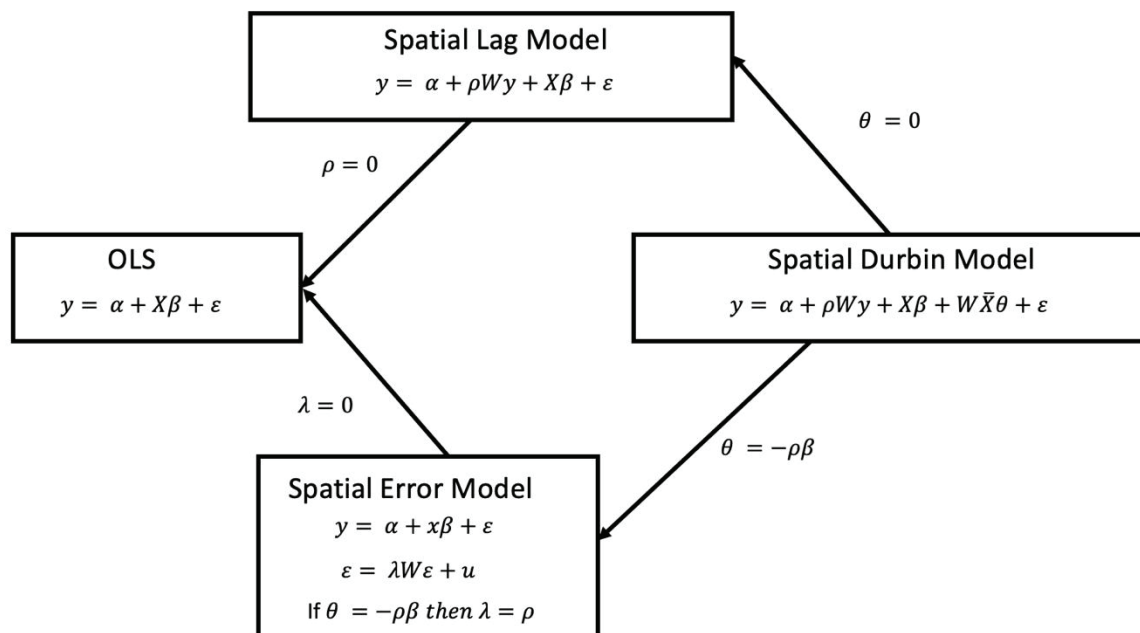
θ คือ ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระที่แสดงถึงความล่าช้าเชิงพื้นที่

ทั้งนี้ หากแบบจำลอง Spatial Durbin Model มีการพิจารณาความคาดเคลื่อนที่เกิดจากความแตกต่างเชิงพื้นที่ไว้ในแบบจำลองจะเรียกว่า Spatial Durbin Error Model อย่างไรก็ตามแบบจำลอง Spatial Durbin Model ถือเป็นเทคนิคที่ครอบคลุมการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ เนื่องจากประกอบด้วยตัวแปรอิสระ และตัวแปรล่าช้าของทั้งตัวแปรตามและตัวแปรอิสระ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตาม ดังนั้น จึงเป็นแบบจำลองที่การศึกษาส่วนใหญ่นำมาใช้ในการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ (LeSage และ Pace, 2009)³³

จากแบบจำลองวิเคราะห์ถดถอยเชิงพื้นที่ที่กล่าวมาข้างต้น จะพบว่ามีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือเริ่มจากแบบจำลอง Spatial Lag Model หากค่าสัมประสิทธิ์ของสมการถดถอยเชิงพื้นที่ $\rho = 0$ และแบบจำลอง Spatial Error Model มีค่าสัมประสิทธิ์ที่แสดงอิทธิพลของสหสัมพันธ์เชิงพื้นที่ซึ่งเกิดจากการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างค่าความคาดเคลื่อน (Error Term) หรือ $\lambda = 0$ แบบจำลองจะปรับเปลี่ยนรูปแบบเป็นแบบจำลองการวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้น (OLS) ในขณะที่ หากเริ่มจากแบบจำลอง Spatial Durbin Model กรณีที่ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระที่แสดงถึงความล่าช้าเชิงพื้นที่ $\theta = 0$ และกรณีที่ $\theta = -\rho\beta$ แบบจำลองจะปรับเปลี่ยนรูปแบบเป็น Spatial Lag Model และ Spatial Error Model ตามลำดับรายละเอียดดังภาพที่ 3.17

³³ LeSage, J., & Pace, R. K. (2009). *Introduction to spatial econometrics*. Chapman and Hall/CRC.

ภาพที่ 3.17 เปรียบเทียบแบบจำลองถดถอยเชิงพื้นที่

ที่มา: Eilers (2019)³⁴

3.3.6 เกณฑ์การพิจารณาเลือกแบบจำลองถดถอยเชิงพื้นที่

การพิจารณาเลือกใช้แบบจำลองถดถอยเชิงพื้นที่ จะต้องมีการทดสอบค่าความคาดเคลื่อน (Error Term) ที่ได้จากแบบจำลอง OLS ว่ามีความสัมพันธ์กับพื้นที่ที่มีขอบเขตใกล้เคียงกัน (Spatial Autocorrelation) กันหรือไม่ โดยวิธีที่นำมาใช้ทดสอบเรียกว่า Lagrange Multiplier (LM-Test) ซึ่งมีเกณฑ์การเลือกพิจารณาแบบจำลอง รายละเอียดดังภาพที่ 3.18 ดังนี้

- 1) ทำการศึกษาโดยใช้แบบจำลอง OLS
- 2) ทดสอบโดยใช้ LM-Test หากการทดสอบ LM-Error ของแบบจำลอง Spatial Error Model และ LM-Lag ของแบบจำลอง Spatial Lag Model ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (สมมติ ณ ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ร้อยละ 95) แสดงว่าไม่มี Spatial Autocorrelation ให้ใช้แบบจำลอง OLS
- 3) ในกรณีที่การทดสอบ LM-Error และ LM-Lag มีนัยสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้เลือกแบบจำลองที่มีนัยสำคัญนั้นเพียงแบบจำลองเดียว

³⁴ Eilers (2019). *Spatial Autocorrelation and the Spatial Durbin Model*. ROBUST Workshop Essen/RWI 21 Feb 2019, https://rural-urban.eu/sites/default/files/05_Spatial%20Autocorrelation%20and%20the%20Spatial%20Durbin%20Model_Eilers.pdf

- 4) หากการทดสอบ LM-Error และ LM-Lag มีนัยสำคัญทั้งสองแบบจำลอง ให้ทำการทดสอบ Robustness อีกครั้งหนึ่ง (ทั้ง LM-Error และ LM-Lag) เพื่อพิจารณาว่าแบบจำลองใดมีนัยสำคัญทางสถิติให้เลือกแบบจำลองนั้น
- 5) อย่างไรก็ตาม หากมีการทดสอบแบบจำลอง Spatial Lag Model Spatial Error Model และ Spatial Durbin Model ไปพร้อมกัน เกณฑ์การเลือกว่าแบบจำลองใดมีความเหมาะสมให้พิจารณาจาก
 - 1) ค่า Akaike Information Criterion (AIC) หรือค่าค่าความเคลื่อนที่จะได้การประมาณการแบบจำลอง หากค่า AIC มีค่าน้อยแสดงว่าแบบจำลองเหมาะสมกับข้อมูลที่นำมาใช้ทดสอบ และ
 - 2) ค่า R^2 ซึ่งแสดงค่าร้อยละของความแปรปรวนในตัวแปรตามที่อธิบายได้ด้วยตัวแปรอิสระ ยิ่งค่า R^2 สูงแสดงว่าแบบจำลองอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ดีและมีความแม่นยำมาก

3.3.7 ตัวแปรที่ใช้ในสร้างแบบจำลองเพื่อการวิเคราะห์สภาวะทางการเงิน

แบบจำลองถดถอยเชิงพื้นที่ (Spatial Regression) แบ่งออกเป็น 3 แบบจำลองหลัก (Core Model) ได้แก่ 1) Spatial Lag Model 2) Spatial Error Model และ 3) Spatial Durbin Model ซึ่งแต่ละวิธีมีวิธีการในการคำนวณที่แตกต่างกันไป โดยผลงานวิชาการฉบับนี้จะเลือกใช้วิธี LM-Test เป็นเกณฑ์ในการทดสอบเพื่อพิจารณาว่าแบบจำลองใดมีความเหมาะสมและกลมกลืนกับข้อมูลระดับอำเภอ ทั้งนี้ตัวแปรต้น (Independent Variable) ทั้งหมดประกอบด้วยตัวแปรทางเศรษฐกิจและสังคมกว่า 20 ตัวแปร รวบรวมจากการศึกษาในอดีต เช่น Peng และคณะ (2018)³⁵ Beckmann (2013)³⁶ Boisclair (2017)³⁷ Bucher-Koenen และ Lusardi (2011)³⁸ และรายงานผลการสำรวจทักษะทางการเงินของไทย ปี 2563 ธปท. เป็นต้น แต่เมื่อใช้วิธี Stepwise Regression เพื่อเลือกตัวแปรต้นที่เหมาะสม พบว่า เหลือตัวแปรต้น จำนวน 8 ตัว ในขณะที่เมื่อพิจารณาตัวแปรตามจากผลลัพธ์ในระดับยุทธศาสตร์ที่คาดหวังของแผนปฏิบัติการฯ เช่น คนไทยมีระดับทักษะทางการเงินสูงขึ้น คราวเรือนไทยมีการก่อกำหนดและมีภาระหนี้ไม่จำเป็นลดลง คนไทยมีการออมเพิ่มขึ้นและมีการออมตามแผนทางการเงิน เป็นต้น รายละเอียดของตัวแปรที่ใช้ศึกษาทั้งหมดสรุปได้ดังตาราง 3.4

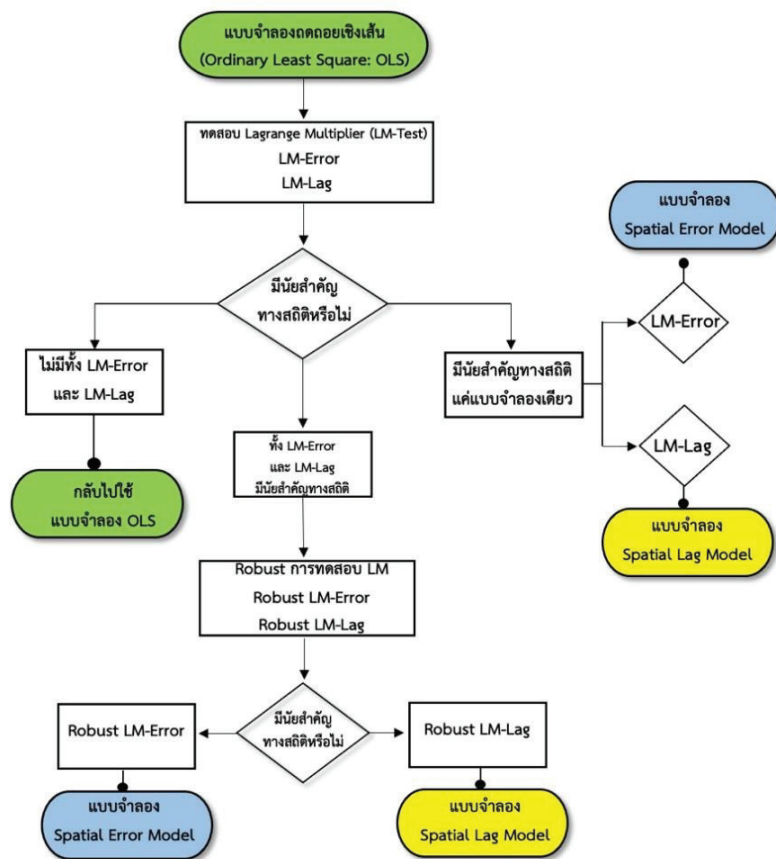
³⁵ Peng, G., Liu, F., Lu, W., Liao, K., Tang, C., & Zhu, L. (2018). A Spatial-temporal Analysis of Financial Literacy in United States of America. *Finance Research Letters*, 26, 56-62.

³⁶ Beckmann, E. (2013). Financial literacy and household savings in Romania. *Numeracy*, 6(2), 9.

³⁷ Boisclair, D., Lusardi, A., & Michaud, P. C. (2017). Financial literacy and retirement planning in Canada. *Journal of pension economics & finance*, 16(3), 277-296.

³⁸ Bucher-Koenen, T., & Lusardi, A. (2011). Financial literacy and retirement planning in Germany. *Journal of Pension Economics & Finance*, 10(4), 565-584.

ภาพที่ 3.18 เกณฑ์การพิจารณาเลือกแบบจำลองถดถอยเชิงพื้นที่

ที่มา: Anselin (2005) จัดทำโดยคณะผู้วิจัย

ตาราง 3.4 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม (สุขภาวะทางการเงิน)
ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่	คะแนนทักษะทางการเงิน ↑
ค่าเฉลี่ยของแสงกลางคืนในอำเภอ ³⁹	อัตราส่วนการชำระหนี้ต่อรายได้ ↓
สัดส่วนผู้มีรายได้น้อยที่ต้องการพัฒนาตนเอง	อัตราส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ ↓
อัตราการว่างงาน	อัตราส่วนเงินออมต่อครัวเรือน ↑
อัตราประชากรที่อยู่ใต้เส้นความยากจน	ความกระจุยตัวของประเภทการออม ↓
ดัชนีความไม่เสมอภาคด้านรายได้	ดัชนีรวมสุขภาวะทางการเงิน ↑
สัดส่วนประชากรที่มีการศึกษาดำกว่าระดับประถมศึกษา	
สัดส่วนประชากรที่ทำงานราชการหรือรัฐวิสาหกิจ	

หมายเหตุ: สัญลักษณ์ลูกศรแสดงทิศทางความสัมพันธ์

3.3.8 การคำนวณคะแนนทักษะทางการเงินรายอำเภอ

ธปท. ได้ดำเนินการสำรวจทักษะทางการเงินอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2545 เพื่อติดตามการพัฒนาทักษะทางการเงินของประชาชน รวมถึงจุดแข็งและจุดอ่อนเพื่อใช้จัดทำนโยบายส่งเสริมความรู้ทางการเงินของประเทศไทย โดยจัดทำรายงานผลการสำรวจทักษะทางการเงินของไทยเป็นประจำทุกปี ซึ่งรายงานครั้งล่าสุดในปี 2563 ซึ่งนอกจากศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง (ได้แก่ เพศ ช่วงอายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ) พื้นที่ (ภูมิภาค) และระดับทักษะทางการเงินจากการวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยแล้ว ธปท. ยังได้การวิเคราะห์สมการถดถอย (Regression Analysis) อีกด้วย รายละเอียดตามตาราง 3.5

ตาราง 3.5 ผลการวิเคราะห์สมการถดถอยของสถานภาพบุคคลต่อทิศทางการคะแนนทักษะทางการเงิน

เพศ	ช่วงอายุ	ระดับการศึกษา	อาชีพ	ภาค
Ref = ชาย	Ref = 50-59 ปี	Ref= มัธยมศึกษาตอนปลาย	Ref = ลูกจ้างเอกชน	Ref = กรุงเทพฯ
หญิง	10-19 ปี	ปริญญาตรีขึ้นไป	นายจ้าง	เหนือ
(0.070)	(-0.602*)	(1.661***)	(1.619***)	(-0.982***)
	20-29 ปี	อนุปริญญา	ธุรกิจส่วนตัว	กลาง
	(0.398***)	(0.839***)	(1.614*)	(-0.918***)

³⁹ การศึกษาของทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) โดย Beyer และคณะ (2022) ใช้แสงสว่างยามค่ำคืน (Nighttime Light) เป็นเครื่องชี้ในการวัด GDP รายไตรมาส ที่มา Beyer, R. C., Hu, Y., & Yao, J. (2022). *Measuring quarterly economic growth from outer space* (No. 9893). International Monetary Fund.

เพศ	ช่วงอายุ	ระดับการศึกษา	อาชีพ	ภาค
Ref = ชาย	Ref = 50-59 ปี	Ref= มัธยมศึกษาตอนปลาย	Ref = ลูกจ้างเอกชน	Ref = กรุงเทพฯ
	30-39 ปี	มัธยมศึกษาตอนต้น	ช่วยธุรกิจในครัวเรือน	ตะวันออกเฉียงเหนือ
	(0.632***)	(-0.711***)	(0.081)	(-1.560***)
	40-49 ปี	ประถมศึกษาและต่ำกว่า	ลูกจ้างรัฐบาล	ใต้
	(0.425***)	(-1.960***)	(2.246***)	(-0.996***)
	60-69 ปี	ไม่ได้รับการศึกษาอย่างเป็นทางการ	ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ	
	(-0.650***)		(1.892***)	
	70-79 ปี		แม่บ้าน/ทำงานบ้าน	
	(-1.910***)	(-4.025***)	(-0.032)	
	80-89 ปี		นักเรียน/นักศึกษา	
	(-3.141***)		(0.204)	
	90-99 ปี		คนชรา	
	(-3.459***)		(-2.140***)	
			คนป่วย/คนพิการ	
			(-2.530***)	
			กำลังหางานทำ	
			(-0.459)	
			ไม่สมัครใจทำงาน	
			(-0.592)	
			อาชีพอื่น ๆ	
			(2.129***)	

หมายเหตุ :

- ในแต่ละตัวแปรอิสระ (Independent Variable) จะมีตัวเทียบเคียง (Benchmark) ที่ใช้ในการเปรียบเทียบ (Reference Variables) ได้แก่ เพศชาย ช่วงอายุ 50-59 ระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย อาชีพลูกจ้างเอกชน และภูมิภาคกรุงเทพฯ
- ค่าในวงเล็บแสดงถึงสัมประสิทธิ์ของสมการถดถอย (Coefficient)
- ***, **, * สถานภาพของบุคคลมีผลต่อคะแนนทักษะทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 95 และ 90 ตามลำดับ

ที่มา: รายงานผลการสำรวจทักษะทางการเงินของไทย ปี 2563 ธปท.

อย่างไรก็ดี หากพิจารณามิติเชิงพื้นที่ พบว่า รายงานผลการสำรวจทักษะทางการเงินของไทย ตั้งแต่ปี 2563 เป็นต้นมา ธปท. ไม่ได้เผยแพร่ข้อมูลคะแนนทักษะทางการเงินรายจังหวัด แต่แสดงค่าสัมประสิทธิ์ (Coefficient) ของสมการถดถอยของสถานภาพบุคคลต่อทิศทางการคะแนนทักษะทางการเงิน ประกอบกับการศึกษาฉบับนี้ได้ใช้ จปฐ. ที่มีข้อมูลถึงระดับบุคคล คณะผู้วิจัยจึงสามารถนำค่าสัมประสิทธิ์ดังกล่าวจากรายงานผลสำรวจของ ธปท. มาใช้ในการคำนวณระดับทักษะทางการเงินเป็นระดับบุคคลได้ แล้วจึงหาค่าเฉลี่ยในระดับอำเภอ ซึ่งสามารถคำนวณระดับทักษะทางการเงินจากค่าสัมประสิทธิ์สมการถดถอยได้ เช่น สมมติให้อำเภอธานี มีประชากรจำนวน 2 คน คือ มานีและปิติ โดยมีระดับทักษะการเงินเท่ากับ -1.257 และ 2.925 ตามลำดับ จะคำนวณค่าเฉลี่ยของระดับทักษะทางการเงินของอำเภอธานีเท่ากับ 0.834 เป็นต้น โดยมีรายละเอียดการคำนวณ ดังภาพที่ 3.19

ภาพที่ 3.19 การคำนวณระดับทักษะทางการเงินรายบุคคล

ที่มา: คำนวณโดยคณะผู้วิจัย จากค่าสัมประสิทธิ์สมการถดถอยของ ธปท.

ทั้งนี้ การคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ดังกล่าว จังหวัดในพื้นที่ปริมณฑล มีระดับทักษะทางการเงินสูงที่สุด รองลงมา คือ ภาคตะวันออก ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามลำดับ โดยจังหวัดที่มีระดับทักษะทางการเงินสูงสุด 5 ลำดับแรก ได้แก่ นนทบุรี ภูเก็ต สมุทรปราการ ปทุมธานี และชลบุรี ตามลำดับ ขณะที่จังหวัดที่มีระดับทักษะทางการเงินต่ำสุด 5 อันดับ ได้แก่ สุรินทร์ ชัยภูมิ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และขอนแก่น ตามลำดับ รายละเอียดดังตาราง 3.6

ตาราง 3.6 ระดับทักษะทางการเงินรายจังหวัด

	จังหวัด	ผลระดับทักษะทางการเงิน
5 อันดับที่มีดัชนีสูงที่สุด	1. นนทบุรี	-0.284
	2. กรุงเทพฯ	-0.473
	3. สมุทรปราการ	-0.576
	4. ปทุมธานี	-0.599
	5. ชลบุรี	-0.656
5 อันดับที่มีดัชนีต่ำที่สุด	1. สุรินทร์	-2.681
	2. ชัยภูมิ	-2.621
	3. ศรีสะเกษ	-2.616
	4. บุรีรัมย์	-2.607
	5. ขอนแก่น	-2.522

ที่มา: คำนวณโดยคณะผู้วิจัย จากค่าสัมประสิทธิ์สมการถดถอยของ ธปท.

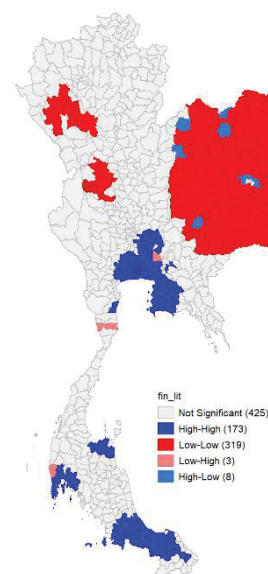
หมายเหตุ: ข้อมูล จปฐ. ไม่มีจังหวัดกรุงเทพมหานคร

จากการวิเคราะห์การกระจุกตัวของข้อมูลในระดับพื้นที่ หรือ Local Indicators of Spatial Association (LISA) พบว่า ระดับทักษะทางการเงินมีลักษณะการเกาะกลุ่ม (Cluster) กล่าวคือ กลุ่มอำเภอที่มีผลระดับทักษะทางการเงินสูง (High-High) อยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล บางส่วนของภาคกลาง และบางส่วนของภาคตะวันออก รวมทั้งในบริเวณภาคใต้ ขณะที่กลุ่มอำเภอที่มีผลระดับทักษะทางการเงินต่ำ (Low-Low) อยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และบางส่วนของภาคเหนือ รายละเอียดดังภาพที่ 3.20

ภาพที่ 3.20 ระดับทักษะทางการเงินรายอำเภอ

ภาพที่ 3.21 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่

ที่มา: คำนวณโดย สศค. จากค่าสัมประสิทธิ์สมการถดถอยของ ธปท.

3.3.9 ดัชนีรวมสุขภาวะทางการเงิน

ในการวิเคราะห์สุขภาวะทางการเงิน ได้อาศัยตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับผลลัพธ์ในระดับยุทธศาสตร์ที่คาดหวังของแผนปฏิบัติการฯ ได้แก่ ระดับทักษะทางการเงิน อัตราส่วนการชำระหนี้ต่อรายได้ อัตราส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ อัตราส่วนเงินออมต่อครัวเรือน และความกระจุกตัวของประเภทการออม อย่างไรก็ตาม ตัวชี้วัดแต่ละตัวต่างมุ่งบ่งชี้สถานการณ์เฉพาะเรื่อง จึงไม่อาจสรุปได้อย่างชัดเจนว่าผลการดำเนินงานบรรลุเป้าหมายตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ ดังนั้น การจัดทำดัชนีรวมสุขภาวะทางการเงิน ซึ่งเป็นการนำตัวชี้วัดทั้งหมดมารวมเป็นตัวเลขเดียวกัน เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจสำหรับเป็นสถิติเพื่อชี้สถานการณ์ในภาพรวม สามารถเห็นผลการประเมินและผลของการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายได้ดีขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหาร กำหนดทิศทางของนโยบาย สะดวกสำหรับสื่อสารให้สาธารณชนเข้าใจถึงสถานการณ์การพัฒนาทักษะทางการเงินของไทย รายละเอียดของการจัดทำดัชนีดังกล่าวมี ดังนี้

- 1) **ปรับทิศทางตัวแปรให้เป็นยิ่งมามากยิ่งดี** เนื่องจากตัวแปรที่นำมาใช้ทดสอบมีทิศทางที่แตกต่างกัน อีกทั้งมีหน่วยที่ต่างกัน บางตัวแปรอยู่ในรูปดัชนี (Index) หรือบางตัวแปรอยู่ในรูปแบบสัดส่วน (Ratio) โดยปรับค่าของตัวแปรทั้งหมดให้อยู่ในรูปค่ามาตรฐาน Z-Score Standardization เพื่อให้ตัวแปรทั้งหมดอยู่ในรูปแบบเดียวกัน โดยเป็นการคำนวณหาสัดส่วนระหว่างผลต่างของค่าตัวชี้วัดและค่าเฉลี่ยของตัวชี้วัดเมื่อเทียบกับค่าของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของค่าตัวชี้วัด โดยมีรูปแบบสมการ ดังนี้

$$Z_{i,j} = \frac{X_{i,j} - \bar{X}_i}{SD_i}$$

โดยที่

$Z_{i,j}$ คือ ค่ามาตรฐาน Z ของตัวชี้วัด i อำเภอกที่ j

$X_{i,j}$ คือ ค่าของตัวชี้วัด i อำเภอกที่ j

$\bar{X}_i$ คือ ค่าเฉลี่ยทั้งหมดของตัวชี้วัด i

SD_i คือ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานทั้งหมดของตัวชี้วัด

i คือ อำเภอก/เขตที่ 1 ถึง 928

- 2) **คำนวณเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วมของตัวแปร (Covariance Matrix)** โดยคำนวณค่าระดับความสัมพันธ์เชิงเส้นของข้อมูลที่มีจำนวนตัวแปรมากกว่า 2 ตัวแปร หรือที่เรียกว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson Correlation Coefficient) เพื่อวัดการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรใดตัวแปรหนึ่งว่ามีทิศทางเดียวกันหรือไม่อย่างไร รายละเอียดดังนี้

$$cor(X) = \begin{bmatrix} \rho_{1,1} & \rho_{1,2} & \cdots & \rho_{1,n} \\ \rho_{2,1} & \rho_{2,2} & \cdots & \rho_{2,n} \\ \vdots & \vdots & \cdots & \vdots \\ \rho_{n,1} & \rho_{n,2} & \cdots & \rho_{n,n} \end{bmatrix}$$

$$\rho_{x,y} = \frac{cov(x,y)}{\sigma_x \sigma_y}$$

โดยที่

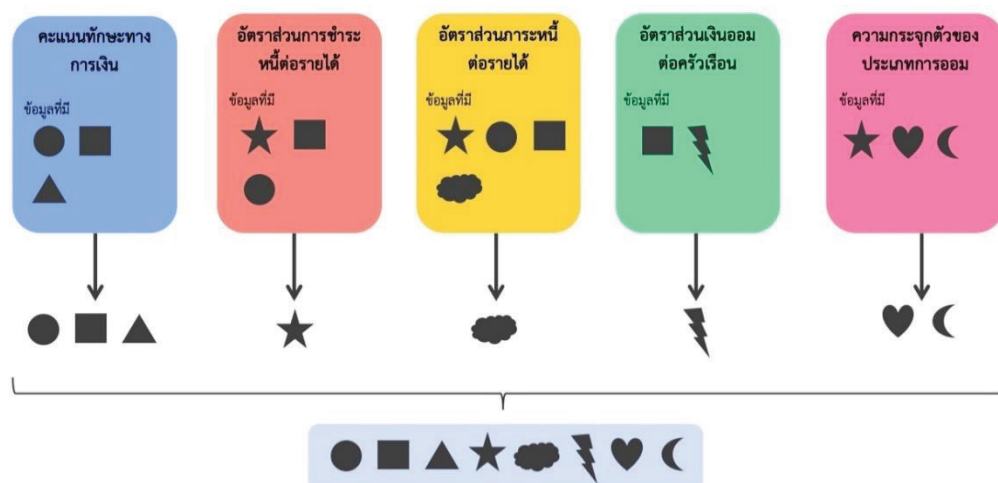
ρ คือ สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน

$cov(x,y)$ คือ ความแปรปรวนร่วมระหว่างตัวแปร x และ y

σ คือ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตัวอย่างเช่น คณะนักทักษะทางการเงินใช้ข้อมูลรูปวงกลม สีเหลี่ยม และสามเหลี่ยม ส่วนข้อมูลอัตราส่วนการชำระหนี้ต่อรายได้ประกอบด้วยข้อมูลรูปวงกลม สีเหลี่ยม และดาว แต่จะใช้ข้อมูลเฉพาะรูปดาวเท่านั้น เนื่องจาก ข้อมูลรูปวงกลมและสีเหลี่ยมได้ถูกนำมาใช้ก่อนหน้านี้แล้ว โดยจะใช้วิธีดังกล่าวเลือกประเภทของข้อมูลที่ไม่ซ้ำกับข้อมูลที่เลือกไปแล้วจนครบทุกตัวแปร ดังนั้น ดัชนีรวมจึงประกอบด้วยข้อมูลรูปวงกลม สีเหลี่ยม สามเหลี่ยม ดาว ก้อนเมฆ สายฟ้า หัวใจ และพระจันทร์ รายละเอียดดังภาพที่ 3.22

ภาพที่ 3.22 การสร้างดัชนีรวมสุขภาวะทางการเงิน

ที่มา: จัดทำโดยคณะผู้วิจัย

ดัชนีรวม

- 3) เมื่อได้คำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson Correlation Coefficient) แล้วจึงคำนวณเมทริกซ์ผกผัน (Inverse Matrix) เพื่อคำนวณค่าผลรวมในแนวนอนของแต่ละตัวแปร แล้วจึงใช้ผลรวมนั้นเป็นน้ำหนักของแต่ละตัวแปร จากนั้นคำนวณค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของแต่ละตำบล โดยค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักดังกล่าวคือ ดัชนีรวมสุขภาวะทางการเงิน รายละเอียดดังตาราง 3.7

ตาราง 3.7 ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักดัชนีรวมสุขภาวะทางการเงิน

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก
คะแนนทักษะทางการเงิน	2.18
อัตราส่วนการชำระหนี้ต่อรายได้	1.00
อัตราส่วนภาระหนี้ต่อรายได้	1.07
อัตราส่วนเงินออมต่อครัวเรือน	0.43
ความกระจุกตัวของประเภทการออม	2.43

หมายเหตุ: ตัวเลขแสดงค่ามาตรฐาน Z-Score Standardization

ที่มา: คำนวณโดยคณะผู้วิจัย

4 ผลการศึกษา

จากการจัดทำดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (Spatial Financial Fundamental Index: SFFI) การระบุกลุ่มเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565-2570 (แผนปฏิบัติการฯ) และวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพื้นที่ สามารถแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ การจำแนกกลุ่มเป้าหมาย ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (Spatial Financial Fundamental Index) การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนจำนวนกลุ่มเป้าหมายกับตัวชี้วัดทางการเงิน และการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพื้นที่ (Spatial Regression Analysis) โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 การจำแนกกลุ่มเป้าหมาย

การประมวลผลฐานข้อมูลประชากรจากหลากหลายแหล่ง ได้แก่ ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) จากกรมการพัฒนาชุมชน ข้อมูลสถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร จากกรมการปกครอง และข้อมูลโครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐ จากสำนักงานปลัดกระทรวงการคลัง ทำให้สามารถคำนวณเพื่อประมาณจำนวนกลุ่มเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการฯ ได้ โดยเฉพาะกลุ่มที่ควรได้รับการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วนหรือเรียงลำดับความสำคัญ ได้แก่ 1) ผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูง 2) ประชาชนระดับฐานราก 3) เด็กและเยาวชน และ 4) ผู้สูงอายุและผู้เกษียณอายุ ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดจากการประมวลผลได้ ดังนี้

4.1.1 กลุ่มเป้าหมายภาพรวม

กลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วนหรือเรียงลำดับความสำคัญตามแผนปฏิบัติการฯ จากการคำนวณมีทั้งสิ้น 29,713,450 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 45.0 ของประชากรทั้งประเทศ และเมื่อจำแนกออกเป็นรายกลุ่มเป้าหมาย พบว่า 1) กลุ่มผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูง มีจำนวนประมาณ 1.1 ล้านคน (คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 1.6 ต่อประชากรทั้งประเทศ) 2) ประชาชนระดับฐานราก มีจำนวนกว่า 15.0 ล้านคน (คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 22.7 ต่อประชากรทั้งประเทศ) 3) เด็กและเยาวชน มีจำนวนประมาณ 7.8 ล้านคน (คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 11.7 ต่อประชากรทั้งประเทศ) และ 4) ผู้สูงอายุและผู้เกษียณอายุ มีจำนวนประมาณ 12.5 ล้านคน (คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 18.9 ต่อประชากรทั้งประเทศ) ดังปรากฏในตาราง 4.1

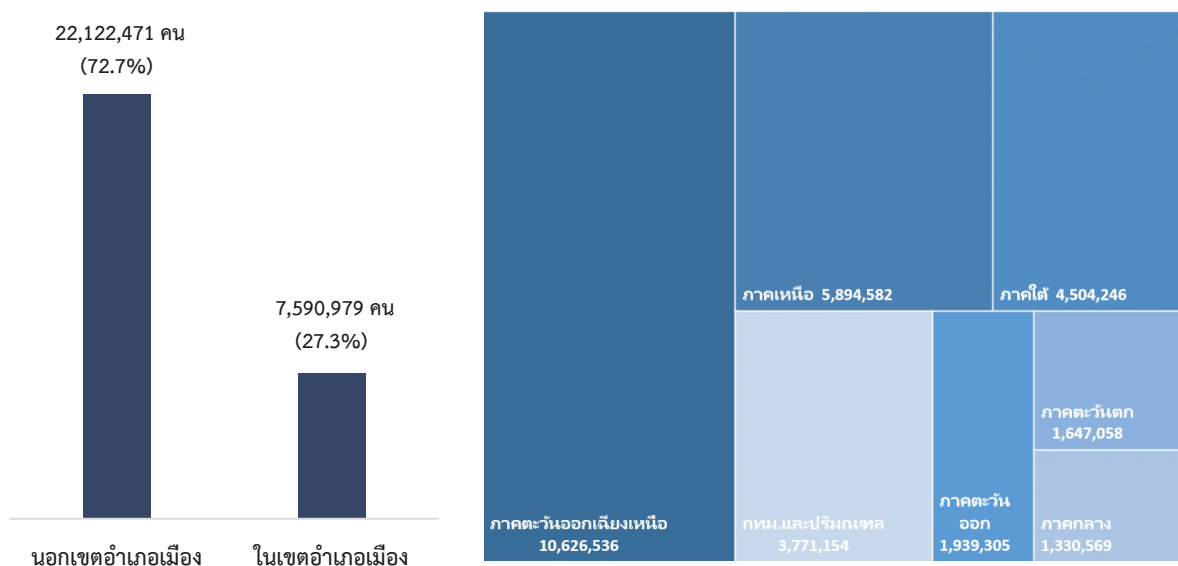
ตาราง 4.1 การประมวลผลกลุ่มเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565-2570
จำแนกรายกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย	จำนวนประชากร (คน)	สัดส่วนต่อประชากรทั้งประเทศ (ร้อยละ)
ผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูง	1,059,472	1.6
ประชาชนระดับฐานราก	15,034,381	22.7
เด็กและเยาวชน	7,764,295	11.7
ผู้สูงอายุและผู้เกษียณอายุ	12,519,926	18.9
รวม (หักลบส่วนที่ซ้ำซ้อนกันแล้ว)	29,713,450	45.0

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

จำนวนกลุ่มเป้าหมายภาพรวมส่วนใหญ่กระจายอยู่นอกเขตอำเภอเมืองหรือพื้นที่ที่มีความเป็นเมือง (Urbanization) ต่ำมากมีจำนวนประมาณ 22,122,471 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 72.7 ต่อประชากรทั้งประเทศ ขณะที่ในเขตอำเภอเมือง มีจำนวนกลุ่มเป้าหมายรวมจำนวน 7,590,979 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 27.3 ต่อประชากรทั้งประเทศ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาเป็นรายภูมิภาค พบว่า ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการส่งเสริมทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วนส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ดังปรากฏในภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 การประมวลผลจำนวนกลุ่มเป้าหมายภาพรวม จำแนกรายเขตพื้นที่อำเภอเมือง และภูมิภาค

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

จังหวัดที่มีสัดส่วนจำนวนกลุ่มเป้าหมายต่อประชากรทั้งประเทศสูงที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ นราธิวาส (ร้อยละ 61.4) ปัตตานี (ร้อยละ 59.6) ยะลา (ร้อยละ 57.3) น่าน (ร้อยละ 56.6) และสตูล (ร้อยละ 53.8) ตามลำดับ ซึ่งเห็นได้ว่า จังหวัดส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีปัญหาความยากจนสูง ขณะที่จังหวัดที่มีสัดส่วนจำนวนกลุ่มเป้าหมายต่อประชากรต่ำที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ ภูเก็ต (ร้อยละ 31.1) ชลบุรี (ร้อยละ 32.5) สมุทรปราการ (ร้อยละ 33.0) ปทุมธานี (ร้อยละ 33.1) และระยอง (ร้อยละ 33.8) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง เนื่องจากเป็นเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ และเป็นพื้นที่ที่โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ดังปรากฏในตาราง 4.2

ตาราง 4.2 การประมวลผลจังหวัดที่มีจำนวนกลุ่มเป้าหมายต่อประชากรสูงที่สุดและต่ำที่สุด 5 อันดับแรก

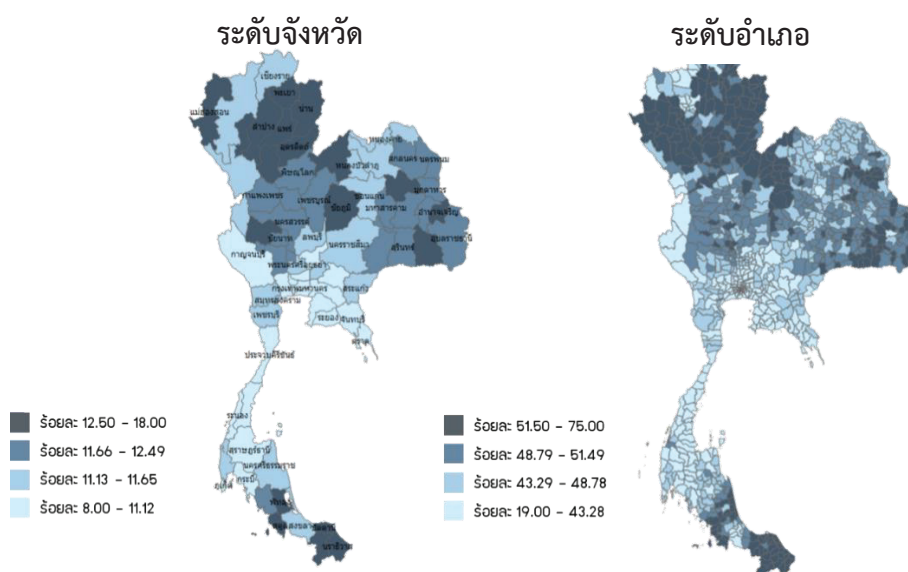
	จังหวัด	กลุ่มเป้าหมายรวมต่อประชากร (ร้อยละ)	จำนวนกลุ่มเป้าหมาย (คน)
5 อันดับที่มีสัดส่วนสูงที่สุด	1. นราธิวาส	61.4	814,121
	2. ปัตตานี	59.6	732,955
	3. ยะลา	57.3	545,913
	4. น่าน	56.6	474,539
	5. สตูล	53.8	325,303
5 อันดับที่มีสัดส่วนต่ำที่สุด	1. ภูเก็ต	31.1	417,891
	2. ชลบุรี	32.5	1,594,758
	3. สมุทรปราการ	33.0	1,360,227
	4. ปทุมธานี	33.1	1,201,532
	5. ระยอง	33.8	759,386

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

เมื่อพิจารณาแผนที่แสดงสัดส่วนจำนวนกลุ่มเป้าหมายรวมต่อประชากรรายอำเภอ (928 เขต/อำเภอ) และจังหวัด (77 จังหวัด) ดังภาพที่ 4.2 การประมวลผลแผนที่แสดงสัดส่วนจำนวนกลุ่มเป้าหมายรวมต่อประชากร รายอำเภอและจังหวัดพบว่า พื้นที่ตอนเหนือมีกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากที่ควรได้รับการส่งเสริมทักษะทางการเงินเร่งด่วน โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอของจังหวัดภาคเหนือตอนบน เช่น จังหวัดน่าน (อำเภอเฉลิมพระเกียรติ บ่อเกลือ แม่จริม ฯลฯ) เชียงใหม่ (อำเภออมก๋อย กัลยาณิวัฒนา แม่แจ่ม ฮอด ฯลฯ) แม่ฮ่องสอน (อำเภอแม่ลาน้อย แม่สะเรียง ขุนยวม เป็นต้น) ลำพูน (อำเภอทุ่งหัวช้าง เวียงหนองล่อง แม่ทา ฯลฯ) เป็นต้น เช่นเดียวกับพื้นที่อำเภอของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีกลุ่มเป้าหมายจำนวนมาก เช่น จังหวัดสกลนคร (อำเภอกุดบาก โคกศรีสุพรรณ เตาบ่อ ฯลฯ) เลย (อำเภอนาแห้ว ภูหลวง ด่านซ้าย ฯลฯ) ศรีสะเกษ (อำเภอศรีรัตนะ น้ำเกลี้ยง ไพรบึง ฯลฯ) เป็นต้น นอกจากนี้ พื้นที่ตอนใต้ โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอในจังหวัดชายแดน เช่น นราธิวาส

(อำเภอจะนะาะ ศรีสาคร บาเจาะ ฯลฯ) ยะลา (อำเภอกรงปินัง รามัน กาบัง ฯลฯ) ปัตตานี (อำเภอยะหริ่ง กะป้อ มายอ ฯลฯ) เป็นต้น มีกลุ่มเป้าหมายในการส่งเสริมความรู้ทางการเงินอย่างเร่งด่วนจำนวนมาก อย่างไรก็ตามพื้นที่ตอนกลาง โดยเฉพาะพื้นที่เขต/อำเภอในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมถึงพื้นที่ EEC และเมืองเศรษฐกิจสำคัญของประเทศ มีกลุ่มเป้าหมายจำนวนน้อยกว่าพื้นที่อื่น ๆ ลำดับแรกคือกรุงเทพมหานคร (เขตห้วยขวาง วัฒนา ราชเทวี ดอนเมือง ฯลฯ) รองลงมาคือ ชลบุรี (อำเภอศรีราชา พานทอง บางละมุง สัตหีบ ฯลฯ) ระยอง (อำเภอปลวกแดง เมืองระยอง และนิคมพัฒนา ฯลฯ) ภูเก็ต (อำเภอเมืองกะทู้ ฯลฯ)

ภาพที่ 4.2 การประมวลภาพแผนที่แสดงสัดส่วนจำนวนกลุ่มเป้าหมายรวมต่อประชากร รายอำเภอและจังหวัด

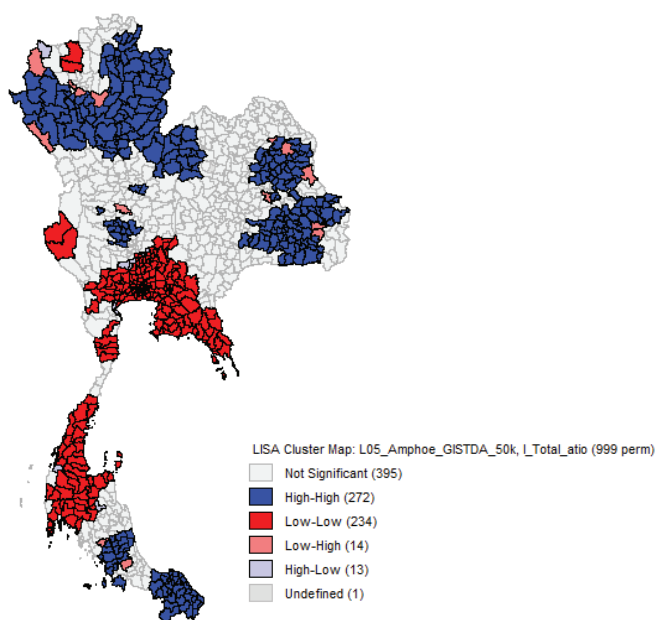

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

จากการวิเคราะห์ Cluster Analysis โดยอาศัยวิธี Local Indicators of Spatial Association (LISA) ดังภาพที่ 4.3 เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง ว่ามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอย่างไร โดยผลการวิเคราะห์ LISA แสดงให้เห็นว่าพื้นที่อำเภอส่วนใหญ่ในแถบภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และภาคกลางของประเทศ มีความสัมพันธ์แบบ High-High เช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองและอำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการส่งเสริมความรู้ทางการเงินอย่างเร่งด่วนรวมสูงไปด้วยกัน ขณะที่พื้นที่บางส่วนของภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันตก และภาคใต้ มีความสัมพันธ์แบบ Low-Low เช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองและอำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการส่งเสริมความรู้ทางการเงินอย่างเร่งด่วนรวมต่ำไปด้วยกัน นอกจากนี้ พื้นที่บางส่วนของภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง มีความสัมพันธ์แบบ Low-High แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองมีสัดส่วนกลุ่มเป้าหมาย

ที่ควรได้รับการส่งเสริมความรู้ทางการเงินอย่างเร่งด่วนรวมต่ำ ขณะที่อำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการส่งเสริมความรู้ทางการเงินอย่างเร่งด่วนรวมสูง และพื้นที่บางส่วนในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ มีความสัมพันธ์แบบ High-Low แสดงถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองมีสัดส่วนกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการส่งเสริมความรู้ทางการเงินอย่างเร่งด่วนรวมสูง ขณะที่อำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการส่งเสริมความรู้ทางการเงินอย่างเร่งด่วนรวมต่ำ จากการวิเคราะห์ ชี้ให้เห็นถึงความชัดเจนของความสัมพันธ์เชิงพื้นที่แบบคลัสเตอร์ กล่าวคือกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการส่งเสริมความรู้ทางการเงินอย่างเร่งด่วนรวมส่วนใหญ่แปรผันตามกัน ดังนั้น จึงสามารถดำเนินนโยบายด้านการพัฒนาทักษะทางการเงินสำหรับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อตอบสนองต่อสภาพปัญหาทางการเงินที่ประชาชนกำลังเผชิญได้ในเวลาที่เหมาะสม

ภาพที่ 4.3 ความสัมพันธ์ของสัดส่วนกลุ่มเป้าหมายรวมต่อประชากร ระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

4.1.2 กลุ่มผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูง

ผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูง คือ กลุ่มผู้เป็นหนี้สินนอกระบบ กลุ่มผู้ประสบปัญหาความยากจน หรือกลุ่มผู้พิการ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ควรได้รับการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วนเป็นอันดับแรกตามแผนปฏิบัติการฯ ทั้งนี้ จากการประมวลผลโดยใช้ จปฐ. สามารถประเมินจำนวนผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงได้ทั้งสิ้น 1,059,472 คน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 1.6 ต่อประชากรทั้งประเทศ และร้อยละ 3.6 ของกลุ่มเป้าหมายที่ควรส่งเสริมความรู้ทางการเงินเร่งด่วนรวมทั้งหมด เมื่อพิจารณาจากกลุ่มผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงในเชิงพื้นที่พบว่าจำนวน 885,925 คน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 83.6 อาศัยอยู่นอกเขตอำเภอเมือง ขณะที่ในเขตอำเภอ

“ช่วยสังคม”

GLO
สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล
THE GOVERNMENT LOTTERY OFFICE

สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล กับการนำส่งรายได้รัฐ

สำนักงานสลากฯ นำส่งรายได้แผ่นดิน
เป็นอันดับต้นๆของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจทั้งหมด

โดย เงินนำส่งรายได้แผ่นดิน

ปี 2566

ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2565
ถึงวันที่ 30 กันยายน 2566

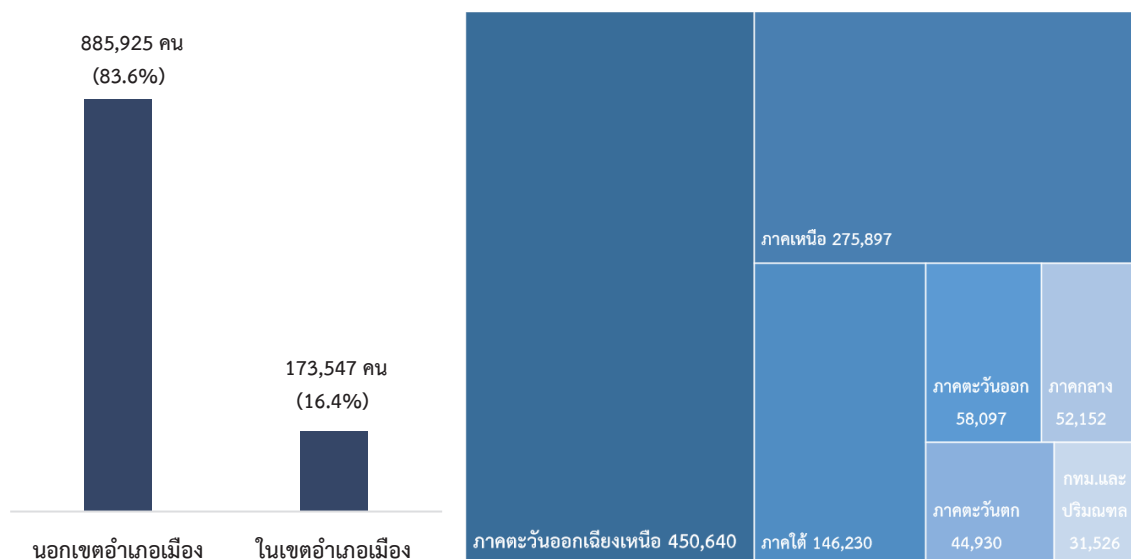
สำนักงานสลากฯ
นำส่งรายได้แผ่นดินมากที่สุด

เป็นอันดับ **1**
เป็นจำนวน **48,550.83** ล้านบาท

เมืองมีจำนวนผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงจำนวน 173,547 คน หรือคิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 16.4 นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาเป็นรายภูมิภาค พบว่า ผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ดังปรากฏในภาพที่ 4.4

ภาพที่ 4.4 ผลการประเมินจำนวนผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูง จำแนกรายเขตพื้นที่อำเภอเมือง และภูมิภาค

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

จังหวัดที่มีสัดส่วนจำนวนผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงต่อประชากรสูงที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ น่าน (ร้อยละ 3.4) สุโขทัย (ร้อยละ 3.1) พะเยา (ร้อยละ 3.05) แม่ฮ่องสอน (ร้อยละ 3.02) และแพร่ (ร้อยละ 2.99) ตามลำดับ ซึ่งเห็นได้ว่า จังหวัดส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาความยากจน โดยเฉพาะปัญหานี้ในระบบ สำหรับจังหวัดที่มีสัดส่วนจำนวนผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงต่อประชากรต่ำที่สุด 5 อันดับแรก ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง ได้แก่ นนทบุรี (ร้อยละ 0.47) ชลบุรี (ร้อยละ 0.49) สมุทรปราการ (ร้อยละ 0.55) ปทุมธานี (ร้อยละ 0.56) และสมุทรสาคร (ร้อยละ 0.56) ตามลำดับ ดังปรากฏในตาราง 4.3

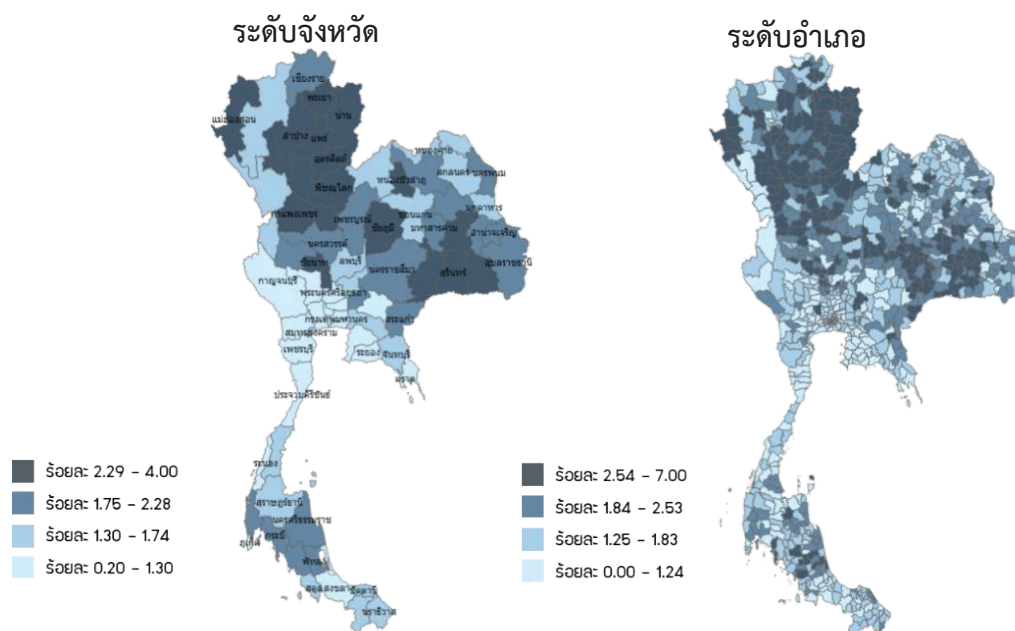
ตาราง 4.3 ผลการประเมินจังหวัดที่มีสัดส่วนผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงต่อประชากรสูงที่สุด และต่ำที่สุด 5 อันดับแรก

	จังหวัด	กลุ่มผู้มีความเปราะบาง ทางการเงินสูง ต่อประชากร (ร้อยละ)	จำนวนผู้มีความเปราะบาง ทางการเงินสูง (คน)
5 อันดับ ที่มีสัดส่วน สูงที่สุด	1. น่าน	3.4	16,055
	2. สุโขทัย	3.1	18,212
	3. พะเยา	3.05	14,060
	4. แม่ฮ่องสอน	3.02	8,661
	5. แพร่	2.99	12,915
5 อันดับ ที่มีสัดส่วน ต่ำที่สุด	1. นนทบุรี	0.47	6,084
	2. ชลบุรี	0.49	7,768
	3. สมุทรปราการ	0.55	7,467
	4. ปทุมธานี	0.56	6,672
	5. สมุทรสาคร	0.56	3,314
รวมทั้งหมด		1.6	1,059,472

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

เมื่อพิจารณาแผนที่แสดงสัดส่วนจำนวนผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงต่อประชากรรายอำเภอ (928 เขต/อำเภอ) และจังหวัด (77 จังหวัด) ดังภาพที่ 4.5 พบว่า เขตอำเภอในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงจำนวนมาก เช่น บุรีรัมย์ (อำเภอพลับพลาชัย บ้านด่าน บ้านใหม่ไชยพจน์ ฯลฯ) ขอนแก่น (อำเภอแวงน้อย บ้านแฮด เวียงเก่า ฯลฯ) และสุรินทร์ (อำเภอพนมดงรัก โนนนารายณ์ รัตนบุรี กาบเชิง ฯลฯ) เป็นต้น และเขตอำเภอในพื้นที่ภาคเหนือ เช่น น่าน (อำเภอเวียงสา ปัว นาน้อย ฯลฯ) สุโขทัย (อำเภอคีรีมาศ กงไกรลาศ ท่งเสด็จ ฯลฯ) แม่ฮ่องสอน (อำเภอแม่ลาน้อย แม่สะเรียง ขุนยวม ฯลฯ) ตาก (อำเภอสامเภา บ้านตาก วังเจ้า ฯลฯ) เป็นต้น เช่นเดียวกับเขตอำเภอในพื้นที่ภาคใต้ เช่น สุราษฎร์ธานี (อำเภอบ้านนาสาร ฯลฯ) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เขตอำเภอในพื้นที่ภาคกลาง โดยเฉพาะพื้นที่เขต/อำเภอ ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมถึงพื้นที่ EEC และเมืองเศรษฐกิจสำคัญของประเทศ มีผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงจำนวนน้อยกว่าพื้นที่อื่น ๆ เช่น นนทบุรี (อำเภอบางใหญ่ บางบัวทอง เมืองนนทบุรี ฯลฯ) ชลบุรี (อำเภอสัตหีบ ศรีราชา เมืองชลบุรี พานทอง ฯลฯ) ปทุมธานี (อำเภอคลองหลวง ลาดหลุมแก้ว เมืองปทุมธานี ฯลฯ) ระยอง (อำเภอปลวกแดง เมืองระยอง และนิคมพัฒนา ฯลฯ) ภูเก็ต (อำเภอถลาง กะทู้ ฯลฯ) เป็นต้น

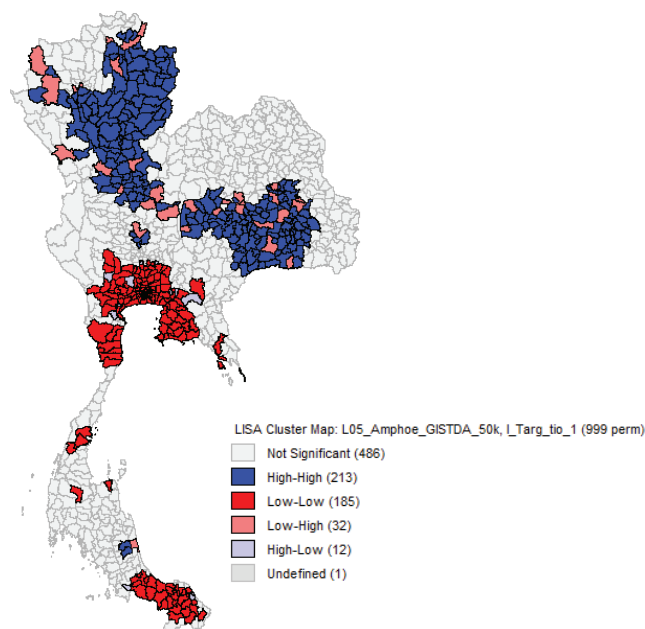
ภาพที่ 4.5 ผลการประเมินสัดส่วนจำนวนผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงต่อประชากร รายอำเภอและจังหวัด

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

จากการวิเคราะห์ Cluster Analysis โดยอาศัยวิธี Local Indicators of Spatial Association (LISA) ดังภาพที่ 4.6 พบว่า พื้นที่อำเภอส่วนใหญ่ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลางของประเทศ รวมทั้ง ชุมพร มีความสัมพันธ์แบบ High-High เหมือนกัน แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองและอำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนของผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงสูงไปด้วยกัน ขณะที่พื้นที่บางส่วนของภาคกลาง ภาคตะวันตก และภาคใต้ มีความสัมพันธ์แบบ Low-Low เหมือนกัน แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองและอำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนของผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงต่ำไปด้วยกัน นอกจากนี้ พื้นที่บางส่วนของภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง มีความสัมพันธ์แบบ Low-High แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองมีสัดส่วนของผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงต่ำ ขณะที่อำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนของผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงสูง และพื้นที่บางส่วนของภาคกลาง มีความสัมพันธ์แบบ High-Low แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองมีสัดส่วนของผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงสูง ขณะที่อำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนของผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงต่ำ ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นถึงความชัดเจนของความสัมพันธ์เชิงพื้นที่แบบคลัสเตอร์ กล่าวคือจำนวนผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงส่วนใหญ่แปรผันตามกัน ดังนั้น จึงสามารถดำเนินนโยบายด้านการพัฒนาทักษะทางการเงินสำหรับกลุ่มผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูง เพื่อตอบสนองต่อสภาพปัญหาทางการเงินที่ประชาชนกำลังเผชิญได้ในเวลาที่เหมาะสม

ภาพที่ 4.6 ความสัมพันธ์ของสัดส่วนผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูงต่อประชากร ระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

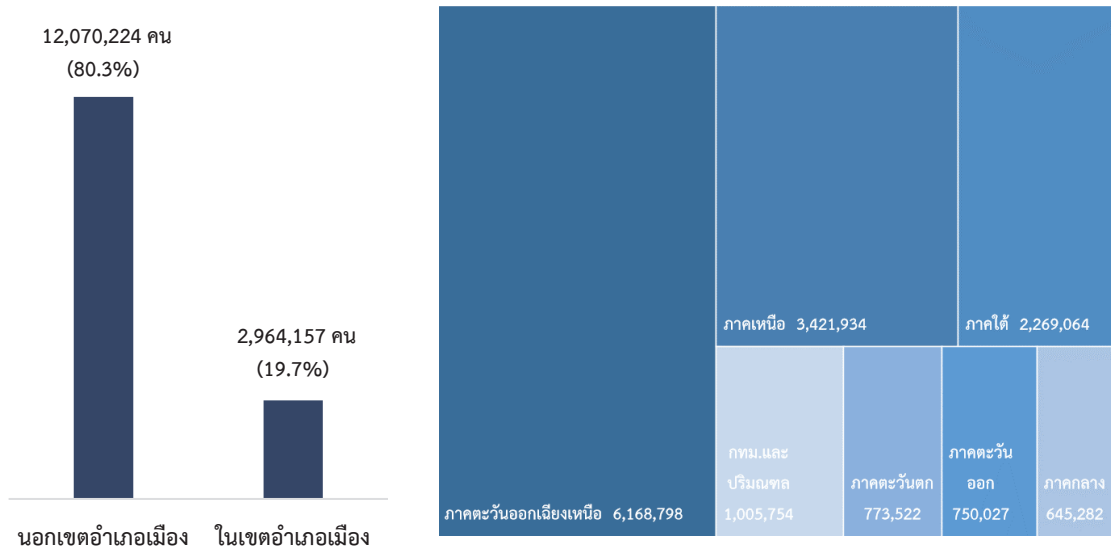
4.1.3 กลุ่มประชาชนระดับฐานราก

ประชาชนระดับฐานราก คือ กลุ่มผู้มีรายได้น้อยหรือแหล่งที่มาของรายได้มีความไม่แน่นอนสูง โดยในการศึกษาครั้งนี้ ประชาชนระดับฐานราก คือ ผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐของกระทรวงการคลัง ซึ่งเป็นผู้ที่มีรายได้ทั้งหมดรวมกันแล้วไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาทต่อปี⁴⁰ โดยประชาชนระดับฐานรากเป็นกลุ่มที่ควรได้รับการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วนเป็นอันดับสองตามแผนปฏิบัติการฯ ทั้งนี้ จากการประมวลผลโดยใช้ฐานข้อมูลโครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐ พบว่า ประชาชนระดับฐานรากมีจำนวนทั้งสิ้น 15,034,381 คน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 22.7 ต่อประชากรทั้งประเทศ และร้อยละ 50.6 ของกลุ่มเป้าหมายที่ควรส่งเสริมความรู้ทางการเงินเร่งด่วนรวมทั้งหมด เมื่อพิจารณาจากกลุ่มประชาชนระดับฐานรากในเชิงพื้นที่

⁴⁰ คุณสมบัติของผู้มีสิทธิลงทะเบียนสมัครบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 1) เป็นผู้มีสัญชาติไทย 2) มีอายุ 18 ปีขึ้นไป 3) ไม่เป็นบุคคลดังต่อไปนี้ ภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช ผู้ต้องขัง ผู้ถูกกักกัน ผู้ต้องกักขัง บุคคลที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ฯ ข้าราชการ พนักงานราชการ พนักงาน ลูกจ้าง เจ้าหน้าที่ หรือผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานของรัฐที่ได้รับ ค่าตอบแทนจากหน่วยงานของรัฐโดยตรง เว้นแต่บุคคลดังกล่าวได้รับค่าตอบแทน ไม่เกิน 100,000 บาทต่อปี (รอบปีปฏิทิน) ผู้รับบำนาญรายเดือน ผู้รับบำนาญปกติ หรือเบี้ยหวัดจากส่วนราชการ 4) รายได้ของผู้ลงทะเบียนไม่เกิน 100,000 บาทต่อคนต่อปีในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง และรายได้เฉลี่ยของครอบครัวของผู้ลงทะเบียนไม่เกิน 100,000 บาทต่อคนต่อปี ในช่วง ระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง 5) ทรัพย์สินทางการเงินของผู้ลงทะเบียนมีมูลค่าไม่เกิน 100,000 บาท ต่อคน และทรัพย์สินทางการเงินเฉลี่ยของครอบครัวของผู้ลงทะเบียนมีมูลค่าไม่เกิน 100,000 บาทต่อคน 6) ไม่มีกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ (ตามเกณฑ์กระทรวงการคลัง) 7) ผู้ลงทะเบียนจะต้องไม่มีบัตรเครดิต ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง และ 8) ผู้ลงทะเบียนต้องไม่มีวงเงินกู้

พบว่าจำนวน 12,070,224 คน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 80.3 อาศัยอยู่นอกเขตอำเภอเมือง ขณะที่ในเขตอำเภอเมืองมีประชาชนระดับฐานรากจำนวน 2,964,157 คน หรือคิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 19.7 นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาเป็นรายภูมิภาค พบว่า กลุ่มประชาชนระดับฐานรากส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ดังปรากฏในภาพที่ 4.7

ภาพที่ 4.7 ผลการประเมินจำนวนประชาชนระดับฐานราก จำแนกรายเขตพื้นที่อำเภอเมือง และภูมิภาค

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

จังหวัดที่มีสัดส่วนจำนวนประชาชนระดับฐานรากต่อประชากรสูงที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ นครราชสีมา (ร้อยละ 39.4) น่าน (ร้อยละ 38.5) ปัตตานี (ร้อยละ 36.9) แม่ฮ่องสอน (ร้อยละ 34.8) และแพร่ (ร้อยละ 34.7) ตามลำดับ จะเห็นได้ว่า จังหวัดส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีเขตติดต่อชายแดนและมีปัญหาความยากจนสูง สำหรับจังหวัดที่มีสัดส่วนจำนวนประชาชนระดับฐานรากต่อประชากรต่ำที่สุด 5 อันดับแรก ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง ได้แก่ กรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 7.8) นนทบุรี (ร้อยละ 8.6) กรุงเทพฯ (ร้อยละ 8.7) ชลบุรี (ร้อยละ 9.7) และสมุทรปราการ (ร้อยละ 9.9) ตามลำดับ ดังปรากฏในตาราง 4.4

เมื่อพิจารณาแผนที่แสดงสัดส่วนจำนวนประชาชนระดับฐานรากต่อประชากรรายอำเภอ (928 เขต/อำเภอ) และจังหวัด (77 จังหวัด) ดังภาพที่ 4.8 พบว่า พื้นที่ภาคเหนือมีประชาชนระดับฐานรากจำนวนมากที่ควรได้รับการส่งเสริมทักษะทางการเงินเร่งด่วน โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอของจังหวัดภาคเหนือตอนบน เช่น น่าน (อำเภอเฉลิมพระเกียรติ บ่อเกลือ แม่จริม นาหมื่น ฯลฯ) เชียงใหม่ (อำเภอมก๋อย กัลยาณิวัฒนา แม่แจ่ม ฮอด ดอยเต่า ฯลฯ) แม่ฮ่องสอน (อำเภอแม่ลาน้อย แม่สะเรียง ขุนยวม ฯลฯ) ลำพูน (อำเภอทุ่งหัวช้าง บ้านโฮ้ง ลี้ ฯลฯ) เป็นต้น เช่นเดียวกับพื้นที่อำเภอของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีประชาชนระดับฐานรากจำนวนมาก เช่น เลย (อำเภอนาแห้ว ภูหลวง ด่านซ้าย ฯลฯ) สกลนคร (อำเภอกุดบาก โคกศรีสุพรรณ

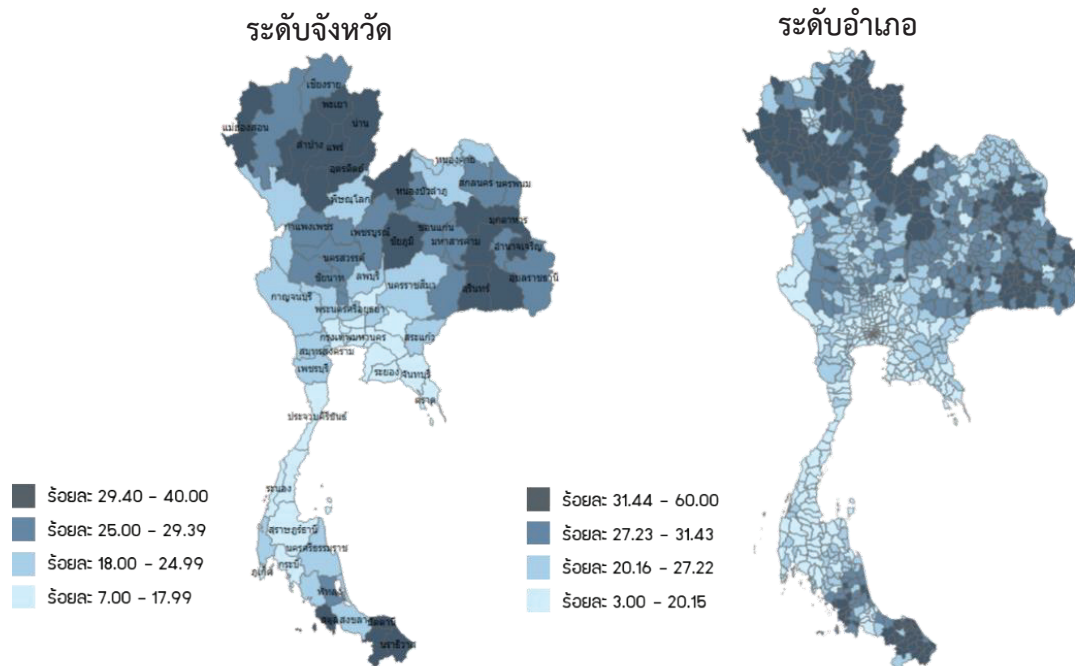
เต่างอย ฯลฯ) ศรีสะเกษ (อำเภอศรีรัตนะ ยางชุมน้อย น้ำเกลี้ยง ฯลฯ) เป็นต้น รวมถึงพื้นที่ภาคใต้ โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอที่มีอาณาเขตติดชายแดน เช่น นราธิวาส (อำเภอจะแนะ ยี่งอ ศรีสาคร บาเจาะ ฯลฯ) ยะลา (อำเภอกรงปินัง รามัน กาบัง ฯลฯ) ปัตตานี (อำเภอยะหริ่ง กะพ้อ มายอ ฯลฯ) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม พื้นที่ภาคกลาง โดยเฉพาะพื้นที่เขต/อำเภอในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมถึงพื้นที่โครงการ EEC และหัวเมืองเศรษฐกิจสำคัญของประเทศ มีกลุ่มเป้าหมายจำนวนน้อยกว่าพื้นที่อื่น ๆ นำโดยกรุงเทพมหานคร (เขตบางรัก วัฒนา พญาไท บึงกุ่ม สัมพันธวงศ์ ฯลฯ) ชลบุรี (อำเภอศรีราชา เมืองชลบุรี สัตหีบ ฯลฯ) นนทบุรี (อำเภอบางกรวย ปากเกร็ด เมืองนนทบุรี บางใหญ่ ฯลฯ) ระยอง (อำเภอปลวกแดง เมืองระยอง นิคมพัฒนา ฯลฯ) ภูเก็ต (อำเภอเมือง กะทู้ ฯลฯ) สุราษฎร์ธานี (อำเภอเกาะพะงัน เกาะสมุย ฯลฯ) เป็นต้น

ตาราง 4.4 ผลการประเมินจังหวัดที่มีสัดส่วนประชาชนระดับฐานรากต่อประชากรสูงที่สุดและต่ำที่สุด 5 อันดับแรก

	จังหวัด	กลุ่มประชาชนระดับฐานราก ต่อประชากร (ร้อยละ)	จำนวนประชาชน ระดับฐานราก (คน)
5 อันดับที่มี สัดส่วนสูงที่สุด	1. นราธิวาส	39.4	321,106
	2. น่าน	38.5	182,748
	3. ปัตตานี	36.9	270,540
	4. แม่ฮ่องสอน	34.8	99,927
	5. แพร่	34.7	149,380
5 อันดับที่มี สัดส่วนต่ำที่สุด	1. กรุงเทพมหานคร	7.8	429,127
	2. นนทบุรี	8.6	111,793
	3. ภูเก็ต	8.7	36,411
	4. ชลบุรี	9.7	155,049
	5. สมุทรปราการ	9.9	134,730
รวมทั้งหมด		22.7	15,034,381

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

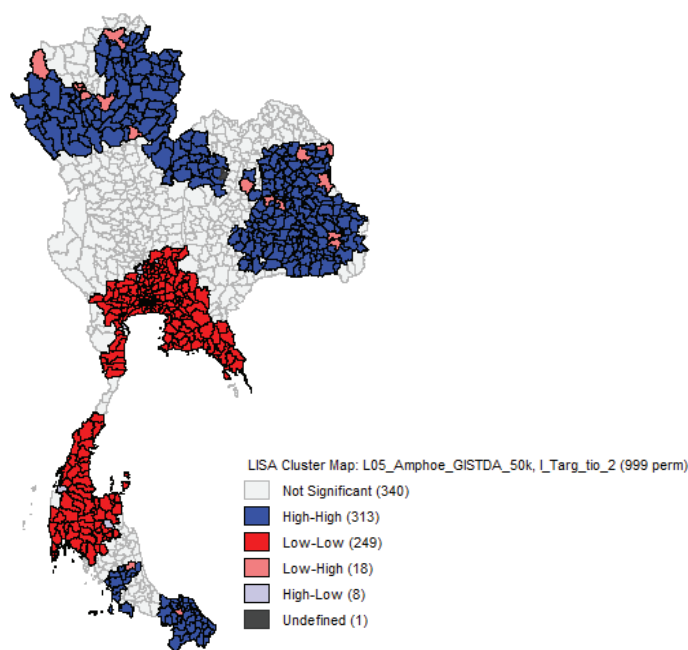
ภาพที่ 4.8 สัดส่วนจำนวนประชาชนระดับฐานรากต่อประชากร รายอำเภอและจังหวัด

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

จากการวิเคราะห์ Cluster Analysis โดยอาศัยวิธี Local Indicators of Spatial Association (LISA) ดังภาพที่ 4.9 ความสัมพันธ์ของสัดส่วนประชาชนระดับฐานรากต่อประชากร ระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง ผลการวิเคราะห์ พบว่า พื้นที่อำเภอส่วนใหญ่ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความสัมพันธ์แบบ High-High เหมือนกัน แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเอง และอำเภอข้างเคียง มีสัดส่วนประชาชนระดับฐานรากสูงไปด้วยกัน ขณะที่พื้นที่บางส่วนของภาคกลางตอนล่าง ภาคตะวันออก และภาคตะวันตก มีความสัมพันธ์แบบ Low-Low เหมือนกัน แสดงถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองและอำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนประชาชนระดับฐานรากต่ำไปด้วยกัน นอกจากนี้ พื้นที่บางส่วนของภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสัมพันธ์แบบ Low-High แสดงถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองมีสัดส่วนประชาชนระดับฐานรากต่ำ ขณะที่อำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนประชาชนระดับฐานรากสูง และพื้นที่บางส่วนของภาคกลาง และภาคใต้ มีความสัมพันธ์แบบ High-Low แสดงถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองมีสัดส่วนประชาชนระดับฐานรากสูง ขณะที่อำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนประชาชนระดับฐานรากต่ำ ผลการวิเคราะห์ ชี้ให้เห็นถึงความชัดเจนของความสัมพันธ์เชิงพื้นที่แบบคลัสเตอร์ กล่าวคือสัดส่วนประชาชนระดับฐานรากส่วนใหญ่แปรผันตามกัน ดังนั้น จึงสามารถดำเนินนโยบายด้านการพัฒนาทักษะทางการเงินสำหรับกลุ่มประชาชนระดับฐานราก เพื่อตอบสนองต่อสภาพปัญหาทางการเงินที่ประชาชนกำลังเผชิญได้ในเวลาที่เหมาะสม

ภาพที่ 4.9 ความสัมพันธ์ของสัดส่วนประชาชนระดับฐานรากต่อประชากร ระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง

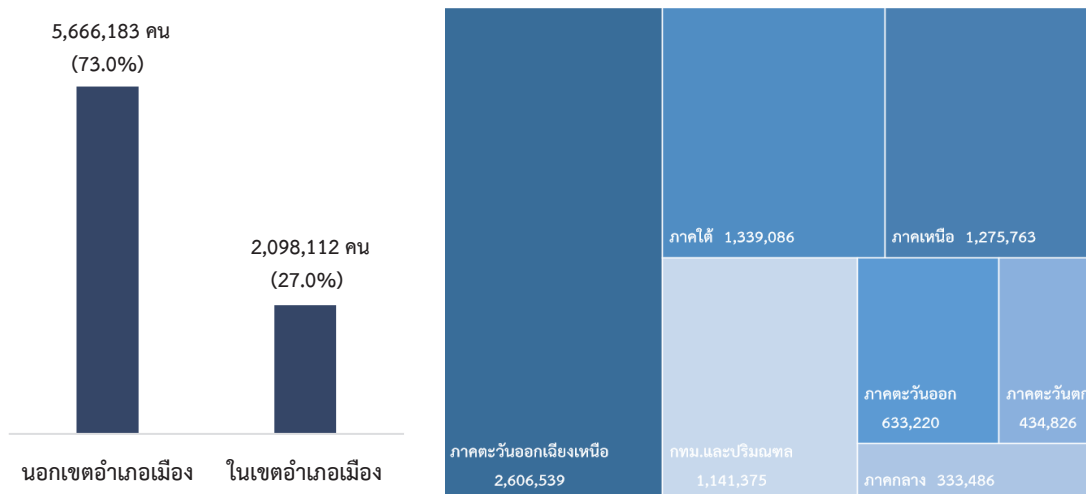

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

4.1.4 กลุ่มเด็กและเยาวชน

เด็กและเยาวชน คือ กลุ่มผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 7-18 ปี โดยเป็นกลุ่มที่จำเป็นต้องได้รับการเสริมสร้างทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วน เนื่องจากเป็นทักษะชีวิตที่มีความสำคัญและถูกจัดเป็นหนึ่งในทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ทั้งนี้ จากการประมวลผลโดยใช้ข้อมูลสถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร์ พบว่า เด็กและเยาวชน มีจำนวนทั้งสิ้น 7,764,295 คน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 11.7 ต่อประชากรทั้งประเทศ และร้อยละ 26.1 ของกลุ่มเป้าหมายที่ควรส่งเสริมความรู้ทางการเงินเร่งด่วนรวมทั้งหมด เมื่อพิจารณากลุ่มเด็กและเยาวชนในเชิงพื้นที่ พบว่าจำนวน 5,666,183 คน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 73.0 อาศัยอยู่นอกเขตอำเภอเมือง ขณะที่ในเขตอำเภอเมือง มีเด็กและเยาวชน จำนวนทั้งสิ้น 2,098,112 คน หรือคิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 27.0 นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาเป็นรายภูมิภาค พบว่า เด็กและเยาวชนที่ควรได้รับการส่งเสริมทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วนส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และภาคเหนือ ดังปรากฏในภาพที่ 4.10

ภาพที่ 4.10 จำนวนเด็กและเยาวชน จำแนกรายเขตพื้นที่อำเภอเมือง และภูมิภาค

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

จังหวัดที่มีสัดส่วนจำนวนเด็กและเยาวชนต่อประชากรสูงที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ ปัตตานี (ร้อยละ 17.2) ยะลา (ร้อยละ 17.0) นราธิวาส (ร้อยละ 16.8) สตูล (ร้อยละ 15.6) และกระบี่ (ร้อยละ 15.4) ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ในภาคใต้และมีเขตติดต่อชายแดน สำหรับจังหวัดที่มีสัดส่วนจำนวนเด็กและเยาวชนต่อประชากรต่ำที่สุด 5 อันดับแรก ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ในภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดลำปาง (ร้อยละ 8.7)แพร่ (ร้อยละ 9.1) ลำพูน (ร้อยละ 9.2) พะเยา (ร้อยละ 9.4) และเชียงใหม่ (ร้อยละ 9.8) ตามลำดับ ดังปรากฏในตาราง 4.5

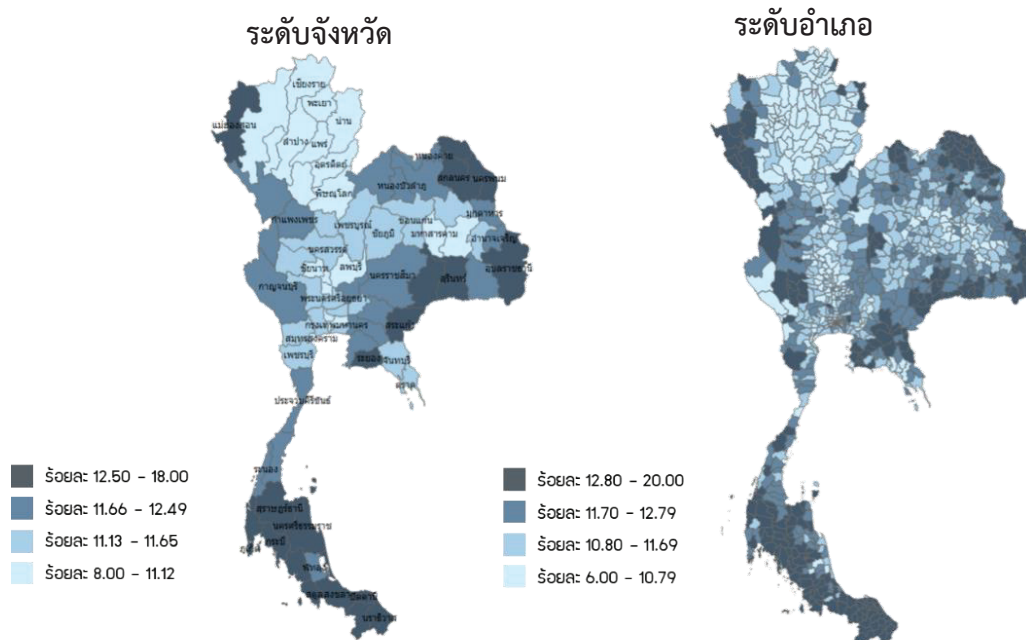
เมื่อพิจารณาแผนที่แสดงสัดส่วนจำนวนเด็กและเยาวชนต่อประชากรรายอำเภอ (928 เขต/อำเภอ) และจังหวัด (77 จังหวัด) ดังภาพที่ 4.11 สัดส่วนจำนวนเด็กและเยาวชนต่อประชากร รายอำเภอและจังหวัด พบว่า พื้นที่ภาคใต้มีเด็กและเยาวชนจำนวนมาก โดยเฉพาะเขตอำเภอของจังหวัดที่ติดชายแดน เช่น นราธิวาส (อำเภอจะแนะ รือเสาะ ศรีสาคร เจาะไอร้อง ฯลฯ) ยะลา (อำเภอกรงปินัง ยะหา บ้านนังสตา กาบัง ฯลฯ) ปัตตานี (อำเภอทุ่งยางแดง กะพ้อ ยะหริ่ง มายอ ฯลฯ) เป็นต้น รวมถึงเขตอำเภอในพื้นที่ฝั่งทะเลอันดามัน เช่น สตูล (อำเภอท่าแพ มะนัง ควนโดน ฯลฯ) กระบี่ (อำเภอเมือง เกาะลันตา คลองท่อม ฯลฯ) และภูเก็ต (อำเภอเมือง) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม พื้นที่ภาคเหนือมีกลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชนจำนวนน้อยกว่าพื้นที่อื่น ๆ เช่น เชียงใหม่ (อำเภอเวียงแหง ดอยหล่อ สันป่าตอง ฯลฯ) พะเยา (อำเภอแม่ใจ ภูกามยาว ดอกคำใต้ ฯลฯ) ลำพูน (อำเภอป่าซาง เวียงหนองล่อง บ้านธิ ฯลฯ)แพร่ (อำเภอสูงเม่น หนองม่วงไข่ สอง ฯลฯ) ลำปาง (อำเภอแม่ทะ เสริมงาม ห้างฉัตร ฯลฯ) เป็นต้น เช่นเดียวกับเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร เช่น เขตบางรัก สัมพันธวงศ์ ป้อมปราบศัตรูพ่าย ดุสิต วัฒนา ราชเทวี บางกอกน้อย เป็นต้น

ตาราง 4.5 จังหวัดที่มีสัดส่วนเด็กและเยาวชนต่อประชากรสูงสุดและต่ำที่สุด 5 อันดับแรก

	จังหวัด	กลุ่มเด็กและเยาวชนต่อประชากร (ร้อยละ)	จำนวนเด็กและเยาวชน (คน)
5 อันดับที่มีสัดส่วนสูงสุด	1. ปัตตานี	17.2	126,278
	2. ยะลา	17.0	92,777
	3. นราธิวาส	16.8	136,695
	4. สตูล	15.6	50,826
	5. กระบี่	15.4	74,019
5 อันดับต่ำที่สุด	1. ลำปาง	8.7	62,245
	2.แพร่	9.1	39,031
	3. ลำพูน	9.2	36,830
	4. พะเยา	9.4	43,422
	5. เชียงใหม่	9.8	176,221
รวมทั้งหมด		11.7	7,764,295

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

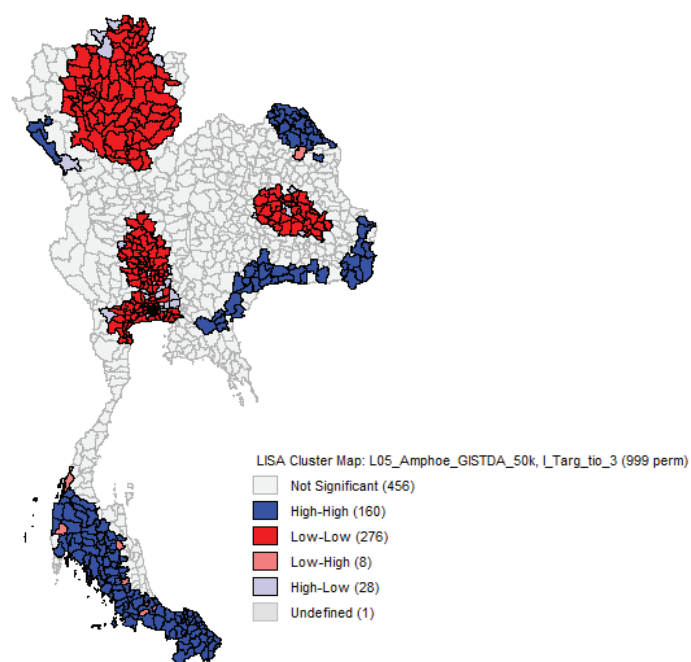
ภาพที่ 4.11 สัดส่วนจำนวนเด็กและเยาวชนต่อประชากร รายอำเภอและจังหวัด

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

จากการวิเคราะห์ Cluster Analysis โดยอาศัยวิธี Local Indicators of Spatial Association (LISA) ดังภาพที่ 4.12 ผลการวิเคราะห์ พบว่า พื้นที่อำเภอบางส่วนในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ของประเทศไทยมีความสัมพันธ์แบบ High-High เหมือนกัน แสดงถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเอง และอำเภอข้างเคียง มีสัดส่วนเด็กและเยาวชนสูงไปด้วยกัน ขณะที่พื้นที่บางส่วนของภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความสัมพันธ์แบบ Low-Low เหมือนกัน แสดงถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองและอำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนเด็กและเยาวชนต่ำไปด้วยกัน นอกจากนี้ พื้นที่บางส่วนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีความสัมพันธ์แบบ Low-High แสดงถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองมีสัดส่วนเด็กและเยาวชนต่ำ ขณะที่อำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนเด็กและเยาวชนสูง และพื้นที่บางส่วนของภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีความสัมพันธ์แบบ High-Low แสดงถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองมีสัดส่วนเด็กและเยาวชนสูง ขณะที่อำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนเด็กและเยาวชนต่ำ ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นถึงความชัดเจนของความสัมพันธ์เชิงพื้นที่แบบคลัสเตอร์ กล่าวคือสัดส่วนเด็กและเยาวชนต่อประชากรส่วนใหญ่ความแปรผันตามกัน ดังนั้น จึงสามารถดำเนินนโยบายด้านการพัฒนาทักษะทางการเงินสำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชน เพื่อตอบสนองต่อสภาพปัญหาทางการเงินที่ประชาชนกำลังเผชิญได้ในเวลาที่เหมาะสม

ภาพที่ 4.12 ความสัมพันธ์ของสัดส่วนเด็กและเยาวชนต่อประชากร ระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง

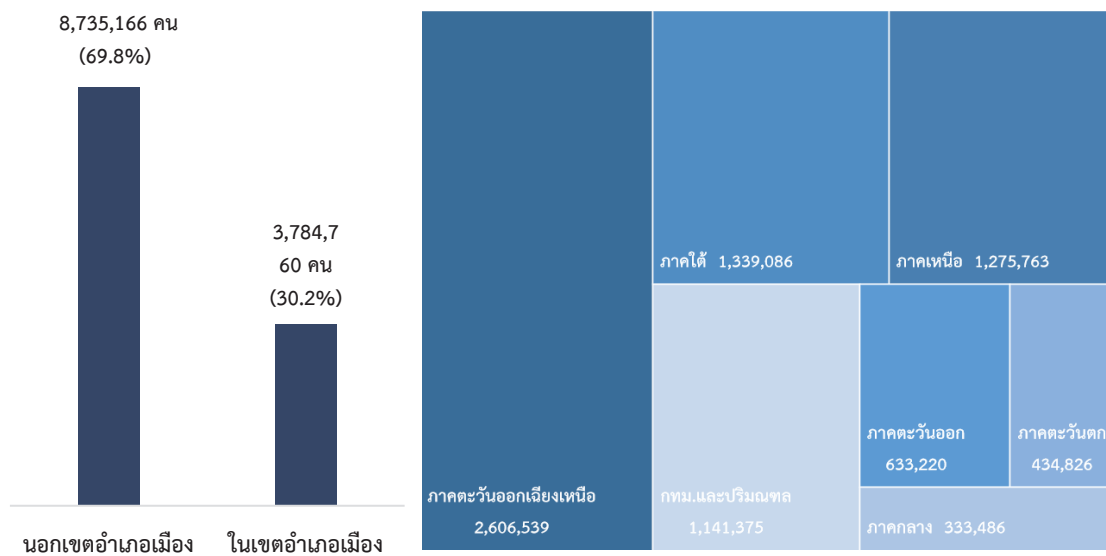

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

4.1.5 กลุ่มผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุ

ผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุ คือ กลุ่มผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นวัยที่ต้องเผชิญความท้าทายจากการบริหารจัดการการเงินหรือทรัพย์สินที่มีจำกัดให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตตลอดชีวิต เนื่องจากขาดรายได้หรือรายได้ลดลงจากการพ้นวัยทำงาน ทำให้จำเป็นต้องได้รับการเสริมสร้างทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วน ทั้งนี้ จากการประมวลผลจากข้อมูลสถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร พบว่า ผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุมีจำนวนทั้งสิ้น 12,519,926 คน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 18.9 ต่อประชากรทั้งประเทศ และร้อยละ 42.1 ของกลุ่มเป้าหมายที่ควรส่งเสริมความรู้ทางการเงินเร่งด่วนรวมทั้งหมด เมื่อพิจารณากลุ่มผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุในเชิงพื้นที่ พบว่า 8,735,166 คน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 69.8 อาศัยอยู่นอกเขตอำเภอเมือง ขณะที่ในเขตอำเภอเมือง มีผู้สูงอายุและผู้เกษียณอายุ จำนวนทั้งสิ้น 3,784,760 คน หรือคิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 30.2 นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาเป็นรายภูมิภาค พบว่า มีผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุที่ควรได้รับการส่งเสริมทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วนส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และภาคเหนือ ดังปรากฏในภาพที่ 4.13

ภาพที่ 4.13 จำนวนผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุ จำแนกรายเขตพื้นที่อำเภอเมือง และภูมิภาค

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

จังหวัดที่มีสัดส่วนจำนวนผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุต่อประชากรสูงสุด 5 อันดับแรก ได้แก่ ลำปาง (ร้อยละ 26.6) แพร่ (ร้อยละ 26.2) ลำพูน (ร้อยละ 26.1) สิงห์บุรี (ร้อยละ 26.0) และชัยนาท (ร้อยละ 24.9) ตามลำดับ จะเห็นได้ว่า จังหวัดส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ในภาคเหนือและภาคกลาง สำหรับจังหวัดที่มีสัดส่วนจำนวนผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุต่อประชากรต่ำที่สุด 5 อันดับแรก ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ในภาคใต้ ได้แก่ นราธิวาส

(ร้อยละ 12.3) ตาก (ร้อยละ 12.5) ปัตตานี (ร้อยละ 12.6) ยะลา (ร้อยละ 12.8) และภูเก็ต (ร้อยละ 12.9) ตามลำดับ ดังปรากฏในตาราง 4.6

ตาราง 4.6 จังหวัดที่มีสัดส่วนผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุต่อประชากรสูงที่สุดและต่ำที่สุด 5 อันดับแรก

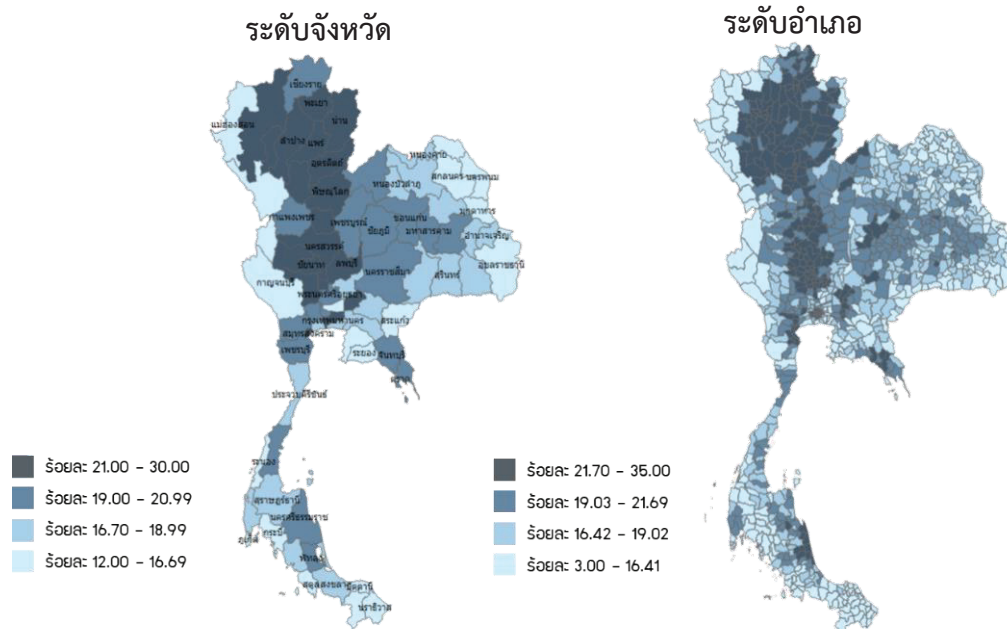
	จังหวัด	กลุ่มผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุ ต่อประชากร (ร้อยละ)	จำนวนผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุ (คน)
5 อันดับที่มีสัดส่วน สูงที่สุด	1. ลำปาง	26.6	191,353
	2. แพร่	26.2	112,911
	3. ลำพูน	26.1	104,362
	4. สิงห์บุรี	26.0	52,853
	5. ชัยนาท	24.9	79,344
5 อันดับที่มีสัดส่วน ต่ำที่สุด	1. นราธิวาส	12.3	100,054
	2. ตาก	12.5	85,633
	3. ปัตตานี	12.6	92,398
	4. ยะลา	12.8	69,994
	5. ภูเก็ต	12.9	53,744
รวมทั้งหมด		18.9	12,519,926

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

เมื่อพิจารณาแผนที่แสดงสัดส่วนจำนวนผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุต่อประชากรรายอำเภอ (928 เขต/อำเภอ) และจังหวัด (77 จังหวัด) ดังภาพที่ 4.14 พบว่า พื้นที่ตอนเหนือมีผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุจำนวนมากที่ควรได้รับการส่งเสริมทักษะทางการเงินเร่งด่วน เช่น ลำพูน (อำเภอป่าซาง เวียงหนองล่อง บ้านโฮ้ง ฯลฯ) ลำปาง (อำเภอแม่ทะ แม่พริก เกาะคา ฯลฯ) แพร่ (อำเภอเมือง สูงเม่น หนองม่วงไข่ ฯลฯ) เป็นต้น เช่นเดียวกับเขตอำเภอของพื้นที่ภาคกลางของประเทศที่มีผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุจำนวนมาก เช่น สิงห์บุรี (อำเภอบางระจัน อินทร์บุรี พรหมบุรี ฯลฯ) ชัยนาท (อำเภอสรรพยา มโนรมย์ สรรคบุรี ฯลฯ) และอ่างทอง (อำเภอวิเศษชัยชาญ โพธิ์ทอง ป่าโมก ฯลฯ) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม พื้นที่ภาคกลางและภาคใต้ ส่วนใหญ่มีผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุน้อยกว่าพื้นที่อื่น ๆ โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอในจังหวัดที่มีอาณาเขตติดชายแดน เช่น ยะลา (อำเภอกรงปินัง กาบัง ยะหา ฯลฯ) ปัตตานี (อำเภอทุ่งยางแดง หนองจิก มายอ ฯลฯ) ตาก (อำเภออุ้มผาง ท่าสองยาง พบพระ ฯลฯ) นราธิวาส (อำเภอศรีสาคร รือเสาะ จะแนะ ฯลฯ) แม่ฮ่องสอน (อำเภอเมือง ปางมะผ้า สบเมย ฯลฯ) เป็นต้น รวมถึงพื้นที่โครงการ EEC โดยเฉพาะอำเภอในระยอง (ได้แก่ อำเภอปลวกแดง นิคมพัฒนา) ชลบุรี (ได้แก่ อำเภอศรีราชา บางละมุง) เนื่องจากพื้นที่ EEC มีประชากรวัยแรงงานค่อนข้างมากตามความต้องการ

ของผู้ประกอบการในสาขาการผลิตอุตสาหกรรมและบริการเป็นสำคัญ ทำให้จำนวนผู้สูงอายุและผู้เกษียณอายุในพื้นที่มีน้อย

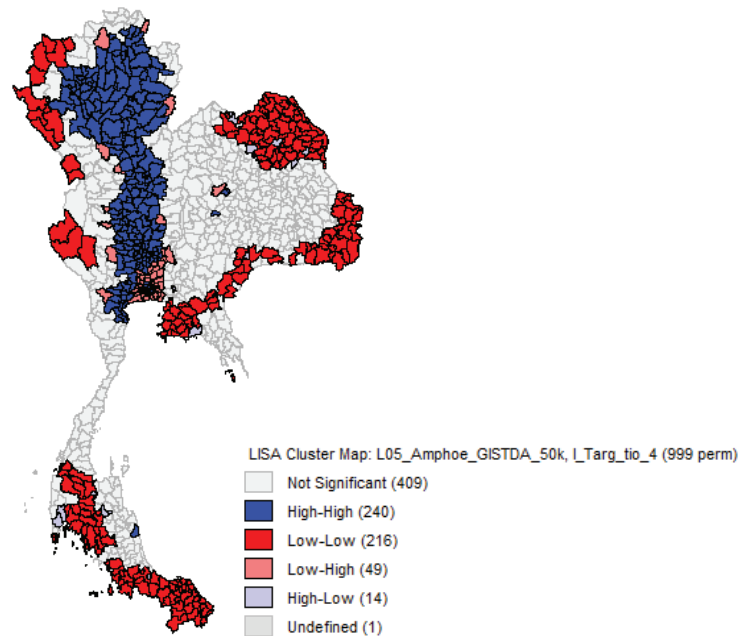
ภาพที่ 4.14 สัดส่วนจำนวนผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุต่อประชากร รายอำเภอและจังหวัด

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

จากการวิเคราะห์ Cluster Analysis โดยอาศัยวิธี Local Indicators of Spatial Association (LISA) ดังภาพที่ 4.15 พบว่า พื้นที่อำเภอบางส่วนในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันตกมี**ความสัมพันธ์แบบ High-High** เหมือนกัน แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองและอำเภอข้างเคียงมีระดับสัดส่วนผู้สูงอายุและผู้เกษียณอายุสูงไปด้วยกัน ขณะที่พื้นที่บางส่วนของภาคเหนือ ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มี**ความสัมพันธ์แบบ Low-Low** เหมือนกัน แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองและอำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนผู้สูงอายุและผู้เกษียณอายุต่ำไปด้วยกัน นอกจากนี้ พื้นที่บางส่วนของภาคเหนือ ภาคตะวันตก และภาคกลางมี**ความสัมพันธ์แบบ Low-High** แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองมีสัดส่วนผู้สูงอายุและผู้เกษียณอายุต่ำ ขณะที่อำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนผู้สูงอายุและผู้เกษียณอายุสูง และบางส่วนของภาคใต้ และภาคตะวันออกมี**ความสัมพันธ์แบบ High-Low** แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองมีสัดส่วนผู้สูงอายุและผู้เกษียณอายุสูง ขณะที่อำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนผู้สูงอายุและผู้เกษียณอายุต่ำ ผลการวิเคราะห์ ชี้ให้เห็นถึงความชัดเจนของความสัมพันธ์เชิงพื้นที่แบบคลัสเตอร์ กล่าวคือสัดส่วนผู้สูงอายุและผู้เกษียณอายุต่อประชากรส่วนใหญ่แปรผันตามกัน ดังนั้น จึงสามารถดำเนินนโยบายด้านการพัฒนาทักษะทางการเงินสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุและผู้เกษียณอายุ เพื่อตอบสนองต่อสภาพปัญหาทางการเงินที่ผู้สูงอายุและผู้เกษียณอายุกำลังเผชิญได้ในเวลาที่เหมาะสม

ภาพที่ 4.15 ความสัมพันธ์ของสัดส่วนผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุต่อประชากร ระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

4.2 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (Spatial Financial Fundamental Index: SFFI)

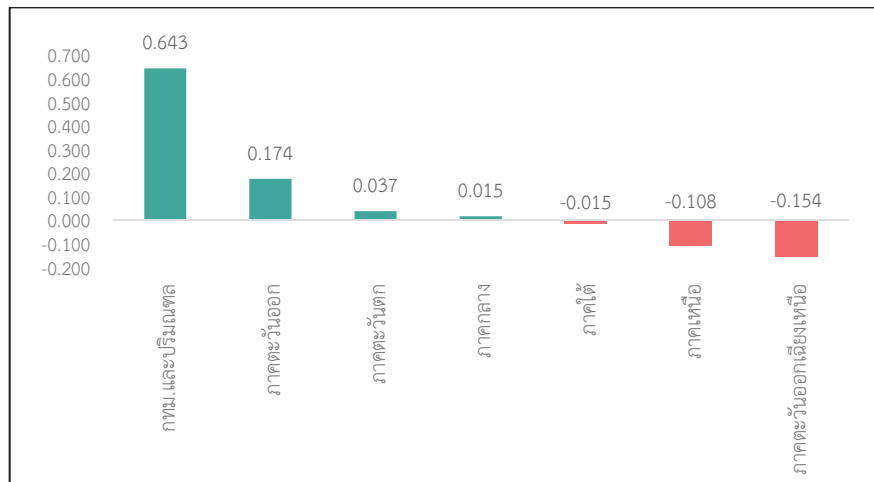
จากการประมวลผลดัชนี SFFI จากฐานข้อมูลทางการเงินระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด รวมทั้งสิ้น 56 รายการ จากแหล่งข้อมูลกว่า 16 หน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน ทำให้ทราบถึงระดับการพัฒนาของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ ครอบคลุมด้านการบริหารจัดการทางการเงิน การออมและการลงทุน และการเข้าถึงบริการทางการเงิน ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดจากการประมวลผลได้ ดังนี้

4.2.1 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ภาพรวม

ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มความพร้อมของปัจจัยทางการเงินภาพรวมในระดับภูมิภาค โดยเป็นการเปรียบเทียบความพร้อมของปัจจัยทางการเงินในแต่ละภาคเพื่อสะท้อนให้เห็นความแตกต่างของระดับการพัฒนาทางการเงินที่เกิดขึ้น ซึ่งเมื่อพิจารณาดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่รายภูมิภาคตามภาพที่ 4.16 พบว่า กรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีระดับความพร้อมของปัจจัยทางการเงินสูงที่สุด โดยมีค่าดัชนีอยู่ที่ 0.643 รองลงมาคือ ภาคตะวันออก ซึ่งมีดัชนีอยู่ที่ 0.174 ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีดัชนีต่ำที่สุดอยู่ที่ -0.154 นอกจากนี้ ภาคใต้และภาคเหนือมีค่าดัชนีอยู่ที่ -0.015 และ -0.108 ตามลำดับต่ำกว่าค่าดัชนีเฉลี่ยทั้งประเทศ จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าภูมิภาคที่มีความพร้อมทางการเงินสูงส่วนใหญ่

เป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางของประเทศ (เมืองหลวง) หรือพื้นที่ที่เป็นเป้าหมายของนโยบายการพัฒนาของภาครัฐ (ภาคตะวันออก) ในขณะที่ภูมิภาคอื่น ๆ ที่อยู่ห่างไกลออกไปมีระดับความพร้อมทางการเงินต่ำกว่าอย่างชัดเจน

ภาพที่ 4.16 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ จำแนกรายภูมิภาค

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

เมื่อพิจารณาดัชนี SFFI เป็นรายจังหวัด พบว่า จังหวัดที่มีดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ภาพรวมสูงที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ กรุงเทพมหานคร (1.808) สมุทรปราการ (0.572) นนทบุรี (0.567) ภูเก็ต (0.556) และชลบุรี (0.529) ตามลำดับ จะเห็นได้ว่า จังหวัดส่วนใหญ่เป็นพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล และเมืองเศรษฐกิจสำคัญของประเทศ สำหรับจังหวัดที่มีดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ภาพรวมต่ำที่สุด 5 อันดับแรก ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดศรีสะเกษ (-0.284) สุรินทร์ (-0.252) ตาก (-0.241) กำแพงเพชร (-0.221) และแม่ฮ่องสอน (-0.210) ตามลำดับ ดังปรากฏตามตาราง 4.7

ตาราง 4.7 จังหวัดที่มีดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่สูงที่สุดและต่ำที่สุด 5 อันดับแรก

	จังหวัด	ดัชนี SFFI
5 อันดับที่มีดัชนีสูงที่สุด	1. กรุงเทพมหานคร	1.808
	2. สมุทรปราการ	0.572
	3. นนทบุรี	0.567
	4. ภูเก็ต	0.556
	5. ชลบุรี	0.529
5 อันดับที่มีดัชนีต่ำที่สุด	1. ศรีสะเกษ	-0.284
	2. สุรินทร์	-0.252
	3. ตาก	-0.241
	4. กำแพงเพชร	-0.221
	5. แม่ฮ่องสอน	-0.210
ค่าเฉลี่ยดัชนีทั้งประเทศ		0.006

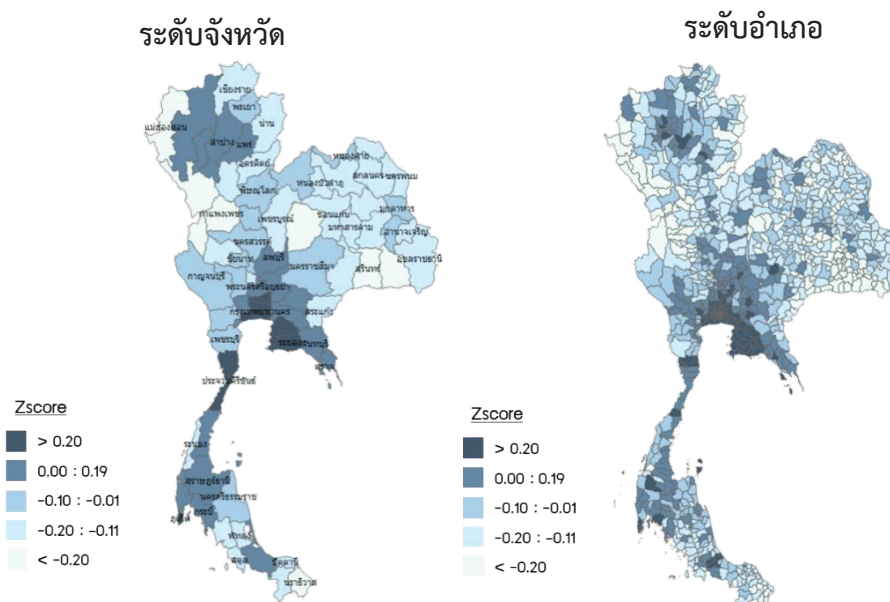
ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

เมื่อพิจารณาแผนที่แสดงดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ภาพรวมรายอำเภอ (928 เขต/อำเภอ) ดังภาพที่ 4.17 พบว่า พื้นที่ตอนกลางของประเทศมีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะพื้นที่เขตอำเภอของจังหวัดในเขตปริมณฑลและหัวเมืองเศรษฐกิจสำคัญของประเทศ นำโดยกรุงเทพมหานคร (เขตปทุมวัน พญาไท พระนคร บางรัก ห้วยขวาง วัฒนา สัมพันธวงศ์ จตุจักร ราชเทวี ฯลฯ) สมุทรปราการ (อำเภอบางพลี บางเสาธง พระสมุทรเจดีย์ ฯลฯ) นนทบุรี (อำเภอเมือง บางกรวย บางใหญ่ ปากเกร็ด ฯลฯ) ตามลำดับ รวมถึงหัวเมืองเศรษฐกิจสำคัญของประเทศ เช่น เชียงใหม่ (อำเภอเมือง) ภูเก็ต (อำเภอกะทู้) ชลบุรี (อำเภอสัตหีบ เกาะสีชัง ฯลฯ) เป็นต้น ขณะที่อำเภอส่วนใหญ่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ศรีสะเกษ (อำเภอพยุห์ ศีลาลาด ชุขันธ์ ฯลฯ) สุรินทร์ (พนมดงรัก สำโรงทาบ กาบเชิง ฯลฯ) เป็นต้น รวมถึงอำเภอในเขตภาคเหนือ โดยเฉพาะบริเวณที่ราบสูง เช่น จังหวัดตาก (อำเภอท่าสองยาง วังเจ้า พบพระ ฯลฯ) แม่ฮ่องสอน (อำเภอแม่สะเรียง สบเมย ปางมะผ้า ฯลฯ) ยังมีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินที่อ่อนแอกว่า ซึ่งยังต้องการได้รับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและความรู้ทางการเงินอย่างเร่งด่วน

จากการวิเคราะห์ Cluster Analysis โดยอาศัยวิธี Local Indicators of Spatial Association (LISA) ดังภาพที่ 4.18 พบว่าพื้นที่อำเภอบางส่วนในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมีความสัมพันธ์แบบ High-High เหมือนกัน แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองและอำเภอข้างเคียงมีระดับสัดส่วนดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ภาพรวมสูงไปด้วยกัน ขณะที่พื้นที่บางส่วนของภาคเหนือ ภาคตะวันตก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีความสัมพันธ์แบบ Low-Low เหมือนกัน แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองและอำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ภาพรวม

ต่ำไปด้วยกัน นอกจากนี้ พื้นที่บางส่วนในภาคเหนือ และภาคกลางมีความสัมพันธ์แบบ High-Low แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองมีสัดส่วนดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ภาพรวมสูง ขณะที่อำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ภาพรวมต่ำ ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นถึงความชัดเจนของความสัมพันธ์เชิงพื้นที่แบบคลัสเตอร์ กล่าวคือประชากรที่มีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ภาพรวมสูงส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่กรุงเทพ และมีความแปรผันตามกัน ดังนั้น การดำเนินนโยบายการพัฒนาทักษะทางการเงินสำหรับประชากรในแต่ละพื้นที่ควรมุ่งเน้นไปที่ภาคอื่น ๆ ที่มีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ภาพรวมต่ำ โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาพที่ 4.17 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ภาพรวม รายอำเภอและจังหวัด

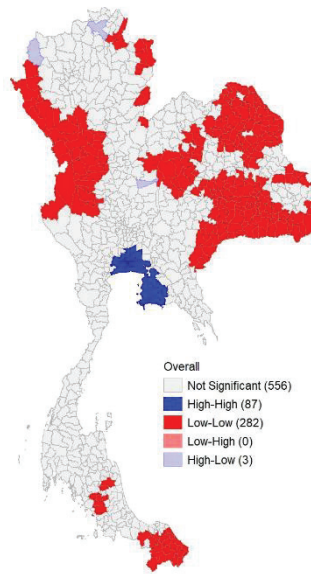
ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

4.2.2 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการบริหารจัดการทางการเงิน

ดัชนี SFFI มิติการบริหารจัดการทางการเงิน ประมวลผลจากตัวชี้วัด 18 รายการ ครอบคลุมตัวชี้วัดด้านรายได้ ค่าใช้จ่าย การเก็บออม และหนี้สิน รวมถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการทำธุรกรรมทางการเงินของประชาชนในพื้นที่ โดยตามภาพที่ 4.19 พบว่า กรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีระดับความพร้อมของปัจจัยทางการเงินสูงที่สุด โดยมีค่าดัชนีอยู่ที่ 0.857 รองลงมา คือ ภาคตะวันออก (0.225) ภาคตะวันตก (0.086) ภาคกลาง (0.076) และภาคใต้ (0.014) ตามลำดับ ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือมีดัชนีต่ำที่สุดอยู่ที่ -0.209 และ -0.139 ตามลำดับ จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ภูมิภาคที่มีความพร้อม

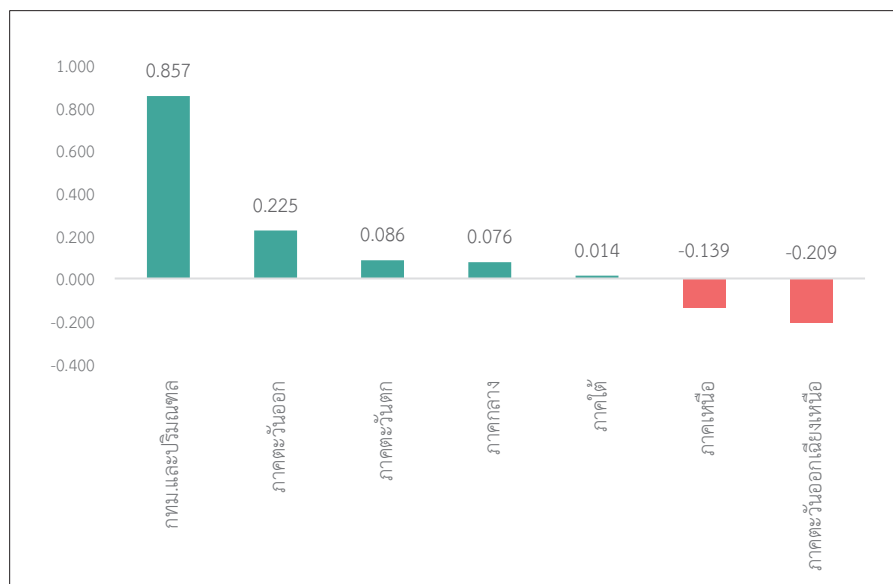
ทางการเงินสูงในด้านการบริหารจัดการทางการเงินส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออกของประเทศ ในขณะที่ภูมิภาคอื่น ๆ ที่อยู่ห่างไกลออกไป ระดับการพัฒนาด้านการบริหารจัดการทางการเงินอยู่ในระดับที่ต่ำกว่า

ภาพที่ 4.18 ความสัมพันธ์ของดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ภาพรวมระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

ภาพที่ 4.19 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการบริหารจัดการทางการเงิน จำแนกรายภูมิภาค

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

จังหวัดที่มีดัชนี SFFI ในมิติการบริหารจัดการทางการเงินสูงสุด 5 อันดับแรก ได้แก่ กรุงเทพมหานคร (1.860) สมุทรปราการ (0.962) นนทบุรี (0.892) ภูเก็ต (0.788) และชลบุรี (0.647) ตามลำดับ จะเห็นได้ว่า จังหวัดส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล และเมืองเศรษฐกิจสำคัญของประเทศ สำหรับจังหวัดที่มีดัชนี SFFI ในมิติการบริหารจัดการทางการเงินต่ำที่สุด 5 อันดับแรก ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ นำโดยจังหวัดสุรินทร์ (-0.421) ศรีสะเกษ (-0.402) แม่ฮ่องสอน (-0.333) อุทัยธานี (-0.323) และชัยภูมิ (-0.323) ตามลำดับ ดังปรากฏรายละเอียดตาราง 4.8

ตาราง 4.8 จังหวัดที่มีดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการบริหารจัดการทางการเงินสูงสุด และต่ำที่สุด 5 อันดับแรก

	จังหวัด	ดัชนี SFFI มิติการบริหารจัดการทางการเงิน
5 อันดับที่มีดัชนีสูงสุด	1. กรุงเทพมหานคร	1.860
	2. สมุทรปราการ	0.962
	3. นนทบุรี	0.892
	4. ภูเก็ต	0.788
	5. ชลบุรี	0.647
5 อันดับที่มีดัชนีต่ำที่สุด	1. สุรินทร์	-0.421
	2. ศรีสะเกษ	-0.402
	3. แม่ฮ่องสอน	-0.333
	4. อุทัยธานี	-0.323
	5. ชัยภูมิ	-0.323
ค่าเฉลี่ยดัชนีทั่วประเทศ		0.020

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

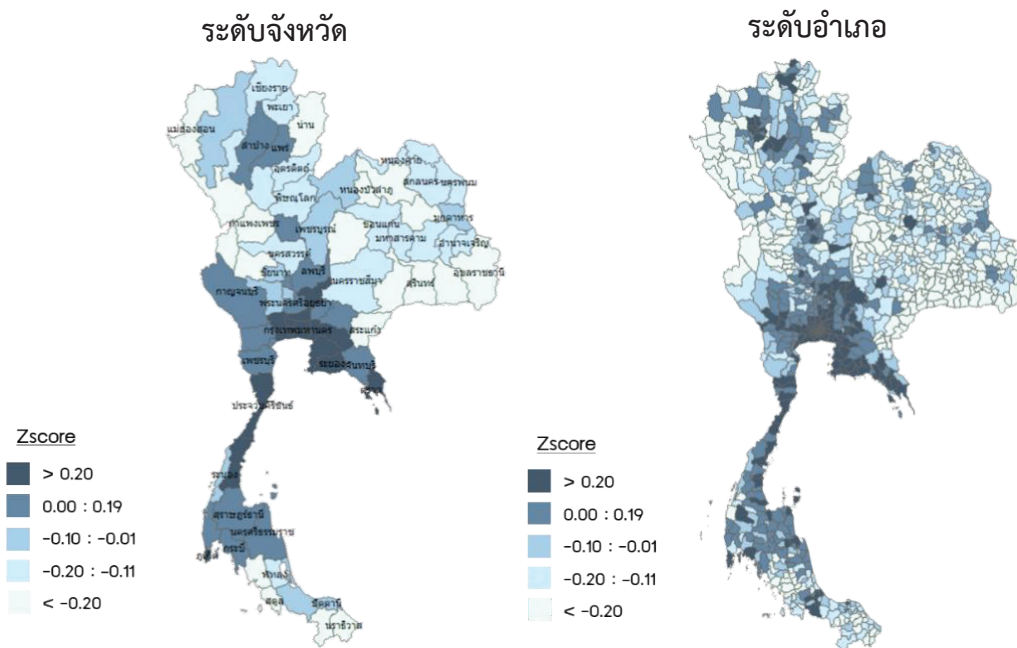
เมื่อพิจารณาแผนที่แสดงดัชนี SFFI มิติการบริหารจัดการทางการเงินรายอำเภอ (928 เขต/อำเภอ) ดังภาพที่ 4.20 พบว่า ประชาชนในพื้นที่ตอนกลางของประเทศไทยมีการบริหารจัดการทางการเงินที่ดีกว่าบริเวณอื่น ๆ โดยเฉพาะพื้นที่เขตอำเภอในเขตปริมณฑลและหัวเมืองเศรษฐกิจสำคัญของประเทศ นำโดยกรุงเทพมหานคร (เขตปทุมวัน พระนคร บางรัก ห้วยขวาง วัฒนา สัมพันธวงศ์ ภูเก็ต ภูเก็ต ภูเก็ต ฯลฯ) สมุทรปราการ (อำเภอเมือง บางพลี บางเสาธง ฯลฯ) นนทบุรี (อำเภอเมือง บางบัวทอง บางใหญ่ ฯลฯ) ตามลำดับ รวมถึงหัวเมืองเศรษฐกิจสำคัญ เช่น เชียงใหม่ (อำเภอเมือง) ภูเก็ต (อำเภอเมือง และกะทู้) ชลบุรี (อำเภอเมือง สัตหีบ ศรีราชา ฯลฯ) เป็นต้น ขณะที่ประชาชนในอำเภอของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือส่วนใหญ่ยังคงมีปัญหาในการบริหารจัดการทางการเงิน ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะจังหวัดสุรินทร์ (อำเภอพนมดงรัก สังขะ จอมพระ ฯลฯ) ศรีสะเกษ (อำเภอพยุห์ ศรีรัตนะ ปรังค์ภู ฯลฯ) แม่ฮ่องสอน (อำเภอแม่สะเรียง และสบเมย) ตาก (อำเภอท่าสองยาง) และชัยภูมิ (อำเภอชัยใหญ่) ตามลำดับ

จากการวิเคราะห์ Cluster Analysis โดยอาศัยวิธี Local Indicators of Spatial Association (LISA) ดังภาพที่ 4.21 ผลการวิเคราะห์พบว่า พื้นที่บางส่วนของภาคกลางมีความสัมพันธ์แบบ High-High เหมือนกัน แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองและอำเภอข้างเคียงมีระดับสัดส่วนดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการบริหารจัดการทางการเงินสูงไปด้วยกัน ขณะที่พื้นที่ส่วนใหญ่ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งบางส่วนของภาคตะวันตก ภาคกลาง และภาคใต้มีความสัมพันธ์แบบ Low-Low เหมือนกัน แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองและอำเภอข้างเคียงมีระดับสัดส่วนดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการบริหารจัดการทางการเงินต่ำไปด้วยกัน นอกจากนี้ บางส่วนในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และตะวันตกมีความสัมพันธ์แบบ High-Low แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองมีสัดส่วนดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการบริหารจัดการทางการเงินสูง ขณะที่อำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการบริหารจัดการทางการเงินต่ำ จากการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นถึงความชัดเจนของความสัมพันธ์เชิงพื้นที่แบบคลัสเตอร์ กล่าวคือประชากรที่มีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการบริหารจัดการทางการเงินสูงส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และมีความแปรผันตามกัน ดังนั้น การดำเนินนโยบายการพัฒนาทักษะทางการเงินด้านการบริหารจัดการทางการเงินไปยังประชากรในแต่ละพื้นที่ ควรมุ่งเน้นไปที่ภาคอื่น ๆ ที่มีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการบริหารจัดการทางการเงินต่ำ โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4.2.3 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการออมและการลงทุน

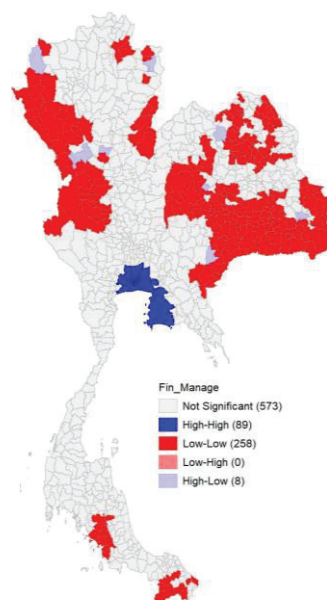
ดัชนี SFFI มิติการออมและการลงทุน ประมวลผลจากตัวชี้วัด 21 รายการ เพื่อบ่งชี้ความสามารถและทักษะด้านการเข้าถึงการลงทุนและการออมอย่างหลากหลาย โดยตามภาพที่ 4.22 พบว่า กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล มีระดับความพร้อมของปัจจัยทางการเงินในมิติการออมและการลงทุนสูงที่สุด โดยมีค่าดัชนีอยู่ที่ 0.708 รองลงมาคือ ภาคตะวันออก (0.192) ขณะที่ภาคตะวันตก (-0.009) ภาคกลาง (-0.017) ภาคใต้ (-0.025) ภาคเหนือ (-0.138) และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (-0.219) มีค่าดัชนีต่ำกว่าค่าเฉลี่ยทั้งประเทศ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนในหลายภูมิภาคมีระดับการออมและการลงทุนในอัตราต่ำ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการขาดความรู้ความเข้าใจในการวางแผนด้านการลงทุนและการออมเงินไว้ในวัยเกษียณ

ภาพที่ 4.20 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการบริหารจัดการทางการเงิน รายอำเภอและจังหวัด

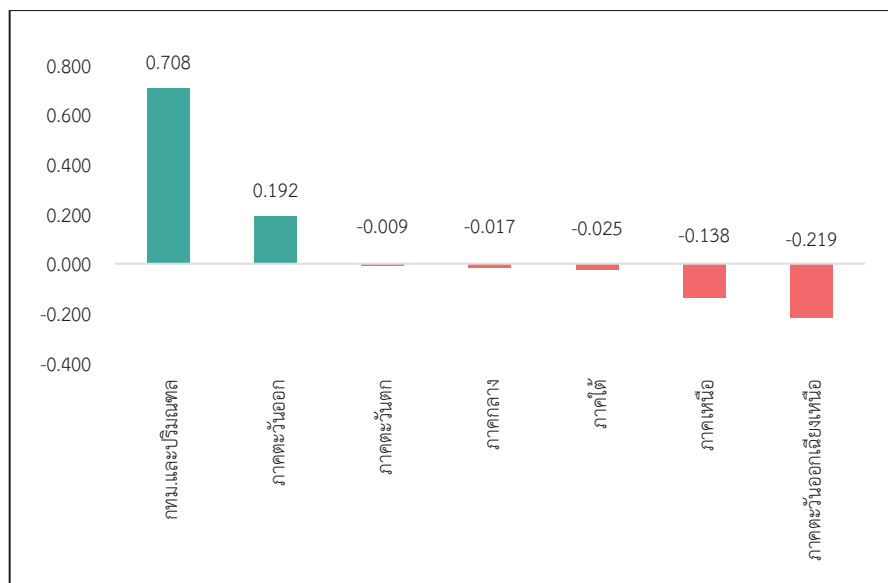
ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

ภาพที่ 4.21 ความสัมพันธ์ของดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการบริหารจัดการทางการเงิน ระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

ภาพที่ 4.22 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการออมและการลงทุน จำแนกรายภูมิภาค

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

จังหวัดที่มีดัชนี SFFI ในมิติการออมและการลงทุนสูงที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ กรุงเทพมหานคร (2.002) ระยอง (0.502) ภูเก็ต (0.642) สมุทรปราการ (0.628) และนนทบุรี (0.613) ตามลำดับ จะเห็นได้ว่า จังหวัดส่วนใหญ่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของประเทศ และหัวเมืองเมืองเศรษฐกิจสำคัญในต่างจังหวัด สำหรับจังหวัดที่มีดัชนี SFFI ในมิติการออมและการลงทุนต่ำที่สุด 5 อันดับแรก ส่วนใหญ่เป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดหนองบัวลำภู (-0.238) ศรีสะเกษ (-0.350) สุรินทร์ (-0.292) ตาก (-0.291) และนครพนม (-0.291) ตามลำดับ ดังปรากฏในตาราง 4.9

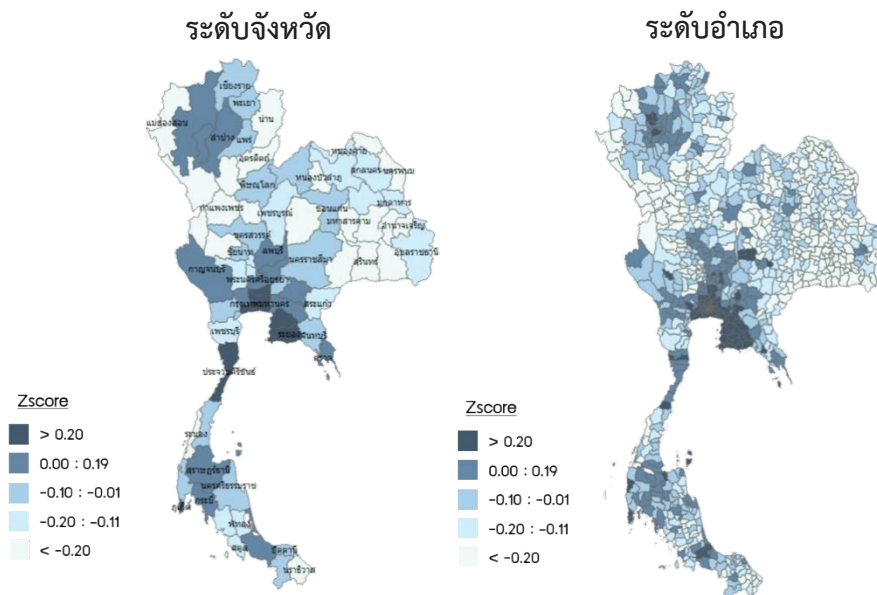
เมื่อพิจารณาแผนที่แสดงดัชนี SFFI มิติการออมและการลงทุนรายอำเภอ (928 เขต/อำเภอ) ดังภาพที่ 4.23 พบว่า ประชาชนในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยมีการวางแผนการออมและการลงทุนที่หลากหลาย และสูงกว่าพื้นที่อื่น ๆ โดยเฉพาะเขตเมืองหลวง อำเภอของหัวเมืองเศรษฐกิจสำคัญและเขตปริมณฑล เช่น กรุงเทพมหานคร (เขตปทุมวัน บางรัก สัมพันธวงศ์ ห้วยขวาง จตุจักร พระนคร ฯลฯ) ระยอง (อำเภอเมือง ปลวกแดง บ้านฉาง ฯลฯ) ภูเก็ต (อำเภอเมือง และกะทู้) สมุทรปราการ (อำเภอเมือง บางพลี พระประแดง ฯลฯ) นนทบุรี (อำเภอเมือง บางกรวย ปากเกร็ด ฯลฯ) เป็นต้น ขณะที่ประชาชนในอำเภอของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่ยังขาดโอกาสในการวางแผนการออมและการลงทุน โดยเฉพาะจังหวัดหนองบัวลำภู (สุวรรณคูหา โนนสัง ศรีบุญเรือง ฯลฯ) ศรีสะเกษ (อำเภอยุห์ โนนคูณ ปรางค์กู๋ ฯลฯ) สุรินทร์ (อำเภอสำโรงทาบ กาบเชิง โนนารายณ์ ฯลฯ) และนครพนม (อำเภอนาทม วังยาง ท่าอุเทน ฯลฯ) ซึ่งกลุ่มอำเภอเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมความรู้ทางการเงินอย่างเร่งด่วน

ตาราง 4.9 จังหวัดที่มีดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการออมและการลงทุน สูงที่สุดและต่ำที่สุด 5 อันดับแรก

	จังหวัด	ดัชนี SFFI มิติการออมและการลงทุน
5 อันดับที่มีดัชนี สูงที่สุด	1. กรุงเทพมหานคร	2.002
	2. ระยอง	0.815
	3.ภูเก็ต	0.642
	4.สมุทรปราการ	0.628
	5.นนทบุรี	0.613
5 อันดับ ที่มีดัชนี ต่ำที่สุด	1.หนองบัวลำภู	-0.361
	2.ศรีสะเกษ	-0.350
	3.สุรินทร์	-0.292
	4.ตาก	-0.291
	5.นครพนม	-0.291
ค่าเฉลี่ยดัชนีทั่วประเทศ		-0.019

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

ภาพที่ 4.23 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการออมและการลงทุน รายอำเภอและจังหวัด

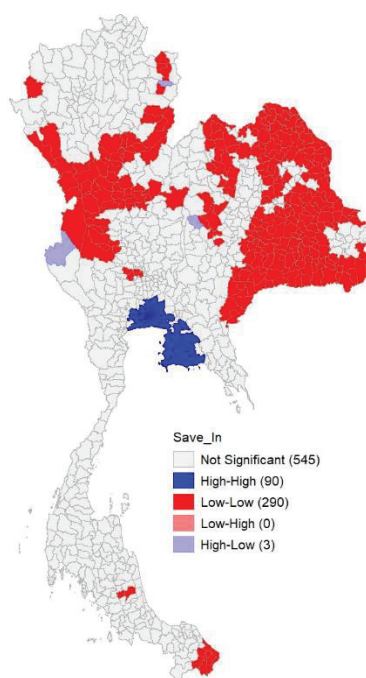

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

จากการวิเคราะห์ Cluster Analysis โดยอาศัยวิธี Local Indicators of Spatial Association (LISA) ดังภาพที่ 4.24 ผลการวิเคราะห์พบว่า พื้นที่บางส่วนของภาคกลางมีความสัมพันธ์แบบ High-High เหมือนกัน แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองและอำเภอข้างเคียงมีระดับสัดส่วนดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการออมและการลงทุนสูงไปด้วยกัน ขณะที่พื้นที่ส่วนใหญ่ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตก รวมถึงบางส่วนของภาคกลาง และภาคใต้มีความสัมพันธ์แบบ Low-Low เหมือนกัน แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองและอำเภอข้างเคียงมีระดับสัดส่วนดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการออมและการลงทุนต่ำไปด้วยกัน นอกจากนี้ อำเภอสังขละบุรีในจังหวัดกาญจนบุรี อำเภอสันติสุขในจังหวัดน่าน และอำเภอหนองบัวระเหวในจังหวัดชัยภูมิมีความสัมพันธ์แบบ High-Low แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองมีสัดส่วนดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการออมและการลงทุนสูง ขณะที่อำเภอข้างเคียงมีสัดส่วนดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการออมและการลงทุนต่ำ

จากการวิเคราะห์ ชี้ให้เห็นถึงความชัดเจนของความสัมพันธ์เชิงพื้นที่แบบคลัสเตอร์ กล่าวคือประชากรที่มีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการออมและการลงทุนสูงส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และมีความแปรผันตามกัน ดังนั้น การดำเนินนโยบายการพัฒนาทักษะทางการเงินด้านการออมและการลงทุนสำหรับประชากรในแต่ละพื้นที่ควรมุ่งเน้นไปที่ภาคอื่น ๆ ที่มีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการออมและการลงทุนต่ำ โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาพที่ 4.24 ความสัมพันธ์ของดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการออมและการลงทุน ระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง

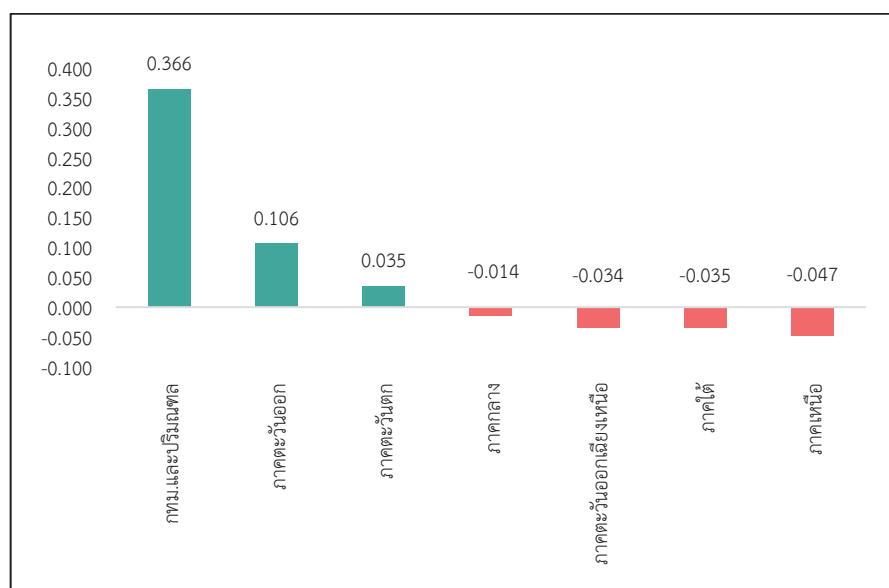

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

4.2.4 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการเข้าถึงบริการทางการเงิน

ดัชนี SFFI มิติการเข้าถึงบริการทางการเงิน ประมวลผลจากตัวชี้วัด 19 รายการ ซึ่งใช้บ่งชี้ศักยภาพในการเข้าถึงสถาบันการเงินอย่างทั่วถึงและหลากหลายของแต่ละพื้นที่ โดยตามภาพที่ 4.25 พบว่า กรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีระดับความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางการเงินที่เอื้อต่อการเข้าถึงสถาบันการเงินมากที่สุด โดยมีค่าดัชนีอยู่ที่ 0.366 รองลงมา คือ ภาคตะวันออก (0.106) และภาคตะวันตก (0.035) ตามลำดับ ในขณะที่ภาคเหนือ (-0.047) ภาคใต้ (-0.035) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (-0.034) และภาคกลาง (-0.014) มีค่าดัชนีต่ำกว่าค่าเฉลี่ยทั้งประเทศ ซึ่งสะท้อนถึงระดับความพร้อมด้านการเข้าถึงสถาบันการเงินที่ต่ำกว่า

ภาพที่ 4.25 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการเข้าถึงบริการทางการเงิน จำแนกรายภูมิภาค

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

จังหวัดที่มีดัชนี SFFI ในมิติการเข้าถึงบริการทางการเงินสูงที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ กรุงเทพมหานคร (1.561) ชลบุรี (0.360) ภูเก็ต (0.239) นนทบุรี (0.196) และระยอง (0.186) ตามลำดับ ทั้งนี้ เห็นได้ว่า จังหวัดส่วนใหญ่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ พื้นที่ EEC และหัวเมืองเมืองเศรษฐกิจสำคัญในต่างจังหวัด สำหรับจังหวัดที่มีดัชนี SFFI ในมิติการเข้าถึงบริการทางการเงินต่ำที่สุด 5 อันดับแรก ส่วนใหญ่เป็นจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ยะลา (-0.212) นราธิวาส (-0.198) และปัตตานี (-0.192) ตามลำดับ รวมถึง จังหวัดพิจิตร (-0.172) และสกลนคร (-0.168) ดังปรากฏรายละเอียดตาราง 4.10

เมื่อพิจารณาแผนที่แสดงดัชนี SFFI มิติการเข้าถึงบริการทางการเงินรายอำเภอ (928 เขต/อำเภอ) ดังภาพที่ 4.26 พบว่า พื้นที่ภาคกลางของประเทศมีศักยภาพในการเข้าถึงสถาบันการเงินอย่างทั่วถึงหลากหลาย และสูงกว่าพื้นที่อื่น ๆ โดยเฉพาะเมืองเศรษฐกิจสำคัญของประเทศ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร (เขตพญาไท ปทุมวัน ดุสิต พระนคร จตุจักร หลักสี่ ฯลฯ) ชลบุรี (อำเภอเกาะสีชัง หนองใหญ่ สัตหีบ ฯลฯ)

ภูเก็ต (อำเภอกะทู้) นนทบุรี (อำเภอบางใหญ่ ไทรน้อย ฯลฯ) และระยอง (อำเภอเมือง วังจันทร์ บ้านค่าย ฯลฯ) ตามลำดับ ขณะที่อำเภอของเขตพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น ยะลา (อำเภอเมือง กาบัง กรงปินัง ฯลฯ) นราธิวาส (อำเภอสุไหงโก-ลก สุคริวัน เจาะไอร้อง ฯลฯ) ปัตตานี (อำเภอสายบุรี ไม้แก่น หนองจิก ฯลฯ) เป็นต้น รวมถึงจังหวัดพิจิตร (อำเภอตงเจริญ วังทรายพูน สากเหล็ก ฯลฯ) สกลนคร (อำเภอกุศุดาบกระเจียวศิลป์ โพนนาแก้ว ฯลฯ) เป็นต้น ซึ่งมีศักยภาพและความพร้อมของปัจจัยด้านการเข้าถึงสถาบันการเงินที่ต่ำกว่า ทำให้ประชาชนในพื้นที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการทางการเงิน ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการยกระดับความรู้ทางการเงินของคนในพื้นที่อย่างเร่งด่วน ควบคู่กับการพัฒนาปัจจัยพื้นฐานทางการเงินที่เอื้อต่อการเข้าถึงบริการทางการเงิน

ตาราง 4.10 จังหวัดที่มีดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการเข้าถึงบริการทางการเงิน สูงที่สุดและต่ำที่สุด 5 อันดับแรก

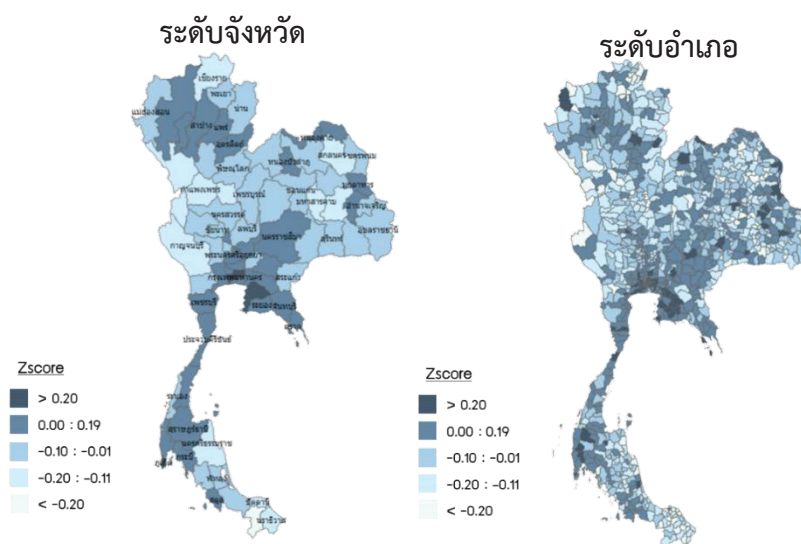
	จังหวัด	ดัชนี SFFI มิติการเข้าถึงบริการทางการเงิน
5 อันดับที่มีดัชนีสูงที่สุด	1. กรุงเทพมหานคร	1.561
	2. ชลบุรี	0.360
	3. ภูเก็ต	0.239
	4. นนทบุรี	0.196
	5. ระยอง	0.186
5 อันดับที่มีดัชนีต่ำที่สุด	1. ยะลา	-0.212
	2. นราธิวาส	-0.198
	3. ปัตตานี	-0.192
	4. พิจิตร	-0.172
	5. สกลนคร	-0.168
ค่าเฉลี่ยดัชนีทั่วประเทศ		0.016

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

จากการวิเคราะห์ Cluster Analysis โดยอาศัยวิธี Local Indicators of Spatial Association (LISA) ดังภาพที่ 4.27 พบว่า พื้นที่บางส่วนของภาคกลางมีความสัมพันธ์แบบ High-High เหมือนกัน แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองและอำเภอข้างเคียงมีระดับสัดส่วนดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการเข้าถึงบริการทางการเงินสูงไปด้วยกัน ขณะที่ พื้นที่บางส่วนของภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตก และภาคใต้มีความสัมพันธ์แบบ Low-Low เหมือนกัน แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองและอำเภอข้างเคียงมีระดับสัดส่วนดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการเข้าถึงบริการทางการเงินต่ำไปด้วยกัน นอกจากนี้ พื้นที่บางส่วนของภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้มีความสัมพันธ์แบบ High-Low แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเอง

มีสัดส่วนดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการเข้าถึงบริการทางการเงินสูง ในขณะที่อำเภอข้างเคียง มีสัดส่วนดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการเข้าถึงบริการทางการเงินต่ำ และพื้นที่ในเขตปริมณฑล บางส่วนมีความสัมพันธ์แบบ Low-High แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองมีสัดส่วน ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการเข้าถึงบริการทางการเงินต่ำ ขณะที่อำเภอข้างเคียงมีสัดส่วน ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการเข้าถึงบริการทางการเงินสูง ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นถึง ความชัดเจนของความสัมพันธ์เชิงพื้นที่แบบคลัสเตอร์ กล่าวคือประชากรที่มีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการเข้าถึงบริการทางการเงินสูงส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ชลบุรี และจังหวัดท่องเที่ยว เช่น แม่ฮ่องสอน เชียงราย เป็นต้น โดยมีความแปรผันตามกันบางส่วน ดังนั้น การดำเนินนโยบายเพื่อเพิ่ม การเข้าถึงบริการทางการเงินในแต่ละพื้นที่ ควรมุ่งเน้นไปยังภาคที่มีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการเข้าถึงบริการทางการเงินต่ำ โดยเฉพาะภาคตะวันตก

ภาพที่ 4.26 ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการเข้าถึงบริการทางการเงิน รายอำเภอและจังหวัด

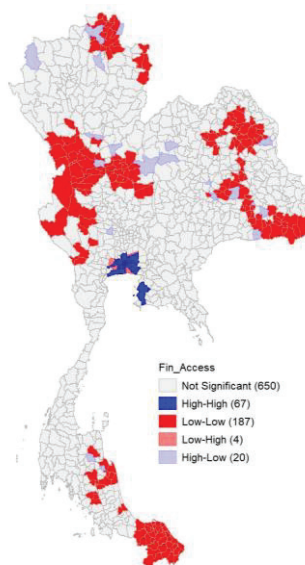

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

4.3 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนจำนวนกลุ่มเป้าหมายกับตัวชี้วัดทางการเงิน

การศึกษาความสัมพันธ์ในส่วนนี้อาศัยการประมวลผลค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Correlation Coefficient) ระหว่าง 2 ตัวแปร เพื่อชี้ให้เห็นถึงทิศทางของความสัมพันธ์ระหว่างกัน ในการวิจัยนี้ได้ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนจำนวนกลุ่มเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการฯ ต่อประชากร กับตัวชี้วัดทางการเงิน 2 ตัว ได้แก่ 1) คะแนนทักษะทางการเงิน (Financial Literacy) และ 2) ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ ซึ่งผลการศึกษารูปได้ ดังนี้

ภาพที่ 4.27 ความสัมพันธ์ของดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ มิติการเข้าถึงบริการทางการเงิน ระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง

ที่มา: ประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

4.3.1 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนทักษะทางการเงิน (Financial Literacy) และสัดส่วนจำนวนกลุ่มเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการฯ ต่อประชากร

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนทักษะทางการเงิน (Financial Literacy) และสัดส่วนจำนวนกลุ่มเป้าหมายรวมที่ควรได้รับการส่งเสริมความรู้ทางการเงินอย่างเร่งด่วนตามแผนปฏิบัติการฯ จำแนกรายอำเภอ (928 เขต/อำเภอ) พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Correlation Coefficient) ระหว่าง 2 ตัวแปรดังกล่าวอยู่ที่ -0.490 สะท้อนให้เห็นว่า คะแนนทักษะทางการเงินและจำนวนกลุ่มเป้าหมายรวมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทิศทางผกผัน กล่าวคือ พื้นที่ที่มีคะแนนทักษะทางการเงินสูง จะมีจำนวนกลุ่มเป้าหมายต่ำ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ภาคกลางของประเทศ โดยเฉพาะเขตปริมณฑล เช่น อำเภอคลองหลวงและธัญบุรี (ปทุมธานี) อำเภอเมืองและบางใหญ่ (นนทบุรี) อำเภอบางพลีและบางเสาธง (สมุทรปราการ) อำเภอพุทธมณฑล (นครปฐม) เป็นต้น ประกอบกับหัวเมืองสำคัญทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอเมือง เช่น อำเภอเมืองและกะทู้ (ภูเก็ต) อำเภอหาดใหญ่ (สงขลา) อำเภอเมือง (เชียงใหม่) อำเภอเมือง (สุราษฎร์ธานี) อำเภอเมือง (นครราชสีมา) เป็นต้น รวมถึงพื้นที่ในเขต EEC เช่น อำเภอเมือง สัตหีบ และศรีราชา (ชลบุรี) อำเภอเมืองและปลวกแดง (ระยอง) อำเภอเมืองและแปลงยาว (ฉะเชิงเทรา) เป็นต้น ขณะที่พื้นที่ที่มีคะแนนทักษะทางการเงินต่ำ ส่วนใหญ่จะมีจำนวนกลุ่มเป้าหมายที่สูงกว่า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเขตอำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น อำเภอเมืองจันทร์ (ศรีสะเกษ) อำเภอพนมสวรรค์ (นครพนม) อำเภอไทยเจริญ (ยโสธร) อำเภอขามสะแกแสง (นครราชสีมา) เป็นต้น รวมถึงพื้นที่ภาคเหนือที่มีลักษณะ

ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เช่น เขตปทุมวัน บางรัก พระนคร พญาไท ราชเทวี (กรุงเทพมหานคร) อำเภอบางกรวด (นนทบุรี) อำเภอพระประแดง (สมุทรปราการ) อำเภอนครชัยศรี (นครปฐม) เป็นต้น รวมถึงภาคตะวันออก โดยเฉพาะอำเภอในพื้นที่ EEC เช่น อำเภอสัตหีบ (ชลบุรี) อำเภอเมือง (ระยอง) เป็นต้น และหัวเมืองสำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศ เช่น อำเภอเมือง (เชียงใหม่) อำเภอหัวหิน (ประจวบคีรีขันธ์) อำเภอกะทู้ (ภูเก็ต) เป็นต้น ขณะที่พื้นที่ที่มีความพร้อมของปัจจัยทางการเงินต่ำ ส่วนใหญ่มีจำนวนกลุ่มเป้าหมายที่สูงกว่า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเขตอำเภอในภาคเหนือที่มีลักษณะเป็นที่ราบสูง เช่น อำเภออมก๋อย (เชียงใหม่) อำเภอบ่อเกลือ (น่าน) อำเภอแม่สะเรียง (แม่ฮ่องสอน) อำเภอเวียงเชียงรุ้ง (เชียงราย) เป็นต้น ประกอบกับพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น อำเภอพยุห์ (ศรีสะเกษ) อำเภอโคกศรีสุพรรณ (สกลนคร) อำเภอเกษตรสมบูรณ์ (ชัยภูมิ) เป็นต้น รวมทั้งบริเวณ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอำเภอเจาะไอร้อง (นราธิวาส) อำเภอมายอ (ปัตตานี) และอำเภอบันนังสตา (ยะลา)

จากผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนจำนวนกลุ่มเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการฯ ต่อประชากรกับตัวชี้วัดทางการเงิน 2 ตัว ได้แก่ 1) คะแนนทักษะทางการเงิน (-0.490) และ 2) ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (-0.669) แสดงให้เห็นว่า การดำเนินนโยบายส่งเสริมความรู้ทางการเงินเชิงพื้นที่ตามแผนปฏิบัติการฯ ควรคำนึงถึงการบ่งชี้พื้นที่เป้าหมายโดยใช้ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ ซึ่งคะแนนทักษะทางการเงินเป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่ใช้ในการจัดทำดัชนีดังกล่าว ทั้งนี้ นอกจากจะสามารถบ่งชี้ระดับการพัฒนาทักษะความรู้ทางการเงินแล้ว ยังทำให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาทางการเงินของพื้นที่ด้านอื่น ๆ ได้อย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหารจัดการทางการเงิน การออมและการลงทุน และการเข้าถึงบริการทางการเงิน

ดังนั้น การใช้ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ในการบ่งชี้พื้นที่เป้าหมายดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อภาครัฐในการใช้ดำเนินนโยบายส่งเสริมความรู้ทางการเงินเชิงพื้นที่ตามแผนปฏิบัติการฯ โดยมุ่งเน้นการจัดทำโครงการในพื้นที่ที่มีความพร้อมของปัจจัยทางการเงินต่ำและจำนวนกลุ่มเป้าหมายสูงเป็นอันดับแรก เพื่อสร้างความมั่นคงทางการเงินให้กับประชาชนในพื้นที่เหล่านั้นอย่างเร่งด่วน ซึ่งจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการเงินของประเทศในระยะยาวต่อไป

จากการวิเคราะห์แบบจำลองถดถอยเชิงพื้นที่ (Spatial Regression) สดมภ์ที่ (2) พบว่าดัชนีรวมสุขภาวะทางการเงินสามารถอธิบายได้จาก **1) ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (SFFI)** โดยพื้นที่ที่มีดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินที่สูง ประชากรย่อมมีผลสัมฤทธิ์ของทักษะทางการเงินสูงตามไปด้วย **2) สัดส่วนผู้มีรายได้น้อยที่ต้องการพัฒนาตนเอง** โดยผู้ที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่ต้องการฝึกทักษะฝีมือหรือเพิ่มพูนศักยภาพในด้านการอบรมความรู้ทางการเงินควบคู่ไปกับการพัฒนาฝีมือแรงงานเพื่อประกอบอาชีพอาจมีสุขภาวะทางการเงินที่สูงกว่าผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่ไม่ต้องการพัฒนาตนเอง **3) อัตราประชากรที่อยู่ใต้เส้นความยากจน** โดยประชาชนในพื้นที่ยากจนอาจมีความรู้และทักษะทักษะทางการเงินที่ลดลงและพื้นที่ที่ใกล้เคียงกันก็อาจมีประชาชนที่มีทักษะทางการเงินต่ำไปด้วย ทั้งนี้ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ Peng และคณะ (2018) **4) ดัชนีความไม่เสมอภาคด้านรายได้** โดยความไม่เสมอภาคด้านรายได้ในระดับต่ำแสดงถึงความไม่แตกต่างด้านรายได้ แต่หากเพิ่มมากขึ้นจะก่อให้เกิดความแตกต่างด้านรายได้ระหว่างกลุ่มคนจนและคนรวยมากขึ้น และเป็นเหตุให้ทักษะทางการเงินของประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่ยากจนลดลง **5) สัดส่วนประชากรที่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับประถมศึกษา** โดยประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ที่มีสัดส่วนประชากรที่ได้รับการศึกษาที่สูงกว่าประถมศึกษาและพื้นที่ใกล้เคียงกันย่อมมีสุขภาวะทางการเงินที่สูงกว่า สอดคล้องกับการศึกษาของ Boisclair และคณะ (2017) ที่พบว่า Quebec และ Atlantic มีทักษะทางการเงินต่ำเนื่องจากประชากรมีความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษา (Educational Attainment) ที่สูง **6) สัดส่วนประชากรที่ทำงานราชการหรือรัฐวิสาหกิจ** (ทั้งที่ยังมีสถานภาพการทำงานอยู่และเกษียณอายุแล้ว) โดยมีสุขภาวะทางการเงินที่สูงกว่าผู้ที่ทำงานในอาชีพอื่น สอดคล้องกับผลการสำรวจทักษะทางการเงินของไทย ปี พ.ศ. 2563 ของ ธปท. และ **7) ค่าเฉลี่ยของ 8 อำเภอใกล้เคียง** โดยสุขภาวะทางการเงินของประชาชนในอำเภอหนึ่งส่งผลกระทบในทางบวกกับทักษะทางการเงินของอีกอำเภอใกล้เคียงข้างเคียงกัน ทั้งนี้ สะท้อนให้เห็นความไม่เป็นอิสระต่อกันเชิงพื้นที่ (Spatial Dependence) กล่าวคือ พื้นที่หนึ่งย่อมมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ที่มีขอบเขตใกล้เคียงกัน (Spatial Autocorrelation)

นอกจากนี้ เมื่อจำแนกการวิเคราะห์ออกเป็นหลายแบบจำลอง สดมภ์ที่ (3) – (6) พบว่าดัชนี SFFI สามารถอธิบายเครื่องชี้สุขภาวะทางการเงินได้ทุกตัวชี้วัด ไม่ว่าจะเป็นอัตราส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ อัตราส่วนเงินออมต่อครัวเรือน และความกระจุกตัวของประเภทการออม เว้นแต่อัตราส่วนการชำระหนี้ต่อรายได้ที่ไม่พบความสัมพันธ์กับดัชนี SFFI อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังปรากฏรายละเอียดตามตาราง 4.11

กล่าวโดยสรุป จากการวิเคราะห์แบบจำลองถดถอยเชิงพื้นที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสุขภาวะทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ สัดส่วนผู้มีรายได้น้อยที่ต้องการพัฒนาตนเอง อัตราประชากรที่อยู่ใต้เส้นความยากจน ดัชนีความไม่เสมอภาคด้านรายได้ สัดส่วนประชากรที่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับประถมศึกษา สัดส่วนประชากรที่ทำงานราชการหรือรัฐวิสาหกิจ ค่าเฉลี่ยของ 8 อำเภอใกล้เคียง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งดัชนี SFFI ซึ่งมีผลกระทบเชิงบวกกับสุขภาวะทางการเงิน นอกจากนี้ หากพิจารณาองค์ประกอบของดัชนี SFFI ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1) การบริหารจัดการทางการเงิน 2) การออมและการลงทุน

และ 3) การเข้าถึงสถาบันทางการเงิน พบว่า **ในด้านการบริหารจัดการทางการเงิน** หากอำเภอใดมีการจัดการบริหารความรู้แก่ประชาชนในด้านการบริหารการเงินได้ดี เช่น การบริหารเงินออม รายได้ รายจ่าย เป็นต้น **ในด้านการออมและการลงทุน** หากประชากรในอำเภอนั้นมีความเข้าใจในการออมการลงทุน เช่น สามารถค้นหาความรู้ด้านการออมการลงทุนได้ดี มีความรู้ความสามารถในการกระจายความเสี่ยงสินทรัพย์ เป็นต้น **และในด้านการเข้าถึงสถาบันทางการเงิน** หากอำเภอมีความหลากหลายทางสถาบันการเงินมาก ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่มีความสามารถในการกระจายความเสี่ยงสินทรัพย์ (Diversify Portfolio) เข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบได้ง่าย ลดภาระการจ่ายดอกเบี้ยโดยเฉพาะดอกเบี้ยที่ไม่เป็นธรรม สามารถต่อรองสัญญากู้ยืมให้เป็นประโยชน์กับตนได้มากที่สุด จะส่งผลให้ประชาชนในอำเภอมีสุขภาวะทางการเงินดีขึ้น ดังนั้น การพัฒนาระดับความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางการเงินรวมถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมข้างต้นจึงมีส่วนช่วยให้สุขภาวะทางการเงินสูงขึ้น

4.4.1 การจัดลำดับความเร่งด่วนของพื้นที่เป้าหมาย

เมื่อทราบปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มสุขภาวะทางการเงินในภาพรวมแล้ว ทำให้เข้าใจว่าสุขภาวะทางการเงินของแต่ละพื้นที่เป็นอย่างไร และจากเดิมที่ได้มีการตั้งกลุ่มเป้าหมายเอาไว้แล้ว เมื่อนำผลการศึกษาทั้ง 2 ส่วนมารวมกันทำให้สามารถจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนของพื้นที่เป้าหมายได้ กล่าวคือ กลุ่มที่ควรให้ความสำคัญมากที่สุด (First Priority) คือ พื้นที่ที่มีกลุ่มเป้าหมายอยู่มากและมีระดับสุขภาวะทางการเงินต่ำ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บางส่วนของภาคเหนือ และภาคใต้ตอนล่าง เช่น ศรีสะเกษ (18 อำเภอ) อุบลราชธานี (15 อำเภอ) สุรินทร์ (14 อำเภอ) ชัยภูมิ (11 อำเภอ) และนครราชสีมา (10 อำเภอ) เป็นต้น

ตาราง 4.11 การวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพื้นที่ของสุขภาวะทางการเงิน

	(1) ดัชนีรวม (OLS)	(2) ดัชนีรวม (Spatial Lag)	(3) คะแนน ทักษะ ทางการเงิน (Spatial Error)	(4) อัตราส่วน การชำระหนี้ ต่อรายได้ (Spatial Lag)	(5) อัตราส่วน ภาระหนี้ต่อ รายได้ (Spatial Error)	(6) อัตราส่วนเงิน ออมต่อ ครัวเรือน (Spatial Lag)	(7) ความ กระจุกตัว ของ ประเภท การออม (Spatial Lag)
ค่าคงที่	-0.3658 (0.2465)	-0.3997* (0.2360)	-2.8294*** (0.1087)	-1.2654*** (0.2411)	0.0144 (0.3299)	5.2598*** (0.5096)	-0.3440** (0.1342)

	(1) ดัชนีรวม (OLS)	(2) ดัชนีรวม (Spatial Lag)	(3) คะแนน ทักษะ ทางการเงิน (Spatial Error)	(4) อัตราส่วน การชำระหนี้ ต่อรายได้ (Spatial Lag)	(5) อัตราส่วน ภาระหนี้ต่อ รายได้ (Spatial Error)	(6) อัตราส่วนเงิน ออมต่อ ครัวเรือน (Spatial Lag)	(7) ความ กระจุกตัว ของ ประเภท การออม (Spatial Lag)
ดัชนีปัจจัยพื้นฐาน ทางการเงินเชิง พื้นที่ (SFFI)	0.3265*** (0.1204)	0.2165* (0.1162)	0.2869*** (0.0568)	-0.1535 (0.1101)	-0.5043*** (0.1750)	0.4718*** (0.1240)	0.1161* (0.0611)
แสงกลางคืน	0.0400 (0.0284)	0.0249 (0.0272)	0.0643*** (0.0142)	-0.0291 (0.0258)	-0.0834** (0.0424)	-0.0059 (0.0286)	-0.0193 (0.0143)
สัดส่วนผู้มีรายได้ น้อยที่ต้องการ พัฒนาตนเอง	0.6711* (0.3826)	0.7855** (0.3665)	-0.1619 (0.1640)	0.2838 (0.3447)	0.6525 (0.5283)	1.6342*** (0.3849)	-0.7976*** (0.1958)
อัตราการว่างงาน	-0.0019 (0.0226)	-0.0157 (0.0217)	-0.0379*** (0.0102)	0.0213 (0.0209)	0.0988*** (0.0324)	-0.0514** (0.0228)	0.0037 (0.0114)
อัตราประชากรที่ อยู่ใต้เส้น ความยากจน	-0.0292*** (0.0090)	-0.0251*** (0.0086)	0.0010 (0.0034)	0.0060 (0.0081)	0.0423*** (0.0115)	-0.0013 (0.0090)	0.0034 (0.0045)
ดัชนีความไม่เสมอ ภาคด้านรายได้	4.9606*** (1.802)	4.6667*** (1.7261)	1.4207** (0.6797)	4.9760*** (1.6326)	4.47037* (2.3450)	8.4305*** (1.8146)	-4.4481*** (0.9091)
ดัชนีความไม่เสมอ ภาคด้านรายได้ กำลังสอง	-9.6700* (5.1960)	-9.5068* (4.9765)	-3.2913* (1.9572)	-10.4449** (4.7032)	-10.8945 (6.7614)	-12.6115** (5.2277)	10.8538*** (2.6193)
สัดส่วนประชากร ที่มีการศึกษาต่ำ กว่าระดับ ประถมศึกษา	-0.1740* (0.0946)	-0.2184** (0.0906)	-1.3105*** (0.0377)	-0.0187 (0.0863)	-0.5668*** (0.1278)	-0.2330** (0.0952)	-0.1911*** (0.0479)
สัดส่วนประชากร ที่ทำงานราชการ หรือรัฐวิสาหกิจ	0.1022*** (0.0260)	0.0934*** (0.0249)	0.0974*** (0.0106)	0.0564** (0.0240)	0.2310*** (0.0359)	0.0576** (0.0261)	-0.0199 (0.0131)
ค่าเฉลี่ยของ 8 อำเภอใกล้เคียง		0.3562*** (0.0528)		0.3760*** (0.0531)		0.3277*** (0.0498)	0.5998*** (0.0370)

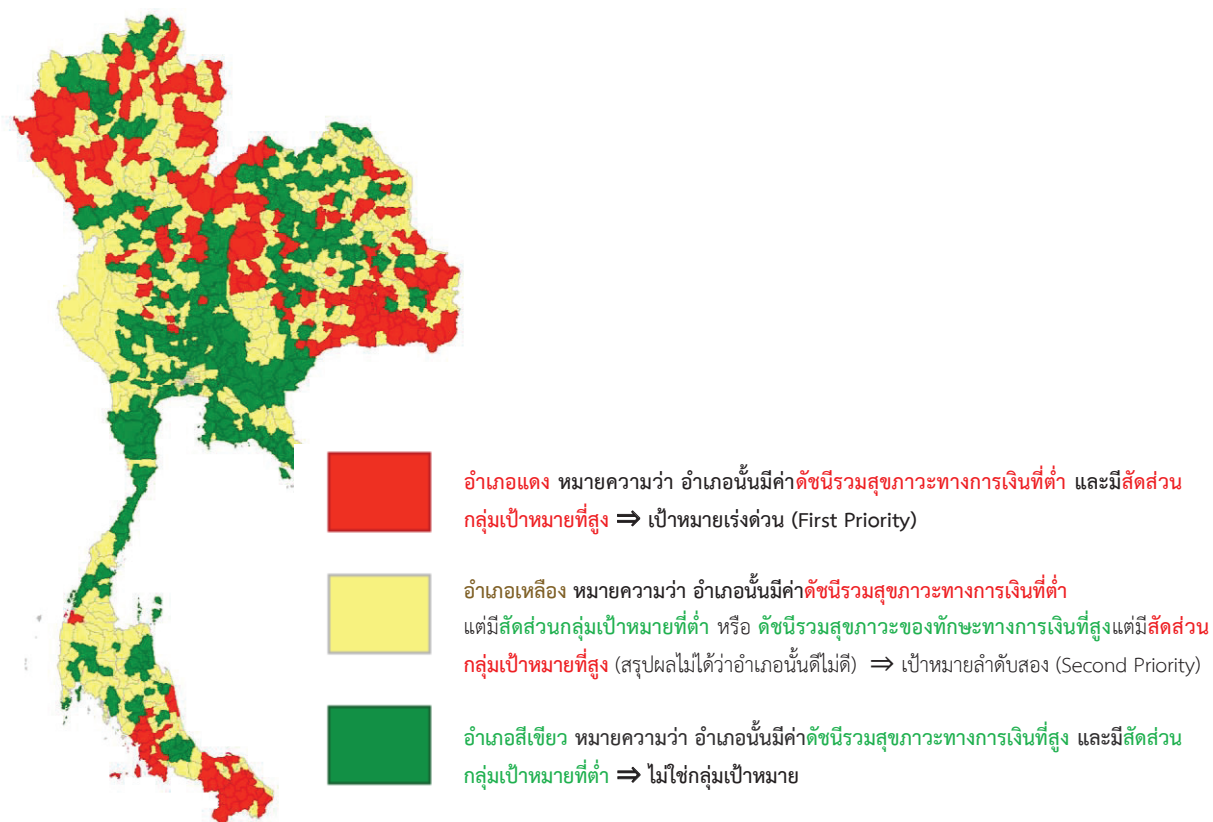
	(1) ดัชนีรวม (OLS)	(2) ดัชนีรวม (Spatial Lag)	(3) คะแนน ทักษะ ทางการเงิน (Spatial Error)	(4) อัตราส่วน การชำระหนี้ ต่อรายได้ (Spatial Lag)	(5) อัตราส่วน ภาระหนี้ต่อ รายได้ (Spatial Error)	(6) อัตราส่วนเงิน ออมต่อ ครัวเรือน (Spatial Lag)	(7) ความ กระจุกตัว ของ ประเภท การออม (Spatial Lag)
ผลกระทบจากค่า ความคลาดเคลื่อน ของ 8 อำเภอ ใกล้เคียง			0.9105*** (0.0152)		0.4461*** (0.0518)		

หมายเหตุ:

- ค่าในวงเล็บแสดงถึงส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
- ***, **, * ตัวแปรอิสระที่มีต่อสุขภาวะทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99, 95 และ 90 ตามลำดับ
ที่มา: คำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจังหวัดศรีสะเกษที่มีลำดับความสำคัญเร่งด่วนที่สุดในการเสริมทักษะและพัฒนาทักษะทางการเงินมากที่สุด พบว่า แต่ละอำเภอมียุทธศาสตร์พื้นฐานทางการเงินที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น การดำเนินนโยบายก็ควรออกแบบมาตรการทางเศรษฐกิจแบบเฉพาะเจาะจงให้เหมาะสมกับปัญหาของประชาชนหรือที่เรียกว่า “Tailor-Made Policy” เช่น อำเภอศีลาแลดมีผู้ที่ต้องการการฝึกอบรมน้อยที่สุด จึงต้องการผู้เชี่ยวชาญในการสร้างความตระหนักรู้ทางการเงิน อำเภอพยุหะมีระดับความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางการเงินน้อยที่สุด โดยเฉพาะในด้านทักษะดิจิทัล จึงต้องการผู้เชี่ยวชาญให้ความรู้ด้านดิจิทัลทางการเงิน ในขณะที่อำเภอศรีรัตนะมีการว่างงานมากที่สุด จึงต้องการผู้เชี่ยวชาญด้านการฝึกอาชีพ เป็นต้น รายละเอียดปรากฏดังภาพที่ 4.31

ภาพที่ 4.30 การจัดลำดับความเร่งด่วนของพื้นที่เป้าหมาย

ที่มา: จัดทำโดยคณะผู้วิจัย

4.5 สรุปผลการศึกษา

ส่วนแรกเป็นการประมวลผลดัชนี SFFI จากการบูรณาการฐานข้อมูลทางการเงินระดับตำบล อำเภอ และ จังหวัด จาก 16 หน่วยงาน รวมตัวชี้วัดทั้งสิ้น 56 รายการ ครอบคลุมด้านการบริหารจัดการทางการเงิน การออมการลงทุน และการเข้าถึงสถาบันการเงิน โดยดัชนี SFFI บ่งชี้ว่า อำเภอ/เขตในจังหวัดพื้นที่ภาคกลาง ของประเทศ โดยเฉพาะ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ภาคกลาง และภาคตะวันออก รวมถึง เขตหัวเมืองเศรษฐกิจที่สำคัญมีความพร้อมทางปัจจัยพื้นฐานทางการเงินสูง ขณะที่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีความพร้อมทางปัจจัยพื้นฐานทางการเงินที่ต่ำกว่า ซึ่งสอดคล้องกับระดับคะแนนทักษะทางการเงิน ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาร่วมกับกลุ่มเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการฯ แล้วพบว่า ส่วนใหญ่กระจุกตัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ โดยเฉพาะพื้นที่ชายแดน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มักจะมีคะแนนทักษะทางการเงินและระดับความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางการเงิน (ดัชนี SFFI) ต่ำ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นต้องเร่งส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะทางการเงินที่ดีในกลุ่มเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการฯ

ก็จะช่วยให้ค่าดัชนีรวมเพิ่มขึ้น และในด้านการบริหารจัดการทางการเงิน หากอำเภอได้มีการจัดการบริหารความรู้แก่ประชาชนในด้านการบริหารการเงินได้ดี เช่น การบริหารเงินออม รายได้ รายจ่าย เป็นต้น ก็เป็นที่ประจักษ์ว่า จะช่วยให้ดัชนีรวมดีขึ้น

เมื่อเชื่อมโยงผลการศึกษาทั้งสองส่วนเข้าด้วยกันทำให้สามารถจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนของพื้นที่เป้าหมายได้ กล่าวคือ พื้นที่ที่ควรให้ความสำคัญมากที่สุด (First Priority) คือ พื้นที่ที่มีกลุ่มเป้าหมายอยู่มากและมีระดับสุขภาวะทางการเงินต่ำ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บางส่วนของภาคเหนือ และภาคใต้ตอนล่าง เช่น ศรีสะเกษ (18 อำเภอ) อุบลราชธานี (15 อำเภอ) สุรินทร์ (14 อำเภอ) ชัยภูมิ (11 อำเภอ) นครราชสีมา (10 อำเภอ) เป็นต้น

ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (SFFI) และสุขภาวะทางการเงินข้างต้น ทำให้ผลงานวิชาการนี้สามารถนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ในการออกแบบการดำเนินการหรือโครงการพัฒนาทักษะทางการเงินโดยจัดลำดับความสำคัญเชิงพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมตามหลักเกณฑ์ของแผนปฏิบัติการฯ เพื่อสนับสนุนให้ประชาชนไทยมีระดับทักษะทางการเงินที่เพิ่มขึ้น นำไปสู่สุขภาวะทางการเงินหรือผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่จะช่วยสร้างความมั่นคงและความเป็นอยู่ที่ดีให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงต่อไป

5 บทสรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

5.1 บทสรุป

ประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายทางเศรษฐกิจหลายประการ โดยเฉพาะประเด็นสังคมผู้สูงอายุ โดยหากประชาชนมีทักษะทางการเงินไม่เพียงพอจะยิ่งซ้ำเติมสภาพปัญหาให้รุนแรงยิ่งขึ้น เช่น การขาดเงินออมที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตหลังเกษียณ พฤติกรรมการใช้จ่ายที่ไม่ระมัดระวัง การก่อหนี้ที่ไม่จำเป็น เป็นต้น การพัฒนาความรู้และทักษะทางการเงินจึงถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะช่วยจัดการกับปัญหาดังกล่าว ตั้งแต่ระดับรากฐานของปัญหา เพื่อให้ประชาชนสามารถบริหารจัดการและวางแผนทางการเงินให้ตัวเองและครอบครัวให้มีระดับหนี้ที่เหมาะสมและมีเงินออมอย่างเพียงพอไปตลอดช่วงชีวิต เข้าถึงแหล่งข้อมูลทางการเงินที่เชื่อถือได้ และเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่เหมาะสมกับตนเอง ซึ่งจะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันและความมั่นคงทางการเงินให้กับประชาชนได้ กระทรวงการคลัง โดยสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (สศค.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565 - 2570 (แผนปฏิบัติการฯ) เพื่อเป็นกรอบนโยบายและกลไกบูรณาการการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินของประเทศไทย และคาดหวังให้ระดับทักษะทางการเงินที่เพิ่มขึ้นของประชาชนนำไปสู่สุขภาวะทางการเงิน (Financial Well-being) หรือผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่จะช่วยสร้างความมั่นคงและความเป็นอยู่ที่ดีให้กับประชาชน ซึ่งในบริบทของประเทศไทยคือการมีภาระหนี้และการก่อหนี้ที่ไม่จำเป็นลดลง มีการออมที่เพิ่มขึ้น มีเครื่องมือจัดการกับความเสี่ยงที่เหมาะสม และมีทักษะด้านการเงินดิจิทัลที่เพียงพอและรู้เท่าทันภัยทางการเงิน

ทั้งนี้ แผนปฏิบัติการฯ ครอบคลุมประชาชนไทยทุกคนในทุกช่วงวัย โดยได้ระบุกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วนเนื่องจากความรุนแรงของสภาพปัญหา ได้แก่ กลุ่มผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูง ประกอบด้วยผู้ประสบปัญหาภาวะหนี้รุนแรงและยากจน รวมถึงผู้พิการ กลุ่มประชาชนระดับฐานราก กลุ่มเด็กและเยาวชน และกลุ่มผู้สูงวัยและผู้เกษียณอายุ โดยการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินในประเทศไทยมีรูปแบบหลากหลาย เช่น การศึกษาในระบบและนอกระบบ การให้ความรู้ผ่านสื่อหรือช่องทางออนไลน์ การอบรมและสัมมนาแบบพบปะเห็นหน้า (Face-to-Face) เป็นต้น โดยเฉพาะในกลุ่มเป้าหมายที่ควรต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนดังกล่าวข้างต้น พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการหรือจัดกิจกรรมในระดับพื้นที่ ในเขตภูมิภาคหรือจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศ โดยมีการกำหนดพื้นที่เป้าหมายแตกต่างกันไปตามหลักเกณฑ์ของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งความท้าทายคือการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว อีกทั้งทรัพยากรของหน่วยงานภาครัฐมีอยู่จำกัด การที่จะเลือกกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่เป้าหมายจึงจำเป็นต้องอาศัย

ข้อมูลเพื่อบ่งชี้ถึงจุดแข็งและจุดอ่อนที่มีอยู่ เพื่อส่งเสริมให้การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการฯ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ผลงานวิชาการ เรื่อง แผนที่การเงินครัวเรือนไทย: เชื่อมทิศการพัฒนาทักษะทางการเงิน ฉบับนี้ จึงได้พยายามใช้ประโยชน์จากการวิเคราะห์ฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data Analytics) เพื่อนำเสนอเครื่องมือในการวิเคราะห์เศรษฐกิจเชิงพื้นที่เพื่อสนับสนุนนโยบายและการดำเนินการของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในแผนปฏิบัติการฯ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้กับการดำเนินการในระดับพื้นที่ โดยได้เลือกใช้ชุดข้อมูลและรูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับเป้าหมายวัตถุประสงค์ และรูปแบบการดำเนินการของแผนปฏิบัติการฯ และยังสามารถนำเครื่องมือการวิเคราะห์ดังกล่าวไปปรับใช้กับการจัดทำนโยบายด้านการคลังและการเงินอื่น ๆ ได้อีกด้วย

ส่วนแรกของการวิเคราะห์เป็นการสร้างฐานข้อมูลที่ใช้เป็นต่อการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงิน โดยการศึกษาในระดับทักษะทางการเงินเชิงพื้นที่และจัดทำดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (Spatial Financial Fundamental Index: SFFI) ด้วยการจัดทำดัชนีผสม (Composite Index) จากข้อมูลทางการเงินระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด รวมทั้งสิ้น 56 รายการ จากแหล่งข้อมูล 16 หน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสะท้อนระดับการบริหารจัดการทางการเงิน การออมและการลงทุน และการเข้าถึงบริการทางการเงินในมิติต่าง ๆ เชิงพื้นที่ รวมทั้งระบุตำแหน่งกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วนในพื้นที่ต่าง ๆ และนำผลจากการคำนวณดัชนี SFFI และความหนาแน่นของกลุ่มเป้าหมายในแต่ละพื้นที่มาวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ ตลอดจนการวิเคราะห์แบบกลุ่ม (Cluster Analysis) ซึ่งจะทำให้ทราบตำแหน่งและสภาพปัจจัยพื้นฐานทางการเงินของกลุ่มเป้าหมายของพื้นที่หนึ่งว่ามีลักษณะเกาะกลุ่มกับพื้นที่ใกล้เคียงหรือไม่อย่างไร เปรียบเสมือนการสร้างแผนที่ทางการเงินของครัวเรือนไทย

ทั้งนี้ จากการประมวลผลดัชนี SFFI บ่งชี้ว่า อำเภอ/เขตในจังหวัดพื้นที่ภาคกลางของประเทศ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ภาคกลาง และภาคตะวันออก รวมถึงเขตหัวเมืองเศรษฐกิจสำคัญมีความพร้อมทางปัจจัยพื้นฐานทางการเงินสูง ขณะที่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีความพร้อมที่ต่ำกว่า ซึ่งค่อนข้างสอดคล้องกับผลการสำรวจระดับทักษะทางการเงินของธนาคารแห่งประเทศไทยร่วมกับสำนักงานสถิติแห่งชาติ และเมื่อพิจารณาพร้อมกับกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วนตามแผนปฏิบัติการฯ แล้ว พบว่า ส่วนใหญ่กระจุกตัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ โดยเฉพาะพื้นที่ชายแดน ส่วนพื้นที่ภาคกลาง ภาคตะวันออก และหัวเมืองเศรษฐกิจสำคัญมีกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วนจำนวนน้อย ซึ่งมักเป็นพื้นที่ที่มีระดับทักษะทางการเงินและระดับความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางการเงิน (ดัชนี SFFI) ที่สูง ทำให้สามารถเห็นสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่ที่มีระดับความรุนแรงที่แตกต่างกัน อันจะนำมาซึ่งการส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะทางการเงินที่ดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับส่วนที่สองเป็นการนำเสนอแบบจำลองการวิเคราะห์สุขภาวะทางการเงิน โดยนำเสนอปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการมีสุขภาวะทางการเงินที่ดีของประชาชน นอกเหนือไปจากระดับคะแนนทักษะทางการเงินที่สูงขึ้น ซึ่งแสดงด้วยดัชนีรวมสุขภาวะทางการเงินที่ถูกออกแบบให้ครอบคลุมตัวชี้วัดที่สะท้อนถึงผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่คาดหวังตามแผนปฏิบัติการฯ ไม่ว่าจะเป็นคะแนนทักษะทางการเงิน อัตราส่วนการชำระหนี้ต่อรายได้ อัตราส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ อัตราส่วนเงินออมต่อครัวเรือน และความหลากหลายทางการเงิน

ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์แบบจำลองถดถอยเชิงพื้นที่ (Spatial Regression Analysis) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาวะทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ สัดส่วนผู้มีรายได้น้อยที่ต้องการพัฒนาตนเอง อัตราประชากรที่อยู่ใต้เส้นความยากจน ดัชนีความไม่เสมอภาคด้านรายได้ สัดส่วนประชากรที่มีการศึกษาน้อยกว่าระดับประถมศึกษา สัดส่วนประชากรที่ทำงานราชการหรือรัฐวิสาหกิจ สุขภาวะทางการเงินของอำเภอโดยรอบ และโดยเฉพาะดัชนี SFFI ซึ่งมีผลกระทบเชิงบวกกับสุขภาวะทางการเงิน ดังนั้น การพัฒนาระดับความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางการเงินรวมถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมข้างต้นจึงมีส่วนช่วยให้สุขภาวะทางการเงินสูงขึ้น

เมื่อเชื่อมโยงผลการศึกษาทั้งสองส่วนเข้าด้วยกัน ทำให้สามารถจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนของพื้นที่ต่าง ๆ ได้ กล่าวคือ พื้นที่เป้าหมายเร่งด่วน (First Priority) เป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มเป้าหมายอยู่มากและมีสุขภาวะทางการเงินอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและบางส่วนของภาคเหนือ และภาคใต้ตอนล่าง เช่น ศรีสะเกษ (18 อำเภอ) อุบลราชธานี (15 อำเภอ) สุรินทร์ (14 อำเภอ) ชัยภูมิ (11 อำเภอ) นครราชสีมา (10 อำเภอ) แม่ฮ่องสอน (4 อำเภอ) เป็นต้น

5.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เมื่อทราบถึงแผนที่ทางการเงินของครัวเรือนไทยและการวิเคราะห์ลำดับความเร่งด่วนของแต่ละพื้นที่ ซึ่งเปรียบเสมือนเข็มทิศการพัฒนาทักษะทางการเงิน ส่งผลให้เราสามารถนำผลการศึกษาดังกล่าวมาพิจารณาใช้ประโยชน์ในการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินของหน่วยงานภายใต้แผนปฏิบัติการฯ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือมีความสนใจในเรื่องดังกล่าว เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินกับประชาชนในพื้นที่และภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการสร้างเสริมทักษะทางการเงินและสุขภาวะทางการเงินให้ประชาชน โดยมีประเด็นที่จัดทำเป็นข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.2.1 บูรณาการการพัฒนาทักษะทางการเงินเข้ากับมาตรการด้านการเงิน เศรษฐกิจและสังคมอื่น ๆ เพื่อบรรลุผลลัพธ์ที่คาดหวังในระดับยุทธศาสตร์

การพัฒนาทักษะทางการเงินให้ประชาชนเป็นสิ่งที่หน่วยงานทั้งในและนอกภาคการเงินของประเทศไทย ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง โดยหน่วยงานหลายแห่งได้พัฒนาองค์ความรู้ เนื้อหา ความเชี่ยวชาญ และช่องทางการเข้าถึงประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่สอดคล้องกับพันธกิจหลักของหน่วยงานโดยเฉพาะ ซึ่งค่าเฉลี่ยของระดับทักษะทางการเงินของประชาชนไทยตามรายงานผลสำรวจทักษะทางการเงินของไทยที่จัดทำโดยธนาคารแห่งประเทศไทย ร่วมกับสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา สามารถสะท้อนถึงความสำเร็จของการดำเนินการของหน่วยงานต่าง ๆ ได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ภาระกิจที่เพิ่มขึ้นของประชาชนอาจไม่สะท้อนสภาพทางเศรษฐกิจและการเงินที่ดีขึ้นของประชาชนได้ทั้งหมด การพัฒนาทักษะทางการเงินจึงควรมุ่งหวังให้ระดับทักษะทางการเงินสูงขึ้นและนำไปสู่การยกระดับพฤติกรรมทางการเงิน อันพึงประสงค์ของประชาชน ความมั่นคง และสุขภาวะทางการเงิน ทั้งในระดับบุคคล ระดับครัวเรือน และระดับโครงสร้างของระบบการเงินด้วย ซึ่งผลงานวิชาการฉบับนี้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาระดับความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางการเงินรวมถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้อง มีส่วนช่วยให้ระดับสุขภาวะทางการเงินสูงขึ้น

สุขภาวะทางการเงินที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ แสดงถึง ภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงที่คาดหวัง ให้เกิดกับผู้รับการพัฒนาทักษะทางการเงิน ตั้งแต่ระดับทักษะทางการเงินของบุคคลไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างของระบบการเงิน ได้แก่ สภาพที่เหมาะสมของหนี้ครัวเรือน การลดลงของหนี้ในระบบ การออมรวมถึงการลงทุนที่เพิ่มขึ้น และการมีเครื่องมือรองรับความเสี่ยงและแรงกดดันทางการเงินที่หลากหลาย เช่น สวัสดิการ ประกันภัย เงินสำรองฉุกเฉิน การมีทักษะทางการเงินดิจิทัลและความรู้เท่าทันภัยทางการเงินรูปแบบต่าง ๆ ของประชาชน เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงระดับโครงสร้างจำเป็นต้องมีการดำเนินการในหลายมิติและหลายองค์ประกอบร่วมกัน ทั้งด้านการเงิน เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา รวมทั้งการเข้าถึงบริการและโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น เป็นต้น จึงต้องอาศัย “การบูรณาการ” ของหน่วยงานในหลายภาคส่วน ทั้งในมิติของการจัดทำนโยบาย การดำเนินงาน และการจัดการข้อมูล เพื่อมุ่งพัฒนาปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดสุขภาวะทางการเงินที่ดีในระดับยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะในกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วนเนื่องจากความรุนแรงของสภาพปัญหา ซึ่งหน่วยงานผู้ดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินในปัจจุบันมีพันธกิจหลัก ชีตความสามารถ องค์ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และช่องทางการดำเนินการที่ครอบคลุมหลากหลายมิติของการพัฒนา หากหน่วยงานดังกล่าวมีการดำเนินการที่จำเป็นด้านอื่น ๆ ควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะทางการเงินเพื่อมุ่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ และบูรณาการการดำเนินการระหว่างหน่วยงานเพื่อให้ครอบคลุมหลากหลายมิติและองค์ประกอบมากยิ่งขึ้น จะช่วยลดความซ้ำซ้อนและต้นทุนของการดำเนินการ และเพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความทั่วถึงของการพัฒนาทักษะทางการเงิน ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการฯ ด้วย

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยเห็นว่า การพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มสุขภาวะทางการเงินของประชาชนเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถจัดทำนโยบาย มาตรการ หรือการดำเนินการที่เหมาะสม โดยเรียงลำดับจากปัจจัยที่ส่งผลมากไปปัจจัยที่ส่งผลน้อยกว่ามีดังนี้

- 1) **อัตราประชากรที่อยู่ใต้เส้นความยากจน และดัชนีความไม่เสมอภาคด้านรายได้** หน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน หรือการจัดสรรเงินช่วยเหลือหรือสวัสดิการให้แก่ประชาชนกลุ่มผู้มีรายได้น้อย เช่น กระทรวงการคลัง สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ กรมการพัฒนาชุมชน เป็นต้น สามารถพิจารณาจัดลำดับความรุนแรงของสภาพปัญหาความยากจนเพื่อจัดลำดับสำคัญเร่งด่วนของพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินให้แก่คนในพื้นที่ได้
- 2) **สัดส่วนประชากรที่มีการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา** หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษา หรือพัฒนาทุนมนุษย์ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ กรมการพัฒนาชุมชน กรมกิจการผู้สูงอายุ เป็นต้น อาจพิจารณาจัดหลักสูตรการเรียนรู้และการฝึกอบรมที่มุ่งสร้างทักษะชีวิตและความรู้ที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ หารายได้ และบริหารจัดการเงินอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับวัยผู้ใหญ่ที่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบอย่างเพียงพอ และอาจพิจารณาศึกษาข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติมถึงสาเหตุของปัญหา เช่น ค่านิยมของคนในพื้นที่ การเข้าถึงบริการการศึกษาและบริการภาครัฐอื่น ๆ เป็นต้น เพื่อกำหนดนโยบายด้านการศึกษาที่จำเป็นสำหรับแต่ละพื้นที่ต่อไป
- 3) **สัดส่วนผู้มีรายได้น้อยที่ต้องการพัฒนาตนเอง** ความต้องการเรียนรู้และพัฒนาตนเองของประชาชนกลุ่มผู้มีรายได้น้อยมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับระดับทักษะทางการเงินในภาพรวมและพฤติกรรมทางการเงินที่พึงประสงค์ ซึ่งการสร้างความรู้ถึงประโยชน์และความจำเป็นของการมีทักษะในการบริหารจัดการเงินและการเงินดิจิทัลเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการพัฒนาประชาชนฐานราก หรือการจัดสรรเงินช่วยเหลือหรือสวัสดิการต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ซึ่งมีช่องทางเฉพาะหน่วยงานเพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว เช่น กระทรวงการคลัง สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ กรมการพัฒนาชุมชน และกลุ่มการเงินหรือสถาบันการเงินรูปแบบต่าง ๆ ที่มีสมาชิกหรือกลุ่มลูกค้าในพื้นที่ เป็นต้น ควรมีการสื่อสารและดำเนินการสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องดังกล่าวอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับโครงการหรือมาตรการหลักของหน่วยงาน ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินโครงการให้ความรู้และพัฒนาทักษะทางการเงินของหน่วยงานต่าง ๆ ประสบผลสัมฤทธิ์มากขึ้น

- 4) **ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (SFFI)** หน่วยงานดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินสามารถใช้ดัชนี SFFI เพื่อพิจารณาความพร้อมหรือข้อจำกัดด้านปัจจัยพื้นฐานทางการเงิน ซึ่งรวมถึงโครงสร้างพื้นฐานทางการเงิน ของแต่ละพื้นที่เพื่อออกแบบหรือจัดทำมาตรการทางเศรษฐกิจและการเงินแบบเฉพาะเจาะจง ตามความเหมาะสมกับปัญหาของพื้นที่หรือกลุ่มประชาชน หรือที่เรียกว่า “Tailor-Made Policy” ซึ่งสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินนโยบายและนำส่งความช่วยเหลือได้อย่างถูกฝาถูกตัวมากขึ้น
- 5) **ค่าเฉลี่ยของแสงกลางคืนในอำเภอ** ค่าเฉลี่ยของแสงกลางคืนในแต่ละพื้นที่สามารถสะท้อนระดับการพัฒนาและลักษณะของกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนในแต่ละพื้นที่ รวมถึงระดับความเป็นเมือง (Urbanization) ซึ่งส่งผลต่อสถานะความเป็นอยู่ทางการเงินของคนในพื้นที่ เช่น โอกาสในการสร้างรายได้ ระดับการเข้าถึงบริการทางการเงิน เป็นต้น และสามารถสะท้อนความไม่เสมอภาคในมิติต่าง ๆ ด้วย เช่น การเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ เป็นต้น ดังนั้น หน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการพัฒนาในระดับท้องถิ่นและชุมชนฐานรากหรือเกี่ยวข้องกับการจัดสรรงบประมาณหรือเงินทุนเพื่อการพัฒนาในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น กระทรวงการคลัง สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ กรมการพัฒนาชุมชน เป็นต้น สามารถใช้ข้อมูลดังกล่าวในการออกแบบนโยบายหรือมาตรการเพื่อเพิ่มระดับการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานพัฒนาเมือง หรือขยายพื้นที่การพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อลดความเหลื่อมล้ำดังกล่าวได้
- 6) **อัตราการว่างงาน** ปัญหาการว่างงานมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับปัญหาทางการเงินของประชาชน ทั้งการขาดรายได้ ภาระหนี้สิน และโอกาสทางการเงินต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการเงิน หน่วยงานดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินอาจพิจารณาให้มีการส่งเสริมทักษะด้านอาชีพและการเพิ่มช่องทางการหารายได้ควบคู่ไปด้วย เช่น โครงการออมสัณยุวพัฒนารักษ์ถิ่น เพื่อพัฒนาความรู้ทางการเงิน (Financial Literacy) ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพให้แก่ผู้ประกอบการ กลุ่มองค์กรชุมชน วิสาหกิจชุมชน โดยธนาคารออมสิน สถาบันอุดมศึกษา และหน่วยงานภาคีพันธมิตร ดำเนินโครงการร่วมกัน เป็นต้น

5.2.2 จัดลำดับความเร่งด่วนของการดำเนินการเชิงพื้นที่และจัดทำนโยบายแบบเฉพาะเจาะจงตามความเหมาะสมกับปัญหาของพื้นที่หรือกลุ่มประชาชน (Tailor-made Policy)

ที่ผ่านมา กระทรวงการคลังให้ความสำคัญกับข้อมูลเชิงพื้นที่และการจัดทำนโยบายแบบเฉพาะเจาะจงตามความเหมาะสมกับปัญหาของพื้นที่หรือกลุ่มประชาชน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินนโยบายต่าง ๆ และนำส่งความช่วยเหลือได้อย่างถูกฝา ถูกตัว และถูกที่มากขึ้น และช่วยให้การจัดสรรงบประมาณที่ภาครัฐมีอยู่อย่างจำกัดเกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งแนวคิดนี้สามารถนำมาปรับใช้กับการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินของประชาชนได้ด้วย

เมื่อพิจารณาการดำเนินการหรือโครงการพัฒนาทักษะทางการเงินของหน่วยงานต่าง ๆ ในปัจจุบันพบว่า หลายโครงการมีลักษณะเป็นการดำเนินการในพื้นที่ ซึ่งรวมถึงกิจกรรมแบบพบปะเห็นหน้า (Face-to-Face) รูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะในกลุ่มเป้าหมายที่มีสภาพปัญหารุนแรงและต้องการการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างเร่งด่วน เช่น กลุ่มประชาชนระดับฐานราก กลุ่มประชาชนผู้มีความเปราะบางทางการเงินสูง เป็นต้น ซึ่งการดำเนินกิจกรรมให้ความรู้หรือพัฒนาทักษะแบบที่ผู้ถ่ายทอดความรู้ใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมายยังเป็นรูปแบบที่สำคัญและส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้มากกว่ากิจกรรมแบบสื่อสารทางเดียวผ่านสื่อ อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าแผนปฏิบัติการฯ ได้จัดลำดับความจำเป็นเร่งด่วนจากคุณลักษณะและสภาพปัญหาทางการเงินของกลุ่มเป้าหมาย แต่ไม่ได้มีแนวทางหรือเครื่องมือในการระบุตัวกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ต่าง ๆ ทำให้การคัดเลือกพื้นที่ดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินของหน่วยงานในปัจจุบันเป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของแต่ละหน่วยงาน เช่น ความสะดวกและความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรม อยู่ในตำบลหรืออำเภอที่สำนักงานตั้งอยู่ เป็นต้น ซึ่งมักกระจุกตัวอยู่ในบริเวณเขตเมือง (Urban Areas) ที่มีจำนวนประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเร่งด่วนน้อย เป็นต้น

คณะผู้วิจัยเห็นว่า หน่วยงานผู้ดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินในระดับพื้นที่ สามารถใช้เครื่องมือในการวิเคราะห์การเงินเชิงพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นการกระจายตัวของกลุ่มเป้าหมาย ระดับทักษะทางการเงินดัชนี SFFI และการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะทางการเงินที่ดีที่ได้นำเสนอในผลงานวิชาการฉบับนี้เป็นแผนที่และเข็มทิศนำทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาทักษะทางการเงิน และปัจจัยพื้นฐานทางการเงินของประชาชนแบบองค์รวม โดยจัดลำดับความสำคัญเชิงพื้นที่ของกลุ่มเป้าหมายและออกแบบมาตรการหรือโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการความจำเป็นเร่งด่วนหรือความรุนแรงของสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่

5.2.3 ให้ความสำคัญกับการบูรณาการข้อมูล เพื่อสร้างระบบนิเวศทางข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะทางการเงินและสุขภาวะทางการเงินของประชาชน

แผนปฏิบัติการฯ ให้ความสำคัญกับการมีกลไกขับเคลื่อนการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างบูรณาการ เพื่อให้เกิดระบบนิเวศด้านการพัฒนาทักษะทางการเงินที่ยั่งยืน (Sustainable Mechanism) ซึ่งรวมถึงการบูรณาการระบบข้อมูลเพื่อให้สามารถเชื่อมโยงข้อมูลในประเทศ และใช้ฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big data) ในการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย และออกแบบการดำเนินการเพื่อส่งเสริมทักษะทางการเงินของประชาชนแต่ละกลุ่มได้ตรงจุดยิ่งขึ้น

ผลงานวิชาการฉบับนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีโครงสร้างพื้นฐาน และแนวทางในการบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงานทุกภาคส่วนของเศรษฐกิจและสังคมที่จะสนับสนุนระบบนิเวศด้านข้อมูลเชิงนโยบาย และเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้กับการพัฒนาทักษะทางการเงินและสุขภาวะทางการเงินของประชาชน รวมทั้งนโยบายด้านต่าง ๆ ของภาครัฐ

6 ความเห็นและแนวทางการขยายผลการศึกษา

6.1 ความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ

คณะผู้วิจัยได้รับเกียรติจากผู้ทรงคุณวุฒิในการวิพากษ์และให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อผลการศึกษากว่า 5 ท่าน ได้แก่ 1) ดร. พรชัย สุธีระเวช ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง 2) นายดนุชา พิชยนันท์ เลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 3) รศ. ดร. พรอนงค์ บุชราตระกูล เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ 4) นายวิทย์ รัตนกร ประธานกรรมการสมาคมสถาบันการเงินของรัฐ และ 5) นายผยง ศรีวณิช ประธานสมาคมธนาคารไทย โดยมีใจความสรุปได้ ดังนี้

ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง อธิบายว่า สศค. ได้พัฒนางานศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับ Micro Fiscal Policy เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินนโยบายของภาครัฐภายใต้งบประมาณที่มีอย่างจำกัด ซึ่งจะสนับสนุนการออกแบบนโยบายแบบเฉพาะเจาะจง เพื่อช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายที่มีความจำเป็นเร่งด่วนได้อย่างเหมาะสม โดยหากพิจารณาจากหลักการทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการเพิ่มขึ้นของรายได้ว่าจะส่งผลให้เกิดการบริโภคเพิ่มขึ้นเท่าใด หรือที่เรียกว่า Marginal Propensity to Consume (MPC) พบว่า การสนับสนุนงบประมาณให้แก่กลุ่มเปราะบางจะก่อให้เกิดผลกระทบเชิงบวกต่อเศรษฐกิจมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ และดัชนี Spatial Financial Fundamental Index (SFFI) เป็นข้อมูลบ่งชี้ถึงระดับปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ของประชาชน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ออกนโยบายสามารถจำแนกกลุ่มประชากรที่จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนที่แตกต่างกันตามพื้นที่ได้ ทั้งนี้ การเพิ่มทักษะทางการเงินเพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพทางการเงินที่ดีสามารถทำได้หลายวิธี ซึ่งรวมถึงการสนับสนุนให้ประชาชนมีการออมเงินเพิ่มมากขึ้น โดยควรมีแนวคิดว่าจะบริหารจัดการทางการเงินอย่างไรให้สามารถใช้จ่ายได้อย่างพอเพียง หรือ “อิม” หลังจากนั้นยังมีเงินเหลือเก็บหรือ “ออม” เพื่อที่จะมีเงินเพียงพอให้ “อุ่น” ใจในยามเกษียณอายุ หรือเรียกว่าแนวทาง “อิม ออม อุ่น”

นายดนุชา พิชยนันท์ อธิบายถึงผลงานของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ว่ามีการจัดทำระบบ Thai People Map and Analytics Platform (TPMAP) ซึ่งเป็นการศึกษาข้อมูลความยากจนของครัวเรือนไทยเชิงพื้นที่สอดคล้องกับการจัดทำดัชนี SFFI ของ สศค. อย่างไรก็ตาม เพื่อแก้ปัญหาในภาคการเงินของประชาชนจากการเป็นหนี้เร็วและนาน อาจอาศัยการปรับทัศนคติในการใช้จ่ายของประชาชน และสนับสนุนให้เกิดการออมเพิ่มมากขึ้น โดยประชาชนควรได้รับการดูแลภายใต้โครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) อย่างน้อย 1 โครงข่าย เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกหน่วยงาน

รศ. ดร. พรอนงค์ บุชราตระกูล ให้ความเห็นว่าดัชนี SFFI ของ สศค. ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบได้แก่ การบริหารจัดการทางการเงิน การออมและการลงทุน และการเข้าถึงบริการทางการเงิน เมื่อพิจารณาจากผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบด้านการออมและการลงทุน มีปัญหาความแตกต่างเชิงพื้นที่มากที่สุด ในขณะที่การ

เข้าถึงบริการทางการเงินมีความแตกต่างเชิงพื้นที่ไม่มากนักโดยเปรียบเทียบ ดังนั้น การดำเนินนโยบายจึงควรให้ความสำคัญกับเรื่องของการส่งเสริมการออมและการลงทุนในพื้นที่เป้าหมาย ทั้งนี้ ได้เสนอแนะเพิ่มเติมว่า หาก สศค. สามารถบูรณาการชุดข้อมูลที่มีอยู่กับข้อมูลสุขภาวะของประชาชนในด้านอื่นๆ เช่น ด้านสาธารณสุข เป็นต้น ก็จะทำให้สามารถชี้วัดระดับสุขภาวะเชิงพื้นที่ของประชาชนที่มีมิติหลากหลายครบถ้วนยิ่งขึ้น

นายวิทย์ รัตนกร เห็นว่างานศึกษาของ สศค. เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่ทำให้ทราบว่าการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ควรจะไปที่ไหน กลุ่มเป้าหมายคือใคร และมีปัจจัยอะไรบ้างที่ควรให้ความสำคัญ อย่างไรก็ตาม เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงปัจจัยองค์รวมที่ต้องมีหลายหน่วยงานเข้ามาร่วมมือกัน เพื่อให้ความช่วยเหลือเชิงพื้นที่ที่มีความครอบคลุมทุกมิติโดยไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่ปัจจัยด้านการเงินเพียงอย่างเดียว

นายผยง ศรีวณิช เห็นว่าแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ (Megatrends) ที่ทุกคนต้องเผชิญในอนาคตที่จะมาถึงเป็นสิ่งที่ควรจะต้องมีการเตรียมความพร้อมในการรับมือ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสังคมผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี เป็นต้น ดังนั้น งานศึกษาของ สศค. จะมีส่วนช่วยในการช่วยให้ประชาชนสามารถที่จะเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงข้างต้น โดยได้กล่าวเสริมว่า ฐานข้อมูลของ สศค. เป็นฐานข้อมูลที่ดี หากนำมารวมกับฐานข้อมูลของหน่วยงานอื่นๆ เช่น สศช. เป็นต้น ก็จะสามารถตอบโจทย์ความท้าทายต่างๆ ได้อย่างตรงจุดและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

โดยสรุป ผู้ทรงคุณวุฒิต่างเห็นว่าการร่วมกันสร้างและใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลขนาดใหญ่จะช่วยให้ภาครัฐสามารถระบุกลุ่มเป้าหมายทั้งในเชิงพื้นที่ บุคคล และมิติอื่นๆ ได้ ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แก้ปัญหาได้อย่างแม่นยำและประหยัดทรัพยากร ผลการศึกษาเรื่อง “แผนที่การเงินครัวเรือนไทย: เข้มทิศการพัฒนาทักษะทางการเงิน” จะเป็นส่วนสำคัญที่สามารถนำไปประยุกต์ต่อยอดให้การดำเนินนโยบายของภาครัฐมีความเฉพาะเจาะจง (Tailor-Made Policy) มากขึ้นได้ในอนาคต

6.2 แนวทางการขยายผลการศึกษาด้วยการพัฒนาเครื่องมือเชิงพื้นที่

จากความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิข้างต้นจะเห็นได้ว่าหลายท่านมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การยกระดับสุขภาวะเชิงพื้นที่ของครัวเรือนไทยควรที่จะคำนึงถึงปัจจัยที่มีความรอบด้านมากขึ้นกว่าปัจจัยด้านการเงินเพียงอย่างเดียว และต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการบูรณาการข้อมูลเชิงพื้นที่เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงลักษณะปัญหาตลอดจนจุดเด่นของพื้นที่เพื่อให้การดำเนินนโยบายการพัฒนาสุขภาวะมีความเหมาะสมกับครัวเรือนในพื้นที่มากขึ้น

ดังนั้น เพื่อให้การวิเคราะห์เชิงพื้นที่ที่มีมิติของสุขภาวะที่รอบด้านมากยิ่งขึ้น สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง จึงได้จัดทำพัฒนา “ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (Spatial Economic Fundamental Index, SEFI)” ขึ้น เพื่อประโยชน์ในการใช้เป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่อันจะเป็นรากฐานของการเติบโตเชิงพื้นที่ในระยะยาวอย่างทั่วถึง หรือ Inclusive Growth ต่อไป

แนวคิดของการพัฒนาดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ เริ่มต้นจากการที่คณะผู้วิจัยเห็นว่าในช่วงที่ผ่านมา ประเทศไทยได้เผชิญกับความท้าทายทั้งภายในและนอกประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมี

ความซับซ้อนสูง โดยเฉพาะการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทั่วโลก การติดอยู่ในกับดักรายได้ปานกลาง การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างประชากร และความยากจนเรื้อรังและความเหลื่อมล้ำที่ก่อให้เกิดการเติบโตที่ไม่สมดุล ซึ่งก่อให้เกิดความไม่แน่นอนต่อทั้งภาวะเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของประชาชนเป็นอย่างมาก สำนักงานเศรษฐกิจการคลังจึงควรให้ความสำคัญกับการจัดทำนโยบายการคลังที่ตอบโจทย์เศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมภายใต้ความท้าทายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการฟื้นตัวของเศรษฐกิจอย่างตรงจุดและทั่วถึง โดยอาศัยประโยชน์จากการพัฒนาฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) และการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analytics) ของประชาชนทุกกลุ่มในการออกแบบมาตรการทางเศรษฐกิจแบบเฉพาะเจาะจงตามความเหมาะสมกับปัญหาของพื้นที่หรือกลุ่มประชาชนหรือที่เรียกว่า “Tailor-Made Policy” ซึ่งสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินนโยบายและนำส่งความช่วยเหลือได้อย่างถูกฝาถูกตัวมากขึ้น ประกอบกับทำให้การจัดสรรงบประมาณที่ภาครัฐมีอยู่อย่างจำกัดเกิดประโยชน์สูงสุดในระยะยาว

อย่างไรก็ตาม รูปธรรมของการจัดทำนโยบายสาธารณะที่เหมาะสมกับพื้นที่และลักษณะของกลุ่มคนที่แตกต่างกัน อาจยังไม่เกิดขึ้นมากนักในช่วงที่ผ่านมาและส่งผลให้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ไม่สามารถแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร สะท้อนจากข้อมูลของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติล่าสุดปี 2563 ที่พบว่า แม้ในช่วงตลอด 30 ปีที่ผ่านมา จำนวนคนจนและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในระดับประเทศมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อพิจารณาระดับเชิงพื้นที่พบว่า ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉยงเหนือ และภาคเหนือยังคงมีปัญหาความยากจนรุนแรงกว่าพื้นที่อื่น ๆ และจำนวนคนจนส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่ชนบทห่างไกลมากกว่าอยู่ในเมืองและเขตเทศบาล

จากการแก้ไขปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำและความยากจนที่อาจยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่ภาครัฐยังขาดเครื่องมือในการวิเคราะห์เศรษฐกิจเชิงพื้นที่ที่มีความลึกถึงระดับหมู่บ้าน และขาดข้อมูลที่สามารถสะท้อนปัญหาถึงระดับตัวบุคคล (Personal Data) และครัวเรือน (House Data) ของคนในพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้สามารถช่วยในการออกแบบนโยบายที่แก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุดของแต่ละพื้นที่มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ที่ผ่านมารวบรวมข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์เศรษฐกิจมหภาคโดยส่วนใหญ่ของกระทรวงการคลังจะจัดทำในระดับประเทศและจังหวัดเป็นหลัก โดยยังไม่สามารถวิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจในมิติต่าง ๆ ในระดับบุคคล ครัวเรือน หมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ ได้อย่างชัดเจน การศึกษาในครั้งนี้จึงต้องการที่จะสร้างนวัตกรรมเพื่อช่วยในการจัดทำนโยบายการคลังในลักษณะ Tailor-Made Policy ที่สามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ในมิติต่าง ๆ ให้สามารถตอบโจทย์การพัฒนากลุ่มคนเชิงพื้นที่ได้ตรงจุดมากยิ่งขึ้น โดยที่ผ่านมา สำนักงานเศรษฐกิจการคลังได้เคยพัฒนาเครื่องมือในการวิเคราะห์เศรษฐกิจเชิงพื้นที่ในหลายหลายรูปแบบ เพื่อสนับสนุนการดำเนินนโยบายการคลังเชิงพื้นที่ อาทิ การวิเคราะห์ประสิทธิภาพการผลิตด้วยวิธี Data Envelopment Analysis (DEA) การจัดทำความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจรายจังหวัด และการวิเคราะห์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยโดยใช้ข้อมูลดาวเทียมและภูมิสารสนเทศ เป็นต้น

การศึกษานี้จึงเป็นการต่อยอดนวัตกรรมข้างต้นใน 2 มิติ กล่าวคือ 1) การวิเคราะห์เชิงพื้นที่ในระดับที่ลึกขึ้นโดยอาศัยข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เพื่อให้สามารถจัดทำข้อมูลในระดับครัวเรือน หมู่บ้าน ตำบล และอำเภอได้ 2) การวิเคราะห์มีความครอบคลุมในมิติต่างๆ ทางเศรษฐกิจที่มากขึ้น จากการใช้ฐานข้อมูลที่เต็ม

ศักยภาพเพิ่มขึ้นไม่ว่าจะเป็นฐานข้อมูล จปฐ ฐานข้อมูลดาวเทียม ฐานข้อมูลภูมิสารสนเทศ และฐานข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจอื่นๆ

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงเป็นการริเริ่มในการรวบรวมข้อมูลและทำการวิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประชาชนเป็นรายบุคคลที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะสามารถทำให้เห็นจุดแข็งและจุดอ่อนของแต่ละบุคคล ครั้วเรือน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัดในหลากหลายมิติ อาทิ โครงสร้างพื้นฐาน สุขภาพ การศึกษา กำลังซื้อ ความท้าทายทางทรัพยากรมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดทำนโยบายเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับกลุ่มคนในแต่ละพื้นที่ให้ตอบโจทย์ตรงจุดและทั่วถึงยิ่งขึ้น

6.2.1 กรอบแนวคิดในการจัดทำ

การวิเคราะห์ความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ จะอาศัยการคำนวณดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (Spatial Economic Fundamentals Index: SEFI) ระดับรายบุคคล โดยใช้โปรแกรมจัดการฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ที่ชื่อว่า “KNIME Analytics” เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงฐานข้อมูล ด้วยวิธีการหาค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (Weighted Average) ให้ความสำคัญกับตัวแปรที่มีข้อมูลความละเอียดระดับบุคคล ครั้วเรือน หมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ มากกว่าข้อมูลระดับจังหวัด และใช้วิธี Z-Score Standardization เพื่อจัดทำ SEFI โดยข้อมูลตัวชี้วัดทั้ง 88 รายการ ถูกจัดกลุ่มเป็น 6 กลุ่ม ดังนี้

(1) **กลุ่มโครงสร้างพื้นฐาน** สะท้อนจากเครื่องชี้ 12 รายการ อาทิ ความสว่างของแสงกลางต่อพื้นที่ ความยาวถนนต่อพื้นที่ จำนวนจุดสนใจต่อพื้นที่ จำนวนคนที่ใช้อินเทอร์เน็ตต่อประชากร จำนวนเลขหมายโทรศัพท์มือถือต่อประชากร จำนวนตลาดสดน้ำซั้ว การมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง เป็นต้น แสดงถึงการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการทำธุรกรรมทางเศรษฐกิจ

(2) **กลุ่มสาธารณสุข** สะท้อนจากเครื่องชี้ 18 รายการ อาทิ จำนวนเตียงในสถานพยาบาลต่อประชากร จำนวนแพทย์ต่อประชากรในจังหวัด คะแนนสุขภาพจิต ความพิการของร่างกาย จำนวนผู้ป่วยเรื้อรังในครั้วเรือน การมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภคเพียงพอ การกินอาหารที่ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย และได้มาตรฐาน การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น แสดงถึงสภาวะสุขภาพของบุคคล สภาพความเป็นอยู่ด้านสาธารณสุขของครั้วเรือน และความสามารถของระบบการสาธารณสุขในการรองรับและให้บริการของพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพแรงงานในการผลิตของแต่ละพื้นที่

(3) **กลุ่มการศึกษา** สะท้อนจากเครื่องชี้ 15 รายการ อาทิ ระดับการศึกษา ทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ จำนวนโรงเรียนต่อพื้นที่ สัดส่วนนักเรียนยากจน ค่าเฉลี่ยระดับสติปัญญา (IQ) คะแนน O-net (ผลรวมของคะแนนทดสอบ 5 วิชาของระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยเฉลี่ยของผู้เข้าสอบ) ทักษะการเงิน เป็นต้น แสดงถึงระดับการศึกษาของบุคคล รวมทั้งการพัฒนาทุนมนุษย์ในแต่ละพื้นที่

(4) **กลุ่มเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ** สะท้อนจากเครื่องชี้ 11 รายการ อาทิ อัตราการว่างงาน ระดับรายได้ ค่าใช้จ่าย จำนวนเงินออม จำนวนหนี้ในระบบ ความหลากหลายของการประกอบอาชีพ แสดงถึงกำลังซื้อ (Purchasing Power) ของประชาชนรายบุคคลในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานหนึ่งที่ช่วยดึงดูดการค้าและการ

ลงทุนซึ่งนำไปสู่ความเป็นเมือง (Urbanization) และผลกระทบภายนอกเชิงบวก (Positive Spillover) ที่จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เติบโตขึ้น

(5) **กลุ่มความท้าทายทางทรัพยากรมนุษย์** สะท้อนจากเครื่องชี้ 21 รายการ อาทิ ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ อัตราการเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุ อัตราการฆ่าตัวตายและทำร้ายตนเอง จำนวนเรื่องร้องเรียนจากประชาชนผ่านศูนย์บริการประชาชน จำนวนคดีในศาลปกครอง การแจ้งความคดีชีวิต ร่างกาย เพศและคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์รวมในจังหวัด แสดงถึงปัจจัยที่บั่นทอนความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจส่งผลต่อการสูญเสียปัจจัยการผลิตในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในด้านชีวิตและทรัพย์สินซึ่งเป็นประโยชน์ต่อออกแบบนโยบายรับมือและป้องกันความสูญเสียต่าง ๆ

(6) **กลุ่มสิ่งแวดล้อม** สะท้อนจากเครื่องชี้ 11 รายการ อาทิ ความหนาแน่นของไนโตรเจนไดออกไซด์ การจัดการขยะมูลฝอยชุมชน การป้องกันอุบัติภัยและภัยธรรมชาติอย่างถูกวิธี ปัญหามลพิษที่ได้รับการร้องเรียน การปล่อยก๊าซเรือนกระจก อัตราการผลิตติดตั้งไฟฟ้าจากพลังงานทดแทน ขนาดพื้นที่ป่า การไม่ถูกรบกวนจากมลพิษเป็นต้น แสดงถึงถึงความบกพร่องของการบริหารจัดการทรัพยากรซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจอันจะนำมาสู่ปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

6.2.2 ข้อมูลที่ใช้ในการประมวลผล

การศึกษาครั้งนี้ จะใช้ข้อมูลระดับบุคคล ครัวเรือน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด รวมเกือบ 100 รายการ ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลภาพถ่ายทางดาวเทียม ข้อมูลปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจต่าง ๆ และข้อมูลผู้ได้รับสิทธิและผู้ประกอบการในโครงการภาครัฐของกระทรวงการคลัง อาทิ โครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐปี 2560 และ 2561 โครงการเราไม่ทิ้งกัน โครงการคนละครึ่งระยะที่ 1 2 และ 3 และโครงการเราชนะ เพื่อสะท้อนระดับการพัฒนาและปัญหาขั้นพื้นฐานในมิติต่าง ๆ ทั้งเชิงบุคคลและพื้นที่ ทั้งนี้ คณะผู้จัดทำได้สรุปรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) จัดเก็บโดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย โดยในการศึกษาครั้งนี้ จะใช้ข้อมูลของปี 2564 ซึ่งครอบคลุมประมาณ 12.8 ล้านครัวเรือน มีประชากรมากถึง 36.0 ล้านคนใน 76 จังหวัด (คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 54.4 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ) โดยเลือกใช้ข้อมูลระดับบุคคลและครัวเรือนจากแบบสอบถาม จปฐ. ในประเด็น 1) ความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและบ้านมีสภาพคงทนถาวร 2) การมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภคเพียงพอตลอดปี 3) เด็กแรกเกิดมีน้ำหนัก 2,500 กรัมขึ้นไป 4) การกินอาหารถูกสุขลักษณะปลอดภัย และได้มาตรฐาน 5) การใช้ยาเพื่อบำบัด บรรเทาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้นอย่างเหมาะสม 6) การได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี 7) การออกกำลังกาย 8) จำนวนผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ป่วยเรื้อรัง และผู้ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ในครัวเรือน 9) ระดับการศึกษาและทักษะภาษาอังกฤษ 10) ระดับรายได้ ค่าใช้จ่าย หนี้ในระบบ และเงินออม 11) ความหลากหลายของอาชีพ และ 12) การรับมือและป้องกันภัยธรรมชาติ ซึ่งรวมทั้งสิ้น 31 ตัวชี้วัด

ข้อมูลดาวเทียมจากแหล่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์การนาซาและ Google Earth Engine ตลอดจนการดึงข้อมูลภูมิสารสนเทศจาก OpenStreetMap แล้วนำมาประมวลผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์เฉพาะทาง อาทิ Quantum GIS และ GeoDa เพื่อนำมาจัดทำเครื่องชี้วัดโครงสร้างพื้นฐานและมลพิษของแต่ละตำบล โดยใน

การศึกษานี้ จะใช้ข้อมูลของปี 2565 ประกอบด้วย ความสว่างของแสงกลางคืน จำนวนจุดสนใจ (เช่น จำนวนที่พัก ร้านอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว และร้านสะดวกซื้อต่าง ๆ เป็นต้น) ความยาวของถนน และความหนาแน่นของก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์ในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งสิ้น 4 ตัวชี้วัด

ข้อมูลปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ซึ่งเป็นข้อมูลทั้งระดับตำบลและจังหวัดที่รวบรวมมาจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ โดยเป็นข้อมูลในช่วงปี 2560-2564 เช่น การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต จำนวนตลาดสดน้ำซื่อ จำนวนร้านอาหารและแผงลอยที่ได้ CFGT คะแนนสุขภาพจิต อัตราบุคลากรทางการแพทย์ คะแนนเฉลี่ยการทดสอบ O-Net จำนวนโรงเรียนต่อขนาดพื้นที่ สัดส่วนนักเรียนยากจน ทักษะการเงิน อัตราการว่างงาน ความหนาแน่นของประชากร จำนวนคดีในศาลปกครอง การจัดการขยะมูลฝอยชุมชน อัตราการผลิตติดตั้งไฟฟ้าจากพลังงานทดแทน และการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เป็นต้น ซึ่งรวมทั้งสิ้น 53 ตัวชี้วัด

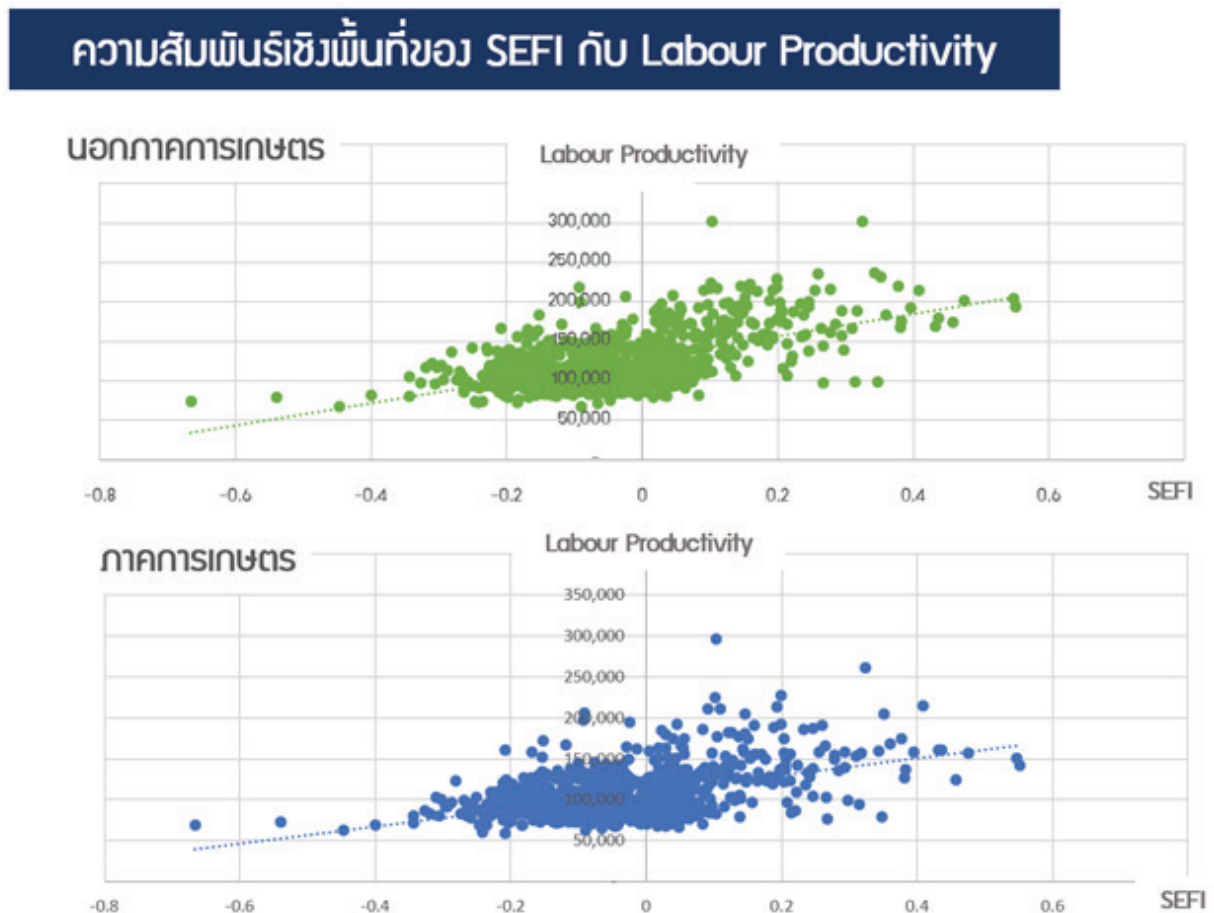
ข้อมูลโครงการภาครัฐของกระทรวงการคลัง ซึ่งเป็นฐานข้อมูลของประชาชนและผู้ประกอบการที่เข้าร่วมโครงการช่วยเหลือเยียวยาและกระตุ้นเศรษฐกิจในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ในส่วนของกระทรวงการคลัง รวมกว่า 47.0 ล้านคน (คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 71.0 ของประชากรทั้งประเทศ) โดยสามารถแบ่งประชาชนออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐจำนวน 13.3 ล้านคน (ข้อมูล ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2565) 2) กลุ่มแรงงานประกอบอาชีพอิสระที่เข้าร่วมมาตรการช่วยเหลือเงินเยียวยา 5,000 บาท ต่อเนื่อง 3 เดือน (โครงการเราไม่ทิ้งกัน) จำนวน 15.3 ล้านคน 3) กลุ่มผู้ใช้งานแอปพลิเคชัน “เป๋าตัง” ในโครงการคนละครึ่งระยะที่ 1 2 และ 3 จำนวน 26.3 ล้านคน 4) กลุ่มผู้ประกอบการรายย่อยที่ใช้งานแอปพลิเคชัน “ถุงเงิน” ในโครงการคนละครึ่งระยะที่ 1 2 และ 3 จำนวน 1.3 ล้านคน และ 5) กลุ่มผู้ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษที่ใช้ผ่านบัตรประชาชนในโครงการเราชนะ จำนวน 2.5 ล้านคน ทั้งนี้ คณะผู้จัดทำจะนำข้อมูลส่วนนี้ ไปบูรณาการร่วมกับข้อมูลต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจในแต่ละกลุ่มคนที่มีลักษณะแตกต่างกัน

6.2.3 ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจมีความสำคัญอย่างไร

จากการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีทั้ง 2 ตัวกับข้อมูลที่บ่งชี้ผลสัมฤทธิ์ทางเศรษฐกิจ อาทิ รายได้ต่อหัวของประชากร (GDP per Capita) สัดส่วนผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐของกระทรวงการคลังต่อประชากร ค่าครองชีพ พบว่า 1) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient) ระหว่าง SEFI และ GDP per Capita รายจังหวัด อยู่ที่ 0.534 2) Correlation Coefficient ระหว่าง SEFI และค่าครองชีพรายจังหวัด อยู่ที่ 0.680 และ (3) Correlation Coefficient ระหว่าง SEFI และสัดส่วนผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐรายจังหวัด อยู่ที่ 0.621

นอกจากนี้ หากตั้งสมมติฐานว่าการที่ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจในพื้นที่มีความพร้อมสูง น่าจะมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีกินดีของประชาชน ในที่นี้สะท้อนจากระดับ Labor Productivity หรือผลิตภาพการผลิตของแรงงานโดยอาศัยข้อมูลจากการสำรวจ จปฐ ของกระทรวงมหาดไทย แล้วนำมาคำนวณผลิตภาพแรงงานทั้งในและนอกภาคเกษตรแล้วนำมาแสดง ดังภาพที่ 6.1

ภาพที่ 6.1 ความสัมพันธ์ระหว่าง SEFI และผลิตภาพแรงงาน

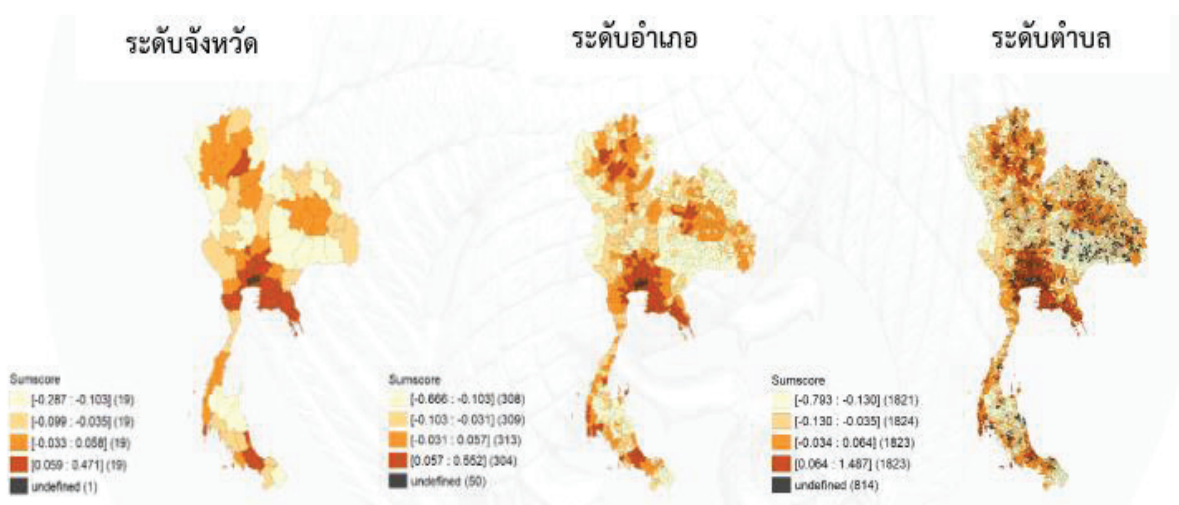
ที่มา คณะผู้วิจัย

ผลการทดสอบพบว่าระดับ SEFI รายอำเภอ และระดับผลิตภาพแรงงานรายอำเภอทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตรมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ทดสอบด้วย Spearman Rank Correlation) แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจในพื้นที่ที่ดีจะมาพร้อมกับความกินดีอยู่ดีของประชาชนในพื้นที่ไม่ว่าประกอบอาชีพในหรือนอกเกษตรก็ตาม ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในเชิงนโยบายที่ควรให้ความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงพื้นที่

6.2.4 ผลการศึกษา

การวิเคราะห์ประมวลผลด้านการชี้วัดความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจรายตำบล อำเภอ และ จังหวัด ดังภาพที่ 6.2 เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างของความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจในแต่ละพื้นที่ซึ่งจำเป็นต้องมีการดำเนินนโยบายเชิงพื้นที่ที่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาแผนที่ SEFI ทั้ง 878 อำเภอทั่วประเทศ สะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่ตอนกลางของประเทศมีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะพื้นที่เขตอำเภอของ จังหวัดในเขตปริมณฑลและหัวเมืองเศรษฐกิจสำคัญของประเทศ นำโดยจังหวัดนนทบุรี (อำเภอเมือง บางกรวย บางใหญ่ ปากเกร็ด และบางบัวทอง) รองลงมาคือ ปทุมธานี (อำเภอเมือง ลำลูกกา คลองหลวง และธัญบุรี) ภูเก็ต (อำเภอเมือง กะทู้ และถลาง) สมุทรปราการ (อำเภอเมืองและบางพลี) และชลบุรี (อำเภอเมืองและเกาะสีชัง) ตามลำดับ โดยแนวทางการพัฒนาพื้นที่เหล่านี้ ควรส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน เศรษฐกิจแทนเพื่อประหยัดทรัพยากรภาครัฐและนำไปทรัพยากรของรัฐไปกระจายให้กับพื้นที่อำเภออื่น ๆ ที่ด้อย พัฒนากว่า ขณะที่พื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น จังหวัดบุรีรัมย์ (อำเภอพลพลาชัย แคนดง และสตึก) สุรินทร์ (อำเภอพนมดงรัก กาบเชิง และรัตนบุรี) บึงกาฬ (อำเภอเซกา) นครราชสีมา (อำเภอขาม สะแกแสง เมืองยาง และพระทองคำ) สกลนคร (อำเภอโพนนาแก้ว) ชัยภูมิ (อำเภอซับใหญ่) เป็นต้น และบางส่วนของภาคเหนือ เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน (อำเภอสบเมย แม่สะเรียง และแม่ออน้อย) น่าน (อำเภอเฉลิมพระเกียรติ) ตาก (อำเภอท่าสองยาง) และภาคใต้ อย่างจังหวัดนราธิวาส (อำเภอเจาะไอร้อง จะนะ และสุคีริน) นครศรีธรรมราช (อำเภอปากพนัง และนบพิตำ) กระบี่ (อำเภอเกาะลันตา) ยังมีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่อ่อนแอกว่า ซึ่งยังต้องการความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน โดยควรยกระดับประสิทธิภาพทางการผลิตและความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานด้านต่าง ๆ ไปพร้อมกัน และรัฐบาลอาจให้ความช่วยเหลือด้านสวัสดิการของประชาชนในพื้นที่ ควบคู่กันไปด้วย

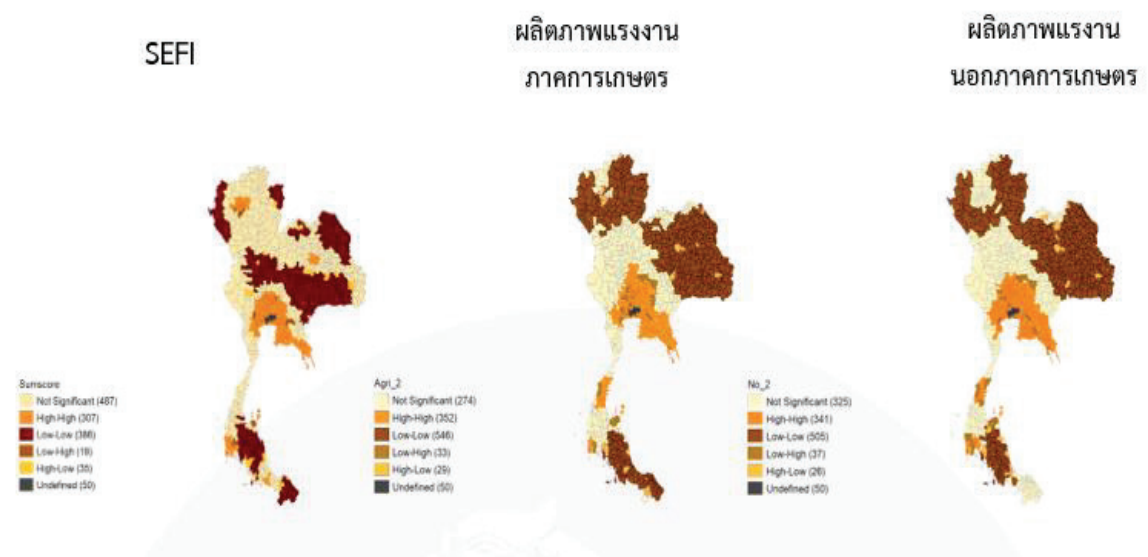
ภาพที่ 6.2 ผลดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (SEFI) รายตำบล อำเภอ และ จังหวัด

ที่มา: คณะผู้วิจัย

อีกทั้ง จากการวิเคราะห์ Cluster Analysis โดยอาศัยวิธี Local Indicators of Spatial Association (LISA) ดังภาพที่ 6.3 เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างอำเภอหนึ่ง ๆ และอำเภอข้างเคียง ว่ามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอย่างไร โดยจากผลการวิเคราะห์ LISA พบว่า พื้นที่อำเภอในแถบตอนกลางของประเทศทั้งบริเวณปริมณฑลรอบ ๆ กรุงเทพมหานคร รวมทั้ง บางส่วนของภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความสัมพันธ์แบบ High-High เหมือนกัน แสดงถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองและอำเภอข้างเคียง มีระดับคะแนน SEFI สูงไปด้วยกัน รวมถึงมีผลิตภาพแรงงานในภาคเกษตรและภาคนอกเกษตรสูงไปด้วยกัน ขณะที่พื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่บางส่วนของภาคเหนือและภาคใต้ตอนล่าง มีความสัมพันธ์แบบ Low-Low เหมือนกัน แสดงถึงความเป็นคลัสเตอร์ที่อำเภอตนเองและอำเภอข้างเคียงมีระดับคะแนน SEFI ต่ำไปด้วยกัน มีผลิตภาพแรงงานในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรต่ำไปด้วยกัน แสดงถึงความชัดเจนของความสัมพันธ์เชิงพื้นที่แบบคลัสเตอร์ ที่ความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจและรายได้ของแรงงาน ไม่ว่าจะเป็นภาคเกษตรหรือภาคนอกเกษตร มีความแปรผันตามกัน ดังนั้น จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว ภาครัฐสามารถดำเนินนโยบายการคลังในพื้นที่ที่ความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจสูง ซึ่งจะทำให้เกิดความมั่งคั่งของประชาชนในพื้นที่ไม่ว่าจะประกอบอาชีพใดก็ตาม ทั้งภาคเกษตรและนอกเกษตร อันเป็นผลให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

ภาพที่ 6.3 ความสัมพันธ์ระหว่าง SEFI กับผลิตภาพแรงงาน ของทั้งประเทศ ภาคการเกษตร และนอก การเกษตร

ที่มา: คณะผู้วิจัย

6.2.5 กรณีศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ

ในที่นี่ อาศัยพื้นที่ 3 อำเภอของจังหวัดศรีสะเกษเป็นกรณีศึกษา ได้แก่ อำเภอพยุห์ อำเภอศีลาลาด และอำเภอขุขันธ์เพื่อให้สอดคล้องกับผลการศึกษาในหัวข้อ 4.4 ซึ่งเป็น 3 อำเภอในจังหวัดศรีสะเกษที่เป็นพื้นที่เป้าหมายเร่งด่วน และทำให้เกิดความเข้าใจในลักษณะของปัญหาเชิงพื้นที่ที่มากกว่าในเรื่องของการเงินโดย

ครอบคลุมไปถึงปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจในมิติอื่นๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการจัดทำนโยบายเพื่อยกระดับสุขภาวะที่มีความรอบด้านมากขึ้น

หากพิจารณาดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (SEFI) ของจังหวัดศรีสะเกษในภาพรวมทั้งจังหวัดพบว่า ดัชนี SEFI ของจังหวัดศรีสะเกษอยู่ที่ร้อยละ -0.1017 ซึ่งนับเป็นอันดับที่ 14 จากทั้งหมด 20 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งนี้ ดัชนี SEFI ของจังหวัดศรีสะเกษถือว่าอยู่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของดัชนี SEFI ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่อยู่ที่ร้อยละ -0.0700 จากภาพที่ 6.4 ดัชนี SEFI แสดงให้เห็นว่า จังหวัดศรีสะเกษมีจุดแข็ง 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความท้าทายทางทรัพยากรมนุษย์ สิ่งแวดล้อม และเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ตามลำดับ และมีความท้าทาย 3 ด้านประกอบด้วย โครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา และสุขภาพ ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการใช้ดัชนี SEFI มาร่วมวิเคราะห์ทำให้สามารถเข้าใจถึงลักษณะเชิงเศรษฐกิจในมิติต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่การยกระดับสุขภาวะของประชาชนในพื้นที่ในมิติที่หลากหลายมากกว่ามิติทางการเงินได้ ทั้งนี้ จากความท้าทายทั้ง 3 ด้านที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่า อำเภอศีลาลาด ชุขันธ์ และพยุห์ ในจังหวัดศรีสะเกษ ควรได้รับความการพัฒนาในด้านโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา และด้านสุขภาพอย่างเร่งด่วนโดยเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่น

หากวิเคราะห์ความท้าทายและโอกาสเป็นรายอำเภอพบว่า อำเภอศีลาลาด มีความท้าทายด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยค่าดัชนี SEFI อยู่ที่ -0.3304 สะท้อนจาก ความยาวถนนต่อขนาดพื้นที่ ดัชนีอยู่ที่ -0.444 ความสว่างของแสงกลาง (Night Time Light) ต่อขนาดพื้นที่ ดัชนีอยู่ที่ -0.419 และร้อยละของหมู่บ้านที่ถนนสายหลักใช้การได้ตลอดปี ดัชนีอยู่ที่ -0.323 ความท้าทายด้านที่รองลงมา คือ ด้านการศึกษาในอำเภอศีลาลาดดัชนี SEFI ด้านการศึกษาอยู่ที่ -0.2506 สะท้อนจาก สัดส่วนนักเรียนยากจนต่อนักเรียนทั้งหมด ดัชนีอยู่ที่ -0.801 ร้อยละของคนอายุ 15-59 ปี ที่อ่าน เขียนภาษาไทยและคิดเลขอย่างง่ายได้ในครัวเรือน ดัชนีอยู่ที่ 0.071 และระดับการศึกษา ดัชนีอยู่ที่ 0.084 และในส่วนของความท้าทายด้านสุขภาพดัชนี SEFI ด้านสุขภาพของอำเภอศีลาลาดอยู่ที่ -0.0268 สะท้อนจากร้อยละของผู้ที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ดัชนีอยู่ที่ -0.187 ร้อยละของผู้พิการในครัวเรือน ดัชนีอยู่ที่ -0.171 และร้อยละของผู้สูงอายุในครัวเรือน ดัชนีอยู่ที่ 0.036

ในส่วนของอำเภอขุขันธ์ ความท้าทายด้านโครงสร้างพื้นฐานดัชนี SEFI อยู่ที่ -0.3098 สะท้อนจาก ความสว่างของแสงกลาง (Night Time Light) ต่อขนาดพื้นที่ ดัชนีอยู่ที่ -0.405 ร้อยละของหมู่บ้านที่ถนนสายหลักใช้การได้ตลอดปี ดัชนีอยู่ที่ -0.323 และความยาวถนนต่อขนาดพื้นที่ ดัชนีอยู่ที่ -0.201 ในส่วนความท้าทายด้านการศึกษา ดัชนีอยู่ที่ -0.2684 สะท้อนจาก สัดส่วนนักเรียนยากจนต่อนักเรียนทั้งหมด ดัชนีอยู่ที่ -0.568 ร้อยละของเด็กจบชั้น ม.3 ที่ได้เรียนต่อชั้น ม.4 หรือเทียบเท่าในครัวเรือน ดัชนีอยู่ที่ -0.422 และร้อยละของเด็กอายุ 6-14 ปี ที่ได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ในครัวเรือน ดัชนีอยู่ที่ -0.164 และความท้าทายด้านสุขภาพ อยู่ที่ -0.0417 สะท้อนจากร้อยละของเด็กแรกเกิดที่มีน้ำหนัก 2,500 กรัมขึ้นไปในครัวเรือน ดัชนีอยู่ที่ -0.126 ร้อยละของผู้พิการในครัวเรือน ดัชนีอยู่ที่ -0.102 และร้อยละของผู้ที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ดัชนีอยู่ที่ -0.057

นอกจากนี้ ในส่วนของอำเภอพยุห์ ความท้าทายด้านโครงสร้างพื้นฐานมีดัชนี SEFI อยู่ที่ -0.3260 สะท้อนจากความยาวของถนนต่อขนาดพื้นที่ ดัชนีอยู่ที่ -0.485 ความสว่างของแสงกลาง (Night Time Light) ต่อขนาดพื้นที่ ดัชนีอยู่ที่ -0.377 และร้อยละของหมู่บ้านที่ถนนสายหลักใช้การได้ตลอดปี ดัชนีอยู่ที่ -0.323 นอกจากนี้ ความท้าทายด้านการศึกษา -0.2179 สะท้อนจากสัดส่วนนักเรียนยากจนต่อนักเรียนทั้งหมด ดัชนีอยู่ที่ -0.451 ร้อยละของผู้ที่มีความรู้ภาษาในครัวเรือน ดัชนีอยู่ที่ -0.379 และจำนวนโรงเรียนต่อขนาดพื้นที่ ดัชนีอยู่ที่ -0.043

ภาพที่ 6.5 โครงการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม จังหวัดน่าน (Holistic Area Based Model : NAN) ของธนาคารออมสิน

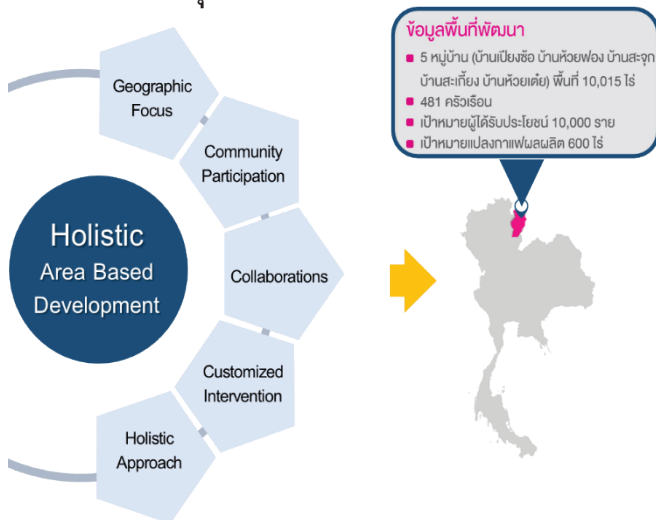

บทบาทการดำเนินงานของธนาคารออมสินในการเป็นธนาคารเพื่อสังคม (Social Bank) ที่มุ่งลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการเงิน พร้อมสร้างการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่เป็นธรรม ขจัดปัญหาความยากจนให้กับประชาชนคนไทย ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ของสหประชาชาติ ที่ผ่านมาการดำเนินงานของธนาคารใช้กลไกการขับเคลื่อนภารกิจเชิงสังคม ควบคู่กับภารกิจเชิงพาณิชย์ (Dual Mission) โดยธนาคารดำเนินธุรกิจด้วยการสร้างผลกำไร มาสนับสนุนการทำภารกิจเพื่อสังคม อันจะส่งผลให้เกิดผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมอย่างเป็นรูปธรรม (Making POSITIVE Impact) ทั้งการใช้ทักษะความเชี่ยวชาญในด้านการสร้างความรู้ทางการเงินให้กับคนฐานราก ส่งเสริมการออม ช่วยแก้ไขปัญหาหนี้สิน ดึงกลุ่มคนฐานรากให้สามารถเข้าถึงเงินในระบบด้วยการสนับสนุนเงินทุน / สินเชื่อที่มีอัตราดอกเบี้ยเหมาะสมและเป็นธรรม ตลอดจนการสนับสนุนให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพ เพื่อให้คนฐานรากพึ่งพาตนเองได้ โดยขับเคลื่อนการดำเนินภารกิจเชิงสังคมทั่วทั้งองค์กร เริ่มด้วยแนวคิดการบูรณาการภารกิจเชิงสังคมในทุกกระบวนการ (Process) ผลิตภัณฑ์ (Product) และแผนงาน/โครงการ (Project) หรือแนวคิด Social Mission Integration และขยายผลสู่แนวคิดการสร้างสรรค์และแบ่งปันคุณค่าร่วมระหว่างธุรกิจและสังคม หรือ CSV (Creating Shared Value) สร้างการเติบโตทางธุรกิจที่สามารถสร้าง

คุณค่าต่อสังคมอย่างต่อเนื่องในอนาคต ซึ่งมากไปกว่าการดำเนินการเพียงภารกิจเพื่อสังคมที่เป็น CSR Project เท่านั้น และเพื่อให้การดำเนินงานภารกิจในเชิงสังคมของธนาคารมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ธนาคารมีการดำเนินงานภายใต้ข้อมูลบริบททั้งในภาพรวมและเชิงพื้นที่ ร่วมกับการใช้ความร่วมมือกับพันธมิตรหรือภาคีที่มีความรู้ความชำนาญในด้านต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรอิสระ โดยนำจุดแข็งของพันธมิตรหรือภาคีมาช่วยเสริมความเชี่ยวชาญของธนาคาร สร้างให้เกิดเป็นคุณค่าต่อสังคมและองค์กรไปพร้อมกัน สำหรับในปีที่ผ่านมาธนาคารออมสินมีตัวอย่างการดูแลเชิงสังคมในระดับพื้นที่ในโครงการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม จังหวัดน่าน (Holistic Area Based Model : NAN) และเป็นหนึ่งในโครงการที่มีการบูรณาการภารกิจเพื่อสังคมลงในกระบวนการปฏิบัติงานสำคัญ เพื่อขับเคลื่อนการสร้างผลกระทบเชิงบวกในสังคมและเกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรม

โครงการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม จังหวัดน่าน (Holistic Area Based Model : NAN) ใช้แนวคิดการสร้างมูลค่าร่วมของธุรกิจและสังคม CSV : Creating Shared Value กับการพัฒนาชุมชน สร้าง Ecosystem

ภาพที่ 6.7 แนวคิดการสร้างมูลค่าร่วมของธุรกิจและสังคม CSV : Creating Shared Value กับการพัฒนาชุมชน

เฉลิมพระเกียรติ เป็นพื้นที่สีแดง โดยเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นในจังหวัดน่านแล้ว พบว่ามีดัชนีสุขภาวะทางการเงินต่ำที่สุด มีสัดส่วนของผู้มีความเปราะบางทางการเงินต่อประชากรสูงที่สุด และมีกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการส่งเสริมทักษะทางการเงินเร่งด่วนจำนวนมาก และนอกจากนี้การที่พื้นที่จังหวัดน่านในภาพรวม ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและพื้นที่ป่า มีพื้นที่สำหรับประชาชนอยู่อาศัยและทำกินได้เพียง 1.33 ล้านไร่ หรือร้อยละ 21 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่งผลให้ในช่วงที่ผ่านมาพื้นที่ป่าไม้

เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับพื้นที่ สร้างคุณค่าต่อสังคมไปพร้อมกับการเติบโตทางธุรกิจ โดยร่วมกับมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ ดำเนินโครงการภายใต้ชื่อ “ออมสินห่วงใยรักชุมชนน่าน” โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมาย 5 หมู่บ้านในตำบลขุนน่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ได้แก่ 1) บ้านเปี้ยฮ้อ 2) บ้านห้วยฟอง 3) บ้านสะจุก 4) บ้านสะเกี้ยง และ 5) บ้านห้วยเตย ซึ่งพื้นที่ในอำเภอเฉลิมพระเกียรตินี้ เป็นพื้นที่ที่สอดคล้องกับข้อมูลตามรายงานแผนที่การเงินครัวเรือนไทย : เชื่อมทิศการพัฒนาทักษะทางการเงินของ สศค. ที่พบว่า อำเภอ

ภาพที่ 6.6 สภาพพื้นที่ปัญหาป่าไม้ของจังหวัดน่าน

น่านถูกบุกรุกเป็นจำนวนมาก และมีแนวโน้มถูกบุกรุกเพิ่มขึ้น เนื่องจากประชาชนในพื้นที่มีปัญหารายได้ไม่พอเพียง จนเป็นสาเหตุให้ต้องเผาป่าและใช้ยาฆ่าหญ้าเพื่อปลูกข้าวโพด อันส่งผลต่อการทำลายหน้าดินและเป็นการทำการเกษตรที่ไม่ยั่งยืน นอกจากนี้ยังพบปัญหาไม่สามารถเข้าถึงสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ทั้งในเรื่องการเดินทาง ไฟฟ้า น้ำอุปโภคบริโภค ตลอดจนปัญหาสุขภาพ และปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการทำไร่เลื่อนลอยและการจัดการขยะ จากสภาพความเป็นอยู่ ภูมิประเทศ และขนาดพื้นที่ทำกินของประชาชนในจังหวัดน่าน ส่งผลให้ประชาชนในจังหวัดน่านจำนวนมากยังมีปัญหาความยากจนด้านความเป็นอยู่

ทั้งนี้ กิจกรรมการดำเนินงานของโครงการในการยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน และชุมชนให้มีความมั่นคงได้ในระยะยาว โดยไม่ลืมที่จะคำนึงถึงบริบทของชุมชน ครอบคลุมใน 10 มิติ ได้แก่ **1) ด้านแหล่งทุนและปัญหาหนี้สิน** ช่วยแก้ไขปัญหานี้สินและสนับสนุนเงินทุนในระบบ ดอกเบี้ยต่ำ เช่น สินเชื่อองค์กรชุมชน และบุคคลธรรมดา **2) ด้านความรู้ทางการเงิน/ส่งเสริมการออม** ด้วยการส่งเสริมการออมฟื้นฟูกลุ่มสัจจะออมทรัพย์และร้านค้าสวัสดิการ ตลอดจนจัดตั้งธนาคารโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการออมและสร้างวินัยทางการเงินให้นักเรียน **3) ด้านการแพทย์และคุณภาพชีวิต** ให้ความช่วยเหลือการปรับปรุงอาคารโรงพยาบาลมอบอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่จำเป็น จัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ตรวจสุขภาพให้ชาวบ้านและชุมชน ปรับปรุงพื้นที่เพาะปลูกเลี้ยงปลาเพื่อโภชนาการที่ดีของเด็ก ตลอดจนร่วมกับมูลนิธิตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ให้ความรู้คุณครูเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของเด็ก และการพัฒนาทักษะสมองส่วนหน้า (Executive function หรือ EF) **4) ด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน** ช่วยปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานของโรงเรียนและชุมชน ทั้งน้ำดื่ม-น้ำใช้ ระบบไฟฟ้า และอินเทอร์เน็ต **5) ด้านการจัดการขยะ** ร่วมมือกับกรมป่าไม้ และ UNDP ให้ความรู้เรื่องการจัดการขยะ และสนับสนุนเตาเผาขยะไร้ควัน **6) ด้านศาสนาและการศึกษา** สนับสนุนทุนการศึกษา ปรับปรุงอาคารเรียน และคอมพิวเตอร์ ตลอดจนสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญด้าน IT ร่วมกับมูลนิธิสานอนาคตการศึกษา คอนเน็กซ์อีดี (ConnexED) เสริมสร้างทักษะการใช้คอมพิวเตอร์และโปรแกรมเพื่อการเรียนการสอน **7) ด้านการท่องเที่ยว** ช่วยปรับภูมิทัศน์ส่งเสริมการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยราชการในพื้นที่ ตลอดจนอบรมให้ความรู้พัฒนาระดับที่พักโฮมสเตย์และท่องเที่ยวชุมชน ร่วมกับการท่องเที่ยว Airbnb และองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) **8) ด้านสร้างงานสร้างอาชีพ** เปิดอบรมวิชาชีพ 5 หลักสูตร ตลอดจนร่วมกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ออกแบบบรรจุภัณฑ์กาแฟเพิ่มมูลค่าสินค้าและสร้างรายได้เพิ่ม **9) ด้านเพิ่มรายได้เกษตรกรและแก้ปัญหาการทำลายป่าต้นน้ำ** ส่งเสริมการปลูกกาแฟที่ได้มาตรฐานสากล ร่วมกับการสนับสนุนการก่อสร้างโรงแปรรูปกาแฟ ตลอดจนเครื่องวัดความชื้นเพื่อควบคุมคุณภาพกาแฟ และ **10) ด้านปลูกป่าเศรษฐกิจ และป่าอนุรักษ์** สนับสนุนการฟื้นฟู ซ่อมแซม และปลูกเสริมพื้นที่ป่า มากกว่า 1,000 ไร่ โดยมีเป้าหมายในการช่วยเหลือพัฒนาคนใน 5 หมู่บ้าน และพื้นที่ใกล้เคียง ให้สามารถเพิ่มรายได้เกษตรกรและแก้ไขปัญหาการทำลายป่าต้นน้ำ นอกจากนี้ยังได้ขยายผลต่อยอดเพื่อให้กลุ่มประชาชนเป้าหมายมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 6.8 Infographic ภาพรวมกิจกรรมการดำเนินงานของโครงการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม จังหวัดน่าน

ผลลัพธ์จากการติดตามความคืบหน้าของโครงการ พบว่า สามารถช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่มากกว่า 10,000 ราย อีกทั้งยังสามารถเสริมสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนในพื้นที่เป้าหมาย โดยการก่อสร้าง

ภาพที่ 6.10 ผลผลิตกาแฟ

ที่เก็บเกี่ยวได้มากขึ้นกว่า 10 เท่า ส่งผลให้มีรายได้จากการขายกาแฟเพิ่มขึ้นเป็น 40,000 บาท จากเดิม

โรงแปรรูปผลผลิตกาแฟโดยความร่วมมือของธนาคารอมสินกับมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ซึ่งได้ดำเนินการเสร็จไปแล้วนั้น เกษตรกรที่ใช้บริการโรงแปรรูปฯ สามารถลดต้นทุนและเพิ่มราคาขายผลผลิตกาแฟ

ภาพที่ 6.9 กลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนบ้านห้วยฟอง

20,000 บาทต่อ 2 ไร่ ใน 1 ปี และที่สำคัญยังช่วยลดปัญหาการปลูกพืชไร่ เช่น อ้อย และข้าวโพดที่มักจะมีการตัดและเผาจนเกิดมลพิษและฝุ่นพีเอ็ม 2.5 ให้ลดลงได้ ขณะที่การดูแลด้านการสาธารณสุขชุมชนที่ธนาคารได้สนับสนุนเครื่องมืออุปกรณ์การแพทย์ พร้อมอาคารปฏิบัติงานแก่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มอบรถจักรยานยนต์เพื่อให้ อสม. ใช้ขับไปช่วยเหลือผู้ป่วยได้ไวและคล่องตัวมากกว่าเดิม ลดการเดินทางเข้าไปดูแลชาวบ้านที่เจ็บป่วยในถิ่นทุรกันดาร นอกจากนี้ ยังเข้าไปปรับระบบอากาศมาตรฐานการแพทย์สำหรับคลินิกทันตกรรม และอุปกรณ์การแพทย์ห้องฉุกเฉิน ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวธนาคารช่วยสมาชิกชุมชนให้เริ่มกิจการโฮมสเตย์เพื่อสร้างรายได้เสริมในฤดูกาลท่องเที่ยว ทำให้ชาวบ้านสามารถทำโฮมสเตย์เพิ่มขึ้นเป็น 37 ราย จากเดิมที่มีโฮมสเตย์เพียง 11 ราย ซึ่งสามารถสร้างรายได้เพิ่มนอกฤดูเกษตรกรรมให้ครัวเรือนได้มากขึ้นกว่าเท่าตัว นอกจากนี้ บทบาทการส่งเสริมการออม ธนาคารได้สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนบ้านห้วยพองให้เริ่มมีเงินออมเป็นครั้งแรก รวมถึงการจัดตั้งธนาคารโรงเรียนรูปแบบพิเศษเป็นแหล่งเงินออมของนักเรียนและครูของโรงเรียนบ้านห้วยพอง และโรงเรียนบ้านเปียงซ้อ และด้วยระยะเวลาเพียง 8 เดือนชุมชนเล็ก ๆ ในพื้นที่ห่างไกลแห่งนี้สามารถมีเงินออมรวมกันกว่า 8 แสนบาท นับเป็นจุดเริ่มต้นการสร้างรากฐานที่เข้มแข็งแก่เยาวชนและชุมชนสำหรับความคืบหน้าภารกิจอื่นอีกหลายมิติ อาทิ การสนับสนุนการปรับปรุงระบบน้ำอุปโภคบริโภคแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำในช่วงหน้าแล้ง โดยติดตั้งถังกักเก็บน้ำขนาดใหญ่พร้อมระบบกรองน้ำสะอาดเพื่อการบริโภค การติดตั้งระบบไฟฟ้าโซลาร์ส่องสว่างในชุมชนและโรงเรียน ซึ่งสามารถประหยัดค่าไฟเหลือเพียง ร้อยละ 30 ทำให้โรงเรียนมีเงินเหลือไปใช้ดูแลเด็กนักเรียนได้มากขึ้น อีกทั้งยังมีการพัฒนาโครงการอาหารกลางวัน โดยมีพื้นที่เลี้ยงไก่เลี้ยงปลา และซ่อมแซมโรงอาหารให้ถูกสุขลักษณะ

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากฐานข้อมูลเพื่อเป็นการตอกย้ำความสำเร็จของโครงการ โดยพิจารณาข้อมูลจาก

ระบบการบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า

(TPMAP : Thai People Map and Analytics Platform)

พบว่า ในปี 2566 คนในพื้นที่ อำเภอนครหลวง จังหวัด

นนทบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายของโครงการมีสัดส่วนจำนวนคนจน

ในพื้นที่ลดลง เหลือเพียง ร้อยละ 5.18 จากที่สัดส่วนคนจน ปี 2565

อยู่ที่ร้อยละ 45.63 โดยเป็นพื้นที่อำเภอที่มีสัดส่วนคนจนลดลงมาก

ที่สุดเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น ๆ ในจังหวัดนนทบุรี แสดงให้เห็นว่า โครงการ

พัฒนาชุมชนแบบองค์รวม จังหวัดนนทบุรี ในระยะแรกนี้ประสบความสำเร็จ

ไปด้วยดี ถือเป็นโครงการต้นแบบการพัฒนาชุมชนอื่น ๆ

ที่จะช่วยบรรเทาปัญหาความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ ยกระดับ

คุณภาพชีวิต สร้างโอกาสให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ธนาคารได้ลงสำรวจตัวอย่างประชาชนฐาน

รากในจังหวัดนนทบุรี ในช่วงเดือนมิถุนายน -กรกฎาคม ปี 2566 โดย

เก็บตัวอย่างประชาชนฐานรากในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี จำนวน 182 ราย

เพื่อวิเคราะห์จัดทำดัชนีคุณภาพชีวิต และดัชนีการออม ประชาชน

ฐานราก สะท้อนภาวะความเป็นอยู่และการออมของประชาชนฐานราก

ภาพที่ 6.11 ระดับคุณภาพชีวิตและระดับการออมประชาชนฐานราก จังหวัดนนทบุรี

ที่มา : ดัชนีประชาชนฐานราก ประจำปี 2566 : กรณีศึกษาจังหวัดนนทบุรี โดย ฝ่ายยุทธศาสตร์และวิจัย ธนาคารออมสิน

ในจังหวัดน่าน พบว่า **ลูกค้าของธนาคารออมสินมีระดับคุณภาพชีวิตและระดับการออมอยู่ในระดับสูง และสูงกว่ากลุ่มที่ไม่เป็นลูกค้าของธนาคารอย่างเห็นได้ชัด**

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาแบบองค์รวมเชิงพื้นที่เป็นการดำเนินงานที่เห็นผลสำเร็จและก่อให้เกิดผลกระทบเชิงบวกได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะเมื่อนำข้อมูลที่ได้จากรายงานแผนการเงินครัวเรือนไทย : เชื่อมทิศการพัฒนาทักษะทางการเงินของ สศค. มาบูรณาการร่วมกัน ยิ่งจะทำให้การดำเนินเป็นไปอย่างตรงจุด สอดคล้องกับปัญหาในแต่ละพื้นที่อย่างแท้จริง ทั้งยังทำให้เกิดประสิทธิภาพในการงบประมาณของหน่วยงาน และเกิดประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรมดังเช่นโครงการออมสินอิ่มใจอีกขุนานของธนาคารออมสิน นอกจากนี้ หากทาง สศค. มีการนำเข้าสู่ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้แผนที่การเงินครัวเรือนมีความพร้อมใช้และเป็นปัจจุบัน จะสามารถนำมาใช้ในการประเมินและติดตามวัดผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานในอนาคตได้อย่างต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่การลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน

6.4 แนวทางการขยายผลการศึกษาศึกษา กอช.

สถานการณ์ของประเทศไทย มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี 2563 อัตราการเกิดใหม่มีแนวโน้มลดลงต่ำกว่า 6 แสนคนอย่างต่อเนื่อง จาก 5.87 แสนคน ในปี 2564 เป็น 5.02 แสนคนในปี 2565 ขณะที่การเสียชีวิตมีอัตราเพิ่มสูงขึ้น จาก 5.63 แสนคนในปี 2564 เป็น 5.95 แสนคนในปี 2565 จากสถานการณ์ดังกล่าว ส่งผลให้จำนวนประชากรผู้สูงอายุก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ โดยในปี 2568 ประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น ร้อยละ 20.7 และเป็นร้อยละ 31.3 ในปี 2583 จากการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุดังกล่าว รัฐบาลจึงต้องเตรียมสวัสดิการทางสังคมขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับสังคมสูงวัยเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

ปี 2566 ประเทศไทยปัจจุบันมีแรงงานนอกระบบประมาณ 21.0 ล้านคน ซึ่งมากกว่าแรงงานในระบบ 19.1 ล้านคน โดยร้อยละ 50 ของแรงงานนอกระบบ เป็นผู้ที่อยู่ในช่วงอายุ 40-59 ปี และที่น่าสนใจไปกว่านั้นคือ มีกลุ่มผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ยังคงทำงานอยู่ประมาณ 4.4 ล้านคน ทั้งนี้ แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 55.4 และมีรายได้ต่ำกว่าลูกจ้างแรงงานในระบบเกือบ 2 เท่า จึงต้องมีการส่งเสริมให้แรงงานนอกระบบได้รับความคุ้มครองหรือเข้าถึงหลักประกันทางสังคมให้มากขึ้น เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ในอนาคตอย่างยั่งยืน และมั่นคงต่อไป

การสร้างหลักประกันคุ้มครองทางสังคมเพื่อรองรับแรงงานของประเทศไทย ภาครัฐมีการจัดตั้งระบบวางแผนการออมและระบบบำนาญอย่างครอบคลุมกลุ่มแรงงานทุกกลุ่มเพื่อสร้างหลักประกันทางรายได้ในวัยสูงอายุ แต่ความท้าทายที่สำคัญยังเป็นเรื่องของ “ความพอเพียง” และความไม่ยั่งยืนทางการเงินจากแนวโน้มภาระค่าใช้จ่ายภาครัฐที่เพิ่มสูงขึ้นตามอัตราการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ อีกทั้ง ระดับรายได้ของกลุ่มแรงงานซึ่งมีความไม่แน่นอน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้วัยเกษียณมีบำนาญไม่เพียงพอ และไม่พ้นสิ้นความยากจน

จากสวัสดิการทางสังคมที่ภาครัฐได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชากรมีสวัสดิการคุ้มครองอย่างครอบคลุม จะพบว่า แรงงานในระบบ ซึ่งเป็นระบบการออมภาคบังคับ โดยข้าราชการได้รับบำนาญบำนาญจากกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.), พนักงานเอกชน พนักงานราชการ ได้รับบำเหน็จบำนาญชราภาพ

จากประกันสังคม มาตรา 33 และ มาตรา 39, พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานเอกชน ได้รับเงินบำเหน็จจากกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ สำหรับแรงงานนอกระบบ ประกันสังคม มาตรา 40 ทางเลือก 2 และทางเลือก 3 ได้รับบำเหน็จชราภาพ และกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) ได้รับบำนาญชราภาพ

กองทุนการออมแห่งชาติ หรือ กอช. ซึ่งเป็นกองทุนการออมภาคสมัครใจซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติ พ.ศ. 2554 และเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีบทบาทภารกิจที่สำคัญในการส่งเสริมการออมสำหรับรองรับกลุ่มเป้าหมายแรงงานนอกระบบที่ไม่มีสวัสดิการหลักประกันทางสังคม โดยผู้ที่สมัครเป็นสมาชิก กอช. ประกอบด้วย ผู้ที่มีสัญชาติไทย อายุ 15 – 60 ปี นักเรียน นักศึกษา เกษตรกร ผู้ประกอบอาชีพอิสระ ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป นอกจากนี้ กอช. ได้ส่งเสริมพัฒนาทักษะความรู้ทางการเงินให้กับคนไทยในระดับพื้นที่ เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของคนไทยในวัยเกษียณ อันเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ซึ่งภารกิจของ กอช. ตอบสนองสอดคล้องกับแผนระดับที่ 1 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม แผนระดับที่ 2 ภายใต้แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ความเสมอภาคและหลักประกันทางสังคม แผนปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง) ด้านพลังทางสังคม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 หมายเหตุที่ 9 ความยากจนข้ามรุ่นลดลง และมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอ เหมาะสม และแผนระดับที่ 3 แผนปฏิบัติการระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) และมีแผนปฏิบัติการประจำปี ของ กอช. เพื่อขับเคลื่อนภารกิจให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์ พันธกิจ

การออมกับ กอช. เป็นบัญชีรายบุคคล สมาชิกสามารถเริ่มออมกับ กอช. ได้ตั้งแต่อายุ 15 – 60 ปีบริบูรณ์ เริ่มต้นออมได้ตั้งแต่ 50 บาท/ครั้ง สูงสุดไม่เกิน 30,000 บาท/ปี ซึ่งสมาชิก กอช. จะได้รับเงินสมทบจากรัฐบาลตามช่วงอายุ ดังนี้

อายุ 15 – 30 ปี จะได้รับเงินสมทบ 50% ของเงินสะสม สูงสุดไม่เกิน 1,800 บาท/ปี

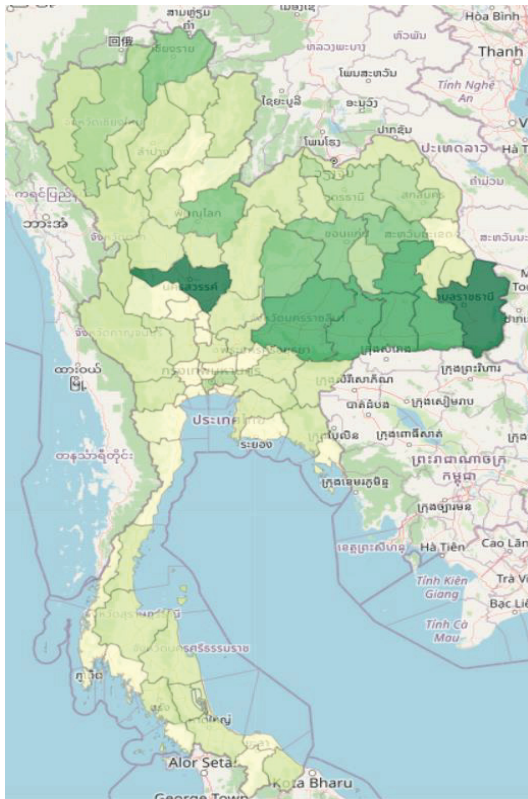
อายุ 30 – 50 ปี จะได้รับเงินสมทบ 80% ของเงินสะสม สูงสุดไม่เกิน 1,800 บาท/ปี

อายุ 50 – 60 ปี จะได้รับเงินสมทบ 100% ของเงินสะสม สูงสุดไม่เกิน 1,800 บาท/ปี

นอกจากนี้ ยังมีผลตอบแทนจากการลงทุน และมีรัฐบาลค้ำประกันผลตอบแทนสำหรับสมาชิกที่ออมจนครบอายุครบ 60 ปีบริบูรณ์ ในอัตราที่ไม่น้อยกว่าดอกเบี้ยเงินฝากประจำ 12 เดือน เฉลี่ย 7 ธนาคาร รวมทั้ง เงินออมยังสามารถนำมาลดหย่อนภาษีได้สูงสุดไม่เกิน 30,000 บาท/ปี

การขับเคลื่อนส่งเสริมการออม กอช. มุ่งเน้นให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายระดับพื้นที่ ในแต่ละจังหวัดตามขนาดของกลุ่มแรงงานนอกระบบ โดยลงพื้นที่เพื่อหาสมาชิก พร้อมกับส่งเสริมให้เกิดการออมอย่างต่อเนื่องในกลุ่มสมาชิกเดิม พร้อมกับสร้างความรู้ ความเข้าใจทักษะทางการเงินมากขึ้น ซึ่งแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ยังขาดองค์ความรู้ทักษะทางการเงิน (Financial Literacy) การจัดการรายจ่าย (Spending) การวางแผนการออม การลงทุน (Saving and Investing) และการกู้ยืม (Borrowing) อีกทั้ง กอช. ยังได้มีการเก็บฐานข้อมูลของสมาชิกในแต่ละพื้นที่ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์/สังเคราะห์เชิงคุณภาพ สำหรับสนับสนุนการดำเนินงาน ตามขนาดจำนวนประชากรแรงงานนอกระบบในแต่ละจังหวัด เพื่อวางแผนกำหนดกลยุทธ์ขับเคลื่อนส่งเสริมการออมและพัฒนาทักษะทางการเงินต่อไป

ภาพที่ 6.12 แผนที่ประเทศไทยแสดงจำนวนสมาชิกกองทุนการออมแห่งชาติ

แผนที่ประเทศไทย แสดงจำนวนสมาชิก กอช.

- สีเขียวเข้ม = มีจำนวนสมาชิกสูงสุด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- พื้นที่สีเขียวกลาง = จำนวนสมาชิกรองลงมา กระจายอยู่ทุกภาค
- พื้นที่สีเขียวอ่อน = จำนวนสมาชิกน้อยที่สุด ภาคใต้

ตัวอย่างของข้อมูลเชิงพื้นที่ ที่บ่งบอกถึงความน่ากังวลของทักษะทางการเงินของแรงงานนอกระบบ เช่น ข้อมูลการออมของสมาชิกจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีแรงงานนอกระบบที่สามารถเป็นสมาชิก กอช. ได้ ประมาณ 568,870 คน แต่มีคนสนใจสมัครเป็นสมาชิกเพียง 119,597 คน หรือร้อยละ 21 สาเหตุของการออมที่ค่อนข้างน้อยเกิดจากการยังไม่มีภาระหนี้ถึงการออมเงินเพื่อบำนาญชราภาพ และไม่มีทักษะการบริหารจัดการรายรับ รายจ่ายส่วนบุคคลอย่างมีระบบและเหมาะสม ทำให้เกิดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น จึงทำให้มีเงินไม่เพียงพอสำหรับนำมาออม โดย กอช. ต้องดำเนินการจัดกิจกรรม การอบรมบรรยายให้ความรู้เรื่องทักษะทางการเงิน

ทักษะทางการเงินวางแผนการออม ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน โดยเริ่มจากการจัดบัญชีรายรับ รายจ่าย ในแต่ละวันให้มีออมก่อนใช้ ดังนั้นจากการลงพื้นที่ส่งเสริมการออมของ กอช. จึงคาดหวังว่าประชาชนจะตระหนักถึงความสำคัญของการออมเพื่อบำนาญชราภาพมากขึ้น และสามารถออมเงินได้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้มีบำนาญยามเกษียณอย่างเพียงพอในอนาคต

ยกตัวอย่างการออมแต่ละช่วงวัย

ออมสูงสุด 30,000 บาท/ปี รับเงินสมทบสูงสุด 1,800 บาท/ปี ตามแต่ละช่วงอายุ และรับบำนาญเมื่ออายุ 60 – 80 ปี หรือตลอดชีพ (แล้วแต่กรณี) โดยคำนวณประมาณการผลตอบแทนร้อยละ 2.5 ต่อปี

ภาพที่ 6.13 Infographic ประมาณการผลตอบแทนกับกองทุนการออมแห่งชาติในแต่ละช่วงวัย

อย่างไรก็ตาม กอช. มุ่งเน้นส่งเสริมการออมในกลุ่มเยาวชน เด็กนักเรียน นักศึกษา เพื่อเพิ่มทักษะความรู้ทางการเงิน และปลูกฝังการออมตั้งแต่เริ่มต้น เพื่อให้มีระยะเวลาการสะสมเงินออมได้ยาวนาน ซึ่งจะทำให้มีโอกาสได้รับเงินบำนาญไว้ใช้ยามเกษียณอายุอย่างเพียงพอ โดยมีตัวอย่างการคำนวณประมาณการ ดังนี้

ตัวอย่างเช่น นักเรียน นักศึกษา ที่ยังไม่ได้เข้าสู่ระบบแรงงานในระบบ เมื่อสำเร็จการศึกษา และเข้าสู่ระบบแรงงาน ไม่ได้ทำให้ขาดสิทธิการเป็นสมาชิก กอช. และยังสามารถออมเงินได้อย่างต่อเนื่อง แต่ในช่วงขณะที่ทำงานภาครัฐ หรือภาคเอกชน สมาชิกจะไม่ได้รับเงินสมทบจาก กอช. แต่ยังคงได้รับผลตอบแทนจากการลงทุน และเงินออมสามารถลดหย่อนภาษีเงินได้ สูงสุดไม่เกิน 30,000 บาท/ปี

ภาพที่ 6.14 Infographic เปรียบเทียบผลตอบแทนกับกองทุนการออมแห่งชาติตั้งแต่เป็นนักเรียน นักศึกษา กรณีมีการออมกับกองทุนการออมแห่งชาติอย่างต่อเนื่อง และกรณีหยุดออมกับกองทุนการออมแห่งชาติ

กรณีการสมัครสมาชิก และการนำส่งเงินออม สมาชิกสามารถเข้าถึงระบบผ่าน แอปพลิเคชัน กอช. และ Line Official กอช. “@nsf.th” และมีหน่วยบริการสมาชิก ดังนี้

ผ่านเคาน์เตอร์เซอร์วิส

- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) (1,021 สาขา)
- ธนาคารอาคารสงเคราะห์ (ธอส.) (146 สาขา)
- ธนาคารออมสิน (1,057 สาขา)
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (1,021 สาขา) และ Application BAAC
- ธนาคารกรุงไทย (1,066 สาขา)
- ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย (100 สาขา)
- สำนักงานคลังจังหวัดทั่วประเทศ (76 จังหวัด)
- ที่ว่าการอำเภอทั่วประเทศ (878 อำเภอ)
- สหกรณ์ที่เข้าร่วมกับ กอช. (50 แห่ง)
- เคาน์เตอร์เซอร์วิส 7-11 (12,500 สาขา)
- เทสโก้ โลตัส (1,949 สาขา)
- ไปรษณีย์ไทย (1,479 สาขา)
- ตู้บุญเติม (112,498 ตู้)
- สถาบันการเงินชุมชนที่เข้าร่วม (128 แห่ง)
- เครือข่ายรับสมัครทั่วประเทศ

ผ่านออนไลน์

- แอปพลิเคชัน เป๋าตัง
- แอปพลิเคชัน Krungthai NEXT
- แอปพลิเคชัน TrueMoney
- แอปพลิเคชัน K PLUS
- แอปพลิเคชัน Mymo
- บริการออมเพลิน บนแอปพลิเคชัน เป๋าตัง
- QR Code พร้อมเพย์ธนาคารต่าง ๆ

สมาชิกสามารถตรวจสอบเงินออมของตนเองจาก แอปพลิเคชัน กอช. และ Line Official กอช. “@nsf.th” และสามารถรับสมุดเงินออม จากธนาคารออมสิน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ทั้งนี้ ก่อนสมาชิกจะอายุครบ 60 ปีบริบูรณ์ กอช. จะดำเนินการจัดส่งเอกสารให้กับสมาชิกล่วงหน้าอย่างน้อย 3 เดือน เพื่อรับทราบ และยืนยันช่องทางการรับเงินบำนาญของสมาชิก

ภาพที่ 6.15 Infographic การรับเงินคืนจากกองทุนการออมแห่งชาติ

สำหรับผู้สนใจวางแผนการออมเงินเพื่อการเกษียณ กับ กอช. สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่

- Line Official : @nsf.th
- Facebook : กองทุนการออมแห่งชาติ – กอช.
- สายด่วนเงินออม โทร. 02-049-9000

“คุณออม รัฐช่วยออม คุณได้บ้านอายุ”

ที่มาข้อมูล : สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย 2565 กรมกิจการผู้สูงอายุ
แรงงานนอกระบบ 2566 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ภาคผนวก

การสร้างดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (Spatial Financial Fundamental Index: SFFI)

การสร้างดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (Spatial Financial Fundamental Index: SFFI) จะอาศัยข้อมูลทางการเงินระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด รวมทั้งสิ้น 56 รายการ จากแหล่งข้อมูลกว่า 16 หน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสะท้อนระดับการพัฒนาด้านรายได้และการใช้จ่าย การออม และการลงทุน และการเข้าถึงบริการทางการเงินในมิติต่าง ๆ เชิงพื้นที่ ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้สรุปรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

ลำดับ	ชื่อตัวชี้วัด	ระดับข้อมูล	แหล่งข้อมูล
1	รายได้ต่อประชากร	ตำบล	กรมการพัฒนาชุมชน
2	รายจ่ายต่อประชากร	ตำบล	กรมการพัฒนาชุมชน
3	มูลค่าหนี้สินนอกระบบต่อรายได้	ตำบล	กรมการพัฒนาชุมชน
4	มูลค่าหนี้สินในระบบต่อรายได้	ตำบล	กรมการพัฒนาชุมชน
5	รายจ่ายเพื่อการชำระหนี้ต่อรายได้	ตำบล	กรมการพัฒนาชุมชน
6	จำนวนเงินออมต่อประชากร	ตำบล	กรมการพัฒนาชุมชน
7	จำนวนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนต่อครัวเรือน	ตำบล	กรมการพัฒนาชุมชน
8	จำนวนครัวเรือนที่ได้รับเงินกู้ยืมเพียงพอต่อครัวเรือน	ตำบล	กรมการพัฒนาชุมชน
9	ดัชนีความหลากหลายทางการออม	ตำบล	กรมการพัฒนาชุมชน
10	ดัชนีความหลากหลายของการเข้าถึงแหล่งเงินทุน	ตำบล	กรมการพัฒนาชุมชน
11	เงินออมสุทธิ	ตำบล	กรมการพัฒนาชุมชน
12	จำนวนผู้ใช้สิทธิโครงการเราชนะต่อจำนวนประชากร	ตำบล	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง
13	จำนวนผู้ใช้แอปพลิเคชันถุงเงิน (เราชนะ)ต่อจำนวนประชากร	ตำบล	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง

ลำดับ	ชื่อตัวชี้วัด	ระดับข้อมูล	แหล่งข้อมูล
14	จำนวนผู้ใช้แอปพลิเคชันเป๋าตัง (คนละครั้ง) ต่อจำนวนประชากร	ตำบล	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง
15	จำนวนผู้ใช้แอปพลิเคชันถุงเงิน (คนละครั้ง) ต่อจำนวนประชากร	ตำบล	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง
16	จำนวนผู้ลงทะเบียนโครงการเราไม่ทิ้งกัน ที่มีพร้อมเพย์ต่อจำนวนผู้ลงทะเบียนทั้งหมด	ตำบล	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง
17	จำนวนผู้ใช้สิทธิโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ที่มีพร้อมเพย์ต่อจำนวนผู้ถือบัตรทั้งหมด	ตำบล	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง
18	จำนวน ATMs ต่อประชากร	อำเภอ	OpenStreetMap
19	ดัชนี Google Search ด้าน Finance	จังหวัด	Google
20	ระดับทักษะทางการเงิน	ตำบล	ธนาคารแห่งประเทศไทย
21	จำนวนสาขาของสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐ ต่อประชากร	ตำบล	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง
22	มูลค่าเงินรับฝากสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐ ต่อประชากร	ตำบล	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง
23	มูลค่าเงินให้สินเชื่อสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐ ต่อประชากร	ตำบล	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง
24	จำนวนสาขาของธนาคารพาณิชย์ต่อประชากร	ตำบล	ธนาคารแห่งประเทศไทย
25	มูลค่าเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ต่อประชากร	จังหวัด	ธนาคารแห่งประเทศไทย
26	มูลค่าสินเชื่อกของธนาคารพาณิชย์ต่อประชากร	จังหวัด	ธนาคารแห่งประเทศไทย
27	จำนวนบัญชีผู้ถือหลักทรัพย์ต่อประชากร	อำเภอ	ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
28	จำนวนบัญชีผู้ถือตราหนี้ทุนต่อประชากร	อำเภอ	ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
29	จำนวนบัญชีผู้ถือหน่วยลงทุนต่อประชากร	อำเภอ	สำนักงานคณะกรรมการกำกับ หลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์
30	มูลค่าบัญชีผู้ถือหน่วยลงทุนต่อบัญชี	อำเภอ	สำนักงานคณะกรรมการกำกับ หลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์
31	จำนวนบัญชีผู้ถือครองตราสารหนี้ต่อประชากร	อำเภอ	สำนักงานคณะกรรมการกำกับ หลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

ลำดับ	ชื่อตัวชี้วัด	ระดับข้อมูล	แหล่งข้อมูล
32	มูลค่าบัญชีผู้ถือครองตราสารหนี้ต่อบัญชี	อำเภอ	สำนักงานคณะกรรมการกำกับ หลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์
33	จำนวนบัญชีผู้ถือครองสินทรัพย์ดิจิทัลต่อประชากร	อำเภอ	สำนักงานคณะกรรมการกำกับ หลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์
34	มูลค่าบัญชีผู้ถือครองสินทรัพย์ดิจิทัลต่อบัญชี	อำเภอ	สำนักงานคณะกรรมการกำกับ หลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์
35	จำนวนกรรมธรรม์ประกันวินาศภัยต่อประชากร	จังหวัด	สำนักงานคณะกรรมการกำกับ และส่งเสริมการประกอบธุรกิจ ประกันภัย
36	จำนวนเบี้ยประกันวินาศภัยต่อจำนวนกรรมธรรม์	จังหวัด	สำนักงานคณะกรรมการกำกับ และส่งเสริมการประกอบธุรกิจ ประกันภัย
37	จำนวนเงินเอาประกันวินาศภัยต่อจำนวนกรรมธรรม์	จังหวัด	สำนักงานคณะกรรมการกำกับ และส่งเสริมการประกอบธุรกิจ ประกันภัย
38	จำนวนสาขาบริษัทประกันภัยต่อประชากร	ตำบล	กรมการปกครอง
39	จำนวนผู้ประกอบการสินเชื่อพีโกไฟแนนซ์ ต่อประชากร	ตำบล	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง
40	จำนวนบัญชีของสินเชื่อพีโกไฟแนนซ์ต่อประชากร	จังหวัด	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง
41	มูลค่าสินเชื่อพีโกไฟแนนซ์ต่อบัญชี	จังหวัด	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง
42	จำนวนกองทุนหมู่บ้านที่เป็นเกรด A B และเป็น สถาบันการเงินชุมชนต่อจำนวนหมู่บ้าน	ตำบล	สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและ ชุมชนเมืองแห่งชาติ
43	ยอดสินเชื่อกองทุนหมู่บ้านต่อจำนวนสมาชิก	ตำบล	สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและ ชุมชนเมืองแห่งชาติ
44	จำนวนสหกรณ์ทุกประเภทต่อประชากร	อำเภอ	กรมส่งเสริมสหกรณ์
45	จำนวนสมาชิกสหกรณ์ต่อประชากร	อำเภอ	กรมส่งเสริมสหกรณ์
46	จำนวนสาขาสถาบันการเงินที่ไม่ใช่ธนาคาร ต่อประชากร	ตำบล	ธนาคารแห่งประเทศไทย
47	จำนวนผู้ประกันตนต่อประชากร	จังหวัด	สำนักงานประกันสังคม

ลำดับ	ชื่อตัวชี้วัด	ระดับข้อมูล	แหล่งข้อมูล
48	จำนวนสมาชิกกองทุนการออมแห่งชาติ ต่อประชากร	ตำบล	กองทุนการออมแห่งชาติ
49	จำนวนเงินออมกองทุนการออมแห่งชาติสะสม ต่อจำนวนสมาชิก	ตำบล	กองทุนการออมแห่งชาติ
50	จำนวนสมาชิกกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ ต่อประชากร	ตำบล	กองทุนบำเหน็จบำนาญ ข้าราชการ
51	จำนวนเงินออมกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ สะสมต่อจำนวนสมาชิก	ตำบล	กองทุนบำเหน็จบำนาญ ข้าราชการ
52	จำนวนโรงจํานำต่อประชากร	จังหวัด	Rocket Media Lab
53	คะแนนสถานภาพการเข้าใจดิจิทัล	จังหวัด	สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัล เพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
54	คะแนนสถานภาพการเข้าใจดิจิทัลคอมเมิร์ซ	จังหวัด	สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัล เพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
55	ดัชนีความหลากหลายทางแหล่งเงินทุน	ตำบล	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง
56	ดัชนีความหลากหลายทางตลาดทุน	อำเภอ	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง

ที่มา: รวบรวมโดยคณะผู้วิจัย

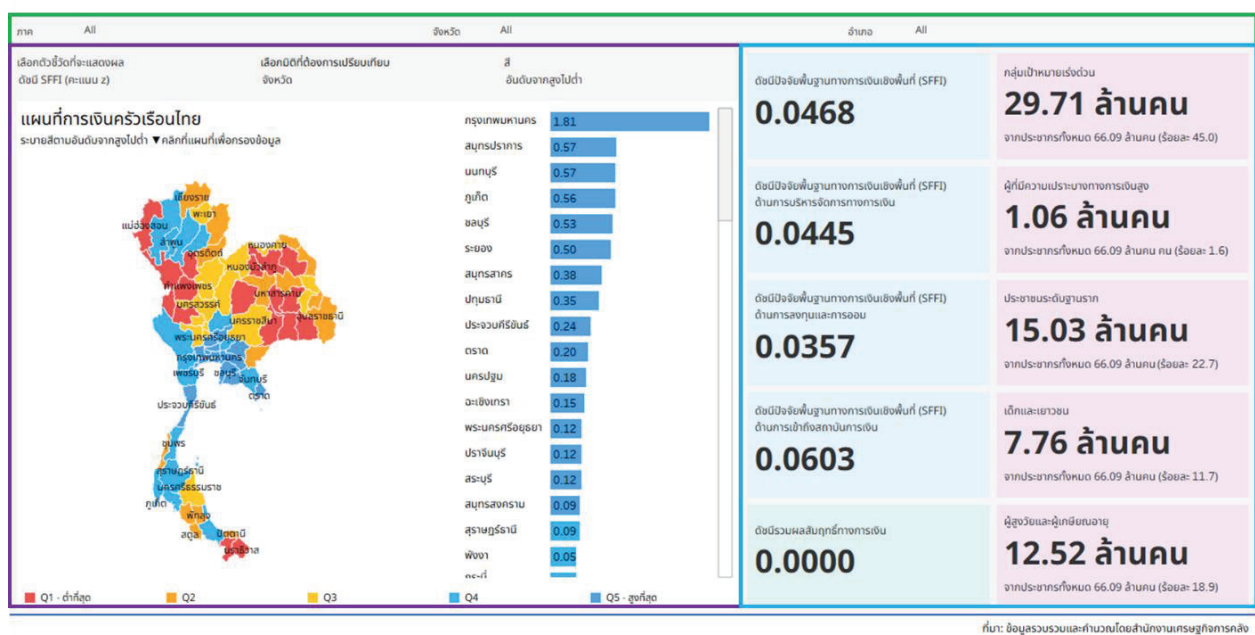
วิธีใช้งานแดชบอร์ดสรุปข้อมูลแผนที่การเงินครัวเรือนไทย: เชื่อมทิศการพัฒนาทักษะทางการเงิน

ลิงก์เข้าใช้งาน

https://public.tableau.com/views/UnveilingtheThaiHouseholdMoneyMap/Dashboard1?:language=en-US&:display_count=n&:origin=viz_share_link

องค์ประกอบของแดชบอร์ด

แผนที่การเงินครัวเรือนไทย: เชื่อมทิศการพัฒนาทักษะทางการเงิน

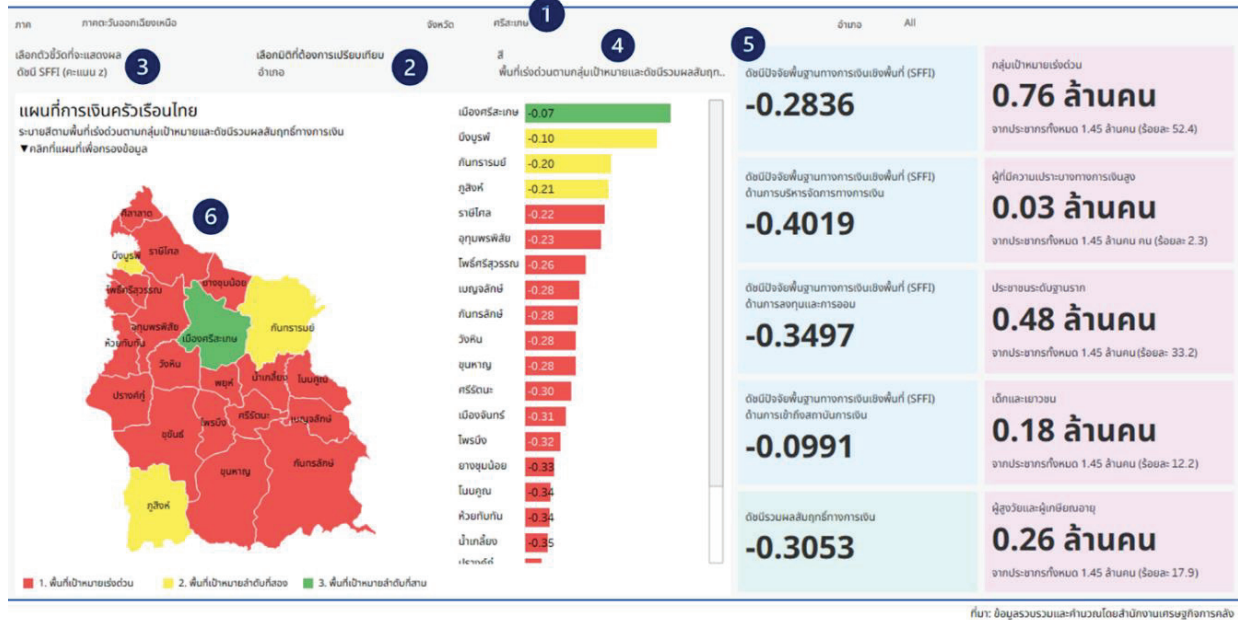

- 1) ตัวกรอง ภาค - จังหวัด - อำเภอ (สีเขียว) ซึ่งผู้ใช้งานสามารถเลือกภาค จังหวัด และอำเภอที่ต้องการได้
- 2) แผนที่ประเทศไทย และอันดับจังหวัดหรืออำเภอ (สีม่วง) ซึ่งผู้ใช้งานสามารถกำหนดค่าต่าง ๆ ได้เอง ซึ่งประกอบไปด้วย
 - 2.1) การเปรียบเทียบตัวชี้วัดต่าง ๆ ตามที่ผู้ใช้งานต้องการ ประกอบไปด้วย ดัชนี SFI จำนวนกลุ่มเป้าหมายรวม จำนวนผู้ที่มีความเปราะบางทางการเงินสูง จำนวนประชาชนระดับฐานราก จำนวนเด็ก และเยาวชน จำนวนผู้สูงอายุและผู้เกษียณอายุ สัดส่วนกลุ่มเป้าหมาย และดัชนีรวมสุขภาวะทางการเงิน
 - 2.2) มิติที่ต้องการเปรียบเทียบ ในระดับจังหวัดหรืออำเภอ

- 2.3) สีที่จะใช้ในการระบายแผนที่ โดยแบ่งเป็นโดยสีแทนอันดับของจังหวัดนั้น ๆ เปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นในประเทศ (สีฟ้าแทนลำดับที่สูง สีส้มแทนลำดับที่ต่ำ) หรือสีที่แสดงความแรงถ้วนของแต่ละพื้นที่ (สีแดงแทนแรงถ้วนลำดับที่หนึ่ง สีเหลืองแทนแรงถ้วนลำดับที่สอง สีเขียวแทนแรงถ้วนลำดับที่สาม)
- 2.4) ผู้ใช้สามารถคลิกบนแผนที่เพื่อเลือกเฉพาะจังหวัดหรืออำเภอได้
- 3) กล่องแสดงค่าดัชนีต่าง ๆ ประกอบไปด้วย
- 3.1) สีฟ้าอ่อน แทนกลุ่มดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางการเงินเชิงพื้นที่ (SFFI) โดยแบ่งเป็น (1) ภาพรวมที่วัดความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทั้ง 3 มิติ (2) ด้านการบริหารจัดการทางการเงิน แสดงถึงความสามารถด้านการบริหารจัดการทางการเงิน ทั้งในด้านรายได้ ค่าใช้จ่าย การเก็บออม และหนี้สิน รวมทั้งการใช้เทคโนโลยี (3) ด้านการลงทุนและการออม แสดงถึงความสามารถและทักษะด้านการเข้าถึงการลงทุน และการออมอย่างหลากหลาย (4) ด้านการเข้าถึงสถาบันการเงิน ซึ่งแสดงถึงศักยภาพในการเข้าถึงสถาบันการเงินอย่างทั่วถึงและหลากหลาย
- 3.2) สีเขียวอ่อน แทนดัชนีรวมสุขภาวะทางการเงิน ที่เป็นดัชนีรวมที่เอาไว้ชี้วัดสุขภาวะทางการเงิน ซึ่งประกอบไปด้วย ทักษะทางการเงิน อัตราส่วนการชำระหนี้ต่อรายได้ อัตราส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ อัตราส่วนเงินออมต่อครัวเรือน และความกระจุกตัวของประเภทการออม
- 3.3) สีม่วงอ่อน แทนกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด ซึ่งแบ่งเป็น (1) ผู้ที่มีความเปราะบางทางการเงินสูง หมายถึงผู้ที่มีความรุนแรงของสภาพปัญหาทางการเงิน ประสบปัญหาความยากจน ได้แก่ กลุ่มลูกหนี้ กลุ่มผู้ประสบปัญหาความยากจน และผู้พิการ (2) ประชาชนระดับฐานราก หมายถึงผู้มีรายได้น้อย และ/หรือแหล่งที่มาของรายได้มีความไม่แน่นอนสูงเนื่องจากลักษณะอาชีพ โดยเฉพาะเกษตรกรและแรงงานทั่วไป (3) เด็กและเยาวชน คือผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 7-18 ปี (4) ผู้สูงอายุและผู้เกษียณอายุ คือผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

ตัวอย่างการใช้งาน : วิเคราะห์การเงินครัวเรือนไทยในจังหวัดในจังหวัดศรีสะเกษ

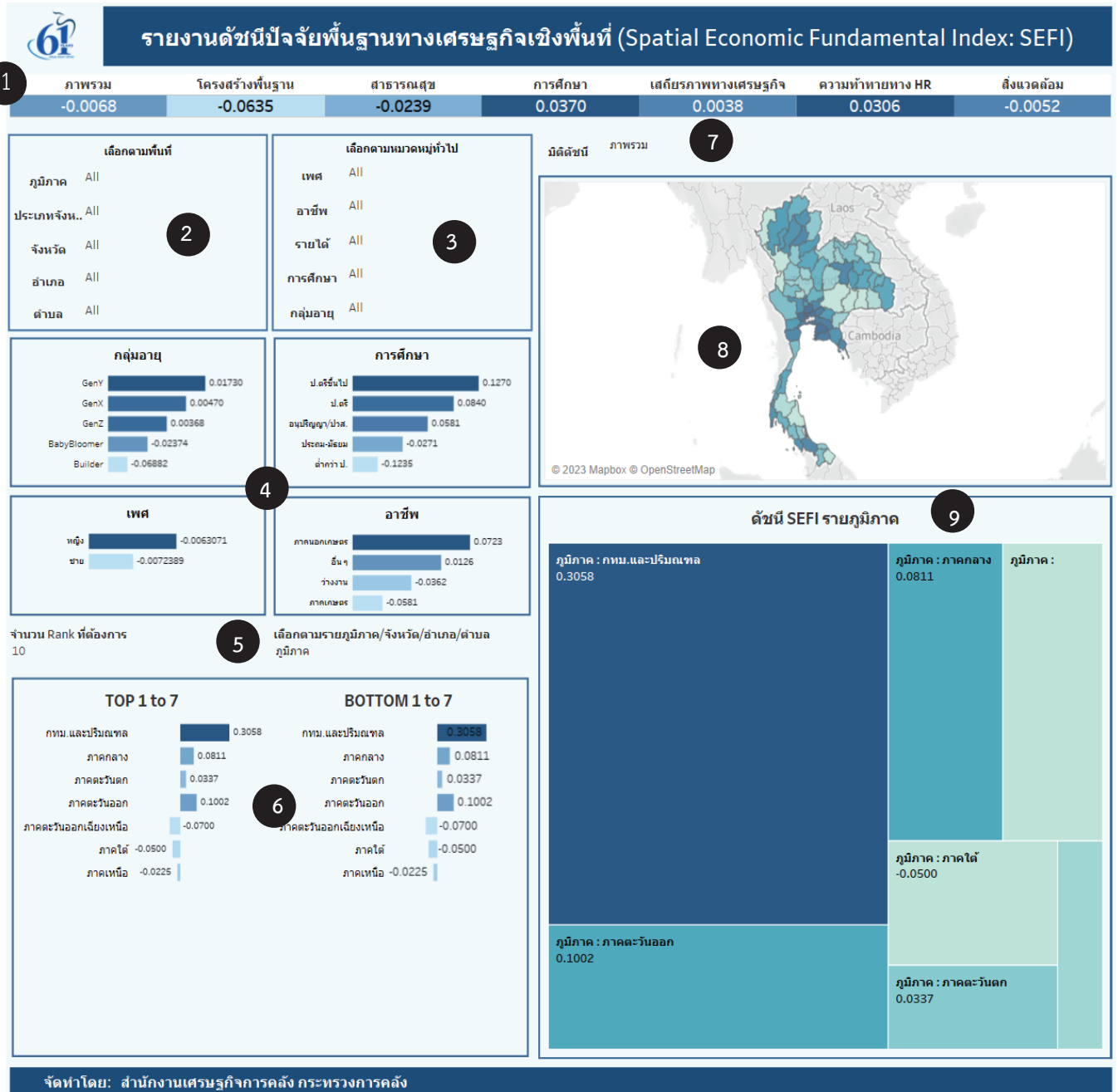
แผนที่การเงินครัวเรือนไทย: เชื่อมทิศการพัฒนาทักษะทางการเงิน

- 1) ตรงตัวกรองจังหวัด เลือก จังหวัด “ศรีสะเกษ” แล้วกด Apply
- 2) ปรับมิติให้เป็นอำเภอ เพื่อให้แผนที่และกราฟแท่งแสดงผลในมิติของอำเภอ เพื่อที่จะเปรียบเทียบแต่ละอำเภอของจังหวัดศรีสะเกษได้
- 3) เลือกตัวชี้วัดและสิ่งที่ต้องการแสดงผล ในที่นี้เป็นดัชนี SFFI
- 4) เลือกระบายสีตามความเร่งด่วน โดยในแผนที่จะแสดงอำเภอเป้าหมายเร่งด่วนไล่ตั้งแต่เร่งด่วนมาก (สีแดง) ไปเร่งด่วนน้อย (สีเขียว) นอกจากนี้ กราฟแท่งจะเรียงจากอำเภอที่มีค่าดัชนีมากไปยังอำเภอที่มีค่าน้อย โดยที่สีจะแสดงความเร่งด่วนเช่นเดียวกับแผนที่
- 5) กล่องแสดงตัวเลขสถิติจะแสดงค่าเฉลี่ยของดัชนีปัจจัยพื้นฐานการเงินเชิงพื้นที่ (SFFI) ค่าเฉลี่ยของดัชนีรวมสถานะทางการเงิน และกลุ่มเป้าหมายรวมทั้ง 3 จังหวัด
- 6) สามารถเลือกแต่ละอำเภอเพื่อเรียกดูข้อมูลแต่ละอำเภอได้ โดยข้อมูลในกล่องจะเปลี่ยนไปตามอำเภอที่เลือก

วิธีใช้งานแดชบอร์ดดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (SEFI)

รายงานดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (Spatial Economic Fundamental Index: SEFI)

คำอธิบายส่วนประกอบของ Dashboard

- 1 แสดงผลดัชนี SEFI ภาพรวม และหมวดย่อย ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐาน สุขภาพ การศึกษา เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ความท้าทายทางทรัพยากรมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม ตามลำดับ
- 2 ตัวเลือก filter เพื่อแสดงผลดัชนี SEFI เชิงพื้นที่ได้หลากหลายระดับ เริ่มต้นจากภูมิภาค ประเภทจังหวัด (เมืองหลัก/เมืองรอง) จังหวัด อำเภอ และตำบล
- 3 ตัวเลือก filter เพื่อแสดงผลดัชนี SEFI หมวดหมู่ลักษณะทั่วไป ได้แก่ เพศ อาชีพ รายได้ การศึกษา และกลุ่มอายุ
- 4 กราฟ Bar Chart แสดงผล SEFI ตามลักษณะทั่วไปของคน ได้แก่ ระดับการศึกษา กลุ่มอายุ อาชีพ และระดับรายได้
- 5 แถบใส่จำนวนลำดับ (Rank) ที่ต้องการ และตัวเลือก filter เพื่อแสดงผลดัชนี SEFI ระดับของพื้นที่ ได้แก่ ภูมิภาค จังหวัด อำเภอ และตำบล เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบกับพื้นที่ต่าง ๆ ได้
- 6 กราฟ Bar chart เรียงลำดับ SEFI สูงที่สุด-ต่ำที่สุด ตามตัวเลือกจำนวนลำดับที่ต้องการ และแสดงผลรายพื้นที่ในระดับต่าง ๆ ที่เลือก
- 7 ตัวเลือก filter เพื่อแสดงผลดัชนี SEFI เป็นรายมิติ ได้แก่ ภาพรวม โครงสร้างพื้นฐาน สุขภาพ การศึกษา เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ความท้าทายทางทรัพยากรมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม
- 8 แผนที่ประเทศไทยแสดงผล SEFI รายจังหวัด
- 9 กราฟ Tree Map แสดงผล SEFI รายพื้นที่ ตั้งแต่ตำบล อำเภอ จังหวัด และภูมิภาค

คำอธิบายข้อมูลดัชนี SEFI

- ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (Spatial Economic Fundamental Index: SEFI) จัดทำโดยสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง เป็นการบูรณาการฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ด้านเศรษฐกิจ จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ข้อมูลดาวเทียมและภูมิสารสนเทศ และข้อมูลปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ
- การวิเคราะห์ความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ โดยใช้ SEFI สามารถทำได้ตั้งแต่ระดับบุคคลและครัวเรือน แล้วนำมาประมวลรวมเป็นระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และภูมิภาคได้ เพื่อแสดงระดับความพร้อมทางปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล/พื้นที่ โดยอาศัยเครื่องชี้ 88 ตัวชี้วัด ซึ่งสามารถสะท้อนจุดแข็งและจุดอ่อนของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจใน 6 ด้าน ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา สาธารณสุข เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ความท้าทายของทรัพยากรมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม

ดัชนีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ (Spatial Economic Fundamentals Index: SEFI)

 โครงสร้างพื้นฐาน	 สาธารณสุข	 การศึกษา	 เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ	 ความท้าทาย การทรัพยากรมนุษย์	 สิ่งแวดล้อม
☐ เครื่องชี้ 12 รายการ ☐ เช่น ความยาวของเส้นทางต่อเนื่อง ความยาวถนนต่อเนื่อง จำนวนจุดสนใจต่อเนื่อง จำนวนคนที่ใช้อินเทอร์เน็ตต่อประชากร จำนวนตลาดสดน้ำเชื้อ การมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ☐ แสดงถึงการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการทำธุรกรรมทางเศรษฐกิจ	☐ เครื่องชี้ 18 รายการ ☐ อาทิ จำนวนเตียงในสถานพยาบาล จำนวนแพทย์ การมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภค เพียงพอ การกินอาหารที่ถูกต้องสุขลักษณะ และได้มาตรฐาน การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ☐ แสดงถึงสภาวะสุขภาพของบุคคล และความสามารถของระบบสาธารณสุข ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพแรงงานในการผลิต	☐ เครื่องชี้ 15 รายการ ☐ อาทิ ระดับการศึกษา ทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ จำนวนโรงเรียนต่อพื้นที่ สัดส่วนนักเรียนยากจน จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย ค่าเฉลี่ยระดับสติปัญญา (IQ) คะแนน O-net ทักษะการคิด ☐ แสดงถึงระดับการศึกษาของบุคคล รวมทั้งการพัฒนาทุนมนุษย์ในแต่ละพื้นที่	☐ เครื่องชี้ 11 รายการ ☐ อาทิ อัตราการว่างงาน ระดับรายได้ ค่าใช้จ่าย จำนวนเงินออม จำนวนหนี้นอกระบบ ความหลากหลายของประกอบอาชีพ เป็นต้น ☐ แสดงถึงกำลังซื้อของประชาชนรายบุคคลในแต่ละพื้นที่ ซึ่งช่วยดึงดูดการค้าและการลงทุนซึ่งนำไปสู่ความเป็นเมือง และผลกระทบภายนอกเชิงบวกที่จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เติบโตขึ้น	☐ เครื่องชี้ 21 รายการ ☐ อาทิ ความหนาแน่นของประชากร อัตราการเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุ อัตราการฆ่าตัวตาย จำนวนเรื้อรังเรียน จำนวนคดีในศาล ☐ แสดงถึงปัจจัยที่บั่นทอนความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจส่งผลการสูญเสียปัจจัยการผลิตในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในด้านชีวิตและทรัพย์สิน	☐ เครื่องชี้ 11 รายการ ☐ อาทิ ความหนาแน่นของ NO2 การจัดการขยะ การป้องกันภัยธรรมชาติ อย่างถูกวิธี การปล่อยก๊าซเรือนกระจก อัตราการผลิตติดตั้งไฟฟ้าจากพลังงานทดแทน ☐ แสดงถึงการบริหารจัดการของกรมการจัดการทรัพยากรซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจอื่นจะนำมาสู่ปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

- เนื่องจากดัชนี SEFI คำนวณมาจากวิธี Z-Score Standardization ทำให้สามารถนำค่าดัชนีไปเปรียบเทียบกับเชิงพื้นที่ กลุ่มอายุ อาชีพ รายได้ เพศ และอื่น ๆ ระหว่างกันได้ โดยหากค่าดัชนี SEFI มากกว่า 0 บ่งชี้ความพร้อมทางปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่มีแนวโน้มสูงกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับดัชนี SEFI ภาพรวมของประเทศ ซึ่งมีค่าใกล้เคียงกับ 0 ขณะที่ค่าดัชนี SEFI น้อยกว่า 0 บ่งชี้ความพร้อมทางปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่มีแนวโน้มต่ำกว่า

บรรณานุกรม

- กระทรวงการคลัง สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. (2565). แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565 - 2570. , จาก <https://www.fpo.go.th/main/News/Press-conference/15918.aspx#>
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2566). การประชุมเชิงปฏิบัติการมาตรการที่ได้ผลในการส่งเสริมการวางแผนทางการเงินของประชากรไทยสำหรับสังคมสูงอายุ.
- สมชัย จิตสุชน และคณะ. (2565). มาตรการที่ได้ผลในการส่งเสริมการวางแผนทางการเงินของประชากรไทยสำหรับสังคมอายุอื่น.
- Bahovec, V., Barbić, D., & Palić, I. (2015). Testing the effects of financial literacy on debt behavior of financial consumers using multivariate analysis methods. *Croatian Operational Research Review*, 361-371.
- Beckmann, E., 2013. Financial literacy and household savings in Romania. *Numeracy* 6 (2) Article 9. <http://dx.doi.org/10.5038/1936-4660.6.2.9>.
- Bumcrot, C., Lin, J., Lusardi, A., 2013. The geography of financial literacy. *Numeracy* 6 (2) Article 2. <https://doi.org/10.5038/1936-4660.6.2.2>.
- Bucher-Koenen, T., Lusardi, A., 2011. Financial literacy and Retirement planning in Germany. *J. Pension Econ. Finance* 10 (4), 565–584. <https://doi.org/10.1017/S1474747211000485>.
- Bumcrot, C., Lin, J., Lusardi, A., 2013. The geography of financial literacy. *Numeracy* 6 (2) Article 2. <https://doi.org/10.5038/1936-4660.6.2.2>.
- Boisclair, D., Lusardiand, A., Michaud, P., 2017. Financial literacy and retirement planning in Canada. *J. Pension Econ. Finance* 16 (3), 277–296. <https://doi.org/10.1017/S1474747215000311>.
- Klapper, L.F., Panos, G., 2011. Financial literacy and retirement planning: the Russian case. *J. Pension Econ. Finance* 10 (4), 599–618. <https://doi.org/10.1017/S1474747211000503>.

- Henager, R., & Mauldin, T. (2015). Financial literacy: The relationship to saving behavior in low-to moderate-income households. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 44(1), 73-87.
- Financial Consumer Agency of Canada. (2015). National Strategy for Financial Literacy - Count me in, Canada, ឯកសារ [canada.ca/content/dam/canada/financial-consumer-agency/migration/eng/financialliteracy/financialliteracycanada/strategy/documents/nationalstrategyforfinancialliteracycountmeincanada.pdf](https://www.canada.ca/content/dam/canada/financial-consumer-agency/migration/eng/financialliteracy/financialliteracycanada/strategy/documents/nationalstrategyforfinancialliteracycountmeincanada.pdf)
- Financial Consumer Agency of Canada. (2021). Make Change that Counts: National Financial Literacy Strategy, ឯកសារ [canada.ca/content/dam/fcac-acfc/documents/programs/financial-literacy/financial-literacy-strategy-2021-2026.pdf](https://www.canada.ca/content/dam/fcac-acfc/documents/programs/financial-literacy/financial-literacy-strategy-2021-2026.pdf)
- Financial Education Network. (2019). Malaysia National Strategy for Financial Literacy 2019 - 2023, ឯកសារ sc.com.my/api/documentms/download.ashx?id=6385977c-bd2c-4612-bda8-9ce6a5961720
- Fornero, E., Monticone, C., (2011). Financial literacy and pension plan participation in Italy. *J. Pension Econ. Finance* 10 (4), 547–564. <https://doi.org/10.1017/S1474747211000473>.
- GISGeography. (2023). Inverse Distance Weighting (IDW) Interpolation. ឯកសារ gisgeography.com/inverse-distance-weighting-idw-interpolation/
- Investor and Financial Education Council. (2019). Financial Literacy Strategy 2019, ឯកសារ ifec.org.hk/common/pdf/fls/financial-literacy-strategy-2019.pdf
- Investor Education Centre. (2015). Hong Kong Strategy for Financial Literacy, ឯកសារ ifec.org.hk/common/pdf/fls/Hong%20Kong%20Strategy%20for%20Financial%20Literacy%202015-2018%20Review%20Report.pdf
- International Monetary Fund and World Bank (2005) *Financial Sector Assessment Handbook*, Chapter 2
- International Monetary Fund (2014), *Assessing Countries' Financial Inclusion Standing—A New Composite Index*, IMF Working Paper WP/14/36

International Monetary Fund (2023), Financial Access Survey (FAS), <https://data.imf.org/>

Moon, S. J., Yuh, Y., & Hanna, S. D. (2002). Financial ratio analysis of Korean households. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 30(4), 496-525.

Noviarini, J., Coleman, A., Roberts, H., & Whiting, R. H. (2021). Financial literacy, debt, risk tolerance and retirement preparedness: Evidence from New Zealand. *Pacific-Basin Finance Journal*, 68, 101598.

Peng, G., Liu, F., Lu, W., Liao, K., Tang, C., & Zhu, L. (2018). A spatial-temporal analysis of financial literacy in United States of America. *Finance Research Letters*, 26, 56-62.

World Bank (2015), How to Measure Financial Inclusion, <https://www.worldbank.org/>

World Bank (2021), The Global Findex Database, <https://www.worldbank.org/>

นโยบายสร้างสรรค์ องค์กรทันสมัย
เพื่อเศรษฐกิจการคลังยั่งยืน

www.fpo.go.th

www.facebook.com/fpo.go.th

https://x.com/FPO_TH

วารสาร
การเงินการคลัง

พื้นที่ความคิด เศรษฐกิจการคลัง ของคนทันสมัย

WWW.FPOJOURNAL.COM

Member of
**Dow Jones
Sustainability Indices**
Powered by the S&P Global CSA

อันดับ 1 ของโลก ในกลุ่มอุตสาหกรรมเครื่องดื่ม ต่อเนื่องเป็นปีที่ 6

จากดัชนีความยั่งยืนดาวโจนส์ (DJSI)

Thai Beverage Public Company Limited
Beverages Industry

Top 1%

S&P Global Corporate Sustainability
Assessment (CSA) Score 2023

S&P Global CSA Score 2023: 91/100
Score date: February 7, 2024

The S&P Global Corporate Sustainability Assessment (CSA) Score is the S&P Global ESG Score without the inclusion of any modelling approaches. Position and scores are industry specific and reflect exclusion screening criteria. Learn more at <https://www.spglobal.com/esg/csa/yearbook/methodology/>

S&P Global

CDP
DISCLOSURE
2023

CLIMATE CHANGE

A-

WATER SECURITY

A-

นโยบายสร้างสรรค์ องค์ก่รทันสมัย เพื่อเศรษฐกิจการคลังยั่งยืน

สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง
FISCAL POLICY OFFICE

- www.fpo.go.th
- www.facebook.com/fpo.go.th
- https://x.com/FPO_TH